

BOUNDED BY W. PRATT

752/22 (pb)

65249#8.

5

MS. 55

Report from HENRY STEVENS, SON & STILES, 39 Great Russell Street, London, W.C.1

DE BRY

LATIN AMERICA

PART VIII.

SECOND EDITION.

14 $\frac{1}{2}$ "

Very fine copy of this rare Part. The Map has wide side margins with the edges uncut.

In this copy there are no Plates on pages 57 and 58, whereas some copies have plates.

Page 142 has the plate. In some copies the space for the plate is left blank.

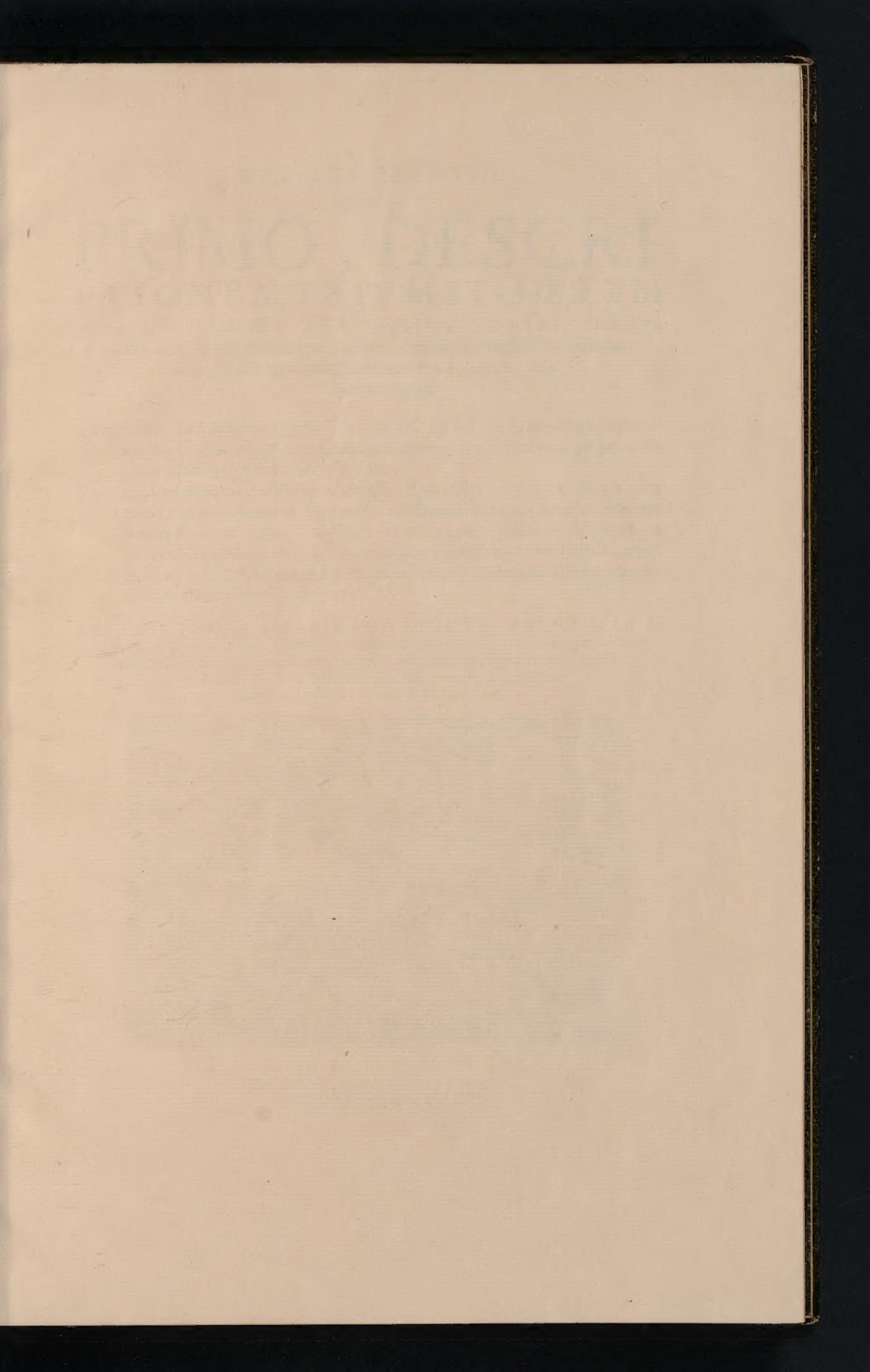
Page 145 has a wrong plate, the same being a duplicate of the one on page 137 (Canaria magna). I have supplied an overlay of the proper plate which does not occur elsewhere in this Part. This overlay is taken from an imperfect copy of Gottfried's abridgement 1655. The blank leaf at the end is genuine.

This copy has the Continuation pages 129-160 (error for 150). Most authorities place these leaves at the end of Part IX, but Crawford (with whom I agree) holds that they should come (as in this copy) at the end of Part VIII (Vide Crawford page 143 par. 6. and page 148 par. 16). It will be noticed that the catchword, pagination and signature marks all indicate Part VIII as their proper positions. Nevertheless the heading on page 129 4th. line distinctly says, PARTIS NONAE and I have seen copies bound up at the end of Part IX.

*Henry Stevens
14 Oct 1925*

60

181. ОМИКР

ПЕЧАТЬ ИЗДАНИЯ

СОВЕТСКОГО СОЮЗА

AMERICÆ PARS VIII.

Continens

PRIMO, DESCRIPTI^EN^TIONE M^ETRIVM ITINERVM NOBILISSIMI ET FORTISSIMI EQUITIS FRAN- cisci Draken, qui circumnauigato vniuerso terrarum orbe, postea copiis nau- ticis ; ad expugnandum ciuitatem P A N A M A M ; in In- diā nauigauit.

S E C V N D O, iter nobilissimi Equitis **T H O M A E C A N D I S C H**, qui duorum fere annorum spacio, 1300. Anglicana miliaria in mari conficit, ybi describuntur quoque omnia quae in hoc itinere ipsi acciderunt et visa sunt.

TERTIO, duo itinera, nobilissimi & fortissimi Equitis G VALTHERI RALECH
quibus describitur auriferum & potentissimum Regnum G V I A N A, ad Septentrionem
fluminis O R E N O Q V E, alias O REG L I A N A dicit, situm cum Metropoli eius
M A N O A & M A C V I E G V A R A I, aliisque finissimis regionibus & fluviosis, merci-
bus item præstansimis, & mercatura, que in regno hoc exerceatur, cuius luculenta tabu-
la Geographica in fronte operis occurrit.

PRIMO QVIDEM ANGLICANA LINGVA PARTIM AB E-
quitibus ipsis; partim ab alijs; qui hisce itineribus interfuerunt sparsim consignata: Iam vero
in unum corpus redacta; & in Latinum sermonem conuersa; Figurisq; & imaginibus
artificiose illustrata & in lucem emissâ; opera & sumptibus
Ioh. Theodori de Brux P.M. hæredum.

F R A N C O F V R T I,

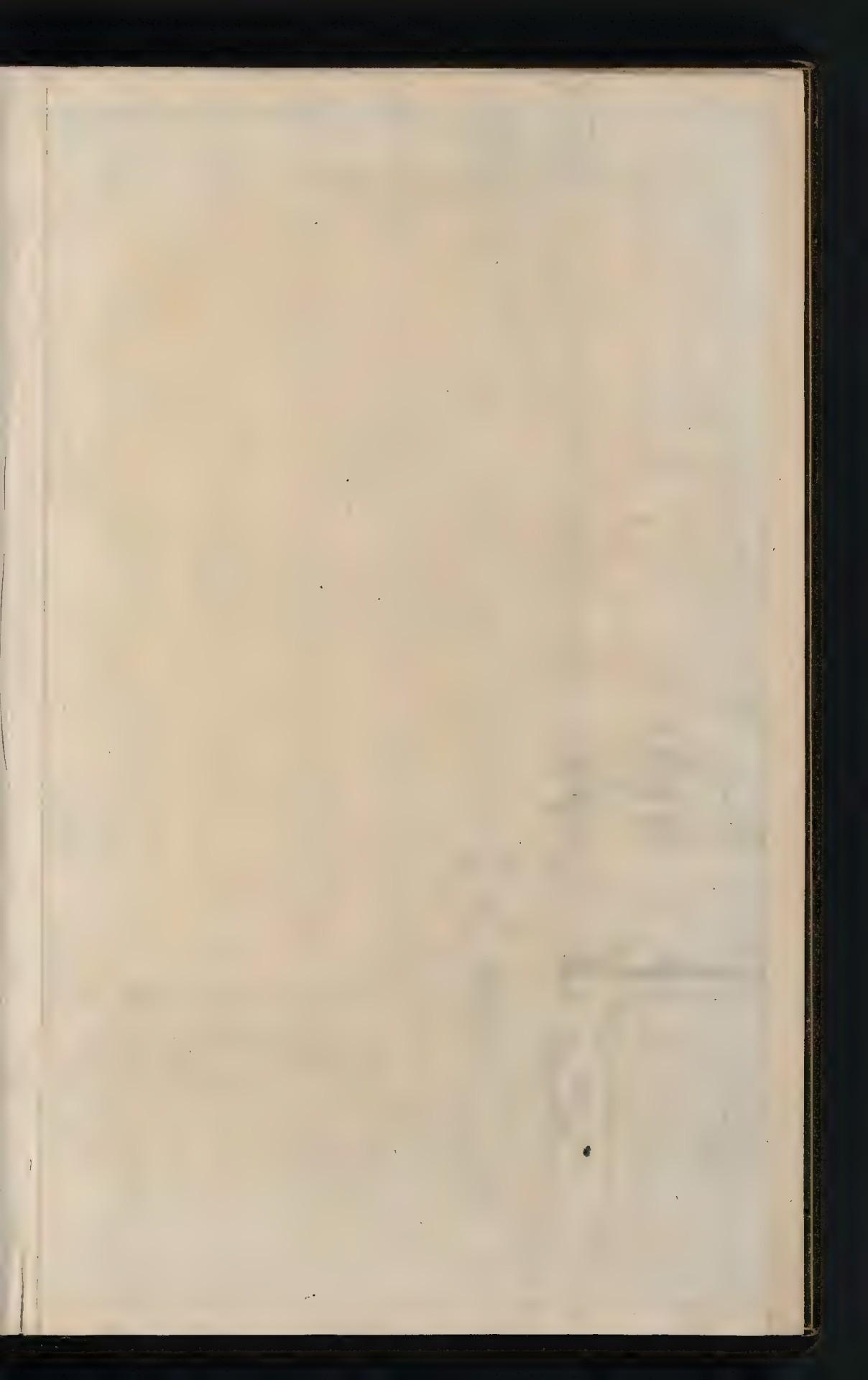
Typis ERASMI KEMPFFERI,

Anno M.DC.XXV.

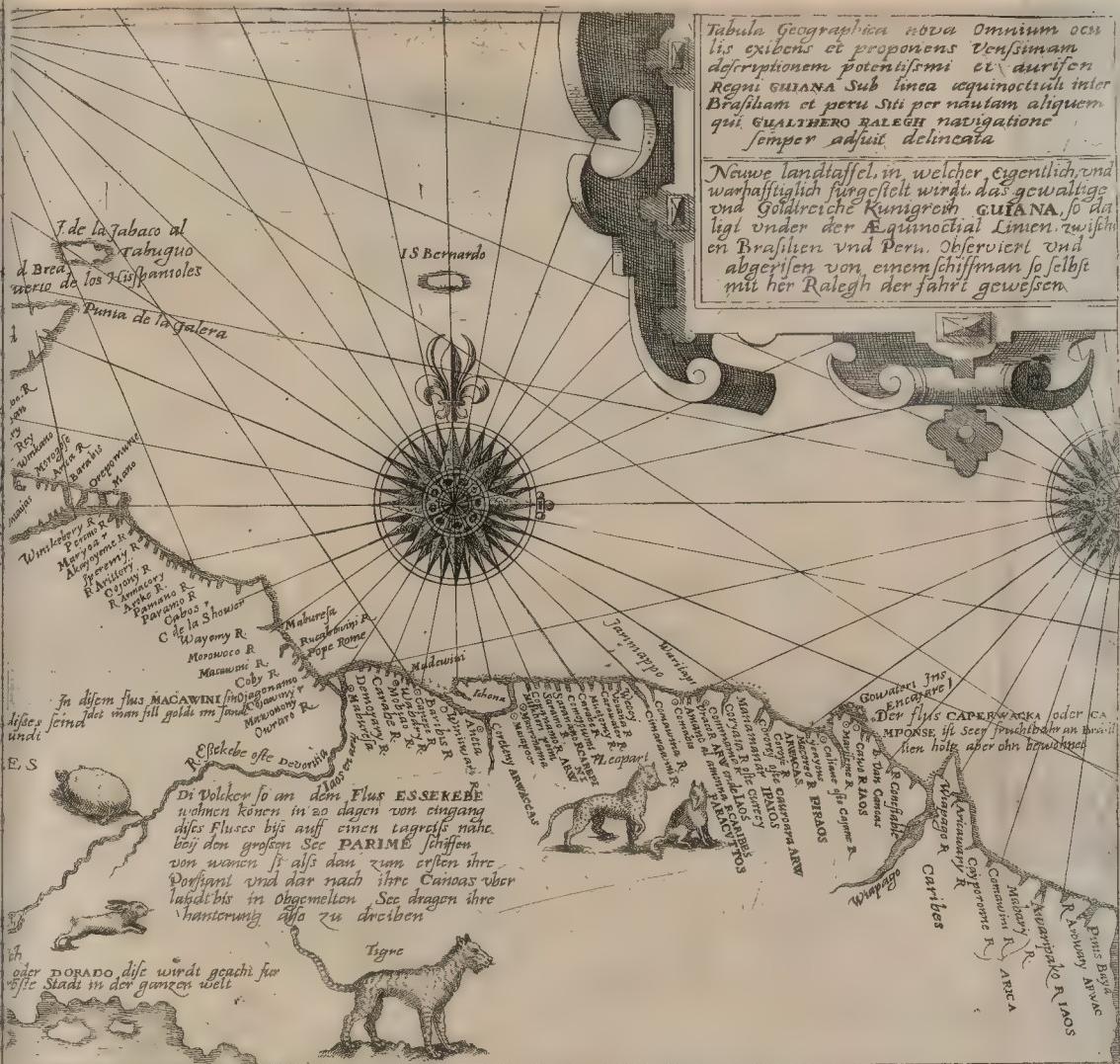
AMERICAN TYPES VIII

ФЯНСОЕВАКТ

THE BRAZILIAN HEMISPHERE.

Æ Q V I N O C T I A L I S

genant die IAOS. aber
in der Länge ist ein

FRANCISCI DRAKEN,
EQVITIS ANGLI, ITER PRIMVM,
QVO IPSE A XIII. NOVEMB. AN. 1577. VS QVÉ ADILO-
UEMB. ANNI 1580. triennij nimirum spacio, totum terrarum orbem permensu-
multa memoratu digna vidit, & expertus est, cum breui terum præ-
clarè ab ipso hoc itinere gestarum commemo-
ratioñ.

An. 1577
Novemb.

AD. XIII. Nouemb. An. 1577. Nobilissimus ille FRANCIS-
CVS DRACO Eques Anglus, cuum laudis & gloria audifissi-
mus jamdudù fuisset, PI V M-
BEIACUM s. nauibus soluit, as-
sumptis 164. atmatis, ALEXANDRIAM pe-
titurus, sed vi ventorum qualius & reje-
ctus, coactus est altera die, nō absq; magno
periculo PI V M BEI AM tenuerit, parum enim
abfuit, quin cum vita classem & socios per-
didisset, sed Dei tamen beneficio factum est,
vt malus tantum primariae suæ nauis, quam
PELICANVM vocabant, frangefetur, &
nauis quedam alia, quam vocabant FLOR-
REM AVREM, in littore concuteretur re-
liquis rebus omnibus seruatis, & periculo
exemptis.

Secundo igitur, cum damnum hoc aliquo
modo reparasset, die 13. Decemb. profectus,
25. ejusdem mensis Barbaricum litus legit,
prope promontorium CANTINVM. Ibie-
nun Infulam MAGADOR nomine aduectus,
idoneam nauibus suis stationem, vnumfere
miliare à terra, & portum omni tempestatū
pericoli vacuum istuuenit. Itaq; cum ex An-
glia secundum aliquot minores naues, mate-
riam jam paratum attulisset, hic vnam ex æ-
dificare constituit.

Interim cum occupatus in ædificandis
nauibus esset, incolæ ad littus conuolant, si-
gnum pacis præferentes. Misericorditer quo-
dam, qui ad primariam nauem vnum atq; al-
terum ex incolis adducerent, ex quibus de
suo erga nos animo aliquid cognosceremus,
cumque obisdem etiam illis qui in littore
erant, dederint, quidam ex illis vltro ad nauem
prædictam transfretarunt, & suis anniuitio-
nibus manifeste significarunt, quod postero-

die redire & secū ouies, capones, puillos gal-
linaceos, & id genus alia escuenta afferre
velalent; idcirco Dux noster DRACO lintea-
minibus, calceis & lanceolis quibusdam, eos
donauit, quæ omnia lato animo & sereno
vultu accipientes discesserunt. Sequenti die
iterum quidam ad littus reuersi sunt, ad quos
similiter DRACO quosdam, vt antea fa-
ctum erat, emisit. Verum cum unus ex ho-
stris in terra ocyus è nauि profiliisset, animo
amicè eos amplexâdi atque salutâdi, anima-
duerit animum eorum plane immutatum,
& longe aliū esse, quam ante fuerat. Sic v̄
prima quaq; etiā minima offensa, eum con-
fossurii fuisserit, sed cum ipse neminem lude-
ret, equo superimpositum eum secum ab-
duxerunt.

Hoc cum DRACO vidisset, non diutius i-
bi commorandum statuit, sed cum etiam ha-
uicula ista perfecta esset, 30. & ultima De-
cemb. naues tursus concendit, cumq; oras
istius insulæ præter nauigare vellet, Piscato-
res aliquot Hispánicos animaduerit, & tri-
bus ex illis, capti vltterius profectus est, vbi
tres naues Carautellas dictas adortius, secum
auexit, & sic 17. die Ianuarij, ad præmonito-
rium BLANCUM appulit, ibiq; nauim illi an-
choris vna cum duobus nauis cepit. Cum 1578.
vero & milites suos ad omnem fortunæ alea
paratos & quam exercitatiissimos esse vellet,
hic lustrationem aliquam instituit. Cumq;
ex Piscatorum nauibus omnia, quæ vni sibi
suisque essent futura accepisset, reliqua nauis
quam BENEDICTVM vocabant, & alii ex il-
lis quas paulo ante ceperat 20 vestrarum
sive lastrarum capaci, in ejus locum assum-
pta, tandem 22. Ianuarii die, hinc curvis fol-
luit, & non admodum longe progreſsus, Ca-
rauella Lusitanicam, quæ ex Insula quam

Decemb.
An. 1577

O C C I D E N T A L I S I N D I A E

VI R I D E M vocant Sal asportare vulnerat cō-
prehendit. Insula n. ista multū salis profert,
& vtnauta siue gubernator natus Lusitanicæ
referebat, in vna istarum Insularum quam
M A I O vocant, maximus nūmerus **C A B A-**
R I T A R V M siue Caprarum generatur, ex
quibus incolæ, quorum tamen pauci habitant,
annuatim, necessitatia quādam prō-
praternauigantibus nauis Regis Hispaniæ;
cum **B R A S I L I A M** aut alias Régiones vlti-
riores petunt, conficiunt.

Vigesima septima Januarij; ad diūtam hāc
Insulam appulit, sed Incolæ, cum ob interdi-
ctum Regis Hisp. mercataram libere exer-
cere nobiscum non auderent, nullibi com-
paruerunt. Itaque postero die, sub præfectis
W I N T E R O & D O V G H I O 60. armatos e-
misit, vt inquirerent, si quid terribilis etessa-
tiarum ad vitam humanam sustentandam
reperiret. Hi cum primario hujus Insulae
loco, juxta institutionem siue informatio-
nem **P I L O T A X** siue nautæ istius, qui cum
naui superiori captus erat, approparent,
tandem post tres dies, superatis aliquot
montibus, eo venerunt, offendentes incolas
omnes in fuga. Verum ista pars, vt pote cul-
ta & sata, longe fertilior altera parte fuit, v-
bi etiam maturis dulcissimisque vniis suum
genium oblectarunt. Quod quidem mirum
alii non immerito videri poterit, & mini-
me credibile, quod tam maturos & genero-
sos fructus ibi inuenient, quo tempore sol-
stitij brumalis aduenierunt. Sed sciendū est,
eos non procul à Tropico Cancri & æquino-
tiali linea distitos esse, & Solē bis super ver-
ticem suum transeuntem habere, præsentim
cum lineæ torridæ sint quam proximi. Itaq;
cum Solis astus eos fere nūquā deferat,
mirarinos amplius necesse non est, si tam ci-
to maturos fructus ibi repertos fuisse dixer-
imus. Regio ista referta innumeris capris &
sylystribus gallinis, profert ingentem salis
copiam, qui sponte hic nascitur, ab incolis
vero diligenter colligitur, & vēditur. In hac
etiam regione fructus quidam quem Locos
vocant, in arbore, ramis & folijs prorsus ca-
rente, nascitur, idque in cacumine arboris in
mēnulis quibusdam, quorum vnuſquisq;
caput viri adæquat. Extremum ejus putamē
multis fibris & ferraturis præditum est, tātæ
magnitudinis, vt dimidiā & integrā et-
iam mensuram capere possit. Eo autem per-
forato siue frāto, nūcleus inuenitus solidus,
dulcis & calbus, imo amygdalis non absimilis,
qui dulcorem non ingrātum vescit, præ-
bet. Cum igitur hisce & similibus fructibus
sapientis se oblectant, ad interiora istius re-
gionis penetrantes, maximam copiam **C A-**
B A R I T A R V M siue Caprarum inuenierunt,

sed animalia hæc in fugam magia cū soler-
ta pulsa erant, ne adueniā & noui hospites
earum, vel vīum vel utilitatem persentis-
serent, in quem finem etiam aliquot annos
& macilenta **C A B A R I T A S** hinc inde dis-
perserunt, quas cum hosti inuenient te-
nues, paruas & paucas, susq; deq; tulerunt &
intactas reliquerunt. Atq; ita tandem naues
repetierunt.

Die 31. Ianuarij ad Insulam **S. I A G O** per-
uenimus, vbi quidem terræ appulimus, vt
tamen bombardis nos & naues nostras asse-
qui nemo posset, licet non parum in nos glo-
borum emitteretur. Regio ista non modo
pulchra & ampla, verum etiam diues & fer-
tilissima esse, viua est. Habitatur à Lusitanis,
exceptis montibus & locis altioribus, quæ
ab **A E t h i o p i b u s** inhabitati quidam perhi-
bent. Cum enim inservit utem ab illis jam
dudum redacti, & se in libertatem vindicare
omnibus modis enixi fuissent, tandem rebus
non ex animi sententia procedentibus, cū
voi sui compotes fieri non possent, se se in
deserta loca & editiores montes contule-
runt, vbi in hunc usque diem vitam degunt.
Non procul ab hac ora duas naues conspe-
ximus, ex quibus vnam comprehendimus.
Cumque inde vina generosa, & merces alias
preciosissimas accepissemus, solum imagi-
strum nauis captiuum abduximus, reliquis
omnibus, cum uno vase vini, & cibarijs ve-
stibusque necessarijs, rursus dimisis. Eadem
illa nocte ad Insulam quandam accessimus,
quam Lusitani **D E L F U O G O** Insulam arden-
tem vocant. Versus septentrionem ignis est
perpetuo ardens, quem ex sulphure ali quidam
arbitrantur, interim tamen terra ferti-
lis est & fructifera, cū à Lusitanis sedulo per-
colatur. Versus austrum adiacet huic Insulae,
alia, quæ aspicient viridis semper appetet.
Vnde ēt **I S O L A D E L B R A C C O**, siue Insula
pulchra vocatur, multa se se ex hac insula in
mare flumina aquæ dulcis exonerant, quæ
quidē nauibus adiri facile possum, sed propter
nimiam profunditatem euicendi & firman-
dis Anchoris minime idonea sunt, fundum
enim nullum fere agnoscunt.

Hinc profecti optimam ventorum tran-
quillitatem, per tres integras septimanas ex-
pertissimus, postmodo procellis, fulgere &
tonitribus obtutus, in summisque angustijs
constituti, hoc tandem delectationis habui-
mus, quod subinde **Cete**, **D e l p h i n e s** & **B o-**
N I T A X obuiam nobis fierent, vna cum pīci-
bus, qui volitare per aera quidem soleant, ma-
gna vero copia in naues se se precipitant, in
quibus, humore suo naturali aqua nimis
destituti, & volatu suo inde priuati, escan-
uigantibus existunt. Postea quam autem vi-
ridem

P A R S O C T A V A.

ridem Insulam deseruissimus; 54. continuos dies Oceanum magnum nauigauimus, ita ut terram interea nullā viderimus. Tādē nobis Brasilia visa est; hanc sub gradu 13 versus polum antarcticum sitam; 5. die Aprilis confiximus, cumq; de nostro aduentu incolæ aliquid cognouissent; multos continuo ignes extruxerunt, quibus dæmonijs suis sacrificarent, eum in finem, (que madmodum postea cognouimus) vt suis incantationibus, arenas & alia innumerâ infornia, ad littus cumularent, quibus vél ad naufragium perducti, vel alijs malis affecti, à sua terra prohibemur. Vnde etiam diu multūq; nobis desudādum fuit; quin & 7. hujus mensis die, tam graties procellas; fulgura & tonitrua sustinuimus, vt etiā nauē; C H R I S T O P H O R U M nomine, 20. vēcturarum sine lastarum; quam ab Hispanicis pīscatorib; vti dictū est, cēperamūs, amiserimus. Sed eam tamen rursus die 11. Aprilis, multro cū labore & pericula- la reliquarum nauium dispērsione; recuperauimus, circa promontorū L E T I T I A E, quo in loco collectis & congregatis rursus nauib; nostris; vasa recenti & dulci aqua repleuimus. Regio hæc huimidiū aerem & ferrile solum; attagenibus & certuis plēchum habet, hominibus nullis aut certe raris habitatur; nullus enim homines officindimus, excēpto quod tandem magis magisque regionem intrat̄es multifaria vestigia hominū, vt colligi licebat, magnā cūjusdam statura conspeximus. Inde consensū rursus tiauib; & relaxatis anchoris paulo vterius progressi sumus; & anchoras denuo firmauimus inter scopulum, & terram illius loci, vbi ratione scopulū nauēs in tuto fuerant. Abundabat hic locus multis lupis mariniis, itaq; magnam eorum copiam cepimus; & in futurū vi- ctimū diligenter referuauimus.

Hinc nauigatum est, ad 36. gradus, in magnum illud & spaciōsum locum P L A T A dicū, 54. vel 55. orgyias profundū. Aqua hic quidem erat dulcis & ad potandum apta; quāf; etiam vasa nostra, ea repleuimus; sed locū ad anchoras mittendas non inueniebamus. Quare 27. hujus mēnsis diē mare altū denuo ingressi sumus; fortuna non ad modū bona, nauem enim V L I E dictā; cui nobilis quidam D O V Ē T H I E vocatus, p̄rēcerat, amisimus. Postea cum juxta littus rursus nauigauimus, inuénimus amēnā & pulcherriam regionem creberrimis Insulis insignem & conspicuam, in quārum vna tot marini lupi inerant, vt pro alimentandis omnibus nauibus sufficerent. In alterā tan- tū auium numerus conuolarat, vt visu mi- tabile & jucundissimū esset. Abundāt̄ h̄x In-

sula omnis generis viētuālibus & aqua dulci. Inte rea cum Dux noster D R A C O per vnum atque alterū diem hic moraretur, concur- rebant ad eum incolæ cum magno applausu & lātitia; sua mercimonia nobis cūm cōmutare volentes. Verum difficile admodum e- rat mercaturam cum ip̄s exercere, cum nō nisi ad terram expositis mercib; eam traç̄are solerent. Homines alioquin seueri vultus, & simplices erant, robusti tamen corpore, veloces pedibus, & quantum colligilicebat, fastigaces.

Die 18. Maij omnēm diligētiā adhibui- mus, vt amissas naues recuperaremus, atque post diligētiā explorationē alterō tan- dem die hauem illam Vlie dictā à longe vi- dimus; & naues quā ad stationem commo- diorem inquirendam emissā fuerāt, ad Du- cem reuerāt, de commodiōri statione spem ip̄i fecerunt. Itaq; Dux noster cum omnib; suis nauibus colligendi necessaria alimenta, & aquas recentes hauriendi gratia se ad sta- tionem inuentam recepit, vbi ducentos vel plures lupos marinos cepimus; & V L I E na- uem exonerat̄ igne crēmauimus; ferramen- tis solūmmodo & rēbus necessariis alij reseruatis. Intera dum his rēbus cohficien- dis occuparemur; perplutes ad nos de re- gionis istiūs incolis venerunt; omnes nudi excepta medietate corporis, pudenda enim pellibus quibusdam crudis tecta; & capita contextis reb; alij exornata habebant. Fa- ciem varijs coloribus pīnxerant; & circa tēpora aliquid cornū simile gestabant. Ifice- debant autem arcu vlnam longo; & sagittis duabus instruti, videbāturque in militi- tari non parum exercitati. Quod attinet ad negotiaciones ip̄orum nolēbat primo quic- quam de manib; nostris accipere. Verum postquam D R A C O in terram paululum de- scendisset, vt chōreas & saltus eōrum aspice- ret, vnuſ statim ex medio saltu accurrens, cū videret eū obuerio sibi tergo cū aliquo suo- rum sociorū loqui, pileum cū spirā aurēa ca- pitē eius surripuit. Atq; festinabūdū ad suos fēse recipiens pileum sibi reseruauit, spirā i- sta alteri cuidam concessa. Hoc factō, naues rebus necessarijs instrui jussit. Cumque in altum rursus ascendisset, nauis illa Hispanica secundo nos deseruit per dies fere quatuor integrōs. Quare quāprimum eam recepi- feinus, exonerat̄ rebus omnibus no- bis vſui futuris, circiter prōmon- torium B O N A E S P E I dīmi- sumus.

Junius:

An. 1578. Postero die, qui 20. Junij fuerat, peruenimus in portum S. IULIANI, cumque firmatis anchoris paululum egressi naubibus essemus, patibulū quoddam conspeximus, quod à MAGELLANO erectum fuisse putauimus. fertur n. hic MAGELLANTS, de quibusdam rebellibus supplicium sumpsisse. Vigesimaliter secunda Junij in terrā descēdit Dux noster, comitatus IO H. THOMA, ROBERTO WINTERGHIE, OLIVIERO armamentarij tribuno, JOHANNĒ BREWER, THOMA HOOD & THOMA DRAKEN. Ibi vnum atque alterum ex regionis istius incolis obuiā habuit. Itaq; ROBERTVS WINTERGHIE arcum suum intendit, & letitiae signum populo isti præmonstrare volens, neruum confregit. Quo viso, barbari, autumantes inimicitia ut bellum signum hoc esse, omnibus modis contra eos insurgunt, & tantis armorum cōpijs aggrediuntur, vt summis viribus, vix se se contra tantos impetus tuerint. Hoc bello tandem dirēpto, Dux noster anfam arripuit contra aliquot inter nauigandum perpetrata à suis facinora animaduertendi. Facta igitur seuerissima inquisitione, tandem unanimi consensu nobilis quidam THOMAS DOVGTHIE, cuius jā aliquoties mentionem fecimus, ad mortem condemnatus est. Cum itaq; nobilis iste DOVGTHIE

nullam elabendis pēm superesse, & necessarium videret, vt pēnas corpore lueret, vitam suam Deo seruaret, pacem cum Deo & socijs suis composuit, & Synaxin sacram petiit. Ut igitur fieri hoc commodius posset, Dux D R A C O generali communicandi die constituta, ipse metu cum socijs S. Synaxi etiam vīsus est. Cū igitur DOVGTHIE animam suam spirituali viatico recreasset, ad DRACONEM se primo conuertit, & ipsum exanimō amplexus, deosculatus est, deinde vniuersis & singulis suis socijs valedixit, ac tādem precib. ad Deum habitis, in quibus quoq; Reginæ Angliae meminerat, ipsi prosperrima quāque precatus, collum suum libertori pacifice præbuit, & pēnas meritas dedit. Quo interfecto Dux D R A C O cum reliquis cœnam Dominicam celebrauit, vti diximus, & suos ad pacem atque concordiam diligenter & paternē adhortatus est.

Decima septima Augusti die, hoc portu ^{Augusti} reliquo, vltierius nauigauit, & 20. ejusdem ^{An. 1578.} mensis MAGELLANICVM fretum ingressus est, vbimortuum quendam hominem humi jacentem inuenit, sequenti 21. die, cum jā fretū istud intrasset animaduertit id admodum curuum & sinuosum esse, quare singulis fere momentis ventos aduersarios habui-

mus,

PARS OCTAVA.

7

mus, ita ut velis etiam ut vix possemus. Inte-
rim tamen commodissimos portus, & ma-
gnam copiam aquæ dulcis hic inuenimus,
quanquam in officio propter infinitam profu-
ditatem anchoras emittere & firmare non
potuerimus, sed in littoribus & scopulis, ad
quos procellæ nos compulerant, manere ne-
cessum fuerit. Terra ex utraque istius freti
parte miræ est altitudinis, altissimis n. mon-
tib. abundat, sic ut à longe & externe aspi-
centi, videantur tres rubrum ordines se inui-
cem contingere. Montium vertices perenni
niue continguntur. Austrum ortumq; versus
freti hoc multas Insulas habet, & sese hinc
inde Oceano commiscet. In fine montiū, qui
niue ut dixi semper rigent, regio ipsa arcte-
nissimis viridissimisque arboribus, suauissi-
misque varij generis herbis floribusque fer-
tilecit. Freti hujus latitudo quatuor, tres,
duasue & ad minimum vnam leucam adæ-
quat. Die 24. ad Insulam quandam perueni-
mus, in qua aues erant magnitudine sua non
multum ab aneribus distantes, quarum uno
die, cum volare à natura edo&te non essent
tria millia in alimentationem futuram ce-
pimus.

Septemb. Cum deinde his peractis 6. die Septemb.
An. 1578. in mare australie inuesti essemus, septima e-
jusdem die, ingentibus procellis & tempe-
statibus, ultra 200. Leucas & gradum vnum
in longitudinem versus Austrum ab ingre-
su freti rejecti sumus. Eodem tempore icili-
cerit. Septemb. Eclipsis Lunæ ad horam di-
e sextam, in Occidente expectabatur. Re-
jecti igitur ad 55 $\frac{1}{2}$. gradus in Austrum, tan-
dem Insulas quādam inuenimus, vbi dulci
aque nobis rursum prospexit, & præstan-
tissimas herbas inuenimus. Pauci vterius
progressi, sinum quendam intrauimus, vbi
tam viri quam sceminae nudi incedebant, &
nauigantes in nauiculis C A N O A S dictis, in-
de ad Insulam aliam alimentandi gratia pro-
ficicebantur. Hi populati humani erant,
ut quicquid haberent cum nouis hospitibus
lubentissime communicarent.

Octob. An. Illinc discedentes versus septentrionem
1578. profecti sumus, atque 3. Octob. die tres In-
sulas confeximus, in quarum una ingente
numerum autum inuenimus. Atque in ulto-
ma earum animaduertimus, Solem ut minimu-
m 8. gradibus à Capricorni tropico ab-
esse, & noctem ultra duas horas non durare.
Quin etiam ab incolis intelleximus nullam
noctem, sed diem continuum eos habere
quando sol Tropicum attingeret. Die 8. O-
ctobr. nauem vnam, cui V V I N T E R præterat,
amisimus, quam procellæ in fretum illud,
eius supra mentio facta est, rejecerūt. Dux
autem noster vbi cum nauibus suis altitudi-

nem freti priorem recuperasset, Aquilonem
versus tendebat, autumans hoc sese cursu
P E R V regnum feliciter ingressurum, præ-
sertim cum & tabula Geographicæ neoteri-
cæ sic inuenire viderentur, sed toto cœlo er-
ratum est, deprehendimus enim situm hujus
Insulæ ab Aquilone versus ortum exporre-
tum esse, ita ut in tabulis istis, partes regni
P E R V A N I aut mutilatim, aut minus fideliter
descriptæ fuerint. Error ut minimum 12.
gradus excedebat, quod factum fortassis est,
ut alii creduli homines, aut fallantur, aut in
discrimen adducantur.

Nouembris.
An. 1578.

Institutum iter modo supra dicto perfice-
re conantes, ad Insulam quandam 29. Nou:
appulimus, quam M O V C H A M vocant. Sita
hæc est sub 28. gradu latitudinis. Ibí ejectis
anchoris, in terram descendimus, & homi-
nes offendimus, qui tyrrannide, & immani-
tate Hispanorum, eo redacti erant, ut patria
sua terra derelicta, sese hinc inde per Insulas
absconderint. Hi ducem nostrum singulari
honore prosequentes, aliquot B O T A T I S ra-
dicibus, & ouibus pinguissimis donarūt, qui
his acceptis, recompensationis gratia eis
res alias obtulit. Altera die mensis Dux no-
ster D R A C O duos viros, cum aliquot vasibus
misit, ut aquam dulcem haurirent, sed inco-
lae Hispanos eos esse rati, animo in ipso ad-
modum irato visi sunt, ut parū abesset quin
eos aggredierentur, & nostrigritas agerent,
quod ex manibus ipsorum sese eripuerant.
Statim igitur C H I L E M versus nauigauimus,
atq; in itinere hominem barbarum Indum,
Hispano non absimilem, in nauicula, quam
C A N O A vocant, comprehendimus. Hic si-
gnificabat, prope S. I A C O Infuslam nauem
Hispanicam in anchoris morari alioquin ad
regem Peruanum spectantem. Hoc cognito
Dux noster virum illum partim latgitionib:
partim precibus commouit, ut se in portum
V A L P A R I Z O E N S I M deduceret, vbi nauis
dicta commorabatur. Tandem igitur vir ille
accepta condicione eum cum suis eo dedu-
xit. Quo cum venissimus inuenimus nauem
adhuc in anchoris, octo Hispanis & tribus
A Ethiopib. in praefidio existentibus muni-
tam. Hi arbitrii populares suos aduenire,
non modo amice suis cum tympanis nos fa-
lutarunt, verum etiam nauiculam vino onu-
stam nobis obtulerunt. Verum cum in nauē
Hispanicam Angli irruissent, confessim An-
glus quidam T H O M A S M O E N E , Hispanum
quendam percutiens dixit, A B A X O P E R R O S ,
quod est, sedcide vos canes. Dum igitur a-
gnouissent Hispani, Anglo eos esse, miran-
tes sese crucis ligno configabant, Dux vero
noster D R A C O impetu in eos facto intra ta-
bulatum eos cōglomerabat, excepto uno, qui

ex naui in mare se se precipitans, natando in terram peruenit, incolis ad S. IAGO hæc narraturus, qui hoc audito se in fugam statim dederunt. Postea DRACO in pagum irruit, cum spoliatus, atque in æde quadam argenteum calicem cum quibusdam Misericordiis ac ad altaria spectantibus ornamenti inuenit, quem Concionatoris suo Dn. FLECHES dedit, in quadam domo vbi vasæ & merces compinguntur, etiam vina quædam CHILICA & brancas de Cedro offendit. Quod secum omne abripuit, & postquam Hispanos omnes, excepto nauclero qui Græcus natione erat, in terram depositisset, LIMAM petijt. Cum in mari veheretur, nauem istam captam perscrutatus, bona omnia in suas naues assumpit. In qua quidem multa vina cum 2000. PESOS auri puri, cuius premium erat 37000. coronatorum, reperit. Tandem autem COVIMBO veniens, 14. cordatos viros aquarū misit, qui per exploratores Hispanis significati, in 300. Equites, & 200. pedites Hispanos inciderunt, sed vobis tamen tantum sclopeto perfosili est, reliqui omnes ad naues se statim receperūt. Hispanis abeuntib. emisit Dux noster quoddam qui mortuum sepelirent, verum cum in sepeliendo isti occuparentur, Hispani reuersi sunt, vexilla pacis præse ferentes. Verum DRACO fidem eis habere recusavit, & nauigatione sua TAVROPASAM transmisit. Ibi Hispanum dormientem in littore offendit, qui argentum 4000 coronatis non minus valens, secum habuit. Argento igitur accepto, Hispanum dormire jussit, & iter suum versus ARICAM direxit, vbi tres naues in anchoris offendit, & prædæ expulit, reseruatis sibi tantum 1140. libris argenti. Cum autem in nauibus istis neminem inueniret, LIMAM statim nauib. suis aduectus est, & in itinere vnā adhuc nauē cepit, pretiosis linteis onustam, quam secum abduxit.

Febr. Ann. Die 13. Februarij LIMAM venit, ibique in portu duodecim naues in anchoris inuenit. His omnibus direptis atq; spoliatis inter alia cistam nauctus est, Regalibus onustam, itē bombycina & linteamina multa. Deinde per exploratores suos intellexit, adhuc nauem quandam, cuius nomen erat CACAFVEGO, supereisse, quæ cum multis bombardis PATAM versus se se receperisset in portū. Itaque plenissimis, celerrimisq; velis eo nauigauit, ipsam persecuturus. Cumque eo venisset, cognovit eā discessisse PANAMAM, versus. Quo cognito, & ipse PANAMAM nauigauit, interim in itinere nauem cū multis instrumentis nauticis adortus est, quam cū expugnasset, præter instrumenta ista nauti-

ca, 81. libras auri, & aureum Crucis Domini signum, pretiosis vniōibus & gemmis, in primis vero Smaragdis perpolitum, in eam inuenit. Quæ quidem omnia in suam classem recepit, & celestimo postmodum cursu nauem illam CACAFVEGO inuestigauit, donec eam tandem prope promontorium S. FRANCISCI, quod promontorii 150. Leucis à PANAMA distat, adortus est. In ea multis preciosissimos lapides & vñiones, tredecim arcas Regalibus refertas, optimi aurii libras 80. & tredecim tonas argenti inuenit. Cumque Magister nauis duos argenteos & deauratos cyphos haberet, alterum Duci nostro, alterum Quæstori tradere coactus est. Cæterum postquam spoliata hac naui abutum Dux noster pararet, mediastinus quidam Hispanici Naucleri, ad Ducem nostrum conuersus, dixit: Domine Capitanee, Nostranaus improferum non CACAFVEGO, id est, ignem vñmeis, sed CACAPLATAM, id est, argenteum spuens: Vesta autem CACAFVEGO nominabitur. Quod audiire Duci & nobis omnibus valde gratum fuit.

Inde Occidentem versus nauigauit, vbi nauis ipsi fit obvia onusta linteaminib. & bōbycinis, & pulchris CHINESIBVS patinis. Ex qua quantū ipsi placuit, secum abfultit. Aderat hic in naui nobilis quidam Hispanus, qui Falconem aureum miro artificio fabræ datum cum pretiosissimo Smaragdo in pectore habebat: Hunc vbi vna cum nauarchos sibi tradi Draco petijt, & vtrumque obtinuit. GATVLCAM deinde petijt, quo cū peruenisset, judicem cum tribus officiarijs in foro inuenit, incidentes & statuentes super delictis quorundam Æthiopum, qui pagum illum incendio subuertere decreuerat. Quare judicem, vna cum reis in naues aduxit, & ei serio mandauit, ad suos scribere, ut omnes pago exirent, donec aquam pro clasie sufficientem sui hauiissent. Hoc facto, Drago in terram descendit, pagum exspoliaturus atque inter cætera vaculum referunt Regalibus, modum vnum ad æquans nauctus est. Thomas Moene vero cum Hispanum quendam fugientem videret, eum acerrime infecutus est, atq; eo capto catenam eiaurea collo detraxit, cum alijs reb. pretiosis. Hinc profecti clasie nostra, ad Insulam CANONAM siue COCLIDEM peruenimus. Vbi nauibus omnibus collectis, eisque rebus necessarijs, omnibus rursus instructis, cum classem pelago rursus committere vellemus nauem in PHILIPPICAS Insulas nauigaturam conspeximus, quam, cum paululum persecuti essemus, cepimus, atq; demptis inde reb. & mercibus melioribus, rursus dimisimus.

Pera-

Peraditis hisce ómnibus reputabat secum
Dux noster offens. injurias & damna tam si-
bi ipsi, quam suz Reginæ, & ejus Regno ab
Hispanis illata, se jam satis vtum esse, spe-
rabat etiam Reginam suam his quoq; rebus
à se gestis contentam fore. Itaq; redditū in pa-
triā meditabatur, & hoc paulo diligentius,
quanam via ſedendo, tutifissū iter ipſi es-
ſet futurum, verum metuens Hispanos hinc
inde ipsum obſeruaturos in reditu, ſimilque
péricula illa in memoriam ſibi reuocās, quæ
prope frētū M A G E L L A N I C V M versus Au-
ſtrum ipſi acciderant, tandem eo deuenit;
quod ſcīlicet ad M O L V C C A S Insulas nau-
igate vellent, tenendo curſum illum quē Lufi-
tani veniētes domo per prōmontorium Bo-
N A S P E I tenērent. Quare cum clafsem, vti
inſtituerat, per M O L V C C A S traducere do-
mum vellet, interimq; maximam tranquilli-
tatem ventorum pefentisceret: coadūs eſt
feruare curſum Hispānicum, vtpote Septen-
trionem versus: permēſusq; adhuc 600. leu-
cas in longitudinem, vt ventrum idoneum af-
ſequi poſſet. Protrahebatur hæc longa nauī-
gatio à 16. Aprilis die, vſq; ad tertium Iunij.

Quinta Iun. cū effet ſub 42. Gradū vefus
polū arcticū, tārum frigus expertus eſt, vt fo-
cij ipſiſ tolerare id amplius nō poſſet. Qua-
re teirā aliquam inueſtigare ibiq; appelle-
re cogebatur. Prima ergo quam conſpexit
regio ita niuib⁹ obruta erat, vt nauib⁹ e-
gredinon luberet. Progressus igitur vlt̄erius
ſub 38. gradum linę peruenit, ibi pulchrum
& amoenissimum ſinum maris ingressus an-
choras ejecit: Quo factō ſtatim ad eū accolæ
illius regionis accelerarunt, ædes horū pro-
xime ad littora extrudētæ erant. Hi Duceſ ſuis
muneribus afficiebant, & viſis pulcherriſimis
atq; preciōſiſimiſ iſtis reb. quas Draco & fo-
cij ſecum attulerant, vltra modum commi-
ratifiſunt. Draco autē remuneravit eos ejus-
modi quibusdam rebūs, quibus nuditatem
ſuam tegere poſſent. Itaque tam ipſum quā
ſocios ejus Deos exiſtimabant. Aliter enim
gens iſta edocta tūm non erat. Mūnera quæ
offerebant, erant ornameſta pennacea hue-
ciferae, & vittæ in morem retis conſtructæ.
Ædes corum in circulum quaſi conuallatæ

& ab infimo loco vſq; ad cacumen, in cuiſpi-
diſ modum acuminatæ erant, & in cuiſpidi-
bus tam arcte vndiquaque conneſſæ, vt pro-
pter nimia coarctatione frigiditas fere omnis
excluderetur. Leſti eoruſ erant teirā ipſa,

ſtrata juncēa' quādam tenuiori materia, de-
cumbunt hinc inde pér ædes: in medio do-
minus ignē fouētes. Viri proſus nudi incedūt:
Mulieres vero carminatū juncū, nō abſumi-
le carniſabi carminatæ pro vēſtibus pen-
dulūs

dulis habent, circiter corporis medium alligatum, super humeris pelle ceruinā crudā gerunt: viris admodum obedientes & morigeræ. Hic Draco tabernaculum suum ad radices montium ponebat, quo se populus iste cum cristi & sacculis suis Tabaco refertis quotidie conferebat. Virum quendam miris modis exigitabant, vt more patrio orationem ad nouos hospites haberet. Interea fœminæ ab honestatis norma defletætes se ipsas excruciabat carnes generū siue malarū fuarum tette dilacerat. Ex quibus colligi licebat, quod conjunctionibus & decâratio nibus quibusdam effascinatæ esset. Fama per vniuerfam regionem peruagata, multi ex incolis, immo Rex etiam ipse, Duce nostrum salutandi gratia conuenerunt. Et ante quam Rex quidem ipse accessisset, missi fuerunt duo primarij viri, quos legatos nominamus, faluum cōductum pro Rege exoraturi. Quo concessio ad regis placitum, in pompa Regia ingrediebatur, premiso scepstro regio, duabus coronis, & tribus artificiosissime cōtex tis catenis ex ossea quadam materia insignito. Sceptrigerum Rex è vestigio sequebatur, cum sua G V A R D I A siue custodia militari. Rex vestitus erat pellib. cuniculari, & alijs pelliceis. Ipsum sequebatur turba nudorum virorum, quorum facies diuersissimis coloribus illuminatae erant: Quilibet eorum, etiā liberi, munera Draco nō affercant. His sic incidentibus, Draco sius in ordinem redegit in cuniculis illis, ibidem extructis, in formam aciei cuiusdā, yisu non injucudæ. Postmodum sceptriger ille Regius orationē habuit, quæ per alium ad hoc instructū exposita fuit: Qua finita omnes astantes, suo suffragio per Amen eam approbabant. Tandem Rex ipse cum suis optimatisbus ad ipsum appropinquabat. Interea Sceptriger inchoabat cantum quendam, quasi saltatus: quæ Rex, cum vniuersa turba, latus cantans & saltans imitabatur. Mulieres quidem in saltu sequenbatur, verum canere nulla voluit. Quo peracto, tandem Rex ipse proceresque cum populo, Draconem Duce nostrum in regem eligere voluerunt; innuentes se titulum juraq; omnia ejus regni ipsi tradituros, etiam desuper cautionem præstituros. Etnō longe post Rex cum comitatu suo ad Dracōnem cum singulari reverentia properabant, lati saltantesq; coronam capitæ ejus imposituri. Collum ornabant suis catenis, venerantes eum sub nomine Hioch; condecorabantq; eum quasi maximis plurimisque triumphis. Draco licet ignarus esset, quid commoditatis, diuiniatum aut amplitudinis regno Anglia inde emersum esset, tamen in gratia Reginæ sue hoc quicquid erat see-

ptrum, coronam & jurisdictionem hujus regni, animo ouanti in se fuofq; transumebat; hoc vnicum in votis habens, vt sic omne incrementum & laudem Regis ipsius Majestatis redundaret, vt ante oculos magnas opes hic coram videret paratas. Interea quo DRACONI iste honos conferebatur, vulgus etiam socijs & ministris sua offerebant munera, cum ejulatu & dilaceratione miserabilium larum fuarum. Verum Angli detestati ejusmodi lanienam cœlum ipsiis monstrabat innuētes, ibi Deum viuum esse, quem omnes adorare & reuereri deberent.

Cum deinde populus omnis ab eo discessisset, DRACO cum socijs suis in terram longius exspaciatus, ferarum maximum numerum inuenit, in primisque ceruos quasi mille vbique congregatos. Tota vero regio cuniculis abundabat, qui ex vtraque menti parte saeculum gestabant, quo cibum suum sibi colligebat. Pelles horum animalculorum apud ipsos sūt in maximo precio, ea de causa quod Regi vestes præbeant. In insulam hanc DRACONI NOVAM ALBIONEM vocabat, ob scupulos albos, & quia aliquam cum Anglia, quæ olim ALBION dicta fuit, conformitatē habebat. Hoc in loco vix glebam aliquam attinges, quæ non aliiquid auri aut argenti admixtum habeat. In ejus autem rei memoriam, quod ibi fuisset, ipsique datum esset ius & titulus imperij, nomine Reginæ suæ, in portu quodam monumentum quoddam argenteum extruxit, cui nomen Reginæ, diem aduentus, & voluntariam sponte amiq; illam oblationem hujus regni insculpsit. In pede ejus dimidium solidum siue astrem Anglicanum, vna cum Reginæ pictura & insignijs assigebat. In basi suo nomine ascripto. Hispanos in hanc regionem vñquam penetratæ, vero simile non est.

His omnibus peractis, vela rursus ventis Octob. AN. concessit, & 13. Octob. ad insulam q̄iandam 1579. venit, quæ 8. gradus à linea versus Aquilonē sita est. Ex ea perplures enauigatur homines in CANOIS suis, adferentes secū Cocos & id genus alios fructus. Populus iste inferiora aurium in rotundum circumoluunt, & carnes illas cum quibusdam rebus pendulis per genas nutriunt. Vngues digitorum, in polllicis longitudine alunt. Dentes adeo nigri sunt, vt picem præ se ferant, ad id vero vñrigiores indies fiant, puluorem quendam ex quibusdam idoneis herbis confectum, secū circumferunt, quo crebrius vtuntur. Decima octava Octob. denuo aggressus ad alijs quot alias Insulas, vt puta TAGVL DAM, ZELONA & ZEWARVM Lufitanorum jurisdictioni subiacentes peruenit. Tandem ex longa navigatione in fines MOLVCCARVM insu-

Insularum intravit. Hinc TIDOREM, circū nauigando littus Insulæ MOTIR, quæ Regis TERNATENSIS Imperio pareat, petijt. Verum ibi Regis vicario in mari obuiam factus, admonetur amicē, vt ante omnia TERNATEN cōtēdat, quam TIDOREM perueniat. Secus enim si esset facturus, Regem saluum conditum aut nullum, aut difficilem concessurum: idq; ea de causa, quod Lusitanos, qui jā TIDOREM essebant, loco hostiū habebat. Quare Draco persuasus TERNATEN classe fuit. Et in signum amicitiæ & pacis, Regi illius loci holofericum pallium dono misit, simulque significari mandat, senon ut hostiū ejus ad littora, sed vti mercaturam exercere volentem peruenisse, cuius licentiam sibi concedi oraret. Rex hoc intellecto anhuit, licentiamq; libere vbiuis negotiandi impetravit, insuper & hoc addit, vti pro Reginae sue domina sua, cuius se ministru profiteretur, omnibus jurib. & priuilegijs Regni sui vñatur. In ejus ré fidem signaculū quodam mittebat: & se ipsum coram, quamprimum naues suas in meliore ordinem, quantum erant, redegit, veturum significabat. Cum itaq; Rex veñeret; quatuor CANOAS præmisit, in earum singulis singuli ex ejus optimatibus inerant, splendide albis CALÈCVTRICIS pannis, quos IFFEL nominant, induit. CANOAS stratae erant desuper florēis odorem fragrantiss. & pretiosum spirantibus; decumbebat super molli stramine arundineo. Ad classem nostram vbi approginaffsent, reuerenter admodum hoc clarissimis tecmītis innuebant, quod missi essent à Rege suo, vt classēm in turum portum deducerent. Hos Rex ipse sex viris senioribus comitatus sequebatur, viri isti musicali aliquo artificio ipsum oblectabant. Dracumnes quibusdam pretiosis inueteribus affectos à le dimittebat. Rex cum iam domum redire vellet, se altera die redditurum pollicebatur. Interim ea ipsa vespera pro classē alimentanda, saga, oryzam, pullos gallinaceos, & caryophyllos summittebat. Infrequentie die Rex vti promiserat, nō redijt, sed per fratrems se ipsum excusari curauit. Interim Dracum orate in regiam suam descendat; verū Dracus quod fidem datam Rex non seruaret, aliquid finistri secum animo concipiens, etiam te exularē cepit, interim tamen aliquot nobilium suorum ablegat, vt fratri regis omninem animi sui benevolentiam significarēt & quicquid grati possent, facerent. Vicerex interim loco obfatis apud Dracum præstolabatur. Nobiles à Draco emisi, vt in regiam venerant, non modo à rége ipso, sed etiam sexaginta grandavis viris, consiliarijs & proceribus regijs, magnifice & laute ex-

cepti sunt. Rex ad talos è medio corporis demissa talari aurea induitus erat, poplites ejus omnino nudi, pedes calceis ex optime præparato corio confectis induiti erant. Capite aureis catenis redimito à collo aurea catena magni preci pēdebat. Digitis multis pretibissimis vñionibus ornabantur. A dextris sella regis puer quidam cum ventilabro, in modum vanni cujusdam constructo, & circum circa multis sapphiris adornato stebat, quo Regia uoram temperaret. Cum jam rem suam pro animi sui lubitu nobiles Anglii confeccissent, & ad naues redire vellēt, per aliquem ex proceribus regijs ad classem honorifice deducti sunt. Rex iste septuaginta & vni Insulæ imperat. Iejunia habent sub certis nouilunijs, vbi per integrum diem ab omni cibo & potu abstinent, noctu tandem famē sedant. Dracus vt siuos ad classem recipit, cum omnis generis vitæ & vñi suo necessarijs, inde nauigavit, versusq; Austrā latere Insulæ Célebes, aliā ad insulā peruenit, in qua maximæ & crassissimæ arbores vndiquaque conspiciebantur, ramos nullos habebat, nisi in cacumine ipsarum. Noctu hinc inde volitabant vermes volantes & lucidæ. Magnitudine muscas noh excedebant, veturum tantos radios de se spargebant, vt earū quamlibet singulas ardentes, candelas dixisse. Ibidem genus vespertilionum inueniunt, vix Gallini minores. Item tantos cancros, vt famelici quatuor stomachi ab vñi famē sati explore posset. Pisces isti cuniculos agunt, non fecus ac ipsi cuniculi terrestres. Consensibus hic iterum nauibus, ad Molluccas quidē Insulas appellere volebat, verum tempestatibus rejectus vix summis cū laboribus in occidentem versus A quilonem circa Célebes Insulam cōstituit. Cum itaque hic propter contrarium ventum eursum suū Occidentem versus habere non posset, verum in austrum tendere proram cogeretur, animaduerit, iter hoc valde periculosum propter tenitatem aquarum, quæ Insulis vñdique adjuvabat, vnde sion modo paulo post de classe, verum etiam de vita & vñiueris suis rebus periclitaretur. In his angustijs constitutus, nona die Ianuarij Anne M. D. LXXX. tandem in scopulum quendam nauis ipsius illisit, & sic ab hora octaua illius diei poméridianā, usque ad vesperam sequentis diei circiter quartam horam, ibi inhæfit. Omni spe humanarum virium destitutus, tandem opera diligenti & sociorum, & propria, non sine euidenti Dei auxilio, & cum summo periculo inde liberatus fuit, cum tria dolia caryophyllis referta, octo bombardas magnas, & aliquam partem farinæ & fabarū in mare, vt se alleuiaret, proiecisset. Ad quod

ianuarij.

An. 1580

cum

151 OCCIDENTALIS INDIAE

cum etiam ventus adiuuisset, qui à puppi ad proram se conuerterat, vela sua rursus pandeauit, sicque pedentem in altitudinem

non absque maximo gaudio à scopulo secessit. Pro cuius auxilio beneficio Deo optimo & maximo infinitas gratias perpetuo habuit

Febr.

An. 1580: Ostaua die Febr. in ostium Baralenæ Insulae penetravit, Gentes hæ licet barbaræ, tamen valde humanæ erant. Itaque cum eis mercimonia commutare coepit, viri nudi incedunt, exceptis capite & pudendis, quæ a liquido modo contegunt. Mulieres vero ab umbilico versus talos indumentis quibusdā conuestis sunt, monilia sex, septem, interdum & octo, ex ossea, cornea, atque caprina quadam materia secum circumgerunt. Linteamina sunt hic in magno pretio. Regio hæ pollet auro, argento, cupro, sulphure, nucibus Muscatis, Zingibere, pipere longo. Ex hisce omnibus Draeus tantum, quantum poterat, secum asportabat. Incolæ magnam experientiam metallæ ex se inuicem discutiendi, & inde omnis generis mechanica extundi opera habent. Hinc progressus Iugam majorē mivenit, admodum benigne ab incolis exceptus. Insulas hasceres quinque regunt, Raiah omnes vocantur, scilicet Raiah Donaw, Raiah Mangban-Ge, Raiah Calnecapello, &c. Admodum concordes &

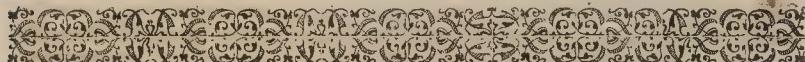
vnanimes inuicem viuant. Interdum duo interdum tres pluresue horum incolarū ad naues ejus perueniebant, mire oblectabantur rubeis, viridibus & elius generis depictis painis. Nudi incedunt versus superiora, excepto thorace, quem Tutcica quadam vitta obuelant, ad t̄los pendato quodam bombycino, quod post t̄pendatum in terra trahunt, quilibet eo colore, quo sibi complacet, circumuestiuntur. Armati sunt ensibus, scutis, & pugionibus, quos miro artificio conficiunt, sic ut Dracuisis oblectatus aliquot cōemerit. In singulis pagis suis ædes magnas habent, in quibus quotidie conuenire solent, nō modo viri, & mulieres, verum etiam pueri. Quilibet fecundum tales cibos eo sumit, quibus apparet afficiuntur, alijs fructus, hic oryzam, ille allatas gallinas, huc sagas, alius alia. Mensa eorum tres pedes à terra in altum posita sunt, his ferculas imponunt; sic, ut omnis qui melæ assidet, eas capere libere possit, & viuis alterum oblectari edendō. Oryzam caratione coquunt, realij apud nos pā nem

rum Marcium siue Zuccharinum. Primo enim molle foraminosum, aperte eo in loco, vbi capsicor, & magis spaciose est, infundunt oreyzam atidam. Deinde ollam hanc in aliam ollam aqua effuscenti plenam impónunt. Vbi cum paulisper oryzam ebullit pròpè igne, intumescit, & ita foramina obserantur, & aqua omnis penitus excluditur, hinc ebullitione illa aqua oryzam indurescit, sic ut in pacem optimum concrescat. Ex quo postmodum, cum oleo, butyro, zuccharo & alijs id genus aromatis, dulcissima & suauissima ferula excoquunt. Lues gallica alibi dicta, hic valde frequens est. Hanc sic curate solent, à decima hora diei, usque ad secundam pomericianam ardenterissimo solisesse exponunt agroti, sicque peccantem & malignam qualitatem extirpat siccando. A laua maiore egressus ad promontorium Bonæ spei peruenit. Geographicas tabulas Lusitanicas in eo omnino falsas deprehendit, quod ajunt, hic omnium periculosissimum fratum, quod rotto Oceano esse possit, reperiri. Siquidem rā

sue nauigationi hoc loco æquor aptum inuenit, ac pér vniuersam suam expeditionem, hucusque totum Oceanum perueniens, habuerit.

Decimæ octaua Iunij naues concidunt: *Iunius* & vigesima secunda Iulij Insulæ Sierram Leonam dictam adnauigavit. *An. 1580* Ibique cōrnuçiam omniū tērum necessariarum haec est. In primis hic magnas cōpias Elephanti videre posse, & fructum quendam oltrace. is non dissimilem, arboribus nascentem, iuncta cōpia ut folium vix cernere liceat.

Vigesima quarta Iulij Sierram Leonam *Julius* reliquit, & post variis casis & tot discrimina *An. 1580*: rerum felicitet & laudabiliter a se gestarum, tertia dié Nouemb: Anno Domini 1580, in *Nouemb:* Angliam rediit. Cum integrum triennium *An. 1580*: in perficienda ista celeberrimâ expeditione nauali consumisset, quam tamē cum tanta laude & gloria ad portum deduxisset, ut inde non solum cum immēsis diuitijs domū redierit, sed etiam immortale decus & fībī & patriæ suæ cōpararit:

SECUNDVM ITER SIVE NAVIGATIONE ET EXPEDITIONE A FRANCISCO DRAKEN

equite Anglo, in Indiam occidentalem suscepit: ubi simul exponitur quid in Insulis ac oppidiis S. IACOBI, S. DOMINICI, S. AVGVSTINI, & CARTHAGENÆ acciderit, praefitumque sit:

Anglia.

Phleum-
mont.
12. Septem.

FRANCISCVS DRACO Eques Angl, ut Reginæ & patræ sua nomē celebre apud omnes & clarum redderet, iterum constituit iter, & expeditionem in Indiam occidentalem suscipere. Præparatus igitur 25 nauibus, assumpsit 2300. personas, milites partim probatos, partim nauitas & nauium gubernatores, eosque ex Anglia Anno 1585. die 12. Septemb. ad portum, quem vulgo PHLEUMOTH nominat, adduxit. Inter eos multi præstantissimi centuriones siue Capitanei exercitatissimi, & nobiles fuerunt, quorum nomina sunt, CHRISTOPHORVS CARLEIL, supremus præfatus siue legatus, terra marique miles exercitatissimus; MATTHAEVS MORGAN, IOHANNES SAMPSON, ANTONIVS PLOTT, IOHANNES MARCHANT, GEORGIVS BERTON, GVALTERVS BYGGES, RICHARDVS STANTON, & IOHANNES HANNAM, qui terra potissimum valebant. Mari vero præstantes, & qui munera quædā

in nauibus gesserunt, erant MARTINVS FROBISHER Admiralis siue Archithalafus, rei nauticæ peritissimus; qui aliquoties Ducem exercitus in pugna nauali egérat. Item FRANCISCVS KNOLE, THOMAS FRENAR, GVILLEMVS CICEL, IACOBVS CARLEIL, HENRICVS WHYTHE, THOMAS DRAKE, THOMAS SEELEY, DVX RICNERS, DVX CROSSE, DVX FORTESCHE, DVX CARLES, DVX HANVINS, DVX ERITZO, DVX MOONE, DVX VAGHAN, DVX VARNEY, & DVX GILMAN. Quibus insuper multi adhuc nobiles adfuerūt, quocum hōmina commémorate nimis longum fore.

Principio igitur cuim 18. Septemb. inde soliuissimus ad VATORIAS Insulas Hispanias peruenimus, coacti nūnitum aduerso vento & tempestate maxima, quemadmodum etiam recentis & dulcis aquæ defectu. Quād primum autem anchoras ibi firmassimus, mandatum a Duce accepimus, ut nauibus nostris populo & armis necessariis instrūctis, ad pugnam & omnem fortunam nos parate-

B mūs.

mus. Quia & ipse suam GABOT (vt naues istae vocantur) ingressus ciuitatem VAIONA petijt, eo fine vt eam Dei beneficio & ope expugnaret. Sed cum vix ad dimidium miliare progressi essemus, venit nobis obuiā mercator quidam Anglus, quēm præses vel Gubernatoris ciuitatis ablegauerat, vnos interrogaret qui essemus, & vnde veniremus. Cum hoc locutus Dux noster, accersitum Capitanum SAMPSONEM, ad diētū istius ciuitatis, VAIONA præsidem ablegauit, vt de duobus capitibus eum interrogaret, PRIMO, An pax vel apertum bellum inter Hispanos & Anglos esset. Deinde, cur mercatores nostri cum bonis suis ibi detinrentur. Hic Capitanus SAMPSON VBI cum supradicto mercatore in ciuitatem venislet, animaduerterat omnes ciues, quin & ipsum præsidem, non parum turbatos & sollicitos, propter subitam istam & insperatā imprefionem. Intercea autem Dux noster cessare noluit, sed de consilio CHRISTOPHORI CARLEIL suprēmi præfetti sui, decreuit proprius ad ciuitatem accedere, vt si necfitas postularet post redditum dicti capitanii SAMPSONIS, antequam vespera facta esset, ex improviso ciuitatem vel expugnare, vel ad minimum cohercere posset. Paulo post ex ciuitate reuersus SAMPSON, hoc respondens attulit, primo quod pacem vel bellum inter Anglos & Hispanos concerneret, non posse præfidem aliquid certi respōdere, propterea quod subditus esset Regis sui, bellum autem gerere suum non esset sed Regis, cuius ciuitas ista esset. Secundo, quod mercatores Anglos ad hos quidem ex mandato & iusso Regis, cum bonis suis ibi detentos aliquantisper, sed non hōc fine vt ex ea detentio damnum aliquod sentirent, præferunt cum etiam ante ostiduum, Regis nomine mandatum tale publicatū esset, vt mercatoribus Anglis liceret, cum bonis suis discedere, proficiere & nauigare sine villo metu, quoconque vellent. Hoc vt confirmaretur ita esse, misit statim præses istius ciuitatis, aliquot nostrum mercatorum, qui tum tēporis in ciuitate VAIONA erant, & mercaturam ibi exercebant, vt ejus relē testimoniū pēhiberent. His ita commemoratis atque expositis, deliberatum est, quid factū optimū videbatur, nam circa vesperam primū ex nauibus egressi eramus, ad locum quendam qui tutissimus ad pernoctandū & commodissimus viuis erat.

^{19. Sept.} Sequenti vero die misit nobis præses ciuitatis istius, panes, vīnum, oleum, poma, botrōs, Marmaladas (qui cibus ex melle præparatus erat) & id genus alia, in recreationē nostri, sed circa medium noctis accidit mu-

tatio aeris, quam postea magna tempestas secuta est, ita vt consilium mutaremus, optimum & maxime consultum fore putantes, h̄ ad naues rursus primo quoq; tempore proberemus. Nam tempestas quidem ea ita inualuerat, vt antequam naues contingere possemus, solitus & conuulsus anchoris, quādam in mari oberrare videremus. Quin imo venti tam vehemētes fuerant, vt nauis quidam etiam inuiti, non sine summo periculo soluerē, & vētis cedere cogerentur. Eventis quidem se se commiserant, nauis TALLEBOT, nauis HAVKINS, & alia SPEEDWELL dicta, quā solamirabiliter in Angliam reuersa est, reliquæ autem nos rursus assecuta sunt, & h̄c quidem fortuna siue tempestas tres dies integrōs durauit. Ut cessauit autem, misit Dux noster præfectum CARLEIL cum GALEOTA, & nauis sua altera, tribus item alijs, & aliquot minoribus nauigis, ad ciuitatem VIGO, vt videret, an ibi vel in Vigo, vicinia aliiquid acquirere, & spolium referre posset. Quod ipsum non caruit suo fructu. Nam in itinere aliquot naues, comprehendit, omnis generis vasis domesticis onusfas, ex quibus non parum lucratus est. Inter alias a. vna omnis generis & sacra munera ad ecclesiā Parochialē ciuitatis VIGO pertinentia, vasa item argentea, & crucis ingentis magnitudinis, artificiosissime cælatam atq; elaboratam, quæ magni aestimabatur, vchebat. Itaq; (vt postea narratum nobis est) incolæ vrbis VIGO conquesti sunt, se tum temporis ultra 40000. coronatos amississe.

Postero die Dux noster ex hisce Insulis ^{20. Sept.} soluens, ciuitatem VIGO reliquit, & portum sibi aliquem elegit, qui commodissimus videbatur, tam nauibus suis ordinantis & quietandas, quam vasis nostris aqua recenti rursus implendis. Dum autem ibi essemus, venit ecce gubernator ex GALLICIA, (quo loci olim CALLACCI, juxta quorundam sententiam, habitarant) afferens secum exercitum quantum colligere subitopoterat, cujus numerus dicebatur fuisse 2000. peditum, & 300. equitum, cumq; non procul à nobis abesset, & locum quendam occupasset, ex quo classem nostram intueri optime poterat, misit quosdā qui cum nostro Duce loquerentur, qui accedentes colloquium impetrarunt, hac conditione, vt celoce vel alia nauicula accederent, datis ab vtraque parte suis obsidibus. Hac conditione accepta, ingressus est Gubernator ipse cum trib. alijs, in Admirali nostri nauem, quæ in eum finē ad littus perducta fuerat. Eadē ratione & Dux noster nauem suam ingressus, ei obuiam processit. Congressi igitur cum multa locuti essent, concluserunt, licitum esse de-

PARS OCTAVA.

bere populo nostro , tantum recentis & dulcis aquæ haurire ; quantum vellent , quin & omnia alia quæ ad recreationem nostrâ pertinerent , integrum nobis esse debere , pecunia nostra ab incolis redimere .

Palma.

Inde progressi sumus , ad Insulas C A N A R I A S eo consilio , vt Insulam P A L M A M oocuparemus , & de rebus omnibus nobis ab unde prospiceremus , quas ex Insula ista habere potuissimus . Cum autem eam non nisi uno in loco aggredi possemus , qui locus multis propugnaculis munitus erat , ex quibus aperte nos tormentis & sclopis petere hostes possent , quemadmodum etiam nō pauca in nos tormenta emissa sunt , coacti sumus mutato cōsilio , inde descendere , præser-
tim cum etiam maris incommoditas & vor-
tices innumerī , nos auocarent , qui nobis nō parum incommodare potuissent . Relicta i-

gitur ista Insula , aliam petimus , vulgo D E L F E R R O dicitam , (quæ ante hæc tempora , vt quidam volunt , P L V I T A L I S vocata est) si fortassis res ibi melius succederent . Cū igitur ibi appulismus , mille milites qui ex nauī nostra descenderant , in valle quadam ad radices montis alicujus , tribus vel quatuor horis commorari stūt , & aciem instruxerūt , interea venerunt ad nos Incolæ , adducentes puerum quendam ex Anglia oriundum , qui in ista Insula diu vixerat . Hic indicabat no-
bis , paupertate & inopia maxima eam labo-
rare , ita vt incolæ vix famem pellere posseint , & tantum non morerentur . His igitur audi-
tis jussit nos Dux noster quam primum na-
ues nostras repetere , vt eadem adhuc nocte regionem Africæ conterminam , secundo vento peteremus . Itaq; die Saturni qui erat

13. Nou.
Capo Bi-
anca.

14. Capo Ver-
de.

Decimofexto ejusdem mensis Nouem-
bris cum nobis summo mane Insula S. I A C O B I visa eset , firmauimus ad vesperam anchoras nostras , inter ciuitatem P L A Y sive P R A Y dicitam , & aream S. I A C O B I , vnde to-
ta Insula nomen suum obtinet . Descende-
runt igitur ibi ex nauibus mille armati , quos

præfetus sive legatus , Dux deduxit , qui tum temporis sicut etiam antea semper rem omnem prudentissime & fortissime gessit . I-
ter quo eundum fuit , admodum arduum & incommodum erat , vallibus & saxis infestū , vnde saepe nobis accidit , vt dum faxa ista cir-
cumiremus , acies & ordo instructus dis-
traheretur , nec tamen cessare vel subsisteret
nobis licebat priuquam ista via superata in
apertum campum venissemus , vbi ordinem
& aciem de nouo instruxit .

Cum igitur in plano & patenti campo ef-
semus , processimus in nostro ordine eo usq;
donec tantum dimidio miliari à ciuitate ab-
essemus , vbi subsistere jussi sumus , nec quic-
quam ante diem alteram moliri , cum nemini
haberemus , qui viam nobis ad urbem
monstraret , & locus nobis plane incognitus
eret .

Sequenti autem die dimidia ante lucem
hora , populum in tres Legatus ducis nostri
ordinis distribuit , ita vt ex oriente sole in
ordinem īā essemus collocati , vbi licet pro-
pius ad urbem accederemus , neminem tan-
tem confinximus , qui nobis hostiliter resi-
steret . Itaque Dux noster duos Capitanos ,
S A M P S O N E M & B A R T O N E M ablegauit ,
adjūctis vnicuiq; 30. sclopetařijs , qui quam-
primum in ciuitatem (quæ quidem in valle
sitā erat , ita vt nos in vertice montis consti-
tuti , facile eam contemplari possemus) dé-
scenderent . Eodem tempore vexillum etiā
majus , quod cruce rubra , Anglo more , di-
stinctum erat , ereximus , vt qui in classe erāt
signum nostrum regium propugnaculo ho-
stium jam affixum videreint , postea manda-
rum est , vt omnia tormenta ænea , quorum
ultra 50. in membris ciuitatis erant , emitte-
rentur , in memoriam regiae dedicationis ,
quemadmodum hoc quotannis in tota Ang-
lia die 17. Nouembri solet , idq; ex vna par-
te . Idem vero etiam ex altera parte ab illis
qui in classe adhuc erant , factum est , tanto
fragore , sono , & stridore vt aer vindique re-
pletus , aures nostras maxime feriret .

Interea Legatus Duci , maximam partē
militum in monte retinuit , donec in urbe de-
dier torijs nobis prospiceretur , & quilibet
scireti in quem locū diuertere deberet , cui-
libet enim Capitaneo certus locū datus est ,
vbi cum suis sese contineret , & excu-
bias agerer , ne periculum ab ho-

ste timere cogere-
mur .

16. Nou.
S. Jacob.
Play.

CHRISTOPHORVS C A R L E I L supremus

OCCIDENTALIS INDIE

In sula S. I. A. C. O. B. ex omnibus qua Africam contingunt celeberrima est, sita è regione C A P O V E R D E. Et ab hac Insula, reliqua omnes, etiam si aliquis militariibus inuicem distent, nomen suum accepertunt. C i u i t a S. I. A. C. O. B., idem habet nominis cum ipsa Insula, & mercaturam exercet, cum G V Y N E A, & alia vicini regionibus Africa, unde omnia generis merces per mercatores in Portugaliam sive Lusitaniam transuertuntur.

Explicatio numerorum præcedentis tabulæ.

1. Locus est ubi clavis Britannica capitulo substituit, & anchoras firmauit. 2. Locus quatuor fere miliaribus à civitate distans, ubi Anglicani milites ex nauibus egressi sunt. 3. Via aqua Angli, montes superaverunt. 4. Campus latus & vndeque patens, ubi Angli aciem infraferunt, ad oppugnandum ciuitatem. 5. Aces Anglorum. 6. Propugnaculum extra ciuitatem S. IACOB, per quod Angli ciuitatem ingressi sunt. Erat autem in loco editorii istius, ut ex ea ciuitate luftrari commode, & iter que ad eam ducere celi posset, stet aenam ciuitatibus inter duos montes, & valles habet arboribus fontibusque saluberrimis maxime conspicuas & iucundas. 7. Vallis ipsa, in qua saluarium berbarum, & suauissimum fructum, vixporta Dactylorum, Chysomerorum, facarum & aliorum, maximus est & berbarum prouentus. 8. Forū in ciuitate, 9. Tēpīla ciuitatis. 10. Propugnaculum mediu[m] versus mare, omnium munitione instruūtum. 11. Propugnaculum versus occasum, tormentorum probe munūtum. 12. Propugnaculum versus ortum, sororium munūtum. 13. Locus apertus in cacumine montis versus occasum, armis aequis ut propugnacula etera in structum, per quem Angli sunt ingressi. 14. Sacellum, versus occasum ciuitatis extrudūtum quo ex foro perponitur. 15. Incola Portugallensis ciuitate S. IACOB fugientes. 16. Via aqua Angli ad locum S. DOMINI O profecti sunt, quem Episcopus cum praesepi Insulae proceribus tenuerunt, qui aduenientem anglorum exercitu, infusgam versiunt. 17. Locus S. DOMINI O, qui in medio insulae sit, 12000. passibus à ciuitate S. IACOB, abest. 18. Locus mari vicinus, Prayo dictus, quæ Angli sub discessum suum, quem admodum etiam ciuitatem S. DOMINICO, igne perdidereunt. 19. Piscis volans (seu aui potius) ad viuum expressus, solitarius in mari Atlanticō immuniter inuenientur, ita et aliquid in naues cadere soleant, cum enim ad 200. passus volantem in mare sursum decident, aliquando magna copia conholant, ut Delphini vel BONIT o, qui etiam marinus pisces est, & ipsis insidiis subinde struit, resistent, ultra dimidiat vinum in longitudine non habent.

Comme -

PARS OCTAVA.

17

Commorati sumus igitur ibi 14. diebus, & spolia accepimus; quæ ex terra prouenerat, vinum, oleum, acetum, & alia, merces etiam quæ inde ad alia loca transmittuntur. Auri aurem & argenti, nihil accepimus, nec quicquam aliud alicujus precij. Eodem tempore cum adhuc ibi vorsaremur acciderunt quædam non indigna relatu. Venit ad nos Caduceator quidam signi induciarum praeferebans, ad quem duo centuriones SAMPSON & GREGIVS missi sunt, quos ipse primo interrogavit, unde venissent & qui essent, eumq; respondissent nos Anglos esse, quæfuit porro, an inter Anglos & Hispanos bellū intercederet? cui dixerunt nostri, sibi adhuc respondere, licitum & permisum non esse, debere autem eum Ducem interrogare, si aliquid certi ea de re cognoscere vellet, se autem fidem daturos, quod sine vlo periculo & detrimento saluum ad Ducem nostrū ducere & reducere vellet, verum ipse proprius accedere recusabat, propterea quod in mādatis id non haberet. Dicebat igitur eum non populo tantum, sed & toti patriæ profuturum, si Ducem nostrum accederet; & gratiam eius imploraret. Decretum enim à nostris jā ante tres dies erat, omnia igne injecto vastare. Ipse autem his auditis dictis, promittens, se sequenti die reuerferum, atqui à nobis visus amplius non est.

24. Nouemb. Vigesimo quarto Nouemb. Cum sexcentis armatis in pagum quandam peruenimus, ē regione S. DOMINI CI situm, qui 12. miliarib; à mari aberat, sed neminem ibi inuenimus. Incolæ enim eo reliquo in montes sece receperat, itaq; paululū ibi substitutus; expectantes, an aliquis nos fortasse accessurus esset, sed cum nemo nos conueniret, iussi sumus reuerti ad locum unde veneramus. Initinare autem ostenderunt se hostes nostri: sed non tanta copia, vt nos aggrediauderet, itaq; dum eos expectauimus, vespera facta est, vt nos vix ante noctem, ciuitatem S. IACOBI assuequi potuerimus.

26. Nouemb. Die Lunæ, qui erat 26. Nouemb. conuocatis nauibus, iussit Dux noster omnes milites ex ijs descendere, sed supremus Legatus CARLEIL, misit centurionem GORINGE, cum suo praefecto TUCKSO, & centuriam armatis, vt forum ciuitatis tueretur, donec milites naues essent ingressi, quas naues ADMIRALIS in littore cum aliquibus expositoris nauigij expectabant, vt populum ad majores naues tranfueheret. Præterea iussit ratetiam Dux noster, vt centuriones BERTON & BYGGES cū suo milite GABERAM (ita enim id genus nauium hodie vocatur) ingredierentur, at cum duabus expositoris nauibus sub imperio dicti SAMPSONIS in-

ciuitatem PLATY concederent ad instrumētū playta tormentaq; bellica inquirenda, de quibus ex quodam captivo pridie ejus diei cognoveramus, qui promiserat etiam, scilicet cum nobis monstraturum, vbi essent occultata.

Cum igitur eo venissent, centurio SAMPSON, captiuum sibi locum non strare jussit, vbi tormenta essent occultata, quod quidē facere non poterat, vel potius nollebat, sed nihilo tamen secus infrecretis locis duo ingentia tormenta inuenienta sunt, quorum unū ferreum, alterum æneū erat. A meridie præcepit Dux noster, vt cum reliquis nauibus ad urbem istam accedentes eam quam primum igne succéderemus, & postea naues rursus ascenderemus, quod et statim ita factum est, & eadē adhuc vespera inde rursus soluimus. Sed antequam progrediamur, dicendum a liquidū est de acie quam in hac Insula S. IACOBIS instruximus, & rebus quibusdam alijs relatu dignissimis.

Quilibet centurio ibi populum suum explorauit & descripsit, qui coactus est jurare, quod Reginæ Angliae fidem seruare vñq; ad mortem vellet, & mandata Ducis obseruare semper atque perficere. In primis autem mīrati sumus quod toto eo tempore, quo ibi cōmorati sumus nemo ad nos neque à Gubernatore & præside istius Insulæ Regis nomine, neque ab Episcopo istius ciuitatis, qui in magna erat autoritate, missus esset, neq; etiam ex ciuib; & incolis quispiam ad nos vñsisset, cum tamen eos quotidiē expectaremus, existimantes aliquem vētūrum qui repeteret, quod ibi abfuleramus, vel ad minimum pereret, ne omnia ipsis eriperemus, quibus ad sustentationem vite sua ipsimet indigerent, vel saltem ciuitati parceremus, ne ea injecto igne vastaretur. Nam quamvis ad 12. millaria Anglica à nauibus nostris discesseramus, vbi cognoueramus Gubernatorem & Episcopū sc̄e occultasse, qui nos aduenientes fugerant, quāuis et cū reuerteremur, sc̄e nobis ostenderat, & nos subsistētes eorum adūtū expectaueramus, tamen prōpius accedere noluerunt, etiam si nos multos miserimus qui cum ipsis loquerentur. Quod autem nos accedere aūsi non sunt, existimmo hoc de caufa factū esse, quod adhuc memoria tenuerint, quanta ante tres annos injuria GVILLELMVM HAVKINS non prōcul à PEMVTH affecerant, qui tum temporis ibi etiā cū suis præsens erat, cui quidem fidem datam non seruarant, quod ipsis dictate conscientia ipsorum notum adhuc erat, ego vero ejus in cōmemoratione hoc in loco supersedere potius volui, ne cum odio & rādio recenserem, quod omnibus jam pridem innotuit.

B 3

Cum

O C C I D E N T A L I S I N D I A E

Cum igitur male admodum nos haberet, quod suo alloquio nos non dignarentur, sed insuper in puerum quandam, qui ad nos pertinebat, crudelissime fecerunt (inuenimus enim cum initinere, amputato capite, & intestinis ex ventre inhumanissime protractis) omnia & difficilia eorum tam in ciuitate quam extra ciuitatem igne subuertimus. Postquam autem inde soluimus, cursu nostro ad Indiam Occidentalem directo, in usitatus quidam morbus populum inuasit, quo breui tempore ultra trecenti sublati sunt, & morbum istum non animaduerteramus, donec octiduum jam in nauibus fuimus, eo enim tempore nihil morbi sensimus, postea vero ardenter febre laborare quidam coeperunt, & quibus pauci vitam conferuarunt, qui tamen vires animi & corporis omnes fere per morbi vehementiam amiserunt. Quin etiam in mortuorum corporib. maculae stigmata appuerunt, qualia tempore pestis conspiciuntur.

26. Dec̄. Ceterum 18. diebus ex Insula S. IACOBI, ad Insulam S. DOMINICI peruenimus, quae in India Occidentali prima est, sed permanentissimam tamē aliquot dieb. in Insula S. CHRISTOPHORI, versus Occasum sita, vīque ad natalem Christi, ut agrotis melius prospiceremus, & purgatas naues aeri salubriori expōneremus. Reparatis autem virib. decreuerunt Duces & centuriones nostri in Insulam HISPANIOLAM nauigare, inuitati nimuram ameneremus S. DOMINI, quae ejus loci celeberrima & amplissima quandam ciuitatis fuerat.

In itinere natiem quandam quae nobis obuiam venit, comprehendimus, atque ex illis qui in ea erant, omnia quae ad nauigationem hanc necessaria videbantur quae siuimus, vbi inuentus est aliquis, qui dicebat portum eo in loco admodum arenosum, & regionem vndique rotundam ac probe munitam esse, quin & propugnaculum multis tormentis formidabile habere, ita ut terram contingere non possemus, nisi presentissimo nos periculo exponere vellemus, excepto quodam loco qui decē millia passuum à ciuitate absit, promisit igitur se nos tutissima via ad istum locum ducturum.

His igitur auditis jussi sumus expositorias naues ingredi, & Dux noster nauem concēdit, quam PHASELVM Galli nominant, at-

que ita per totā noctem nauigauimus; quāuis non magnum iter confecerimus, adueniente autem die locus nobis apparebit cœpit, quem petijmus.

Atque ita primo Ianuarij Anno 1586. ad 1. Ianuarij terram appulimus, in loco nouem vel decem millia passuum à pulcherrima ciuitate S. DOMINICI versus Occasum distante, propterea quod nemini locus aliquis hucusque cognitus esset, vbi minoria nauigia tuto collocari possent, & minus à tempestatis periculi meruēdū esset, euq; Dux noster videret omnes jānuib. egressos esse, reuersus est ad classem suam, nosq; Dei & Legati sui CARLEI, patrocinio commendans, progressi jussit. Itaque postea circiter horam octauam, ante meridiem progressi, circum meridiem ad ciuitatē peruenimus, vbi aliquot nobiles & præfecti ciuitatis cum 150. pulcherrimis equis, nobis occurrerunt, qui tamen nobis nocere nihil potuerunt, sed à nostris sclopetarijs & fulminatoribus militibus, multis glandibus, & globis excepti atque petitisunt, ita ut portis nos prohibere & arcere non possent, ad quas bono ordine & probe instruēta acie, parati semper ad pugnam properauimus, licet insuper duæ portæ quae mare respictebāt militibus probe munitæ, & non procul ab illis aliquot sclopetarij milites in infidias, collati essent.

Ac noster quidem exercitus, (qui militum 1000. vel 1200. fere erat) in duas partes siue ordines diuisi fuit, in hunc finē vī simul & femel ad vtrāq; portā irruptionē faceremus, non cessantes, donec omnes ad forum ciuitatis congregaremur. Cumque in nos tormenta sua emisissent, alta voce exclamans præfectus noster, ad constantiam nos adhortatus est, & magna vi ciuitatē inuasit, sed prius tamen fuit, qui ab una parte ciuitatis globo ex tormento æneo iactus occubuit, itaque nos ne rursus tormenta sua puluere implere possemus, summo studio & cura prohibentes, posthabitatis illis qui in insidijs erant, (qui quidem etiam nos impedit non poterant) summa vi in portas irrueimus, & ciuitatem vna cum aduersarijs militibus ingressi sumus, qui postea fuga sibi consilentes vitam suam conferuare potius, quam vires colligere, & milites hinc inde diffidatos congregare rursus vī luerunt. Q. 0.

PARS OCTAVA.
QVOMODO FRANCICVS DRAKO, CIVI
TATEM S. DOMINICI IN INSULA HISPA-
niola statim occupauerit.

Civitas S. DOMINICO, sita est in Insula HISPANIOLA, que quoniam magnitudine cum Anglia comparatae commode potest. Civitas ista ab Hispanis plenaria dñissima et pulcherrimeque exstructa, omnia vero vicina in Insula dominatur.

Explicatio numerorum itabulam configuratorum.

1. Hispani exstructo igne, de Anglorum aduentu socios admonent. 2. Area vel campus 1000. passibus à ciuitate S. DOMINICO distans, ubi exercitus Anglicus ex nauibus regressus est. 3. Vista per stylum ad ciuitatem ancens, quam Anglani ingressi. 4. Planus campi, posibilesque omnibus quibus portaria sua munientur et fortentur. 5. Secunda porta, per quam Capitanus P O V I L L U M alii; ingressus est. 6. Boxe inquisitoria magnitudinis, quo Hispani in Anglorum aciem immisurant, forte eam surbarae possent, sed nihil proficerunt. 9. Equites & scelerarii pedis Hispanorum. 10. Locus ubi clavis Anglicæ subficit. 11. Forum ciuitatis. 12. Cathedrale Ecclesia sive templum artificiose extructum & palebre exornatum. 13. Arx sine propaginaculare, in quo 10. tormenta anaeposta erant ut portum surserent. Ad hanc arem configurerunt Hispani superas & expugnata ciuitate, sed nihil proficerunt, sepe et sustinendo Anglorum viribus deprehenderent, naves concenterentes & in alteram se fluminæ partem contulerent. 14. Naves ab Hispanis data opera mari submersæ, ne Angli ipsi ad persequendum uterentur. 15. Ingeni Hispaniorum triremi, ab Anglis igne consumpta. 16. Alia naves Hispanorum, ab Angli exulta. 17. Horricinum, pulcherrimo fructu producentes. 18. Monasterium S. BARBARÆ in monte nomine hil elevato, extrudatum. 19. Via qua legatus Anglorum ad praesidum sue gubernatorem ciuitatis, profectus est. 20. Turro quam albam vocant. 21. Mirabile & quamvis animal, quod nauta Anglicanus, A L I G A R T A, Hispani vero C A Y M O N nominavit, novem fere pedes longum, in dorso nigrum & squamis multitudine, in ventre nolle & fulvi coloris, delebitus eis et studinum marinorum, qui diligenter inquisit & ex arena in quaero posita sunt errans. Hispani aliquoties viderunt, ab hoc animali vaccinum apprehensa cavia in mari per traham esse, quod idem etiam hominibus accidere potest, & eos forte apprehendat, sed facile ramei homines illud evitare periculum possunt, cum tardio admodum reges procedat. Angli bonis animalibus multa colperunt & lancea suis, in deferto Insulis intersecutum, in prioribus enim perdibus facile videntur impinguos, & boni etiam cibis sunt, caro enim praescriri non per naturam sapore visculinam carnem refert. 22. Testudo marina, cuius supra mentis fida est. Hac aliquando ad 4. o. vel 5. o. passus ex mari in terram proserpsit, & postea in arena fere 100. o. usus mareretur usus ingreditur. Hac osa postmodum calore solia excluduntur, & pulli statim ad mare proferant, multis tamen a supradicto animali ALIGARTA a certaque in mari perueniant, devorantur. Carnem habent bohi cibi, quia carnes bubali sapore & colore & præferunt, sua etiam ad ciuitatem commode affunduntur. Concha tergo imposta quare sequitur longitudine est tripla pedum; latitudine vero non nisi duorum cum dimidio, coloris nigri. Et iam firma, ut etiam pro olyope et quis possit. In ventre cutem habet molliorem & fulvi coloris. Potest autem hoc animal se contergere & sub concham occultare ita ut plane nullum membrum foris appareat. Harum resstudinum Angli in CAYMANICIS insulis, ultra consum, pectora dictis A L I G A R T A S, una ergo aliter nocte ceperunt. Cum enim ex mari egressarentur, turgore esse impuerunt, & posset, quia in pedes se erigere amplius non possunt, interficiuntur.

Hoc modo urbem ingressi, ad forum quā primum properauimus, & postea occupata magna ista, quæ ad templum sita erat, area, loca vicina, quæ nobis commodissima videbantur, omnia armatis repleta, propugnaculum muniuimus, cum enim ciuitas magna, & numerus militum nostrorum exiguis, esset, non potuimus statim omnia loca militibus nostris occupare.

2. IANUAR. Sequenti die aliquanto longius progressi, alia adhuc loca quæ nostro proposito accomodata videbantur, occupauimus, eaq; fossis & aggerib. in quibus tormenta nostra collocarentur, probe firmauimus, atque ita ciuitatem istam integrum mensē posledimus.

Interea ciues & incolæ ciuitatis nobiscū egerunt, vt ciuitatem suam pecunia redimarent, sed nos petitionem ipsorum recusātes, quodie nihil aliud egimus, quam vt ædificia ante ciuitatem in suburbio, igne accendemus, & non parum profecto laboris insumpsimus, in ædificijs quæ ex quadratis lapidibus magnifice extructa erant, diruēndis & solo æquandis & quamvis mandatum erat, vt singulis diebus vñq; ad horā antemeridiannam nonam, nautarum & remigum ducenti, nihil aliud agerent, quam vt ædificia, quæ extra castra nostra sita erant, igne accendenter, tamen vix quartam ciuitatis partem demoliri potuimus. Tandem tamē cū nobis summa pecunia 25000. coronatorum ab incolis offerretur, acquieuimus, & ciuitatem ipsiis restituimus, præfertim cū ibi sublīstere & permanere propositum nobis non eset.

Inter alia memorata digna, quæ in ista ciuitate visa sunt, fuit memorabile quoddam Hispánicæ insolentia documentum. Cum enim aulam regiam in qua Gubernator & præfectus urbis regius résudebat, ingredēmur, inuenimus pulcherrime & artificiosime exornatam ūlam, qua ad superiores ædium partes ascensus fieri solebat. Ascēdentes igitur inuenimus locum vnde patētentem instar porticus alicujus, vbi ab una parte oculis aduenientium insigne Regium obijicitur, & sub eo ingens globus maria & terram repræsentans, cui generosus equus posterioribus pedibus insitit, pectorē non-nihil eleuato, & prioribus pedibus ad saltum in cœlum quasi faciendum paratis, hoc in ore symbolum gestans, N O N S V F F I C I T O R B I S. Cujus dicti sententiam cum à primoribus ciuitatis, qui ad nos pro redimenda ciuitate sua venerāt, inquireremus, ipsi quidem nihil responderunt, sed partim alio respererunt, partim pudore suffusi, & abjectis in terram oculis obticuerunt, ita vt quidam ex nostris cum viderent eos turbatos & con-

fusos esse, dixerint: Si Regi yestro cum nostra Regina aperto Marte congreediendum esset, breui ab insolentia sua temerarius, & in eo totus futurus esset, vt nos ab incuria & direptione suarum regionum & prouinciarum prohiberet, ne subditis suis tantum damni inferremus, quantum vobis jam illatum videtis. Miratisunt multi, quod in tam magna pulchra & populosâ vrbe, in qua omnia quæ ad necessitatē & recreationē nostram pertinebant abunde inuenimus, vel parum vel nihil auri & argenti repertum sit, sed si causam scrutari, & rem aliquanto propius intueri velimus, hoc non admodum mirum videbitur. Hispani enim ex hac Insula, quæ quad magnitudinem cum Anglia comparari commode potest, Indos, veteres nimis colos misere extubarunt, cum omnibus qui rei metallicæ periti, sciuerint quo in loco aurum & argentum reperiiretur. His igitur omnibus ejēctis, postmodomoneta ænea siue cuprea vti cœperunt, cujus magnam copiam inuenimus.

Merces quæ inde transportantur, sunt Saccharum, Gingiber, quod ibi crescit, & coriæ bouina. Multi enim boves ista in Insula tanquam fertilissima nutriuntur, eam solum ob causam, vt coria accipiant atque diuendant. Inuenimus vero etiam multa generosa vina, oleū, acetū, item farinam optimi generis, pannum item lineum, sericum villosum, &c. quæ nuper ex Hispania eo delata erant; vasæ vero argentea nō multa ibi reperta sunt. Nam in calidis istis locis vtuntur potius vasæ fistilibus ex terra vel argilla paratis, & colore vario pulcherrime illustratis, (quæ vocantur PORCELLINA, & co ex Insulis Orientibus, perferuntur) quin etiam vitrorum ibi magnus usus est, quæ pulcherrima ibi conficiuntur & præparantur. Sed tamen quedam etiam vasæ argentea ibi inuenta sunt, quæ magnis sumptibus acquisiuerant.

Ex hac Insula in continentem terram pro- *Carthaginam* gressi, ciuitatem CARTHAGINAM tandem ^{na.} aspeximus, quæ tam breui intercallo à littore mari absuit, vt illi qui in expositorij naubibus erant, tormentis vulgaribus eas assequi facile potuerint.

Appulimus autem ad portum quendam *Ianuarius.* qui quinque miliaribus Britannicis à ciuitate aberat, vbi neminem inuenimus qui nobis resisteret, nullum etiam propugnaculum, vallum vel aggerem confeximus, itaq; cū circiter horam quartam pomeridianam nauibus egressi essemus, ordinum ductor & legatus Ducus nostri CARLEI, aciem statim instruxit, vt si fortassis in itinere quidam aggredinos voluissent, ad pugnā & conflictū parati

parati essetis, quo facto postea pedetentim ea nocte in arenoso litora progressi sumus.

Cumque dimidio saltem adhuc miliaria à ciuitate abessemus, ecce ceterum equites nobis obuiam processerunt, quos sclopetaij nostraria excepunt, ut in fugam statim coegerit, eadem qua venerant via reuersti sunt, præfertim cum etiam in palustri & ipsis admodum inconuenienti loco nos aggressi fuissent.

Eodem tempore ingétem fragorem tormentorum audiuiimus, propterea Dux noster signum dedit Admirali & centurionibus FRENAR, WHYTE, CROSSE & alijs, vt cum suis expeditorijs & alijs minoribus nauigij pugnaculum ciuitati proximū ex-pugnarent, quod ipsum quidem tentarunt, sed res successu suo caruit, cū locusi se prope munitus introitum haberet admodum angustum, imo ferreis etiam catenis in latitudine obductum.

Itaq; ea vice nihil effectum est, nisi quod qui ab altera parte istius portus integro miliari à nobis aberant, ad arma sese statim re-cepint, ita enim erat populus noster diuisus, & via qua proficiscibamur dimidio miliari à ciuitate, tam angusta erat, vt in latitudine non ultra passus quinque haberet, & ab uno quidem latere mare, ab altero portus quidam erat, qui locus fuit fossa & muro lapideo, probe cinctus, ita vt etiam tormenta ei imponi commode potuerint, & meo quidem iudicio locus iste talis fuit, vt commodiorem inuenire vix potuissent. Præfertim, cum vix equina vel currum vnum tempore necessitatis transmitteret, & gerris terra repletis plurimi munitus esset, quæ aggeris & propugnaculi instar esse poterant.

Eo in loco erant sex tormenta ænea, ad a-cies nostras optime directa, erant etiam in portu isto tricemes duæ, ii. tormentis æneis, & trecentis vel quadringentis sclopetaij repleta, qui nos quoque ab isto latere aggressi sunt, propugnaculum autem ipsum trecentis fortissimis militib. firmatum erat, quo nostrum aduétum summo desiderio expectantes, tormenta & sclopeta sua semel atque iterum emiserunt. Verum nos, antequam dies illucesceret, commoditate tenebrarum reæfissime vñsumus, atque de mandato legati Duci nostri, tacite & quiete per arenam in littore maris ad ciuitatem perrexiimus, vt ita vniuersum ipsorum conatum eludentes, omnes iactus quibus nos petere studuerūt euitauerimus. Prohibuerat enim Legatus Duci nostri, ne quis ex nostris sclopum aliquem emitteret & fulminaret, ante quam ad murum venissemus.

Quo ut peruentum est, omni vi, tam sclo-

petarij quam haftati & lancearij, aggètes, propugnacula & gerras siue corbes terrā refertos ascendimus, (is enim locus commodissimus videbatur quo hostem aggredemur, atque omnia subvertimus, quamvis is locus rectissime & optime munitus esset, & postquam sclopetaij sclopeta sua emisisti, hosti nos immiscimus, qui cum hastæ & lancea nostræ ipsorum farissis longiores essent, quin & armis melioribus induitæ essemus, nobis diu resistere non potuerunt, sed fugam dare statim coacti sunt.

Legatus vero etiam Duci nostri, primo statim impetu signiferum Hispanum, qui ad mortem vñque strenue sese defendit, propria manu trucidauit, cumque fugere cœpissent, è vestigio eos insecuri sumus, super ipsis imminentes, ita vt ne inspirare quidē ipsis permetteremus, donec tandem ad forum ciuitatis perueremus, quod licet ab ipsis primo quidem occupatum esset, tandem tamē nobis concedere coacti sunt. Quemadmodum etiam paulo post totam nobis ciuitatē conceperunt, extra eam toto quo ibi comoratus sumus tempore, sese sustinentes. Omnes viarum exitus introitusque vallis & fossis suis artificiosissime muniti erant, sed excubitorum viarum, qui ibi constituti erant facile à nostris supérati & in fugam conjecti sunt, paucis vulneratis, & interfectis, sed & Indi sagittarij, magno numero quibusdam in locis quæ ipsis aptissima viderentur, constituti erant, qui summa vi & virtute sagittas suas venenatas in nos emiserunt, quarum quidem venenum tam fuit exquisitum, vt qui eo læderentur, præfertissima morte perirent. His igitur sagittis multi ex nostris vulnerati & interfecti sunt. Quin etiam acutissimis lignis, quorum multa in via, qua ingrediendum erat, veneno infecta abi conderat, multos ex nostris ad mortem vñque vulnerarunt, & nisi in littore maris progressi fuissent, maximo nos periculo incauti & imprudenter exposuissent.

Cæterum multa etiam alia ibi acciderunt, quorum tamen commemoratione hoc tempore lubens supersedeo, ex quibus fortasse non indignum annotatione fuerit, quod ceturio SAMPSON, qui militibus primi ordinis præterat, multa vulnera gladijs percussa, in prima irruptione accepit. Item quomo-do Gubernator ciuitatis ALFONSVS BRAVVS, à centurione GORINGE, qui sclopetaij præterat, post acceptum ali-
quod vulnus, comprehensus fuerit.

FRAN-

22 OCCIDENTALIS INDIAE
FRANCISCVS DRACOCAR-
THAGENAM CIVITATEM EXPV-
GNAT.

Carthagena cincta, in India occidentali continente sita, portum habet ad meridiam inter Hispaniam & Peruvia exercitandam comodissimum.

1. Locus in quo Angli, firmatis anchoris cum classe subtiliterunt. 2. Locus, à Cartagena quatuor vel quinque miliaribus distans, ubi milites nauibus egressi sunt. 3. Via qua Angli in litore mari ad ciuitatem profecti sunt. 4. Pedicis sine columula acutissime, per denum cum dimidiis longa, ab Hispanis in semiram vulgarem qua ingrediam erat posita. Quae adeo veneno erant similes atque infestae, ut levi si non attacta homines interficerentur. Sed cum Angliae sensus non inciderent sed in litore mari progrederentur, nihil ab hoc stratageme danni accepterunt. 5. Exercitus & copia Anglicana. 6. Propugnaculum ex solidis fæco artificissime extructum, in quadam loco vix 100 passus longo, pilo, & foliis & quinque tormentis armis munitus, que quidem in viam ornatam directa erant, ut accessus hostem arcerent. Et eo quidem in propugnaculo Hispani milites ad custodiendam posuerant. 7. Due trivieres ad littus mari, 400 milibus sclopetaria munite, & ita ininde, ut Anglos oblique exciperent. Hi non cessantes in nos clapsatajua emiserunt, sed Dei beneficio nemo ex Anglia interfecit lejuve est. Nam rufi CARLIS & Capitanis, Angli aliam viam ingressi sunt, & per modum etiam tensas periculis istud evaserunt, ut salutis ad propugnaculum venerint, quod ab altera parte ex qua Hispani equites nos adiutio debebant, vacuum omnino erat. Et non rufi gerris fuisse aggredit, munitione, quod munitione milites hodie BARICADAS nominant, sed aggeres boce Angliae armis quibus instruti erant facile demoliti sunt, atque ita propugnaculum iudeo expugnarunt, ubi primo statim ingressi Capitanem ipsius propugnaculi virum fortissimum vulneraverunt, & in vincula conicerunt, reliquos autem omnes veteranos milites stridescerunt. 8. Magnanum, quam vulgo GALLEASAM, latine autem Bireme nominans, ingentibus tormentis munita, qua omnia in Anglos, quanquam præfustra, emissa sunt, globi enim propter magnitudinem & intervalum inter nos & GALLEASAM Anglos affecti qui non potuerunt. 9. Hispani qui expugnato hoc propugnaculo, ex altera parte per pontem cinctum aufugerunt. 10. Naves quadam Anglicæ, quibus propugnaculum quod in portu erat aggregatum sumis, sed nullo tamen effidu. 11. Propugnaculum, quod tenuis pori intiore, ex quadratis lapidis eleganter extructum, milibus etiam & tormentis probe munitus. Quiratum expugnata ciuitate cum Anglorum aduentum metuerent, ex dere idem aufugerunt. 12. Locus ubi Angli secundo firmatis anchoris cum classe subtiliterunt, postquam ciuitatem sibi expugnassent. 13. Hoc in loco nubes Hispanorum comburuntur. 14. Forum cinctum, 15. Templum, quod expulcherremit quidem lapidib. ante extriculum, nunc magna ex parte concidit, cum enim Angli excombias ordinare vellent accidit, ut globus ex tormento forsan prorumpens, vnde magna ex parte fundata erat quassatus, ex qua concusso magna & spili portio condit. 16. Pons per quæ Hispani ad suburbium fingerant. 17. Locus ubi Angli tertio firmatis anchora cum classe subtiliterunt, cum discenderet rufus vellent. 18. In ipsis multis frugiferis arboribus pulchre censita & exornata, multa etiam vias fontibus carent, ex qua Angli aquam pro suo exercitu attulerunt. 19. GVANA animal reptile, colore prope viridi, cuniculos magnitudine representat; in sylvis & aliis desertis locis reicit, ab Indianis caput Hispanie venditur, boni & salutari cibi est, maxime si se jecus feminini, & ouia abeat. 20. Duo Regna aqua salte, Anglis ad dextram sita cum properarent ad ciuitatem Cartagenam expugnandum.

In pri-

In primo ordine erant et centurio WINTER & Ducas nostrilegatus, centurio POWELL SERGANT MAIOR siue excubiarum magister medium obtinebat. MORGAN autem, qui in expugnatione S. DOMINICI principis ordinis additus fuerat, hic postremu obtinebat. Omnibus autem eadem mens & voluntas erat, & hostem tanta virtute & alacritate aggressi sunt, ut se se tueri diutius non potuerit. Mansimus autem ibi sex septimanis, quo quidem tempore morbus iste, cuius supra mentionem fecimus, non cessauit nostros affligere, quamuis aliquanto tamen remissius, ex illis autem, qui eo corripiebatur, pauci mortem effugerunt, vires enim amissas recuperare non potuerunt, quin tandem in furore asti, eo rursus liberari vix ac ne vix quidem potuerunt, ut prouerbiū et inde nasceretur, quo de parū considerate & prudenter loquentibus dicebatur, eos CALVENTURA (sic n. Hispani febrem ejusmodi ardentem nominant) comprehēsum esse. Fuit n. ut supra quoq; dictum, ardens, continua & pestilēns febris, quæ originem suam, juxta quorundam opinionem traxerat, ex impuro aere vespertino, quem SENAM nomināt. Dicebant enim, omnes qui ibi circa vesperā in aere verarentur (exceptis Indis aut alijs eujus loci incolis) infectos, pestilentiali postmodum febri corripi solere. Nostri autem plerunq; subdio, in impuro isto aere, dum in Insula S. IACOBI essemus, excubias nocturnas egerunt. Hoc itaque morbo, cum numerus militum nostrorum admodum minueretur, factum est, ut nauigationem in Insulā NOMBRE DIOS, unde iter terra facere constitueramus in PANAMA, cuius nauigationis iam initium factum erat, absoluere & perficere non possemus, in quo quidem loco multum auri & argenti, ad recompenſationem laborum & molefiarum nostrorum luctrari potuissimus.

Decreuiimus igitur Carthagena domum rursus reuerti, postquam Hispaninos ibi liberalissime tractassemus, quemadmodum interdum in ciuitate S. DOMINICI factū fuerait, ubi ipsi nos, & nos, vicissim ipsos conuiuio fastiū aucto exceptimus, ita ut ipse Gouvernator vrbis cum Episcopo & multis nobilibus primoribusque ciuitatis honoris ergo, nos conuenierit, in ciuitate autem CARTHAGENA, quemadmodum & extra eam, multa ædificia subuertimus, & injecto igne valfuimus, propterea, quod de precio quo ciuitatem redimere volebant, conuenire inter nos non poterat, tandem tamen conuenit, ut pro residua ciuitatis parte quæ nondum destruxta erat, nobis 110000. florenos numerarent. Ac ciuitas quidem ista licet vix

medium ciuitatis S. DOMINICI magnitudinem attingeret, tamen multo plus pecuniae numerare coacta est, quam ciuitas S. DOMINICI. Pluribus n. hæc ciuitas opibus & diuitijs abundabat, propter portum loco cōmodissimo situm, unde nullo negotio merces in Insulam NOMBRE DIOS, & alia loca transmitti poterant, quemadmodum etiam ditissimis potentissimisq; habitabatur mercatoribus.

In ciuitate autem S. DOMINICI maxima ex parte, nobiles, juriconsulti & Senatores habitabant, cum aula Regia ibi constituta esset, ad quam incolæ omnium vicinarum Insularum appellabant. Præterea etiam ante viginti dies nunc acceperant, quod ciuitas S. DOMINICI à nobis expugnata spoliata atque direpta esset, ut interea ciuitatem suam munire, armis se se instruere, & aurum argentumq; cum omnibus preciosis suis reb. alio traducere, commode potuerint.

Sed (ad propositū ut reuertar) postquam sex septimanas ibi cōmorati essemus, naues rursus concidimus, cum vero vix biduum vel triduū progressi essemus, ecce nauis quædam quam in Insula S. DOMINICI accepemus, tormentis æneis, & multis bonis spolijsque onusta (vnde etiam Strenuam eam vocavimus) accepta rima vel foramine, aquam recipere & haurire coepit, ita ut tandem etiam deperdita fuerit. Quare Dux hoster cū eam inter alias hinc inde dissipatas nates, nō videret, diligenter inquisiuit, donec eam reperit multis in locis perforatam, & hautas militesq; in ea aquam effundendo admodum debilitatos, itaq; jussit ut nauis quædam alia, cui nomen erat TALLEBOT nauem istam a tergo sequeretur, quo si forte eam mergi cōtingeret, populus beneficio alterius nauis seruaretur. Ipse autem Dux hoster, cum tota classe CARTHAGENAM iterū est reuersus.

Postea, cum decem dies exponendis bonis, & populo ex fratre ista nauis in aliam trâferendo consumpsissemus, soluimus rursus, & versus occasum in CUBAM ad cacumen siue CAPIVS S. ANTONII iter nostrum direximus, coequo peruenimus die 27. Aprilis, sed cum aquam ibi recentem habere nō possemus, coadiutus alio nos conferre, itaq; vltierius progressi spe bona ad MATAMAR regionē verius occasum solis sitam, & HAVANA dictam, secundo vento appulimus, qui ventus tamen statim commutatus & nobis contrarius factus est, ut ita murato cursu ad cacumen siue caput S. ANTONII nobis rursus redeundum fuerit, ubi tandem necessitate edocti ex fontibus & locis palustrib. quæ trecentos passus a mari distabant, copiolam dulcem aquam acceperimus.

27. April.

Capo S.

Antony.

Non

Non possum hic silentio præterite quam se se diligentē & sollicitum Dux noster in his & omnibus necessitatibus præbuerit. Nam non solum suo exemplo alios initauit, & imp̄met bene longo tempore aquam haust, ac si unus ex vulgaribus seu infirmis quibusq; fuisset, sed etiam summo studio non sine maximo saepe vita periculo, nauium suarum curam egit, eisq; de rebus necessarijs omnibus abunde prospexit, vestitu incendens tam vulgari ac si ex subditis vnu fuisset. Quin immo omnia summa cum laude & gloria peregit. Nec vero etiam in minima ejus laudis partē habendum judico, quod legatum haberit tam strenuum fortemque virum, vt cōsilio ejus in omnibus vii rectissime potuerit, quemadmodum etiam consilia ipsorum irrita nunquam fuerunt, sed semper felicem exitum habuerunt. Eth̄ec quidem vtrique communis laus erat; quod vnumquemq; iuxta suum meritum vel præmijs vel p̄pnis afficiebant.

13. May. Die 13. Moij relicto rursus C A P O S. A NTONII, ad CAPO DELA FLORIDA (locus n. hic sive angulus in mari ita vocabatur) 28. ejusdem mensis die peruenimus, sed nullib⁹ tamen appulimus, donec ex longinquō (regione nimurum Florida ad latus versus se- p̄tentriōnem relicta, speculamēx ligno, sive signum quoddam eleuatū & quatuor in locis alligatum, conspeximus, ad cuius summātē 30. gradibus ascendere necesse erat. Ad hunc locum nostris expositoris nauibus delati, paululum in parte ista fluminis processimus, sperantes locum aliquem inuenire vbi hostes absconditi laterent, neminem enim habebamus qui nobis iter monstraret vel locorum etiamistorum cognitionem aliquam haberet. Et Dux quidem noster legatum jussicerat primo ordini præfē. Progressi autem vnicō saltē miliari, conspeximus propugnaculum ex altera parte fluminis ab Hispanis extructū. Hinc progressus ad dimidiū adhuc miliare, inuenimus locum quandam patentem nullo muro cinctum, in quo adificia ex ligno erant extracta. Ibi tormenta nostra collocauimus ad propugnaculum istud deiiciendū, & globus quidem primus à legato Dux noster ejectus per mediū hostis vexillum transit, quemadmodum postea ex Gallo quodam, qui ab ipsis captiuus ibi detinebatur, cognouimus, reliqua tormenta direximus ad parrem propugnaculi inferiorem trabibus & lignis obductam.

Eadem nocte Dux nostri Legatus, cum 4. vexillis, fluuium istum trajecit, & ibi ad locum quēdam fossis suis vndiq; cinctū suos expouit, qui quidem locus prope propugnaculum situs erat, ita vt scelopetarij facile

affequi quēlibet possent, qui exerto ex se nostra capite, nos trespediturus esset. Decr̄uerat etiam tormēta sua ænea statim eo trāsferre & ad propugnaculum dirigere, sed cū nautæ & foſores, qui ſoueas facerent, nondum adeſſent, rem eam infēquentem nocte distulit. Eadem etiam nocte Dux noster Legatus cum sexalij armatis centurionib⁹ qui erant, MORGAN, SAMPSON & quatuor alij, nauiculam, quæ remis propelleretur ingressus est, vt exploraret, quomodo excubias suas hostes constituerint, & qua occaſione populus traduci & promoueri cōmodissime posset. Cū autem hostes, dictos hosce centuriones ē longinquōvidissent, quamuis ipſi probe contererant & occultaran, existimarent, vniuersas nostras copias jam jā ſibi imminere & adesse, itaque primo quidem ad arma properantes, aliquot tormenta emiserunt, sed fuga ſibi consuluerunt. Intērim Dux noster Legatus ad nos reuerſus est, ignorans tamen an propugnaculum deferrum eſter nec ne, donec Gallicus quidam rubicen, tuba ſua cantilenam de principe ab ORANGE canens, à noſtris, qui ad partem fluminis alteram in excubib⁹ erant, viſus est, quise, cum interrogaretur, noſtrum amicū declarans, propugnaculum ab Hispanis deferrum eſſe dixit, in cuius rei confirmationē ipſe ſe nobis dedens, promisit, quod vellet nobis ſum reuerti & in propugnaculum nos perducere.

Huic igitur fidem habens, Dux noster, cū legato ſuo & quibusdam alijs centurionibus, expositoriam ingressus eſt nauem, aſſumpto ſecum Admirali & militibus quibusdam alijs, qui duabus vel tribus nauiculis euna ſequebantur. Atque ita ad propugnaculum profectus eſt, quibus appropinquantibus aliqui, qui ibi manerant, duo tormenta amicū in noſtrā gratiam emiserunt, ſed poſtea cum in propugnaculum veniſſemus, répti ibi non ſunt.

Murihius propugnaculi, ex trabibus & conglutinatis aſſeribus facti erant, cum in modum, quo PALISAD. (ſic enim hodie iſtiusmodi propugnacula vocantur) fieri ſolent. Fofta autem quibus cingeretur, nondum erant perfectæ, vix enim quatuor ante noſtrum aquentū mensibus, propugnaculum iſtud adificari cœprū erat, vnde etiā ſeſeruare & nobis defendere diu non potuerunt, quin & hac de cauſa deſertio facta eſt, quod non ſolum facile expugnari, ſed etiam in injecto igne ſubuerit atq; deuastari poſſet. In hoc propugnaculo, 14. tormēta ænea, qua lignis transuersim collocatis & terra vndiq; firmatis, ne cedere poſſent, imposta eſtant, & arcām, qua pecunia regis inter milites

S. Augſt.

tes

PARS OCTAVA.
EXPVGNATIO CIVITATIS
S. AVGUSTINI IN AMERICA

25

Ciuitatis S. AVGUSTINI, lignis edibus extructa, amoenissimos horitos habuit, & solum vndeque fecundissimum. Ab Anglis
signe inicito plane deuastata est. In hac ciuitate presidium erat 150. Hispanorum, quemadmodum etiam in alio loco S. HELE-
NA dicto, qui 12. militaribus hinc aberat, idem constitutum presidium fuit. Hec autem presidia ex sine & confilio ita disposita
erant, ne vel angli vel Galli interiectam terram (quamvis incultam) occupare possent.

Numerorum in tabula explicatio.

1. Locus ubi clavis Anglorum firmatis anchoris primo subficit. 2. Locus, ubi militis Anglorum ex nauibus sunt egressi. 3. Pi-
naculum, sive specula, in qua vigiles constituerunt, ut de hostium aduentu incolas tempestive monerent. 4. Via quia in littore mar-
riae Angli ad propugnaculum profecti sunt. 5. Loca, vbi tormenta area ex nauibus in terram deposita sunt. 6. Pratum in loco
dopresso secum, per quod Angli ad sylias & regione propugnaculi stans peruenierunt. 7. Sylva in littore fluminis, vbi multi cumulis
arenariorum fuerunt, circa quos Angli castrametati sunt, & aliquo tormento ita collocaverunt, ut eodem adhuc die quedam in propu-
gnaculum emittere potuerint. Sequenti die Dux CARLEIL, tanquam supremus ordinum duktor, decenatus cum populo & tor-
mento bellico flumen transire, ut propriis ad propugnaculum veniret, quod cum Hispani animaduertentes, clavis nocturno tem-
pore fuga silib consilientes, propugnaculum deforserunt. 8. Locus ubi Hispani circa propugnaculum non procul a flumine in excu-
bis fuerunt. 9. Arx sive propugnaculum S. JOHAN DE PINO dictum; quod ex ligno cedarino ab Hispanis eleganter extructum;
& 14. maximis tormentis munitionis fuit, que in Anglia est regione in castris commortantes, direxerant, scilicet tandem ab ipsis igne inicito
vastatum est. 10. Trivens Anglicus, quibus Angli, cum terra non posset, mari ad ciuitatem S. AVGUSTINI profecti sunt.
Quam quidem ciuitatem mox expugnatam, in cello igne deuastarunt & deleuerunt. 11. Ciuitas S. AVGUSTINI, in qua praefi-
ciuum fuit 150. Hispanorum militum. 12. Curia ciuitatis. 13. Turre sive specula in qua Hispani excubias agebant. 14. Te-
plum ciuitatis. 15. Delphinus nobilis pisces, hoc in loco repertus, coloris in dorso carulei, in lateribus viridis, in ventre vero albican-
ti, caput magna ex parte etiam caruleum habet, quem admodum & superiorem tauri partem. Inter omnes pisces conspicuum bi-
nominis minus vitia, tempore nocturno totius aureus apparet, letatur quando naues aduenire videat; & ei vnde delectatur, carnem
habet boni & salutari cibi. Nihil comedit prater aues & pisces minores alios, naues hancis secundum numero capere eos, & in cubiti pre-
parare solent. 16. Hui tractus pars est regionis FLORIDA, sub 30. gradu latitudinis sive elevationis poli, & mare isto in loco est
de profundis quanti in alta Insula.

tes distribuenda, continebatur, adhuc clausa, atque obliterata inuenimus, in qua duo talenta ejus monetae quam STERLING vocamus, reperta sunt.

Expugnato igitur hoc propugnaculo, cui nomen erat S. IOHANNIS, ut urbem quoque expugnaremus supererat, ad quam eum ab isto loco propter aquarum intermediatum multitudinem pertinere non possemus, per aliam statim viam ad naues nostras reuersi, postea fluvium magnum qui ab urbe que S. AVESTINVS nominabatur, ingressi sumus, atque ad urbem appulimus, ubi quidam milites nos expectarunt, qui tamen simul ac sclopeta in nos sua emisserent, fugâ dederunt.

Postquam autem natib. egressi essemus, statim SERGANT MAIOR, hoc est, Praefectus excubiarum, equo, quem ibi ad equitandum per omnia paratum inuenit, insidens, eos qui aufugerant infuscatus est, si forte aliquem ex iis comprehendere posset. Huic, cum solus esset, aliquis qui post caret latebat, globum per medium caput traxit, & postea antequam nos adueniremus tot vulnera pugione & gladio inflixit, ut mori coactus fuerit, cujus nos mortem admodum ægre tulimus, cum strenuus & cordatus millesisset, & dignus qui diutius vitare debuissest.

In hac ciuitate S. AVGVSTINI, praesidium erat 150. armatorum, quemadmodum etiam aliud in ciuitate S. HELENÆ, 12. miliaribus inde versus septentrionem sita, ejusdem multitudinis, ab Hispaniarum Rege constitutum erat eo fine, ut homines exteri & peregrini (Angli videlicet & Galli) ab istis locis prohiberentur. Horum praesidiariorum Gubernator vel Dux, erat PETRVS MELENDEZ, Marchio & nepos ADMIRALIS MELENDEZ qui ante annos 15. vel 16. Classem nostram, eujus Dux IOHAN HAWKINS fuerat, in littore MEXICO, contra datam fidem impugnauerat. Hic PETRVS MELENDEZ virtusq; praesidii Dux, cum nos adueniremus in ciuitate fuerat, sed statim alio se recipiens eam deseruerat. Itaque cum Capitanci & Centuriones omnes conuenissent, decreatum fuit, ut quamprimum expugnato S. HELENÆ propugnaculo, aditum nobis & accessum pareremus ad regionem, quæ ab Anglis inhabitata, à virgine Regina nostra, LA VIRGINIA vocatur, quiquidem locus versus septentrionem, sex gradibus (vthodie loqui solemus) à ciuitate S. HELENÆ aberat. Sed ad ciuitatem S. HELENÆ venientes, non appulimus, neque etiam naubibus egressi sumus, propterea quod tractus iste arenosis & periculis breuibus formidabilis videbatur, & nemo ex nautis nostris via tutâ nos perducebat ad ciuitatem poterat. Quamuis a. Archi-

thalassius noster præcedenti nocte quatuor miliarib. à terra, profuditatem marius explorasset, reperiisseque eam tantum trium cum dimidia vlnarū esse, tamen reperti sunt, quidam, qui affirmarent nos etiam majoribus nauibus quam nostræ essent, ad littus appellare facile posse, modo nauta quidam esset, qui transitus & vias cognitas aliquo modo & exploratas haberet. Itaq; in humili isto mari in quo ad duo miliaria varia Insulæ cernebatur, oberrauimus.

Tandem igitur cum 11. Jun. ignem aliquem eminus vidéremus, qualis quidem omnibus istis in locis accendi solet, alegauit Dux nosternauiculam suam cum aliquot nautis, vt cum hominib. qui ignem istum extrixissent loquerentur, qui aliquot Anglos ibi inuenierunt, & aliquot ad nos adduxerunt, qui viâ nobis ad portum monstraret. Cum a. portus iste recipiendis nauibus nostris non sufficeret, quarundam nauium ancoras extra portum firmauimus, verum sequenti die ingens tempestas & ventus exiit, quo naues soluz & hinc inde distrahebantur, ex quibus tamen quædam postmodo ad classem nostrâ, quædam in ipsam Angliam reuersae sunt.

Eo in loco Dux noster, RODVLPHO LABE generali Anglorum, qui in VIRGINIA erant, gubernatori promisit, quod velleat populo suo de omnibus rebus necessariis propicere, & vnam ex majoribus suis nauibus cù expositoria quadam nauicula ibi relinqueret, qua nisi intramēstruū tēpus numerus militum, quorum tum tantum 150. erat, rursus completeretur, in Angliam reueteretur. Verum cum vidéremus eos qui in VIRGINIA adhuc supererat, nō solū rerū omnium inopia laborare, sed & varijs cum orbis & miserijs conficiari, vt nihil magis in votis haberent, quam primo quoque tempore in patriam suâ reuerti, statim eos in naues nostras recepiimus, & nobiscum abduximus.

Tandem igitur 27. Iulij, Anno 1586. dominum reuersi, in PORTSMOUTH Angliæ, unde superiori anno solueramus, appulimus. Deo sit laus & gratiarum actio, quonobis suâ gratiam largitus est, vt hoc iter tam feliciter, non sine magna Reginæ, patriæ & nostrum omnium gloria, absoluuerimus. Spolia quæ in itinere lucrati sumus, aestimabantur 6000. librarum S T R LINGS nostratis monetæ, quarum 2000. inter milites & nautas distributa sunt.

Ex numero autem eorum, qui hoc iter primo ingressi fuerant, sive 750. morbis partim sublati, partim ab hostibus interfici perierunt, quorum qui præ alijs præstantes & celebres fuerunt, nomina hæc sunt:

Centurio P O V V E l centurio B I C G E S
cen-

*La Virgi-
nia.*

1586. Iulij.

centurio V A R N O Y , ceturio C I C E L , centurio M O O N E , centurio H A M A N , centurio F O R T E S C U E , centurio G R E - E V E F I E L D , Legatus T H O M A S T E V O K E R , Legatus ALEXANDER S A R I C - K E , Legatus E S C O T , Legatus V I N C E N - T I V S , Legatus W A T E R H O U S E . Item N I - C O L A V S W I N T E R , ALEXANDER C A R - B E I L , R O B E R T ALEXANDER , S C R O P , I A C O B D I E R , P E T E R D V Q V E , & alij, quorum nomina jam non succurrunt. Accepimus vero etiam 242. tormenta, tam fu-

sa, quā ex ferro fabrefacta. Item 200. ex æ Caldario, in Insula quidē S. I A C O B I , quin- quaginta duo vel tria. In S. D O M I N I C O , o- & tuaginta, quorum ingentia pleraque fue- runt, veluti C A N O N E S , & medijs C A N O - N E S , serpentes, & medijs serpentes, &c. Præ- terea in ciuitate C A R T H A G E N A sexaginta, pleraque magni generis. Et in propugnacu- lo S. I O H A N N I S , quatuordecim. Nam de ferreis tormentis quā ex ciuitate S. D O M I - N I C I , & ex C A R T H A G E N A abdux- mus, verba hoc in loco facete nihil attinet.

Finit secundi iteris.

TERTIVM ITER FRANCISCI DRAKEN EQVITIS ANGLI QVI VI. REGIIS,

& 21. alijs nauibus, in quibus 2500. armatis fuerunt, ad expugnandam ciuitatem

P A N A M A M , in Indiam occidentalem profectus fuit;

Anno 1595.

Nomina sex regiartum natuum.

D E F I A N C E , G A R L A N D , A V E N T V R , D E L I G T , V O R S I C H T , H O P E ,

Recusatio, Sertulum, Audacia, Voluptas, Prudentia, Spes.

Anno 1595. die 20. Aug. ve- teris Styli soluimus cū 27. nauibus, ex portu P L E Y - M O V T H , sed reuersi sumus rursus in portū C O V - V Z O N , & ibi vñq; ad meridiem alterius dīci queuimus. Sequens die alliſa est nauis H O P E , cuius præpositus vel Gubernator erat F R A N - C I C U S B A S K E R F I E L D E Equus, ad scopulū E D D E S T R I N , qui vt sibi subueniretur, tormentum æneum eniſit, sed illæſa, vna cū alijs littus Hispanicum petiit.

Die 8. Septembris, comprehēdimus duas celoces, quæ in B A R B A R I A M siue Mauritaniā ire volebāt, eas nobis cū retinuimus, donec pœnuiremus vñq; ad Insulas C A N A - R I A S , vbi eas illæſas dimisimus, hac tamen lege, ne hosti de aduentu nostro quicquam dicenter, & 26. Septembris, F O R T E M V E N - T V R A M , vnam ex C A N A R I I S Insulis aſpe - ximus.

27. Septembris deliberato consilio conſtruimus metropolim harum Insularum op - pugnare, in qua duæ vel tres arces erāt. Cū que eam ex vna parte præterueſti essemus, reuersi sumus ab altera parte vñque ad pro - pugnaculum quod versus Ortum ſitum erat,

conantes cum 1400. armatis in arenoso por - tu qui inter ciuitatem & propugnaculum e - rat appellere, fed propter moram quam tra - ximus, hostes in arena ista aggerem & vallū fecerāt, & in eo aliquot tormēta repofuerāt, vt fine periculo nauib; egredi nō possemus, quod quidem periculum duces & centurio - nes noſtrifubire recufabat. Nam in littore erant pedites equitesque Hispani fere 900. qui multis globis nos indeſeo ſtudio pete - bant. Dux tamen ſupremus iuſſit, vt ancoras nauium quibus nomina S A L O M O N , B O N A - V E N T U R A , C O N S T A N C E , & 9. vel 10. alia - tum, firmaremus, donec alij, locum fortaffe commodiore inuenient, vbi defēndere in terram poſſent, sed eum viderent conſul - tum id non eſſe, vertimus nos ad plagam In - ſularum Occidentalem, & vafa noſtra aqua dulci repleuimus, vbi centurio G R I M S T O N vna cum 6. vel 7. alijs, in montem aſcedit, & ab incolis oppreſſus, cum chirurgo nauis S A - L O M O N , captiuus abductus eſt, tribus vel quatuor interfectis. Hi captiuoi noſtrum pro - pofitū manifestarunt, feceruntq; vñq; Pro - ge ejus loci quidam ablegarēntur, qui om - nes ejus loci ciuitates de noſtro aduentu e - docerent, ad quas appellere in Anglia jam pridem conſtitueramus.

*Capo Ver.
de nomi-
natur in
tabulis
promono-
riūV iride.*

Die 28. Septembris solutius tursus & iter nostrum direximus versus promontorium **CAPO VERDE**. Et postea præteruecti Insulam **TENERIFFA**, quæ ejus loci altissima est, quemadmodum etiam Insulam **S. ANTONIA** sive **S. LVCAR** dictam, cursu direximus versus **PORTORICCO**, prope **S. BERNARDO**, apicetes 27. Octob. Insulam **MATELYNT**, unde progressi sumus ad Insulam **DOMINICO**. Ibi venit nobis obuiam **CANO A** quædā seu nauis Indica, **TABACCA**, faccaro, **VANNANTS**, & alijs frugibus onusta, quas nobiscum permutare pro securibus, cultris, corallijis, & alijs ejusmodi rebus volebant. Homines erant **ANTHROPOPHAGI**, proceri corpore, & rubro colore piatti. Hæc **CANO A** appulit ad naucem Duci nostri **DRACONIS**, cum non procul ab Insula **MAREGALLANTE** aberat, qui ipsi thoracem ex alluta factum, & strophiolum pro frugibus suis dedit.

Sequenti die solutis ancoris, nauigauimus per **TODOS SANTOS**, quæ erant 4. vel 5. Insulæ paruæ inter **DOMINICO** & **GUALDALVPO**, sitæ, nihil præter arboreshabentes, & in plaga Orientali non procul à **G. V. A. DALVPO** ancoras firmauimus, in plaga Occidentalib[us] hujus Insulæ, aqua profunda est, & firmandis ancoris conueniens. Hic reuersus est ad nos Dn. **IOHANNES HAVKEN**, per plagam australiem à **S. DOMINGO**. Hic etiam naues nostras purgauimus, & celoces quædam extruximus, vase item recenti & dulci aqua repleuimus, & milites quodammodo recreauimus, Insula **G. V. A. DALVPO** nullis hominib[us], sed feris tantum bestiis quales sunt lupi, falcones, pellicani, &c. habitatur, **DRACO** Dux noster a prum hoc in loco, sclopo suo confecit.

30. Septemb. nauis **DON FRANCOIS** ingētis capacitatibus, quæ optima erat ex omnibus. **IOHANNES HAVKEN** nauibus, & Capitaneo **VIGNAL** comissa, à **FREGATTIS** persecutionem pafsa est, quibus vehebatur 550. armati, qui 15. Septemb. ex Hispania, sub imperio **DON PETRI TELLI**, missa erat, ut ex **PORTORICCO** argenteum, quod à **PHILIPPINIS** eo delatum fuerat, afferrent, dicta nauis nostra sese illis adjunixerat, existimans eas ad naues **IOHANNIS HAVKEN** pertinere, & tandem videntibus illis qui in celo nostra erant, comprehensa, & spoliate est, cumq[ue] qui in ea erant in vincula conjecti essent, dimiserunt nauem istam cum 4. vel 5. ægrotis & vulneratis. Hæc nobis postea à captiuis, quos in Insula **S. IOHANNIS** comprehendimus, commemorata sunt.

Quarto Octobris cœpimus nauem **BUTACK** dictam, quæ commeatum & res ad

bellum necessarias vehebat, exonerare, propterea quod sequi nos non posset. Atque inde cursum nostrū versus septentrionem direximus. Versus ortū vero Insulas **MONTSERATA**, **ROTONDA**, **ESTAZIA**, **S. CHRISTOVEL**, & **SABA** vidimus, quarum maxima, non excedit octomiliaria in longitudine, aquam habet arenosam, quæ ancoras ad 7. vel 5. fila admittere potest. Porro ad 7. vel 8. miliaria versus austrum progressi peruenimus 8. Octobris ad Insulas quædā, quæ **VIRGINES** vocantur & vulgo periculoꝝ habentur, sed nos ibi portum 14. 12. & 8. filorum inuenimus, vel 1000. nauibus recipiendis aptum. Insulæ sunt altissimæ, aqua recenti & dulci destitutæ, piscibus tamen, psittacis, & pellicanis abundantes. Eo in loco facta est exploratio & distributio populi in 12. ordinates. Arque ita per Insulas illas proficiſcentes, per quas antea pauci profecti fuerant, 100. fere miliaria lucratissimus. Sed & Dn. **JOHANNES HAVKEN**, ibi morbum contraxit ex folicitudine & dolore, quod in Insulis **CANARIIS** non modo nihil proficiſset, sed & nauem **DON FRANCOIS** amisiſſet, & conatus ejus omnis hostibus jam manifestatus effet. Soluimus tamē rurus 10. Octobris, & confeceo verso ortum vno miliaria, in exiguum portum peruenimus, vbi aquam ad 13. fila inuenimus ab vtroq[ue] latere altissimis montibus cinctam.

Duodecimo Octob. ante meridiem per angustias quædam, periculo tamen vacuas, versus occasum ad Insulam **S. IOHANNIS** perrexiimus, in qua **PORTORICCO** sita erat, circa vesperam relictae versus meridiem tribus Insulis, quæ dicebatur **LOS PASSAGES**, delati sumus ad eam **S. IOHANNIS** plagam, quæ ortum respicit, & ita consequentur ad **PORTO RICCO**.

Hic obiit Dn. **JOHANNES HAVKEN** Dux noster generalis, post cujus morte D. **THOMAS BASKERFIELD** ipsi succedens, nauem **GARLAND** dictam, ingressus est. Circavesperam antequam ancoras firmassimus, 18. tornéra in nos emissa sunt, ita vt globus per medium nauis **DEFIANCE** malum transmisſus, conlaue in quo cenam **DRACO** capiebat, petierit, & sellam in qua ipse sedebat, fregerit, qui eodem momento poculum vino repletum in manu habens ebibit. Ipse quidem Dux noster læsus non est, sed **NICOLAS CLIFFORD** eques Anglus, qui & ipse mensa affidebat, in sura vulneratus, statim mortuus est, quemadmodum etiam Capitanus **STRATFORD** & **BRYWER**, vulnerati vero & alij sunt quamvis non lethaliſſer. Postea versus ortum progressi, ancoras in angulo extra ciuitatem non procul à tribus ifis

fitis mudi firmauimus. PORTORICO multa propugnacula habet; ita ut neminem facile admittat.

Decimotertio Octobr. decretum est, vt 30. armati sub quolibet vexillo eligerentur, qui cum 25. celocib. versus occasum in portum proficiscerentur, & ignem Hispanis nauibus injicerent, potissimum autem quinq; illas perderent, quæ 15. Septemb. sub D O N PEDRO TEJIO ex Hispania soluentes, die 28. Octobris in Insulis C A N A R I I S , & 27. Novemb. in DESSE A D A sub arce ancoras suas firmauerant. Quod ipsum quidem cautæ & circumspæcte a nostris effecitum est, qui indiæas quinque FREGATTAS ignem projece- runt, quo maxima quæ AD MIRALIS erat funditus consumpta, reliquæ vero omnes si- militer accensæ & lœsæ sunt. Nec potuerunt illi, qui in arce erant nostros prohibere, quin hoc propositum in actum producerent, quâuis 190. glòbis Hispani nos petierint, atq; ita non parum damni in nauibus nostris dede- rent, s o. nimirum armatis interfecit, & multis aliis vulneratis. Præterea multi etiam Hispani ibi occubuerunt igne partim, partim aqua extincti, vt taceat eos qui in vincula sunt concti.

Quin etiam naues quasdam in ostio maris malis mirabiliter conteatas submerserunt. Ex hisce F A E G A T T I S quælibet 20. ænea tormenta & 100. tonnas pulucris habebat, merces earum, sericum erat, oleu & vinu, Argentum vero quod afferre debebant, ad munitissimum propugnaculum delatum erat, & vt mihi captiuus quidam postea confitebatur 380000. coronatoru sive 350. tonnarum auri æstimatum est. Omnes ex ciuitate vxores & liberos in sylvas deduxerat, ita ut tantum milites in casu pereissent.

Decimoquarto Octobris eramus adhuc sub tormentis extremi propugnaculi, sed ipsi metuēbant ne proxima nocte rursus ingredieremur, itaque cum 4. FREGATTIS egressi sunt, & AD MIRALIS data opera sive per infortunium submersa est, idem etiam, vñobis videbatur cum ceteris fecerunt, vel ad Castellum eas saltēm proprius adduxerūt 15. Octobr. cum ibi adhuc cesseremus, vidimus CARAVELLA M sive celocé, ex angulo Castelli aduenire, sed antequam celoce nostra eam allequi possemus, ad terram appulit, vbi eam sequi amplius non potuimus, præser- tim cum etiā eos, qui in littore erant, ei subvenire videremus.

16. & 17. Octob. ab armis cessatum est.

18. Octob. ad Austrum paululum ex occa- su Insulæ declinauimus, & ancoras firmaui- mus ad 4.5. & 6. fila in pulchro & arenoso fü- do, egressi etiam ibi nauibus sumus, easque

purgauimus, preparantes simul 4. celoces. Quin etiam celocem quandam comprehen- dimus, quæ litteras ex H A Y T I sive H I S P A- N I O L A attulerat, ex quibus cognouimus duos piratas Anglos multum danni circa istam Insulam dedisse.

20. Octobr. præcepit Dux noster, vt cum tribus nauibus quæ erant, P H O E N I X , DR- LIGT & C A R A V E L L A in ostio fluminis cuiusdam ad duo fila aquæ, fere iniliari vno à nauibus nostris alijs, anchoras firmaremus. Ipse enim ad 3. vel 4. millaria in flumine progres- sus, quæ sive oppidulū S. STEMANA, expugnans arcem aliquam in itinere, & quosdam qui in ea erant captiuos abducens. Venit et- ja in B A S K E R V I L D I I hauim & ibi per no- ñem mansit.

23. Octobr. exoneratam nauem quæ vo- cabatur D V I P I T, signe consumpsimus, pro- pterea quod nos sequi per omnia non posset. Postmeridiem cum naues rursus consécde- re vellemus, confugit Hispanus quidam cū uxore sua in Admiralis nauem, metuens ne puniretur, quod mandato neglecto ciuitatem P O R T O R I C O ingressus esset, postea progressi sumus versus occasum & Septen- trionem propter copiam saxorum, quæ sub aqua ad 4. vel 5. millaria à C A B O sive pro- montorio Insulæ istius reperiebatur.

25. Oct. præteractum C A B O R O- SO, quod promontorium versus austrum si- tum erat, & compéximus M O N A M , paruam & planam Insulam inter Hispaniolam & S. Iohannem sitam. Eo die erupta est supræma puppis in navi T H E E X C H A N G E , h.e. colly- bus, cui præter D. W I N T E R , & sequi amplius nō potuit, itaq; PHOENIX remissa est, vt eam quereret, cumq; eam Dei beneficio inuenisset, mansit apud eam vñque ad diem alteram, qua Gubernator rudente eam hau- fuz alligavit, verum circa horam nonam frangebatur malus magna & prima, vñia cum rudente quo PHOENICIA alligata erat. Itaq; eam populo & bonis exoneratam, mergi per- miserit. Et PHOENIX ante 28. hujus ad claf- sem nostram reuersus non est.

29. Octob. vidimus Insulâ C V R I C O A , & firmauimus ancoras nostras, in latere O c- cidental, quod 8. militaribus à continente ab- erat, vbi aqua profunda satis & periculi om- nis expers erat, sed paulo post soluētes, pro- gressi sumus, versus occasum ad continentem, & vidimus A R V B A M Insulam minorem C V R I C O A , quam ad tria miliaria versus au- strum reliquimus.

Vltimo Novemb. vidimus 3. vel 4. scopu- los, in istar Insularum, M O N E A S dicitos, inter A R V B A M & proximum promontorium se- ptentrionale continētis, fitos, & versus me-

ridiem vidimus terram continentem, ubi amnem rapidissimum inuenimus, cuius aqua alba erat.

HOPE NIX cum nostra Carauella & alia quadam nauicula, hunc amne ingressa, venerunt circa noctis medium, sub promontorium DEL LA VELA, quo postmodum uniuersa classis, cum ei signum ignis datum esset, secuta, ancoras sub promontorium firmavit. Bona estib[us] statio, & fundus bonus, ac non procul à terra, aqua habetur ad 14. 12. & 10. fila. Hoc CARPV terra est plana, quæ 8 vel 10. miliaria versus Austrum & Occasum excurrit, & Insulam habet paruam non prouidam à vertice sitam.

1. Decemb. direximus classem nostram ad fluuim RIO DE LA HACHA, in cuius litore 20. miliaria versus occasum procedendo, sita erat ciuitas, quæ vna ex antiquioribus, inter omnes eas, quæ in continente cōspiebantur, erat. Hæc licet non admodum magna sit, terrâ tamen habet bonam atque fructuosa, & facile à nobis expugnata est, populo in fugam coniecto. Naues in aqua ad 6. fila firmatae erant, paruae autem ad duo cum dimidio. Atq[ue] versus ortum ciuitatis copiose arenam inuenimus.

Fluuius aqua dulcis ibi non procul ab urbem reperitur, sed ostium tam copiosa arena erat repletum, ut minores etiam nauiculae cā superare vix possent. Superato autem ostio ad 6. vel 8. miliaria ascendendo nauigari potest. Itaq[ue] Dux noster DRAGO cum 150. armatis, noctu ad 6. miliaria versus ortum progressus est, & oppidulum quoddam piscatorum LA HACHERIA dictum, occupauit, ubi margaritas piscari solent. Incolæ omnes fugam dederant, exceptis 16. vel 20. militibus, qui paululum resistebant, sed multi tamen ex illis vna cum aliquot Negris comprehensi sunt. Inuenimus ibi margaritas quædam, & res alias in eisbus, cumq[ue] vires aliquo modo re-collegimus, Dn. THOMAS BASKERFIELD Vtterius progressus est.

Sexto Decemb. venerunt quidam Hispani, offerentes pecuniam pro redimenda ciuitate LA HACHA, sed nō poterat inter nos conuenire, cumq[ue] parati essemus ad recessum vidimus Carauellam, quam è post horam, vna cum duabus Barquis, siue paruis nauiculis comprehendimus, quæ frumento Indie quod MAYS nominant, argento item atque margaritis, quamvis non magni pre-cij, onustæ erant.

Die 7. Dec. mortuus est LARKE, Gouvernator naviis THE HOPE, in cuius locu successit THOMAS DRAGO Duci nostri frater, IONAS BODERHAM vero factus est Gouvernator naviis BONAVENTURE, & Do-

minus CÆSAR Gouvernator naviis AMFITE.

Die 10. hujus decreuerunt Hispani 24000, coronatos in redemptionem ciuitatis numerare, & captiuos quidam promisit 4000. coronatos p[ro]p[ri]o sua persona.

Die 14. attulerunt incolæ ciuitatis aliquot margaritas, sed eas tanti estimabant, vt Dux noster eos remitteret, & terminum 4. tantu[m] horarum ipsis constitueret, quo tempore precium ciuitatis afferrent.

Die 16. Decemb. ipsemet Gouvernator ciuitatis ad prandium venit, & inter alia quæ eum Duce nostro habita sunt colloquia, dicebat aperte, se ciuitatem istam nihil curare, nec velle etiam eam redimere, quin & margaritas præter voluntatem suam missas fuissent. Quicquid autem de redemptione propofitum fuisset, id eo tantum factum esse, vt tempore isto intermedio quo de redimenda ciuitate ageretur, ceteræ vrbes, quæ non ita munera erant admonerentur, vt bona, pecudes & populum, ex manibus nostris in fylas traducerent, sed nihil tamen secundus DRAGO noster duas istas horas, quib[us] ei commetus promissus erat, lubens ipsi concessit, vt de ista re melius deliberaret.

Die 17. Dec. BASKERFIELD cum nubibus ELISABETH, CONSTANTIE, PHOENIX, CARAVEL, & 4. vel 5. celocibus, ad aliquot miliaria progressus est versus occasum, & postmodum egressus, terra profectus est ad ciuitatem TAPA, quam expugnatam igne combussit. Nec quenquam qui sibi resistenter, inuenit, tam in discessu quam in accessu, præterquam, quod cum amnem quendam traiiceret, seruus quidam eius vulneratus est, quem ramen adhuc viuum ad naues nostras perduximus. Hinc ad milia adhuc progressi, pagum SALAMBA, igne perdidimus, & postea cum aliquot captiuis & non exiguo lucro, ad naues nostras reuersi sumus.

Die 18. Dec. ciuitates RANGERICA, & LA HACHA, injecto igne funditus deletæ sunt, excepto saltæ templo & monasterio Monialium, pro quibus apud Ducem intercessiones factæ fuerant. Eodē postea die carbala ventis dedimus, vt ad ceteras naues recupereremur, quæ Dn. THOMAS BASKERFIELD fecerat.

Die 19. conuersi sumus ad promontorium GVCAS, illudq[ue] 20. Dec. aspeximus. Hoc promontorium est CARPV tempestatisibus varijs & ventis plurimis propter summam altitudinem expositum. Ibi Insula quædam in ipso ostio sita est, signo albo versus occasum conspicua. Terra eo in loco admodum salebrosa est, & in faxo quodam domus excubijis dicata. In medio istius scopuli, parua quædam

dam Insula conspicitur, ad quam inter Insulam DIBOTTE & continentem, ingressus patet. Ibi etiam portus & ciuitas S. MARTHA est, quam circa horam vndeicimam expugnauimus. Incolae ejus loci omnes fugam dederat, exceptis quibusdam Hispanis, NEGRIS, & Indis, qui 30. vel 40. tormetis prius emissis, postea ipsi quoque aufugerunt. Eadem nocte legatus & qui Gubernatoris vicem gerebat, captus est, quin & spolium non exiguum in syluis accepimus. Nam in ciuitate nihil relictum erat, quamvis vix locus aliquis in tota ea regione ditione reperiretur, praesertim cum est arena auro intermixta videretur. S. MARTHA, inter altissimos montes sita, 26. miliarib. à RIO DE LA HACHA abest. In hoc portu, non admodum commoda nauium statio est, propter tempestates, quæ aluna silente ibi excitantur.

Die 21. Decemb. mandatum accepimus ut succensa ciuitate, naues ascenderemus, quamvis ventorum maxima vis esset, quam plurimi milites vitare volentes in littore feso paruis nauiculis saluarunt. Amisimus a. hac nocte ex cōspectu nostro PHOENICEM, Capitaneum AVGVSTINVM, PETRVM LEMMOND, & nauim GARLAND, cū PINASSE siue celo. Qui in littore erant, ex CARTAGINE infestati sunt, sed ad nostros tamen reuersi tandem sunt, excepto PETRO LEMMOND, qui cum nouem alijs captiuus abductus est.

Dic 26. Decemb. vidimus Insulas NOMBRE DE DROS, aliquot miliaribus à nobis versus ortum distantes.

Die 27. peruenimus ad ostium siue ingressum in NOMBRE DE DROS, & circa horam primam, ciuitatem eam occupauimus, ex qua populus omnis aufugerat, exceptis 100. Hispanis qui castellum occuparunt. Hi tribus vel quatuor tormetis nos petierunt, quorum vnum inter ejaculum, fractum est. Quin etiam sclopeticos nos petierunt, sed postea videntes fortissimum nostrum impetum, in sylvis se absconderunt.

Vrbs hæc mediocris erat in magnitudinis, latissimis plateis, & aedificijsq; altissimis, vt & templo ex durissimo ligno pulcherrime extrecto exornata, in cacumine montis cuiusdam, qui in ciuitate erat, inuenimus domunculam excubitoribus destinatam, in qua 20. fructu argenti iudis, & duo auti puri, argentum ibidem signatum plurimum, & spolia alia accepimus.

Sita est vrbs in loco palustri, perpetuis pluvijs obnoxio, & aerem tam habet noxiu, qualis in nulla Indiae ciuitate reperitur. Maximus ibi prouentus est malorum puonicorum, VANNANARVM, radicum CASSAVE, &

pomorum id genus aliorum, sed radices tam non sine periculo comeduntur. Ad plagam ciuitatis Orientalem prope portum, amnis quidam aquæ recentis & dulcis mare ingreditur, ciuitas aedificijs & areis pulcherrimis refertissima est. Ab ea vnico tantum miliari aberat oppidum quoddam Indicum, ad quod cum 100. armatis profecti sumus, sed incola fracto, qui per fluuium nos ducere potuerunt, ponte, feso in arbustis & arundinetis cum 20. vel 30. sagittarijs absconderant, qui ex improviso nos aggressi, Legatum Ducis IONIAM interfecerunt, & trib. vel quatuor praeterea vulneratis, oppidum ingressi sunt, quod tamen postea igne accessum deseruerunt. Nos autem, cū eos in sylvis aufugisse sciremus, dedimus operam, vt funditus oppidum istud deleatur, praesertim cum Dux noster non procul ab isto loco vasa nostra recenti aqua impletret Portus ciuitatis NOMBRE DE DROS elegans est, & qui ibi appellere voluit, hi rupes & faxa ab vtrōq; latè replurima inueniunt, quæ tamen periculo omni carerunt, cum videti posse sint, & ita disposita sint, vt ad tria vel 4. fila in medio ipsorum ancoræ firmari commode possint, extra vero scopulos istos ad 8. vel 10. fila damnum nauibus dare nemō queat. Hoc in loco aulæ Magister obiit.

Die 24. Decemb. assumpit Dn. THOMAS BASKERFIELD 700. vel 750. armatos, ad ciuitatem PANAMAM proficiens volens, vbi quidem ipsis itinere angusto & malo, 30. miliaria confienda erant, nam iter illud ex montibus & arbustis exsectum, perpetuis aquis & paludibus deforme erat, ita ut itinere peiori milites profecti nunquam fuerint. Quin & Hispani in cacumine montis, qui meo quidem judicio in medio itinere situs erant, propugnaculum fecerant, jam pridem scilicet de aduentu nostro admoniti, in quo praefidum erat. 100. Hispanorum. Et hujusmodi quidem praefidia adhuc duo nobis superanda erant, antequam ad ciuitatem PANAMAM veniremus. Qui in praefidio erant, nos sclopis suis petebant, antequam eos animaduertimus, & ultra 20. ex nostris interficiebant, quorum in numero erant, Capitanus MARCHAN supremus ordinum ductor, signifer SAMPSON, MAVRITIUS VILLIANVS, vnus ex praefidiariis Régia in Anglia Majestatis. Vulnerati sunt autem Legatus Duxis HUNTLLEY, ita ut postea moreretur. Præterea in sura læsus est ipsius Dux noster BASKERFIELD, vna cum alijs 40. ferè armatis. Quare populus cum jam defessus & laetus esset, vidererq; commeatum & cibum jam ferme consumptum esse, nec quicquam isto itinere rursus acquiriri posse, effecerunt & obtinuerunt apud D. BASKERFIELD.

KERFIELDE ut mutato consilio suo, de redditu ad naues cogitaret. Itaq; cum ad Ducē DRAKEN ea de rescriptis, reuersus est ad ciuitatem NOMBRE DE DIOS, die 4. Ianuar. Anno 1596.

Die 5. Ianuarij cum DRACO o ciuitatem NOMBRE DE DIOS via cum templo omnibus FREGATIS, BARQUIS, & GALEOTTIS injecto igne vastasset, carbaſa & vela nostra vetus Occidentem direximus.

Die 10. Ianuar. conspeximus Insulam quādam 30. miliaribus versus Occidentem ab hoc loco distante, nomine SOND, ibi anchoras firmauimus ad 12. fila in arena & fundo bono, vbi cum ad angulum versus ortum peruenitur, magna scopulorum series metuenda est, quæ conspicitur vbi ad finem Insulaꝝ peruentum est. Hic vidimus nauem quādam celocem nostram insequī, quam statim comprehendimus, erat enim onusta frumento quod M A Y s vocant, cumque populus examinaretur, cognouimus ees missos fuſile, vt de nostro aduentu omnes portus & stationes versus occasum admonerent. Insula hæc 9. vel 10. miliaribus à continente abest, multis sylvis formidabilis est, & ad 2. miliaria nullis hominibus habitatur. Hic purgauimus naues nostras, & celoces adhuc superstites rursus instruximus, ad 22. vñque Ianuarij ibi commorantes, quo die rursus ad ciuitatem NOMBRE DE DIOS reuerterimus. Accidit enim ut supremus PIOTTA ibi moreretur, & Dux etiam noster DRACO Dysenteria labore inciperet.

23. Hujus dierum vela nostra ad PORTABELLA, quæ tribus tantum miliarib. versus occasū, à NOMBRE DE DIOS aberat.

Die 28. Ianuarij ante meridiem obiit Generalis noster Dux DRACO, qualiquandiu Dysenteria laborauerat, quæ tamen ea nocte cessare visa fuerat. Dicebat ipse nobis paulo ante obitum suū, sc̄erto sc̄ire, Hispanos post mortem suā multa molituros, debere igitur nos curam agere nauium omnium, imprimis vero regiarum. Hæc & multa alia cū dixisset, surrexit vestimenta induere volens, sed statim lecto rursus impositus est, & eadē hora in Christo obdormiuit. Testamentisui executores fecit fratrem suum THOMAM DRAKEN & IONAM BODERHAM. Heredes vero bonorum suorum omnium filios fratris sui instituit, excepto agro quodam quē dicto BODERHAM legauit. Eodem tempore obiit etiā OZIAS præfectus nauis THE DELIGHT. Nos autem eo die anchoras firmauimus in portu qui PORTABELLA vocatur, quo quidem præstantiorem & commodiorem nondum habueramus. Offerebatur etiam nobis hinc inde in littore stationes, tam majoribus

quam minorib. nauibus recipiendis accommodarꝝ, vnuꝝ solummodo tormentum in angulo terræ iſtius qua ortum respicit, planatum erat. Inter Insulam vero & continentē semper ad 5. vel 6. fila aqua reperitur, sed optimus ingressus est in oſtio aperto, inter hæc & aliam insulam, quæ verius occidentem longaſaxorum ſerie excurrunt.

In PORTABELLA vix octo vel 10. aedes erant, præter dōmum regiam, quam pro gubernatore ædificabāt, qui eo mittēdus erat. Erat etiam ibi propugnaculum sive castellum in littore maris ex integris arboribus factum & multa terra oppletum. Ac nisi nostro aduētu propositum & conatus ipsorum fuſſerit impeditus, ipsi quidem castellum firmissimum ibi fecissent, ita vt firmius in earegione nullum inueniri potuſſet, nam & ciuitatem ibi condere decreuerant. Erant ibi tria tormenta bellica, ex orichalco fuſa, mari immersa, quæ extraximis populis cū omnib. bonis suis aufugerat. In portu isto erat pagus quidam apertus, & nullo munimento cinctus, penes quem reperiebatur amnis recentis & dulcis aqua, quem ingressi quidam ex nostris, inuenierūt vinum, oleum & ferrū.

Hoc in loco postquam ancoras firmassemus, peracto funere Dn. FRANCISCI DRAKEN, ingressus est THOMAS BASKERFIELD cum omnib. centurionib. alijs, nauem regiam THE DEFIANCE, in qua Dn. BRYDE, q̄t in nobis à lacris concionibus erat, concionem pro tempore isto habuit, magno cum applauſo populi. Finita vero concione jussit THOMAS BASKERFIELD omnes centuriones & capitaneos in naui THE GARLAND, conuenire, vt cum illis de rebus necessariis deliberaret. Cumq; eo venissent, productas literas commissiorias eis monstrauit, quibus lectis, è vestigio Dux generalis habitus & declaratus est, & BODERHAM nauis DEFIANCE gubernator factus est, Dn. SAVEL, nauis AVENIRE.

Præter dictum OZIAS, præfectum nauis THE DELIGHT, obiit etiam EGERTON, nobilis quidam in naui VORSICHT, & I. Wood præcipuus classinoſtræ Chirurgus in naui GARLAND, necnon & ABRAHAMVS KONDAL, in naui SACKER dicta.

Hoc in loco recenti aqua vasa nostra repleuimus, naues purgauimus, & vela repauimus. Conuenerat enim inter Ducem & Centuriones omnes, vt siiter aliquod ad S. MARTHAM, inueniri posset, illud ingredemur, sin minus, recta Anglia repeteremus. Sexto Febr. exonerata nauē ELISABETH, quæ Dn. WATZEN senatoris cuiusdā Londoniensis erat, submersimus. Cumque aliqui ex naui, cui nomen erat PEGASVS, inter-

in terram egressi, recentem afferre aquam vellent, ab Hispanis ex improviso oppressi sunt, qui duobus imperfectis, nec non duobus etiam vel tribus capti, se se rursus subduxerunt.

Die 7. Februarij nauis **D E L I C T & F R E C A T A** Capitanei **E D N E S**, exoneratae, cum admodum corruptae essent, submersae sunt. Nauis vero Regiae velis indigebant.

Eodem die explorato populo nostro, inuenimus in vniuersum 2000. viros, connumeratis omnibus tam agrotis quam saluis, & sequenti die omnes nostros captiuos in terram exposuimus, tam Hispanos, quam alios. Duos autem captiuos ablegauerat Dux noster **T H O M A S** in ciuitates **N O M B R E D E D I O S & P A N A M A M**, ut ^{ad ipsos} pro quibusdam principiis captiuis afferrent, qui tamen reuerti non sunt. Ceterum cum jam discessuri essemus, venerunt ad nos quidam vexillum album praeferebant, quod pacis signum erat, & Ducinostro significarunt, se 10. Anglos captiuos habere, conditione tamen non iniqua, & velle se eos nobis ex **P A N A M A** trahimere, si 8. vel 10. adhuc dies ibi cōmoriari vellent. Verum nos dolu subesse verebamur, & cogitare aliud non poteramus, quam quod nos detinere & remorari vellent, donec classis regia adueniret.

Die 8. hujus, cursum nostrum ad **S. M A R T H A M** direximus, & 14. hujus vidimus Insulam **B A R V**, quae versus occasum sita 14. miliaribus à **C A R T H A G E N A** abest. Circa noctem praecepit nobis Dux noster, vt ad portum ciuitatis **B A R V** nauigaremus, sed ingens ea nocte tempestas orta est, & ventos integra lunæ quarta tantos expertisimus, vt aliquot naues amiserimus. Ea enim nocte nauem **V O R S I C H T** amisisimus, sequenti vero die naues **S V S A N N A M**, **P A N E L**, **H O P E**, & **P E G A S U M**. Itaque tertio die intermisso hoc ad **S. M A R T H A M** curfu, iter versus promontoriū **S. A N T O N I I** ingressi sumus.

Die 25. Febr. aspeximus Insulam **G R A N C A M A I N A S**, 30. miliaribus à **J A M A I C A** distantem, quae humilis & arenosa Insula est, multis testudinibus abundans.

26. Hujus vidimus eleuataam regionem **C Y B A**, versus ortum à fractis Insulis sitam, & delati eramus ex plaga orientali ab Insula **P I N O S** in periculofissimum tractum **I O R D I N A S**, quod cum vidissimus, versus austrum nauem direximus, & ad septentrionem **P I N O S** progressi sumus, quam Insulam i. die Martij vidimus. Terra humilis est, arboribus repleta, & limpidissimis fontibus in plaga septentrionali scatens, in medio 8. vel 9. rotundi colles assurgunt, & in plaga occidentali tres continui.

Cum in plaga occidentali essemus, & vafa nostra recenti aqua replere vellemus, vidi mus circa horam primam pomeridianam 20. naues, tertiam nimirum partem classis regiae quæ ablegata erat ad **I n f u l a s H o n d e r o s**, & in vniuersum 60. nauibus constabat. Habebat autem mandatum de nobis exterminandis, vbi cunque nos inuenirent. Haue naues 20. quæ nobis obuiam fiebat, se se in **H A V A N A** recrrearant, & **C A P O C O R I E N T O S** petere volebant, qui locus à superiori 10. miliaribus abest. Cum autem nos vidissent, studebant vento nos anteuertere, sed nos ventum ipsi præripuiimus, quo factio Archithalassus vexillum Regium nauis præfixit, atque ita vento secundo eos aggredisimus. Præceperat autem dux noster, ne illi qui in nauis **D E F I A N C E** erant, tormenta sua emitteret, priusquam prope ad hostes venissent.

Hispanorum **V I C E P R æ T O R I A** nauis quæ magnitudine sua omnes nostras naues superabat, primo progrella, emisit duo anteriora & maxima tormenta in nauem nostram **C O N C O R D E**, quæ tamen ipsi nihil cōcessit, quod pugnæ istius naualis initium erat. Nauis **B O N A V E N T U R A** admodum studiose Viceprætoria nostræ adhærens, tormentis & bombardis artificiofissime eam petijt, ita vt latu vnum perruptum sit. Archithalassus in Praetoria nostra nauis globis & pulueris nihil minus pepercit, sed **D E F I A N C E**, quæ in medio hostium fulminabat, tam vehementer pugnabat, vt Hispanorum **V I C E A D M I R A L I S**, vna cum tribus vel quatuor alijs nauibus, cogeretur fugam dare & **A D M I R A L E M**, classemq; reliquam deferere.

Post occasum solis, conuertit se vniuersa classis versus ortum, & nos similiter iter versus ortum ingressi sumus ad **C A P O C O R I E N T O S**, eo fine vt cum reliqua Hispanorum classe congregeremur. In hac pugna amisi nauis **D E F I A N C E** 5. viros, tres Anglos, vnu Græcum, & vnum **N E G R U M**, in aliis vero nauibus, capitanei quidam militefq; gregarii vulnerati sunt. Sed vesperi vidimus ingentem Hispanorum nauem igne succensam ardere, quod fortassis à puluere tormentario per incuriam factum fuerat.

2. Martij, cum dies oriretur, non procul à **C A P O C O R I E N T O S** aberamus, quod humile est promontorium, multis arboribus obtutum, quæ altitudine sua omnes alias vincunt, & toto fere miliari à **C A P O** distans in plaga orientali, nam in australi fere tota **C Y B A** sylvis & arboribus repleta est.

Classis Hispanica quæ tum 14. tantum nauibus constabat nobis à tergo cum secundo vento imminebat, non audebat tamen

propius accederet, quamvis A D M I R A L I V S siue Archithalassus noster eam expectaret. Itaque nauigando promontorium istud facile superauimus, excepta naui S A L O M O N , quæ littori adhaerens nos sequi non poterat, sed vento versus ortum à nobis auilla & abrepta est. Quod cum Hispani videnter, 3, vel 4. nauibus ad eam properarunt. Nos autem D E F I A N C E nauem emisimus, quæ ei suppetias ferret, itaque Hispani rursum ad classem suam conceperunt. Interea quieuiimus & nauem S A L O M O N expectauimus. Quia adueniente iter nostrum ad C A B O S A N T O N I O direximus, quæ Insula circiter horam secundam pomeridianam nobis visa est. Regio itidem humilis est, & versus meridiem sinum in mari habet alba arena conspicuum. Statio est bona contra ventos Septentrionales & Subsolananum. Ea nocte horam vnam atque alteram inter medium noctis & occasum quieuiimus. Cumque dies rursus apparet inciperet, aspeximus Insulam C V B A & plagam orientalem ad O R G A N E S , qui periculosisimi scopuli sunt, & 8. fere miliaribus à C V B A distant, initium fumentes quamprimum quis C A B O S A N T O N I O præterrecessit est.

Die 5. Martij venti admodum remissi & lenes fuerunt.

Die 7. vidimus eleuaram quandam regiōnē, infar coronæ, quæ sepe aperuit versus occasum, 13. vel 14. miliaribus ab H A V A N A , cum alio quodam loco in C V B A , T A B A L E S dicto, qui 8. miliaribus versus ortum à dicta corona aberat. Regio ultra insulam H A V A N A M exiguos duos tumulos nobis exhibebat videndos, referentes formam vberem muliebrium.

Die 10. aspeximus C A B O siue promon-

torium F L O R I D A , quod & ipsum depresso humileq; est & non procul ab hoc C A B O versus austrum aliquot fractæ & submersæ Infulæ cernuntur. Hora secunda post meridiana ex oculis nostris terram istam amissimus, cum 12. miliaribus versus ortum à C A B O abessemus. Postea versus ortum usque ad medianam noctem progressum, & inde cum vento subsolano versus Septentrionem, quo vento usi sumus usque ad 13. Martij, ita ut ad 31. gradus ascenderemus. Postmodo ingens tempestas & ventorum commotio facta est, quanaues B O N A V E N T U R A M & I O H A N N E M M I N O R E M amissimus, cursum inter ortum & austrum tenentes.

19. Martij, hærebamus in 29. gradu, & cursum inter Ortum & Septentrionem tenebamus. Die vero 21. Martii maximam tempestatem expertisimus, sed ventos tandem habuimus bonos. Multæ autem naues ex classe nostra subfiterunt, excepta T H E H O P E quæ procedebat. Apud Admirarium vero transferunt D E F I A N C E , A D V E N T U R A , & P H O E N I X .

Die 28. Martij eramus in 39. gradu, & iter ad F L O R E S direximus, quem locum 8. Aprilis confiximus, notio hujus, in plaga Insulaustrali ancoras firmantes, ubi quas recentes hausimus, quibus D E F I A N C E fere destituebatur. Hic in terram expositi sunt D R A C O N I S duo Naucleri.

Die 10. Aprilis vela nostra ventis rursus dedimus, & die quidem Paschatō pluvias ventosque experti sumus maximos, sed tandem Dei beneficio salui & incolumes, cum illis, quæ adhuc superrant, nauibus, domum redijimus.

Finis omnium itinerum Draconis.

VERISSIMA DESCRIPTIO NAVIGATIONIS A THOMA CANDISCH, NOBILI ANGLO, SVSCEPTÆ, QVA IPSE AB ANNO M.D.

LXXXVI. usque ad annum 1588. uniuersum terrarum orbem circumnavigatum ab se exploravit, & perlastravit, per Dn. FRANCISCUM

BRETTIE, qui ipsius hanc itineri & navigationis cum aliis ad suis fideliissime consignata:

Nno 1586. die 21. Iulij veteris styli , soluimus ex PLYMOVT H, portu Anglie, cum tribus nauibus, ADMIRALI nimirum, cui nomen erat THE DESIRE , hoc est, cupiditas siue deiderium, capacitas vero 120. vectuarum siue lastarum: THE CONTENT , hoc est, sufficientia, cuius capacitas erat 60. lastarum, & HUGO GALLANT, hoc est, Hugo Expeditus, cuius capacitas 40. lastarum fuit. Quæ naues 123. armatis, & omnibus rebus necessariis ad 2. annos , munite atq; instrute erant, sumptibus Dn. THOMÆ CANDISCH , Nobilis Angli, qui etiam Admiralis vel Dux generalis habitus est.

Die Martis qui erat 26. Iulij adhuc 45. miliaribus à promontorio FINIS TERRÆ, abfuimus , vbi nobis 5. naues Hispanicæ ex BYSCAYA quæ olim Cantabria, occurserunt, venientes nostro quidem judicio ex magno mari sinu in TERRA NOVA . Admiralis noster eas aggressus, tribus horis oppugnauit, sed nocte præuentus capere nullam potuit.

Die 1. Augusti. circa horam 10. antemeridianam, vidimus Insulam FORTEVENTURA, quæ ex CANARIIS una est.

7. Die Augusti prope jam ad littus BARBARÆ peruenneramus, usque ad fluuium RIO DEL ORO, hoc est, fluuius aureus.

19. Augusti peruenimus ad promontorium CABO BLANCO, hoc est, promontorium albū, sed vetus tā vehemēs erat, vt nō possemus eousq; ascendere, vbi pescatores pescationibus operam dare solent, itaq; 6. horas que uiimus in loco versus occasum, præser-tim cum copiosa arena ante promontorium istud in plaga australi inueniretur.

15. Augusti etiamus in vertice CABO VERDE, hoc est, promontorij viridis, & nostro quidem judicio 50. miliaribus ab eo versus mare:

Die 18. huicj promontoriū SIERRA LEO-NIA, versus ortum à nobis aberat, & eodem Zephyrus spirare cœpit, qui cursum instrumentale promovit, vt 20. Augusti tantū 6. & dimidio gradibus, à linea æquinoctiali abessemus.

Die 23. Augusti strenue à SIERRA LEONIA progressi, ad plagam ejus australem, die 25. Augusti peruenimus, vbi portus seu statio nauium erat, quam H. BREWER , vice Admiralis in naui THE CONTENT ingressus est.

Die 26. Augusti, portum ingessi sumus, & in ingressu circa scopulum in plaga australi , mare inuenimus 5. fila profundum ; ultius autem progressi superato nimirum scopolu isto non minor 10. filis profunditas reperita est, donec in ipsam stationem veniremus , quæ vñico tantum miliaria à promontorio aberat, & versus austrum excurrebat, sed dā omniō erat opera vt quis nauis sua in medium sinum ingredetur, erat enim im-bire fluxus admodum vehemēs, & in statione se magna vi effundens. Ex Anglia usque adhunc locum numerantur 950. milia-ria, quod quidem iter à 21. Iulij usque ad 26. Augusti emensi sumus.

Die 27. Augusti venerunt duo NEGRIS-UE Aethiopes ad naues nostras, ab Admirali Londinensi ad nos missi , hi nutu significabant , nauem quandam Lusitanicam non procul à nobis in portu isto quiescere, itaq; minima nostra nauis THE GALLANT ad tria vel quatuor miliaria ascendit, sed cum PILOTA siue gubernatore deficeretur, vtterius progredi non audebat , sius enim ad tria

ad tria vel quatuor miliaria ibi in terram excurrit, & periculosa est profunditatis, ut ex quodam Lusitano postmodum cognouimus.

Die 28. Augusti, missi sunt quidam, qui medium diem saltando & voluptates alias exercendo se cum NEGRI siue Aethiopibus oblectarent, & de naui hac Portugallensi aliquid expiscaretur. Hi cum rursus nauis confundere vellent, repererunt Lusitanum quendam post carecta latenter. Qui cum captiuus ad nos adduceretur, referebat, nos non sine ingenti periculo posse ad pagum istum nauigando peruenire, & nauem de qua nobis dictum fuerat, inuestigare, itaque diligenti habita examinatione & tortura etiam præmissa, cum animaduerteremus ipsum versa profecsum, ab inuestigatione & persecutio- ne nauis istius abfittimus. Inter alia affirmabat hic captiuus etiam, quod nauem suam iisdem in locis per maris intemperiem amississet, & quod in numero istorum qui captiuus erant NEGROS siue Aethiopum duo adhuc superercent fui socij siue comites itineris. Nomen ipsi Emanuel fuit, patria Portuentis ex Portugallia erat.

Die Augusti 29. naui egressus Dux noster CANDISCHyna cum 70. viris, pagum quendam ingressus est, ex quo post conflagrationem aliquot ædium, spolia abduximus, quæ tamen exigua erant, propterea quod populus cum bonis suis ad alia se contulerat loca. Hinc discedentes, péruncimus ad pagum quendam apertum, multis tamen arbustis cinctum, NEGRI vero vel Aethiopes aduentantes nos sagittis suis pro virili exceperunt, sed non plures quam tres ex toto nostrorum numero vulnerarunt, qui, licet veneno à sagittis istis infecti fuerint, Deitamen beneficio in viuis conseruati sunt. Pagi ipsorum, pro loci istius qualitate vel potius rusticitate muro luceo cincti sunt, aream capacitatis sat magna habent sudibus cinctam atq; munitam. In plateis, ædibusq; sordum nihil colligitur. Homines siue NEGRI isti, subiectissimi sunt suo Regi, cui multum etiam honoris exhibet, sic enim ex quibusdam accepimus, qui obfides in locum duorum NEGROWM de quibus supra dictum, ipsis dati erant. In hoc pago yltra ædes 100. numerari non poterant.

Septemb. Primo Septembbris, multi ex nostris nauibus egredi, industria sua per totū diem nullo prohibente lauerunt. Sequenti vero die, cum faber quidam lignarius ad arbusta ejus loci secessisset, opus naturæ perfecturus, consperxit forte fortuna NEGROS ibidem latentes, qui postquam animaduerterent se visos & exploratos esse, subitanæ & fortí impref- sione impetum in nostros fecerunt, ita ut fu-

gam arripere nostri cogerentur, in qua tamē fugan non pauci vulnerati sunt, in primis vero miles quidam, GUILHELMVS PICKMAN, in partem pedis superiorē, seu femur, sagitta percussus est, qui cum eam extrahere niteretur, fracta est, cuspidē in carne permanente, per noctem autem à veneno isto totus venter ita intumuit, vt colore atra- manti referret, vnde sequenti die morruus est, & venenata cuspidē postmodum extracta. Verū illud ex herba quadam exprimitur.

Die Septemb. 3. multi ex nostris suis nauiculis ad 4. miliaria ascenderunt, & multos pisces ceperunt, multa itidem poma citria, ab arboribus decerpta, nobis attulerunt, & in redditu duos bubalos confixerunt.

Die 6. Septemb. ex portu egressi, à SIERRA LEONA rursus soluimus.

Die sequenti seu 7. Septemb. discessimus ab Insulis CABO VERDE, siue promontorij viridis, quæ alias Insulæ à MADRABVMB A dicuntur, & 10. miliaribus à promontorio SIERRA LEONA distant. Vesperi circa horam quintam ancoras emisimus ad duο miliaria ab Insula quadam, quam postmodum ingressi, nihil inuenimus præter arbores VANNANAS. Habitabatur autem meritis NEGRI. Die 8. Septemb. circa insulam istam, quadam nauicula nostri profunditatē aquæ explorantes deprehenderunt eam in circu- tu itius loci esse, filiorum, quibusdam vero in locis duo tantum, item 6. & plura inuenienti fila. In plaga Insulæ istius orientali, pagus erat in quo NEGROS habitauerant, ut ex viualib. ibi repertis colligerebant. In plaga australi aquam recentem nullam inuenimus, sed in plaga Septentrionali eam tribus vel 4. in locis accepimus.

Insula ista continuam spectatoribus exhibet sylūam, excepto quodam tantum loco, ubi aedificia, ipsorum extructa sunt, qui locus vndique arboribus VANNANAS profertenates cinctus est, quæ fructum illum bonū & salutarem ferunt. Traetus hic perpetua tonitus, fulgura & pluvias hoc men- se habet, cuius quidem rei causam esse judico quod sol linea æquinoctiali proximus est.

Die Septemb. 10. soluimus ab Insula MADRABVMB, Brasiliam siue Americam pe- titur.

Vltimo Octobris delati sumus ad monte ozeo, quendam, 24. fere miliaribus à CABO FIO siue promontorio frigido, in Brasilia distan- tem, cuius vertex formam rotundæ ciuitatis habebat, juxta autem montem istum duæ adhuc Insulæ sitæ erant.

Primo Nouemb. nauigauimus inter Insu- lam S. SEBASTIANI, & continentem terram, terram,

terram ad quā deinde ēt appulimus & instrumen-ta nostra nautica reparauimus. Hoc in loco etiam celocem extruximus ex materia, quam nobiscum in nau noſtra habebamus. Vietores etiam vasa & dolia noſtra repararunt, quæ aqua recenti impleuimus. Com-morati fumus autem iſtic loci ad 23. vsque Nouembris, proficientes nobis de omnib. rebus necessariis. Interea dum hæc ageremus, confpeximus forte fortuna CANOAM quandam, peculiaris cuiusdam generis, quæ ex flumine I E N E R O veniens, Insulam S. VINCENTII petebat, in ea sexmancipia cum Hispano quodam erant, qui Archithalaſto nauis noſtræ, quæ ADMIRALIS vocatur, CHRISTOPHORO nimirum HARĘ, notus & familiaris fuit. Hic enim Christo-phorus Anno 1581. cum nau quadam in Inſula S. VINCENTII fuerat, Itaque cum spe raremus alium quandam Anglum in Inſula S. VINCENTII habitantem, (quæ quidem

non vltra 20. miliaria ab iſto loco vbi tunc eramus, aberat) cum cibariis quibusdam af-sequi, dimisimus hunc Hispanum cum literis ad conterraneum noſtrum in Inſula S. VIN-CENTII habitantem exaratis. Qui quidem promittebat, quod intra decem dies responsum nobis referre vellet. Non enim milites, sed mercatores nos eſſe tum profitebamur, qui propter mercimonia noſtra, iſtis in locis veriaremur. Sed responſum tamen nullum accepimus, itaque cum tempus à nobis deputatum præteriſſet, nosque ſpe noſtra fruſtratos eſſe videremus, paratis rebus omnibus, ex hac Inſula S. SEBASTIANI 23. No-uemb. rufusſoluiimus.

Die 16. Decembr. peruenimus in oram December. Americæ ad 47. & dimidium gradum, Terra à nobis 6. miliaribus versus occasum aberat, & nos ita in littore vsque ad 48. gradum ascendimus.

Die 17. Decembr. portum quandam in-gressi fumus, quem Admiralis noſter qui pri-mus cum ingrediebatur, PORDOF DESI-RE, hoc eſt, portum desiderii vel desidera-tum & exoptatum nominabat. Intra portum iſtum vna atque altera Inſula conspicitur, circa quam magna copia canum marinorū, ingentis & formidabilis magnitudinis inue-

nitur, qui quoad anteriorem corporis partem, Leoni haud immerito comparantur, caput enim collum & tota anterior pars lon-gissimiſ densiſſimiſque pilis formidabilis eſt, pedes ipſorum formam manuum humana-rum repræſentant, catulos singulis mensi-bus progenerant, & lacē nutritiunt, in mari cibum quærunt, piſces nimirum omnis ge-

D ncris.

neris. Catuli eorum cibum optimum præbent, carnem enim habent quam quoad saporem dicernere à carne ouilla non facile possit, siue assam siue elixam eam comedas, canes ipsi tanti sunt roboris, vt vix quatuor viri aliquem superare & interficere possint, qui etiam gladio vel hasta transfixi ad mare properant, nec moriuntur donec capita ipsorum probe conterantur. Autum præterea magnus ibi prouentus est, qua terram instar cuniculorum perfodiunt, atq; in istis foraminibus oua sua excludunt, volare n. nequeunt, cum alas habeant pennis destitutas, vescuntur piscibus marinis, & nobis dñe sunt aues PINGVINE.

In hoc portu elegans est & periculi expertis nauium statio. Itaque naues nostras in terram subductas ibi purgauimus & reparauimus.

Die 24. Decembr. qua natalem Christi proxime præcedit progressus est forte fortuna vir quidam cum pueru vnicū miliare à nauibus in vallem pulcherrimam ad radices montis fitam, vbiante duos vel tres dies puteum nostri fecerant, propter aqua dulcis & recentis isto in loco defecutum, circa hunc puteum cum industria sua lauarent, oppressi sunt ab Indis, qui in montes aufergerant, & sagittis vulnerati. Cum autem Dux noster cum 16. vel 20. armatis eos aggrederetur, facile in fugam versi sunt, licet 50. vel 60. omnino essent. Vir quidem ille nomine GARE, in genu, puer vero in humero vulneratus erat. Sagittæ erant ex tenui arundine acutissimo silice in extremitatibus armatae. Homines fere sunt, qui Christianorum asperatum sedulo fugiunt, & brutorum instar animalium vivunt. Quando defunctos suos sepelire volunt, moris est apud ipsos, vt eos ad scopulos, qui in littore maris sunt, perducant, atque in cacumine eorum vna cum arcubus, sagittis, aliisq; rebus preciosioribus, quas in vita sua charas haberunt, eos sepe liuant. In primis vero quibusdam glebis delectantur, quas in littore maris repertas, artificiose præparant & secant, ita vt quadratae apparent, & postea capitibus defunctorum supponunt. Sepulchra eorum ex magnis & oblongis præparata lapidibus, vnde que sagittis defunctorum cinguntur, rubro colore tinti, quo vivi etiam leipso pingere confuerant.

Die 28. Decembr. soluimus rursus ex portu THE DESIRE, Insulam quandam petitiuri, qua versus austrum tribus miliaribus à portu abest. Cumque quod superat nobis de aubus nostris PINGVINIS, sale conditum esset, progressi sumus paulatim in litore versus austrum.

Die 30. Decemb. præterueri sumus scopulos, 5. fere miliaribus à terra distantes. His copuli ad 48. gradus versus austrum à linea æquinoctiali excurrunt.

Anno 1587. die 2. Ianuarii, offendimus pulchrum CABO seu promontorium, 51. gradibus à linea æquinoctiali, & aquæ profunditas ibi erat 7. filorum, vno miliari à terra.

Die 3. Ianuar. aliud CABO seu promontorium offendimus, quod 52. gradibus & 45. minutis à linea adest, & excurrit usque ad ostium periculosissimi tractus ESTRÉCHO DE MAGALLANES, quia quibusdam in locis 5. vel 6. miliaria in latitudine habet, quibusdam vero in locis est arctissimus. Sub hoc promontorio cum aliquandiu quiesceremus, ancoram quandam per procellas & tempestates nimias amissimus triduum integrum durantes.

Die 6. Ianuarii fretum MAGALLANES, via angustissimam ingressi sumus.

Die 7. huius arctam hanc viam ingressi, Hispanum quandam in littore cepimus, qui vna cum 23. Hispanis ibi commorabatur. Superstites hi nimur erant ex 400. qui ante tres annos in praesidium ad hasce angustias positi fuerant. Omnes autem exceptis hisce 24. fame & siti interierunt. Superauimus autem eodem adhuc die fretum siue angustias eas, ad quas ab offio numerantur 14. miliaria, quod ostium ab angustiis istis ad 52. gradus ascendit. Ab hoc loco usque ad Insulam istam, in qua aues PINGVINES ceperimus, numerantur 10. miliaria versus occiduum vel austrum potius.

Die 8. Ianuar. emissis anchoris nostris, plurimas aues PINGVINES ceperimus, & in futuram necessitatem sale condidimus.

Die 9. Ianuarii soluimus ex ista Insula versus austrum, ad regiam ciuitatem PHILIPPI, ab Hispanis ibi extructam. Haec ciuitas quatuor propugnacula habebat, quodlibet uno torneto æneo formidabile. Tormeta autem ista omnia propter aduentum nostrum in terram defossa erant, exceptis rotis, quæ in locu suum erant dispositæ. Inquisivimus igitur tormenta ista, & terra eruta, nobiscum abduximus. Ciuitas conuenienti loco extructa, omnibus syluarum & aquarum commoditatibus gaudet, templo pulcherrime exornato & in peculiari loco seorsim posito. Ex patibulo etiam, in quo miserime aliquæ ex suis suspendebant, colligere licebat, eos iustitiae cultores acerrimos esse. Nostro quidem iudicio ante haec tempora cibum

Ann. 1587.
Januar.

PARS OCTAVA.

39

cibum alium non habuerunt præter ostreas & testudines, rara enim ibi animalia cernebantur, & ex syluis vix feram vnam atque alteram potum ad aquam prodire videbamus. Hispani eum solummodo in finem istum in locum missi erant, vt transiti aliquos prohiberent, & neminem in Oceanum australi præter suos dimitterent, verum testante id experientia, Deus huic eorum instituto manifeste repugnauit. Licer enim iam biennium ibi essent, serere tamen nihil poterant, vnde fructum aliquem perciperint, quo se fuisse sustentarent, præterea etiam impetus & insultus Indorum sustinere quotidie cogebantur, vnde factum ut absumpsis omnibus quæ ad sustentationem eorum facere poterant, ipsi tandem fame in propriis ædificiis, imo & in vestimentis suis perierint, quemadmodum multos adhuc in vestimentis suis fame ita confectos & mortuos inuenimus. Cum igitur vna pars ciuitatis fætore defunctorum cadauerum admodum inficeretur, coacti sunt reliqui, qui in viuis adhuc erant, ciuitatem deferere. Hoc autem antequam facerent, omnia arma & instrumenta bellac in terram defoderunt, & postea progreffi, in littore maris viatum suum quæsuerunt, vbi ultra annum integrum foliis arborum, pomis, radicibus, aubibusque si quis intercipere poterant, se sustentarent. Tandem decreuerunt ad RIO DE PLATA hoc est, fluuium argenteum commigrare, cum de 400. tantum 23. in viuis essent, inter quos duæ mulieres erant. Hoc in loco recreauimus nos, bona pace fruentes, & lignis aquaque recenti nobis abunde propiciantes. Dux noster oram hanc, PORTO HAMBRENTA, hoc est, portum famelicum vocauit, distat autem a linea æquinoctiali 53. gradus versus austrum.

Die 14. Ianuarii, relicta hac ora, nauigauimus versus austrum, & paulo post declinavimus ad occasum, petentes promontorium, quod vocatur **C A B O F R O V V A R D**, cuius promontorii angustia versus austrum ad 54. gradus excurrunt. Ab hoc promontorio progressi sumus 5. miliaria versus Septentrionem, ingredientes riuum quendam maris in plaga australi, quem concharum riuus, à conchis, quæ ibi magna copia reperiuntur, nominauimus. Commoratus sumus ibi 6. diebus vento videntes Zephyro.

Die 21. Ianuarii soluiimus ab hoc concharam riuo, versus occasum to. miliaria progradientes, vbi in plaga Septentrionali pulcherrimum similiter & arenosum rium unuenimus, quem Dux noster E L T S A B E T H & rium vocavit. Interea autem dum ibi anchoras emitteremus, mortuus est qui-

dam ex nostris faber lignarius, ad nauem
HVG GALLANT pertinens, qui eriam ibi
sepultus est.

Die 22. Ianuarii, post meridiem ab hoc E-
LISABETHÆ riuo, ad duo saltē miliaria
progressi sumus, vbi iucundissimum fluum inuenimus, quem ingressus nauicula sua
Dux noster, ad tria miliaria perlustrauit, vi-
dens inter cætera terram fertilem & pla-
nam, qualem alibi locorum nondum huc
vsque conspexerat, erant enim salebas in ista
vicinia quamplurimæ. In hoc flumine con-
spiximus multos barbaros & feros homi-
nes, quos etiam assecuti sumus. Erant au-
tem Anthrophophagi, & carnibus crudis et-
iam semper vescebantur. Hi populi in Hi-
spanos aliquoties impetum fecerant. Ha-
bebant enim gladios fractos, cultros item,
& id genus alia, vnde sagittas suas parare &
excucere poterant. Studebant ipsis qui-
dem & nitiebantur vnicce, vt nos ad se in
flumine isto inuitarent. Sed Admiralius
noster cum hoc animaduerteret, tormenta
in eos aliquot emitti curauit, vnde plurimi
eorum trucidati sunt. Postea ex flumine
isto soluentes, peruenimus ad canalem S.
HIERONYMI, 2. miliaribus à priori loko di-
stantem. ab hoc canali tribus vel quatuor
miliaribus progressi, ad promontorii quod-
dam in plaga Septentrionali situm, perueni-
mus, à quo promontorio vsque ad fratum
MAGALLANES, fere semper versus occa-
sum est procedendum. In vniuerso hoc tra-
etu, propter ventorum & procellatum mul-
titudinem subinde portum repetere coacti
sumus, vento & tempestatis variis vsque
ad 23. Februarii iactati, tot enim in nos pro-
cella à montibus irruerant, vt nīc funes ha-
buissemus solidos & probe compactos, per-
eundum nobis necessario fuisset. Quin inte-
gro etiam mense, quo hic commorati sumus,
cibum præter ostreas & aues nullum habui-
mus, vt ita famis etiam periculum non exi-
guum fuerit, coacti; fuerimus instar aiuū,
victum nostrum in agris quærere.

Ab utraque parte fluminis istius, ad duos
miliaria portus & stationes nauium conue-
nientes sunt. Et nostro quidem iudicio à
Canali S. Hieronymi, vñque ad ostium freti
supradicti, in Oceano australi, 34. miliaria
numerantur, vt ita fretum istud in longitu-
dine 90. miliaria habeat, & ostium freti eius-
dem est cum ingressu ex mari septentriona-
li altitudinis sue elevationis, 52. nimurum
graduum cum duobus tertii, versus australi
a linea æquinoctiali.

Die 24. Februarii, Oceanum australi
ingressi sumus, & in plaga australi cum ex-
fretō solueremus pulcherrimum situm est

promontorium, pyramidem habens satis longam. In plaga septentrionali 4. vel 5. Insulæ non procul à continenti conspicuntur. Præterea etiam multa loca depressa quasi, & submersa ista in regione apparent, quæ LAS ISLAS ANEGADAS Hispani, hoc est, Insulas Submersas nominant. Circa mediodiem remisimus post nos Insulas istas ad 5. miliaria versus ortum, vento vtentes australi.

Martini.

Die 1. Martii, procellæ nos & tempestates ex Septentrione oppresserunt, ita ut ea nocte nauis H V G O G A L L A N T socios ex conspectu suo amitteret, cum à terra abessemus miliaribus 49. cum dimidio, vel ad minimū 45. Tempesta hæc triduum integrum durauit, quo tempore nos, qui in naui H V G O G A L L A N T eramus, reliquis ex conspectu nostro amissis, in maximo vite necisque veratissimum periculo, propter rimam vel fissuram nostræ nauis. Coacti sumus igitur strenue totum hoc triduum laborare & aquam effundere, ita ut somnum etiam nullum videremus.

Die 15. Martii, peruenimus cum naui nostra H V G O G A L L A N T, inter Insulam S. M A R I A E, & continentem regionem, vbi reliquias nostras naues rufius offendimus, quæ biduum nos expectarant apud Insulam L A M O C H A, quæ in latitudinem 38. gradus habet, & versus austrum sita est. Hoc in loco quidam ex nostris cum naui egredierentur, ab Indis, sagittis vulnerati sunt, qui tamen cum bombardas nostras admodum formidarent, facile in fugam coniecti sunt. Indis hisce perpetuum cum Hispanis odium & bellum intercedit, pertinentq; ad magnam prouinciam ARECCA.

Dicta hæc prouincia ARECCA, regio est auri argentiq; ditissima, nec vñquam ab Hispanis superata, quos viriliter aliquoties sustinuerunt & fortissime repulerunt incolæ. populus enim est audax atque cordatus, qui libertatem suam vñice tuerit.

Die 15. Martii solutis nauibus, in plagam occidentalem Insulæ S. M A R I A E progressi sumus, aquæ profunditatem 6. filorum habentes.

Die 16. Martii, Dux noster vna cum 70. vel 80. armatis in terram appulit. ibi venerunt ad nos aliqui Indi, cum duobus primoribus istius loci, qui cum nos Hispanos esse putarent, amice salutarunt, dixeruntq; ad locum quandam, vbi Hispani pulcherrimum templum altaribus crucisque imaginibus ornatum extruxerant, circa templum istud horrea erant 50. vel 60. hordeo triticoque referta, tantæ præstantiæ, quantæ in Anglia reperiri vix potest. Inuenimus etiam multis

manipulos radicum P O T A T E, boni cibi, quæ omnia parata erant ad censem & tributum Hispanis debitum exsolendum. Insula hæc multis etiam pomis, fructibus & gallinis abundat. Populus tanto seruitutis iugo ab Hispanis premitur, vt ne gallina vel porco vefci ipsi licet, omnes Christiani facti sunt, sed more Ecclesiarum Romanarum, hoc est, didicunt A V E M A R I A, P A T E R N O S T E R, & alias precati unculas Latine proferre.

Hac occasione nobis de frumento & carnisbus suillis prospeximus. quin etiam gallinarum & radicum P O T A T E magnam copiæ assulsum, additis fere 500. canibus marinis, & copioso frumento ex G V I N E A, quod M A Y S nominant. Quanquam autem de rebus omnibus abunde nobis prospiceremus, satis tamen adhuc ibi reliquimus, & Dux quidem noster duos istos populi primores semper secum in naui retinuit, liberaliter tractauit, & vino optimo recreauit. Vnde cum intelligerent Hispanos nos non esse, nutu & signis quibusdam nobis significarunt, nos si ad continentem A R E C C A regionem proficisci vellemus, satis auri argentiq; aliarumque preciosissimarum rerum accepturos esse. Sed cum Dux nostertem in ipso forum percipere non rete posset, & alio etiam properaret, paratis rebus omnibus post aliquot dies inde discessimus.

Die 18. Martii, relicta hac ora, 10. miliaria versus Septentrionem progressi sumus, noctu in littore sub velo acquiescentes.

Die 19. dicti mensis, nauigauimus in littore versus ortum, ad Insulam L A C O N C E P T I O N, id est, conceptionis, nocte autem ancoras firmauimus circa aliam quandam Insulam, vbi tamen egressi nauibus non sumus.

Die 20. sequenti, relicta Insula C O N C E P T I O N, ingressi sumus riuum quandam, qui fundum arenosum habebat, vbi licet pecudes & aquam recentem videremus, subsistere tamen noluimus.

Die 30. Martii peruenimus in riuum quædam nomine Q V I N T E R O, cuius elevatio est 32. graduum & 50. minutarum. Eodem die cum ancoras nostras emissemus, accidit ut pastor quidam pecuaris in cacumine montis dormiret, hic cum expurgiceretur, & naues nostras aduentantes videret, supra modum stupefactus, antequā nos ad litus appellare possemus, consenserit equo quantum potuit auolauit. Paulo post cum Dux noster assumptis 30. sclopetaariis naui egresius esset, venerunt ad ipsum tres equites, strictos praesente gladios ferentes, cumque interuallo quo sagitta assequieos possemus, abessent, iubstiterunt, & proprius accedere recusaverunt.

runt. Dux igitur noster duos sclopetarios cum FERDINANDO, ad eos ablegauit, (qui FERDINANDVS vnus erat ex 400. istis Hispanis, de quibus supra dictum, quem in ostio freti MAGALLANICI accepemus) ipsi autem eos admittere cum bombardis nolebant, certo quadam signo indicantes, vnum tantum eos accedere debere, consensimus igitur ut FERDINANDVS solus ad eos iret, nobis non procul subsistentibus. Hie FERDINANDVS postquam diu multumq; cum ipsis locutus fuisset, reuersus tandem retulit, secum ipsis de cibariis & ad vietum pertinentibus locutum fuisse, & eos promisisse, quod expectationi nostrae abunde satisfacere vellet. Postea Dux noster hunc FERDINANDVS cum vno sclopetario ad eos rursus misit, sed ipsis vnum tantum ad colloquium admittere volebant, cumq; consentiente sclopetario FERDINANDVS eos solus accessissit, ipse subito equo insidens, cum equis discessit, posthabito sanctissimo iuramento quo se se Duci & vniuerso populo non semel obligauerat, quod nos deserere nollet, sed ad mortem vsque nobis adhærere. Cum igitur Dux noster audiret eum contra datam fidem discessisse, vasa recenti aqua repleri iussit, & nauem ingressus, constituit sequenti die speculatores emittere, qui ad fiducia ipsorum inquirerent, spoliarent, & igne penitus euerterent.

Vltimo Martii, capitaneus H A V E R S , cum 50. vel 60. sclopetaris, ad tria vel quatuor miliaria progressus, gregem boum & vaccarum syluestrum copiosissimum inuenit, similiter equorum etiam & equarum indomitaram, innumeram multititudinem, aderant etiam lepores, cuniculi, perdices & id genus aliae volucres. Terra ferax est & frugifera, nec nullus dulcis aqua in ea defectus.

Cum eousque progressi essemus, ut pergere propter montium altitudinem non possemus, quieuiimus apud limpidissimum fontem, inter elegantes salices ex monte promanantem. Cumque nos aqua ista recreassimus, ad naues iterum reuersi sumus per eiusmodi vias & loca, ubi sperabamus homines inuenire, sed torum diem progressi neminem offendimus, præter canes sylvestres. Hostes autem interea, cum ex tribus equitibus illis, & FERDINANDO nostro fugitivo cognouissent, nos paucos numero esse, ducentos equos emiserant, quin nos oppugnarent, verum cum nos vidissent, & fortiores esse, quam reuera eramus, putarent, approximare ausi non sunt, causa autem erroris ipsorum erat, instructa nauis & optimusordo, quo processimus donec vesperi ad naues & custodiam nostram veniremus.

Die 1. Aprilis, nauibus egressi, ad fontem quendam non procul à nauibus nostris, ad haurientiam recentem aquam processimus, cumque in opere essemus & vala nostra impleremus, irruerunt in nos duciti fere equites, qui anteagam scopulum istum, in quo aliqui ex nostris armati, constituti erant, assequi possimus, 12. ex nostris apprehenderunt, eosque partim trucidarunt, partim in vincula coniecerunt, reliqui ab illis, qui in rupe vel scopulo erant ex periculo erepti sunt. Ac licet quindecim faltem ex nostris essent armis suis iustrati, integrum tamen fere horam eos pugnando sustinuimus, donec 24. ex ipsorum numero interfectis, reliqui fugam dederint.

Quinto huic, ex sinu QVINTERO solimus. Ab isto loco non plus vnicō miliari Insula quedam sita est, in qua plurimas volucres, quas supra PINCVYNS vocari diximus, accepimus, & versus occasum nauigando processimus.

Die 15. Aprilis, peruenimus ad regionem MARAMORENA, gradibus 23. eleuatum, quæ portum haber bonum propter Insulam quandam non procul inde distante, quæ libet enim nauis ab utroque latere appellere potest. Itaque ADMIRALIVS, cum 30. viris ad terram appulit, quod cum Indi vidissent, statim ex scopolis, in quibus sece occultabant, nobis in occursum venerunt, aquam & ligna secum ferentes, admodum enim sibi ab Hispanis metuebant, populus erat simplex, vitam agens feris brutisque non absimilem. Ducebant autem nos secum ad tabernacula & edificia sua, quæ miliari fere integrum à nauibus nostris distabant, ubi vxores quoque ipsorum vidimus. Et edificia quidem in hac formam extructa erant: Humicernebantur stratæ pelles quedam, & circum eas erectæ paludes sive stipites, quibus ligna quedam alia transuerim imposita erant, ramulis arborum coniecta atque munita. Cibus ipsorum sunt carnes crudæ & graueolentes. Si quis ipsorum moriatur, cum vna cum arcu & sagittis, tebusque aliis quæ ei grata fuerunt, sepiunt, aperiuimus enim sepulchrum quoddam ut mores & consuetudines eorum probe perdisceremus. CANAE sive cymbæ ipsorum pulcherrimè & artificiosissimè extructæ sunt, ex duobus coriis sive pellibus ita inuicem aptatis atque dispositis, ac si vesicas essent. Quin etiam duas habent in CANOIS suis vesicas, quas spiritu oris impletas CANOIS alligant, atq; ita aquas ingressi, ingentem pisceum multitudinem capiunt, quibus censum vel tributum sibi ab Hispanis impositum exsoluant, sed pisces admodum sordide præparant.

D 3 Die

Die 23. Aprilis, cepimus nauticulam quādam ex ARECCA venientem, eamque retinente GEORGIVM nominauimus, populus cum nos videret, relicta nauī discesserat, & quum nostri eos insequerentur, apprehendere tamen non poterant, postea portū ciuitatis ARECCA ingressi nauem offenduerunt satis magnam, capientem hīmīrum 100. vēcturas sive lastas, sed cum ea iam exonerata esset, præter solam istam nauēm nihil acceperunt. Ciues in ARECCA tribus vel quatuor tormentis, PINASSAM sive celōcem nostram perierunt, nec multum aberat, quin cam ex aree sive propugnaculo suo subvertissent, itaque nos cum Prætoria, & altera nauī H̄eo GALLANT portum ipsum ingressi sumus. Dux noster decreuerat, in arcem sive propugnaculum istud imperium facere, antequam numerus eorum augeretur. Causa autem, cùr nauis THE CONTENT post nos remanserit, erat, quod in loco quodam 14. miliaribus vētus austrum ab ARECCA distante, ipsi nauem quandam Hispánicam BOTTERIS sive vircis vino Hispánico plenis, onustam, offenderant. Itaque cum tantum inde accepissent quantum capere & vehere poterant, ad nos postmodum reuerſi sunt. Ciues autem ex ARECCA cum de aduentu nostro certio-

res facti essent, bona sua omnia partim alio transstulerant, partim in terram defoderant, & vicinos in auxilium excuerant, ita vt Dux noster nauibus nos egredi prohiberet. Interēa dum ibi commoraremur, ipsi suis nos tormentis petierunt, nosque satis fortiter i-psiis respondimūs. Qui in celoce nostra erant ad littus progesisti, nauticulam quantam cōprehenderunt, nihil morantes tormenta, quibus sine intermissione, sed frustra tamen petebantur. Posthac misit Dux noster nauticulam quādam cum signo pacis, quæ interrogaret an nauem istam magnæ capacitatēs, cuius supra meminimus, redimere vellent, sed ipsi hoc recusarūt, propterea quod sub poena capitis à VICEREGE sive gubernatore Regio in Lima, ipsi iniunctum erat, ne quam nauem aut captiuos etiam pecunia redimerent. Sed Dux noster hoc eum in finem fecerat, vt captiuos qui illi QVINTERO comprehensi fuerant liberaferet, non vt cū ipmis multū loqueretur & sermones conferreret.

Die 25. Huius cum adhuc ibi moraremur, cōspeximus nauem quandam ex pīgī australi ad ARECCAM ciuitatem pīgī gentem. Itaque Dux noster nautā celoce & nauticula alia, eam persecutus est, sed qui in propugnaculo & altissimis montibus erant, multis signis

signis nauem istam thonebant; vt ante quam nos eam assequi possemus ad terram appelleret, quo facto nihil cunctantes, qui in ea erant, fuga sibi cōfollerunt, in quorum numero Monachi etiam quidam fuērūt, quod ex vestimentis ipsorum perspicere potuimus. Nos autem eos persequi; consultum non iudicauimus, cum videremus multos ex ciuitate equites, ad eos properare. Restaigitur nauem istam derelictam petuium, in qua tamen nihil fere inuenimus, quod laborē nostrum recompensare potuerit; postea ad naues nostras reuersi; magna istam nauem igne concremāimus, & vnam ex nauigiis minoribus submersimus; reliquias seruatis. Ac tandem ab ARECCA soluimus; iter versus occaſum dirigentes.

Die 27. Aprilis, comprehendimus rufus aliam nauticulam, quae venerat ex S. IAGO, Insula quadam, non procul à QUINTERO, vbi aliquot ex nostris amiseramus; sita. In hac nauticula Gracum quēdam inuenimus, nomine G E O R G I V M qui peritissimus PILOTTA fuit naucleus erat, & habebat cognitionem omnium portuum & totius littoris in C E L L I. Homines illi missi erant vt de adiumento nostro, & amissione populi nostri eos, quin L I M A erant, certiores facerent; præter Gracum istum, Belga etiam unus & tres Hispani in nauticula ista erant; qui omnes iudei rando se obligeare & Sacramento ecclie Dominice à Monachis quibusdam accepto, confirmata coacti fuerant, quod si forte caperentur, literas omnes in mare abducere vellent; quemadmodum etiam ab ipsis factum, cum celocē nostram sibi imminenter vidarent. Hæc & alia Hispani confessi sunt, cum à Duce nostro criminaliter per torturam interrogarentur, Belga vero ille nihil confiteri, sed postus mori quam perire rufi volebat. Itaque supplicium strangulationis ipsi Dux noster minatus est, nec prius tamen quicquam confidens est, quam ligato sām collo à terra eleuaretur, quo factio eadē prolocutus est, quæ Hispanos quoque confessos fuisse diximus. Itaque nauticula concremata, homines istos captiuos nobiscum abduximus.

Die 3. Maii; ad portum quandam peruenimus, tribus pagis conspicuum; quorū nomina erant D A R C O C A, C H I N C A; & P R S C A. Ad ultimum hunc appulerant quidam ex nostris, atq; mædes ingressi, pānem, vinum, fœus, gallinas & id genus alia accepérunt; sed ad pagum extribus hisce optimū, propter tempestates & procellas maris maximas appellere non potuimus. Orā hæc 13. gradib. cum duobus tertis versūs austrum à linea æquinoctiali abest.

Die 5. Maii, ex hoc portu rursus egressi sumus, & nauem nostram THE CONTENTS, vice Admiralem nimirūm, in quadam Insula ZEADES dicta, reliquimus, vbi etiam antea eam amiseramus.

Die 9. Maii, nauem quandam conspeximus, quam naues nostræ Prætoria cum HVGONE GALLANT & G E O R G I O infecuta sunt, vbi GEORGIUM quidem nauem, quam in portu ciuitatis ARECCÆ acceperamus, amisimus; nauem vero quam persequebamur, apprehendere non potuimus; postea GEORGIUM rufus quæsivimus, sed frustra.

Die 10. Maii, amisi natūris HVGCO. GALLANT, in qua ego & FRANCISCVS PRETITIE eramus, ex conspectu suo, nauem Prætoriam.

Die 11. nos qui in naui HVGCO GALLANT eramus, portum quandam ingressi sumus, ad 12. gradus eleuatum, vbi circa vesperam, hora nimirus octaua, fontem quandam retentis aquæ inuenimus, itaq; in terram ad hauriendam aquam egressi sumus, licet 18. tantum numero essemus. Vasis nostris repletis, cum ad naues rufus iremus, manerunt duo veltres ex nostris in littore, qui cum paululum progrederentur, venerunt ad locum quandam, vbi ferè 300: fagos præstantis, rāmis arborum conctectos, itaq; huius farinæ accepimus quantum nobis sufficeret videbatur. Postero die, cum primi aurora oriretur, nauem nostram rufus ingressi sumus, ibique ad meridiem vsq; firmatis anchoris quieuiimus. Interea qui in pago erant nobis insidias struentes, pecudes suas ad littus inferunt, vt nos allicerent atq; ex naui provocarent, atquin os dolim preuentientes, fidere noluimus, sed soluti anchoris die 12. Maii, inde discessimus.

Die 12. Maii, portum quandam ingressi sumus, sub eleuatione 9: graduum situm, ibi cum centurio noster M. BRVER, ARTHUR VVARFORD, IOANNES VVAY, diaconus noster IOANNES NEVVIRAN, ANDREAS VVICHT, WILLELMVS GARGEFRED, & HENRICVS HIZZIARD, mecum huius egressi, in littore ad quartam miliaris partem procederent, inuenierunt nauticulam quandam, s. vel 6. lastarum ad littus protractam. Hanc summum cum labore in aquam rufus detrusimus, & ego cum centurione postmodum ingressi sumus, reliquis bombardis suas affrentibus. Sed vix ingressi aquam ad genua habuimus ascendente, ita vt clypeis nostris effundere eam non possemus, & parum abeffet, quin submergeremur. Cum autem tandem ex nauticula ista egressi essent, nouum eccē periculum nobis metuendum fuit, proprium eniti nostrum scalmum cernere amplius

OCCIDENTALIS INDIAE

44

amplius non poteramus, tandem autem cum eum rursus videremus, nec tamen eis propter maris intemperiem ad litus appropinquare, & nos recipere posset, coacti sumus tranando eum aequi, ubi aliquoties ad humeros usque in mari stetimus progressique sumus, donec tandem Dei beneficio, biniad illum pertingeremus, & 14. huius mensis die, inde rursus solueremus.

Die Maii 16. ex nostris 16. qui in nauis HVC GALLANT eramus, magnam nauem cepimus, in qua 24. personae erant, quae ex GAVAIL veniens LUDOVICVS dicebatur, & 300. lastarum sive vecturarum capax erat. Pugnauimus cum illis ferè dimidiā horam, Pilotas sive Nauclerus eius dicebatur CONSALVVS DE DVBAS, hunc vna cum NEGRO sive Aethiope quadam nobiscum sumfimus. Nauis nihil præter trabes & quæ ad viatum necessaria erant habebat. Itaq; cum ad 7. miliaria discessum ab isto loco fuisset, eam aqua submersimus. Hæc omnia facta sunt in loco 7. gradibus versus austrum à linea distante. Submersimus etiam cymbam feuauniculan ipsi adhærentem, & nihile ex ea accepimus præter velum anterius & comatum seu viatum necessarium.

Die 17. Maii, inuenimus rursus Prætoriam & naues nostras cæteras, socii autem nostri interea duas ditissimas naues acceperant, Saccaro, syruo, MAYS, aluta, ab domine, facis PINTADOS refertis, frumento Indico, aliquibus MARMELADIS, & 1000. gallinis, onustas.

Altera nauis maxima ex parte farina triticea sive similagine, & MARMELADIS onusta erat. Altera vero estimabatur 20000. librarum STERLINGIS hoc est, nostratis moneta 20000. coronatorum. Nos nauibus nostris repletis, populum qui in viuis adhuc erat ex istis nauibus in terram deposuimus.

Dic 20. Maii ingressi sumus portum ciuitatis PAITA, ubi cum anchoras nostras emissemus, Dux noster vna cum 60. vel 70. armatis nauibus egressus, præliatus est cum incolis ciuitatis, eosque in fugam versus percutitus est, usque ad verticem montis ab altera parte ciuitatis siti. Mancipia tamen quædam, & cum his pauci alii, mandatum acceperant à Gubernatore suo, ut manerent in eo ciuitatis loco, vbinoum propugnaculum & castellum extruere coeparent. Horum 100. fere numero erant, & signum sanguinci coloris præ se ferebant. Præfectus rei bombardicæ multa in eos tormenta ænea emisit, fecitque ut locum istum deferere & in montem quendam se recipere cogerentur, ex quo bombardis nos suis petere conabantur. Nauibus igitur egressi, post occupa-

tam & expugnatam ciuitatem PAITA, ibi montes perrexiimus, & facile omnes infagam conuertimus. Cum autem in montes venissemus, inuenimus occultam istam viâ qua ex ciuitate in montem iuerant. Inuenimus etiam 25. libras argenti & supellecitem domesticam omnis generis, ædificia ipso variis bonis abundantabat, sed Dux noster consulunt non putabat nos prædæ & spoliis inhiare, quæ nobis impedimento esse poterant, cum ne sciremus qualibus nos armis hostes aggredi vellent, & vero certo sciemus eos multo plures quam nos esse, prætere etiam dimidio prope miliari à nauibus aberamus. Itaque reuersi sumus in ciuitatem PAITA, qua pulchre extorta erat ita ut plateæ etiam omni sterquilinio destituerentur. Ædificia ad minimum 200. & eu-riam habebat splendide exornatam, verum nos iniecto igne totam ciuitatem cum omnibus suis bonis funditus deleuimus, quæ bona ad minimum 18000. coronatorum estimabantur. Quin etiam minorem nauiculam quam in portu inuenimus, incendimus, ac tandem discedentes cursum nostrum ad Insulam PVNA direximus.

Die 25. Maii peruenimus ad Insulam PVNA, in qua conueniens nauium statio est, ibi inuenimus ingentem nauem 250. lastarum, quæ submersa, ad terram appulimus, ubi Dominus Insulae istius habitat. Habitatio eius in littore splendidissime extorta erat, multis conignationibus exornata, ita ut vnde tam in mare quam in terram prospectus inde pateret. In inferiori parte istius domus cœnaculum erat pulcherrimum, & in eo locus ad conuafanda bona separatus atque distinctus, in quo loco BOTRICOS, hoc est, lagenas inuenimus piæ, resina & ligno, vnde testes & funes parantur, repletas, nam in hac Insula optimi funes quorum in mari australi vsus est, conficiuntur. Hic CASSIQUE sive Dominus, omnes istius Insulae incolas ad suos labores adhibet. Ipse met Indus erat, vxorem vero pulcherrimam ex Hispania feminam habebat, quæ eum propter splendidam istam habitationem & bona quibus affluerebat plurima in matrimonium admiserat. Foemina hæc instar Reginæ ab incolis colebatur, pedibus terram non attingebat, (hoc enim contemptus signum apud eos habetur) sed si quando animi recreandi & aeris mutandi gratia portam egredi volebat, in lectica quasi à quatuor viris sive baiulis efferebatur. Linteo sive munimento quodam aduerius solem & ventum vrebatur, & pedissequas habebat quamplurimas, quemadmodum etiam famulos in seruitium suum ex præstantissimis totius Insulae

Insula iuuenibus selectos. Verum cum propter tranquillitatem maris & ventorum non statim appellere ad littus possemus, foemina haec cum suo Marito & omnibus Indianis & Insula aufugerant atque in continentem se sececeperant, acceptis secum ultra 10000. coronatis, quod ex capitaneo quodam cognouimus, qui cum quibusdam aliis in Insula relictus, & a nobis comprehensus erat, cum nauicula sua ad nos appelleret exploraturus qui & quales essemus.

Die 27. Maii, Dux noster cum quibusdam sclopetariis aliisque militibus in continentem terram profectus est, vbi hunc **CASSIQVE** siue Regulum cum vniuerso suo thesauro commorari capitaneus dictus affirmauerat. Cum autem ad terram istam veniremus, inuenimus 4. vel 5. naues, **VANNANIS**, funibus, farina, alioque comiteatu onustas. Dux igitur noster capitaneum istum captiuum se uere interrogabat, proposito etiam mortis periculo, quidnam haec naues sibi vellet, sed ipse se ignorare affirmabat, & cuius essent, & in quem finem eo adductae, nemo enim gentium ibi conspiciebatur. His igitur emissis progressi sumus, affirmauerat n. nos **CASSIQVE** siue regulum istum cum vniuerso thesauro suo facile posse inuenire & capere, cum in loco isto, in quem configisset, non plura quam 3. vel 4. edificia extructa essent, & ipse nobis resistere nullo modo posset. Sed cum huic relationi non responderet euehus, coepimus ipsum vrgere, vt quid naues istae bivellent, sine cunctatione diceret. Respondit igitur se ignorare vnde venissent, nisi fortasse pro 60. militibus comeatum uerherent, qui, vt audiuisset in ciuitatem **GVIAQVIL** profecti erant, quæ ciuitas 6. miliaribus ab ista Insula aberat, vbi 3. vel 4. naues Regi Hispanorum tum extreuebantur. Ea in ciuitate plerunque 100. militum praesidium esse solebat, sed quia de nostro aduentu audierant, adhuc 60. sibi adiungi petierant, in nauium & ciuitatis tutelam.

His auditis capitaneum istum quidem Dux noster nondum dimisit, sed populum ad constantiam admonens, noctu ignotam quandam syluam ingressus est, venireque ad istum locum vbi præcedenti nocte incola Hispani in excubis fuerant, & paulo ante nostrum aduentum tanta cum festinatione discesserant, vt cibum etiam ad ignem appositum deseruerint. Bona vero sua vel secum abstulerunt, vel in terram abscondebant, ita vt nihil eorum inuenire possemus. Acceptis igitur aliquot gallinis, & aliis quæ palato nostro conueniebant cibis, inde discessimus.

Dic 29. Maii, Dux noster paruam quan-

dam Insulam ingressus est, non procul à **PVN** insula distantem, in quam Dominus Insula **PVN**, omnia sua peristromata, quibus cœnacula domus suæ exornare consuebat, ex corio inaurato artificiose facta, vasæ item domestica, & vniuersam supellecilem, cum nauium etiam munitionibus, deduxerat, de quibus omnibus quicquid maxime arridebat accepimus.

Insula ista pulcherrima, & rebus omnibus affluentissima est, sed nec auri nec argenti fodinas habet. Circa arcem istius **CASSIQVE** adhuc 200. edificia extructa erant, & totidem in pago uno atque altero eiusdem Insulae, quæ quad magnitudinem cum Insula **WIC** siue **VECTI** prope Angliam sita, comparari cōmode potest. Ab uno domus istius latere pulcherrimus hortus conspicitur, variis floribus ornatus, in cuius extremitate pūteus repertus aquæ dulcis atq; fœcentis, cinctus vero hortus iste arboribus quibusdam est, in quibus Gossypium nascitur, hac ratione. In summitate arboris fructus quidam instar pomi crescit, ex quo postmodum gossypium prorumpit, semine in medio instar fabæ vel pisaliacuius inclusu. Quodlibet autem pomum vel 8. eiusmodi grana seminis concineret. Gossypio igitur maturo si non pomum istud aperiatur, grana ista sua sponte erumpunt.

In horto hoc etiam ficus per totum annum fructus suos ferentes, **PEPONES**, itidem, **MELONES**, Cucumeres, Raphani & alii fructus iucundissimi, herbæque suauissimæ reperiuntur. Ab altera domus istius parte pomarium situm est, Chrysomelis, pomis citrinis, pomis punicis, & aliis id genus fructibus ornatum. Cæterū prata & pastura habentur ibi optima, vnde equis, boibus, vaccis, vitulis, oviibus, caprisque quamplurimis abundant, magna præterea est columbarum, gallinarum, anatum, auiumq; id genus aliarum ibi reperiunt copia. Præterea etiam templum non procul ab edibus istius **CASSIQVE** extructum erat, in quo missa populo præcinebantur, nam cum foemina istam Hispanicam in vxorem duceret, Christianam simul fidem & religionem Hispanicam amplexus est. In templo altare erat crucis imagine conspicuum, & 5. campanæ, quas nobiscum abduximus, templo igne succenso.

Interea temporis socii nostrini nauem Praetorianam purgarunt, refecerunt atq; in aquam rufus deduxerunt. Nos autem die nocte circa domum istam in excubiis fuimus.

Secundo Iunii cum excubitores nostri Iunii exiuisserunt ad cibum inquirendū ex improviso 100. Hispani impetum in nos suis bombar. disiectiisque fecerunt, qui præcedente nocte ad alteram partem istius Insulae apulerant.

pulerant. His se se coniunxerant omnes qui in Insula ista erant, armis suis probe armati & instruti, cuius quidem coniurationis autor NEGER sive Äthiopi EMANUEL erat, cuius supra quoque mentio facta est, qui à nobis aufugerat, cum primo ad Insulam istam venissimus, ibi non exiguo in periculo fui-
mus, omnes enim dissipati, & vix 16. vel 20.
vno in loco congregati eramus, itaq; etiam duo ex nostris trucidati sunt, priusquam æ-
dificia aseque possemus. Quamvis autem
sesquihoram eos pugnando fūstinerimus,
tandem tamen multitudini eorum cedentes
ad littus usque progressi sumus, vbi fortiter
etiam cum ipsis dimicauimus, donec ZA-
CHARIA SAXIE, qui lancea sua viam, qua
ex monte descensus patebat, præcluserat, &
duos Hispanos trucidauerit, ipse globo per
medium pectus transmisso, lethaler vulnera-
ratus in vera Dei inuocatione honestissima
morte occumberet, postea enim hostes à lit-
tore fortissime abeginimus, & subinde quo-
dam cymba vel nauicula aliqua ad naues no-
stras remisimus. Inter ea ROBERTO MAL-
DOCK hoc accidit, ut propria sua bombardia
sele interficeret, globo per caput suum
transmisso. Quia autem ego, FRANCISCVS
PRETTIE cum THOMA ANDRES, STE-
PHANO GOMIER, & RICHARDORO ROSA
in littore constituti eramus ut hostes aliquo
modo repremeremus, ne transfit ad mare
socios prohiberent, tormenta nostra in ru-
pe m collocauimus, vnde hostes ferire opti-
me poteramus. Tandem autem & nos nauiculae insidentes ad socios reuersi sumus. In
hoc conflitu ex hostibus 46. interempti
sunt, quos ab ipsis in arbusta, & domos veteres protractos postea inuenimus. Ex nostris
autem nouem trucidati, & tres captiui ab-
ducti sunt.

Eodem adhuc die, qui erat 2. Junii, iterum
ad terram cum 70. armatis appulimus, & cho-
stes nostros aggressi in fugam vertimus,
quamvis Hispani quidem 100. sclopetis &
bombardis, Indi vero 200. arcubus & fa-
gittis probe armati & instruti essent. Postea
igne in ciuitatem iniecto, eam funditus de-
leuimus. Quin & hortos extirpauimus, &
quatuor ingentes naues, quæ quidem non
dum perfectæ erant, igne exuimus.

Die 3. Junii nauis nostra THE CONTENT
in terra subducta & sordibus expurgata fuit
in omnium nostrum præsentia, PINASSA
etiam nostra sive Myoparo quam Hispani
igne accenderant, rurius reparata est.

Die 5. Junii, relicta Insula PVNA, in qua
vndecim diebus commorari eramus, perue-
nimus ad locum quandam Rio DOLCE hoc
est, flumen dulce dictum, vbi recentem a-

quam haui simus, & nauem nostram HVG
GALLANT submersimus, propter defec-
tum populi, capacitas eius erat 40. lasta-
rum.

Die 10. Iunii, Indos quos cum nauicula
quodam intercepseramus, cum primum In-
sulam PVNA ingressi essemus, in terram
rursus depositimus.

Die 11. soluimus ex portu Rio DOLCE.

Die 12. Iunii lineam æquinoctialem trans-
gredientes, toto huius mensis residuo tem-
pore versus Septentrionem nauigauimus.

Die 1. Iulii, cœpit nobis apparere portus *Julius*.
Novæ HISPAÑIAE, & mansimus in loco
quodam 4. miliaribus à terra, ad 10. autem
gradus à linea æquinoctiali versus septen-
trionem sito.

Die 9. Julii cepimus nouam nauem 120.
lastarum, in qua Gallus quidam MARSILIA
oriundus erat, nomine MICHAEL SAN-
CIVS. Hic primus erat qui nobis aliquid
diceret de naui S. ANNA, quam postea cepi-
mus cum ex Insulis, quas PHILIPPINAS
nominant egredetur. In hac naui 6. per-
sonæ erant, quas nobiscum retinuimus,
quemadmodum etiam vela, funes & ligna
pro igne faciendo, nauem vero igne concre-
mauimus.

Die 10. Julii, exceperimus rursus nauicula-
lam quandam aliam, quæ missa erat, ut nun-
cium de nostro aduentu hinc inde in littore
habitibus afferret, vt ex MICHAEL
SAN CIO percepimus, sed omnes ex ea dis-
cesserant. Nulla harum nauium bonis qui-
busdam onusta erat, sed venerant tantum ex
SANSONATO in prouincia GVATIMALA
de nostro aduentu, alios admoneūdigratia. Ita-
que igne hanc etiam cremauimus, & ad portum
ACAPULCO perrexi mus, in quo naues
quiescere solent, quæ Insulas PHILIPPINAS
petunt.

Die 26. Julii, ancoras emisimus in fluvio
quodam non procula CAPOLITA, vtri bi
vasa nostra recenti aqua impleremus, nocte
vero cum 30. viris ad ciuitatem ACVATVL-
CA perrexi mus, quæ duobus tantum milia-
ribus à fluvio isto, ab æquinoctiali vero linea
15. gradibus & 40. minutis abest.

Die 27. peruenimus in portum ciuitatis
ACVATLCA, offendentes ibi nauiculam
ex SANSONATO, onustam CANOIS, &
ANILE, capientem vero lastas 50. Homines
autem ex eo omnes discesserant. Appuli-
mus igitur ibi, & ciuitatem vna cum templo
atque telonio igne perdidimus. Telonium
magnum erat & pulchre exornatum, in quo
etiam 60. sacci ANILE repleti, quo pictores
vtrunt, tum temporis fuerant, quorum
quilibet 40. coronatorum æstimabatur,

præ-

præterea etiā 400. sacci CACAO ibi erant, quorum quilibet 10. coronatos valebat. Hi CACOAS populo æque ac pecunia accepti sunt, & pro argenteo REGALI dantur 150. æque ac si moneta optima essent, saporem amygdalarum fere habent. Homines ibi eis non tantum vescuntur, sed & potum inde preparare solent. In ciuitate inuenimus corbem multis capulis, in quibus oleum ab synthii erat, refertum. Postquam autem ciuitatem ipsam igne perdidimus, in qua 100. fere ædificia fuerant, venit ad nos is ciuius nauis ea fuerat, signū pacis præ se ferens. Hic quamvis principio cum omni populo ad montes configisset, tandem tamen ad promissionem & fidem capitanei HAVERS celocem nostram ingressus est, atque ad Admiralem CAPOLITAM perductus. Cumque in uicem hi duo locuti fuissent, ad terram depositus rursus est, quemadmodum capitaneus ei noster promiserat.

Die 28. Iuli, ex CAPOLITA soluimus cum propter mari intemperie in aquam ibi haurire non possemus, & portum ciuitatis AGVATVLA rursus ingressi sumus.

Die 29. Iuli, Dux noster ad terram appulit, vna cum 30. armatis, atque toro miliarium sylam progressus est, vbi MESTIZO quendam, nomine MICHAELM DE TRAXILLO, qui telonio præfetus erat, offendimus. Hic copiosam fecum supellestilē habebat, quam vna cum eo in nauem nostram traduximus. MESTIZO autem lingua Hispanica idem est, ac filius Hispani ex Indica muliere tanquam ex mixto feminine prognatus.

Die 2. Augusti, cum vasa nostra recentia aqua impleuissemus, & hunc MESTIZO examinassemus, eum rursus in terram deposuimus, atq; circa vesperam ex AGVATVLA soluimus, quæ ciuitas, vt dixi 15. gradibus & 40. minutis versus occasum à linea æquinoctiali abest.

Die 24. Augusti, Dux noster assumpjis 30. armatis, cum celoce nostra portū quendam ingressus est, quæ vocant PORTO DE NATIVITAD, in quo vt ex relatione MICHAELIS SANCHI percepimus, PINASSA requiescebat, sed PINASSA hæc antequam nos eo perueniremus ad 12. miliaria ascenderat, ad inquirendos uniones & margaritas. Hic cœpimus quendam MULLATO, hoc est mediū Æthiopem in leto decubentem, qui cum literis quibus de nostro aduentu scriptum erat, mislus erat, vt omnes de nostro aduentu, vt que ad ciuitatem MEXICO admonearet. Nos equo ipius interfecto, & literis ablatis, eum rursus dimisimus. Ædificia vero igne exuissimus, quemadmodum etiam duas naues non ita pridem extructas, qua-

rum capacitas erat 200. lastarum, postea ad socios reuersi sumus.

Die 26. Augusti, delati sumus in portum ciuitatis S. IAGO, siue Iacobi, vbi vasa nostra rursus recenti aqua repleuimus, in cuius littore plurimæ arboreæ nascebantur, VANNANAS generantes, aqua autem ipsa piscibus referentissima erat. Quidam ex nostris etiam margaritis inhiarunt, pescari eas volentes, sed raras admodum inuenierunt.

Die 2. Septemb. vesperi circa horam nonam ex portu S. IAGO discessimus; qui portus 19. gradibus & 18. minutis à linea æquinoctiali versus Septentrionem abest.

Die 3. Septembr. anchoras emisimus in exiguo quodā portu MALACCA dicto, qui portus vno tanto miliari versus occasum à portu LA NATIVITAD abest, stationemq; nauibus optimam præbet. Circa meridiem, Dux noster vna cum 30. viris, nauibus egresus in pagum quendam Indorum, duobus miliaribus à portu distante, nomine ACATLAM præfetus est, ibi inuenimus 30. ædes & templum aliquod, populus vero omnis auferat, quemadmodum adhuc quosdam fugientes vidimus. Itaq; igne iniecto pagum istum evertimus, atque ad naues eadem nocte reuersi sumus.

Die 4. Septembr. relicto portu MALACCA, cursum in littore tenuimus.

Die 5. huius peruenimus in portu CHACALLA, vbi in littore duas ædes compeximus, atq; portus hic 18. fere miliarib. à CABO siue promontorio CORRIENTES abest.

Die 9. Septembr. emisit Dux noster capitaneum HAVERS, cum 40. armatis, & comitem itineris nobis MICHAELM SANCTIVM addit. Itaq; ad duo miliaria in tramite per sylas ducente progressi, ad locū quendam peruenimus, vbi tres domos cum quibusdam Indis, uno Hispano, qui erat faber lignarius, & uno Lusitano inuenimus, quos omnes comprehensos viñctosq; coegimus, vt nobis cum ad littus procederent, quo cum venissemus, iussit Dux noster, vxores & mulieres eorum multa poma punica, mala atrea, citrina, VANNANAS & id genus alia afferre, quorum maximus ibi est prouentus, quod cum fecissent restituit ipsi viros suos, retento saltem SEMBRANO, fabro lignario Hispanico, & DIEGO Lusitano. Sequenti die ex hoc portu discessimus.

Die 12. Septemb. delati sumus in paruam quendam Insulam S. ANDREAS dictam, vbi multas volucres, & plurimum salis inuenimus, itaq; captas volucres partim sole durauimus, partim sale condidimus, interfecimus etiam multos SEALES seu canes marinos, & Iguanes, quod genus serpentum est,

est, quatuor pedes & acutam caudam habens, carne dulcissima præditum. In hac Insula usque ad 17. huius commorati sumus, & postea discessimus.

Die 24. peruenimus in portum ciuitatis MASATLAN, ad 23. gradus cum vna secunda, direkte sub TROPICO CANCERI situm. In ipso portu fluuus erat vnde conclusus, ita ut per canalem tantum inde effluat, in plaga Septentrionali extra canalem aqua dulcis reperitur, sed propter loci incômoditatē vasa nostra vix replere ibi potuimus. In fluvio isto ad dimidiū miliare à terra multi pisces, & in terra præstantissimi fructus omnis generis reperiuntur, quos collegimus, quamvis non sine periculo.

Die 27. Septemb. solumus rufus ex portu ciuitatis MASATLAN, iterum nostrum ad Insulam quandam dirigentes, uno militari versus Septentrionem ab hoc portu distantem. In hac Insula naues nostras reparauimus, & nauem celocem extruximus. Non procul autem alia quoque Insula sita est, canibus marinis plurimis abundans.

Hoc in loco aufugit captiuus quidam Hispanus, DOMINGO siue DOMINICVS nomine, qui cum suo custode ad fontem ierat industria laundi gratia. Aquam enim ingressus integrum miliare tranando confecit, veniente in continentem terram, ubi postmodum 30. vel 40. Hispanos cum aliquot Indis in præficio confeximus, qui ex ciuitate quada, nomine SCHAMETLAN, II. fere miliaribus ab isto loco sita, venerant, ut ex revelatione MICHAELIS SANCII perceperimus. In Insula ista, vbinas nostras repatauimus, aquam recentem non inuenimus, sed Dei beneficio, cum vix ad 3. vel 4. pedes arenam perfoderemus, satis copiosam eam inuenimus. Et profecto in magno tum temporis propter aqua defecatum versabamur pericolo, ac nisi aquam inuenissemus, 20. vel 30. miliaribus regrediendum sane nobis fuisset. Sed Deus excitauit cor Hispani cuiusdam, cui nomine erat FLORIS, hic nobis id dedit consilii, ut arenam effoderemus, cuius quidem rei cum quidam ex nostris periti essent, inuenimus ibi aqua recentis & dulcis satis quantu erat. Hoc in loco commorati sumus usque ad 9. Octobris, cumque vasa nostra dulci & recenti aqua impleuissemus, profecti sumus circa vesperam, ad CABO siue promontoriū S. LVCAR quod in plaga occidentali promontorii CALIFORNIA situm est.

Die 14. Octob. adieci sumus ad promontorium S. LVCAR quod fere cum extremitate Insulae WIGT siue VECTIS comparari potest. Intra promontorium istud ingens sinus est, quem Hispani AGVADA SEGVR A

Octobr.

nominant, hunc sinum iucundissimus fons illabitur, & adhabitur multis Indis. Nos in isto flumine vel fonte aqua haufimus & consumsimus circa hoc promontoriū, recedendo reuertendoq; dies aliquot, vsq; ad 4. Nouembris. Die 4. Nouemb. cum residuis nostris NOUEN-
DUABUS nauibus THE DESIRE & THE
CONTENT, promontorium CALIFOR-
MIA circumnauigauimus, quod ad 23. gra-
dus cum duabus tertis versus Septentrionem situm est.

Tubicen vel Symphoniacus nauis nostræ PRÆTORIÆ, ascendens in corbem qui est in summitate mali, vidit nauim ad promontorium properantem, altaq; voce nauem istam in clamans, nos non parum exhilarauit, itaq; etiam Dux noster & alii in locum istum ascenderunt, cumque rem ita habere deprehenderent, ad ADMIRALEM detulerunt, quinobis imperauit ut ad pugnam nos pararemus, postea nauem istam insequentes dedimus operam, ut secundo vento eam aggredi possemus, emissisque ab vna nauium nostrarum parte tormentis omnibus eam oppugnauimus. Quæ quidem ad regem Hispaniarum pertinebat, eratque ADMIRALIS in oceano australi, nominis S. ANNA, capacitate 700. lastarum. Cum ab vna parte impulsionem facere ccepissemus, essemusq; omnino vix 50. vel 60. animaduertimus capitaneum istius nauis se ad defensionem ab utraq; parte præparasse, velis enim primum medium ultimumque contexerat castellum, ita ut neminem conspiceremus, interea ipsi se se armis suis probe instruentes, multis lapidis nauem nostram obruerant, tanta celeritate & multitudine, ut duobus ex nostris interfectis & quatuor vel quinque vulneratis, recedere paululum cogeremus. Sed nihilominus tamen denuo nauem istam aggressi, tormentis nostris eam perrupimus, multis vulneratis & plane occisis. Capitaneus se se dedere nolens fortiter cum suis pugnabat. Itaque Dux noster tertio eam irruens tanta tormentis suis tonitrua excitarbat, ut naui admodum perforata, multisq; in eainteremptis, abiicere tandem animum inciperet, præsertim cum etiam in periculo submersionei essent, propter nauem multis ictibus perforessam. Postquam igitur 5. vel 6. horis nobiscum pugnasset, lignum pacis nauis suæ præfigentes, quærebant nobiscum, pro impetranda pace & gratia consequenda agere, & simul suam bonorumque suorum salutem exorare. Itaque Dux noster depositis velis capitaneum nauicula quadam ad se venire iussit.

His auditis gauisi sunt admodum feceruntque quod iussi erant. Paulo post venit ad nos

ad nos præcipius ex mercatorib. qui in nauista erant, procidensq; ad genua Ducis nostri, gratiam exorabat, qui etiam omnia ipsius condonauit, remisitque quæ haec tenus facta erant, hac tamen lege, ut nobiscum candide agerent, & omnes opes diuitiasq; nauis suæ fideliter indicarent, quod mercator se facturum promisit, iussitq; statim Capitanum & PILOTTAM siue Nauarchum vocari, qui cum aduenissent & parem Ducis nostro reuerentiam honoremq; declarassent, pacem ipsius Dux noster promisit, quo facto, Capitanus & PILOTTA Ducinostro bona indicarunt, quæ in naui ista vcherentur himirum 122000. PEZOS auri, PEZO autem 4. solidos Anglicanæ monetæ, nostratis autem, florenum valer. Deinde pannos ex serico, vtpote Damascenos & alios preciosissimos, muschi etiam & aromatum bonam copiam, præter omnis generis cibaria & vinum præstantissimum. His itaque commemoratis & consignatis, iussi sunt in naui Prætoria vltiori rem resolutionem & responcionem expectare.

Die 6. Nouembr. ingressi sumus portum AGVADA SEGVRavel PORTO SEGVRo, id quod portum securum sonat. Atque ibi vniuersum nauis Hispanicæ populū, tam fœminas quam viros numero 190. personas in terrâ deposuimus, cum non procul abeſſent à fonte dulcis & recentis aquæ, locus iste pescibus, avibus, lignisque, leporibus item cuniculisq; abundabat plurimis. Cumq; Dux noster omnis generis cibos & vinū ipsius concessisset, ipsiq; ex velis & afferibus tabernacula sibi figere & nauiculum Barquā extruere facile posse, nauem istam bonis exoneravimus quæ inter socios distributa sunt, ita vt quilibet suam inde partem acciperet. Licet autem murmurare quidam die 8. Nouemb. aduersus Duce mœpissent, & hac distributione non acquisescere vellent, illi potissimum qui in VICE ADMIRALI naui THE CONTENT erant, ramen omnia statim sopiaſta funeratque transacta.

Die 17. Nouemb. qui solennis est coronationi Regiæ maiestatis in Anglia, emisit Dux noster omnia tormenta ænea tam maiora quam minora, & sub noctem ignis lœtitia accenso, ea rursus vt & antea emisit, magna cū admiratione Hispanorum, qui tale quid antea nunquam viderant. Sequenti die Dux noster, Capitanum Hispanum in libertatem aſſeruit, & plane dimisit, addito ipsi honorifico munere, relictis etiam armis quibus ſeſe contra Indos tueri atq; defendere posſet. Antequam autē Dux noster inde diſcederet, accepit ex naui ista S. ANN A duos pueros ex IAPONIA oriundos, qui patriam

ſuam linguam legere ſcribereque poterant, vnuſ vocabatur CHRISTOPHORVS, eratq; annorū 20. alter COSMVS annos natus erat 17. ambo ingeniū præstantissimi. His adhuc tres adiūxit, ex Insula MANILLA oriundos, quorū primus dicebatur ALPHONSVS, eratq; annorū 15. alter ANTONIVS DE DASI 13. tertius 9. tantū annorū erat. Hos vero in Angliam adueſtos poſtmodū Comiti ab ESSEX obtulit. Præterea affumisit adhuc vnum nomine NICOLAV M RODVGO Lufitanum, qui non tantum in CANTON atiuisq; locis in CHINA, ſed & in Insula IAPAN, quæ Insula argenti auriq; ditiſſima eſt, & in Insulis PHILIPPINIS fuerat. His adiunxit præterea & Hispanum quendam, qui PILOTTA erat, habebatque cognitionem locorum ACAPVLC O & totius littoris inter Novam Hispaniam, & Insulas LADRONES, vbi Hispani plerunq; appellere ſolent, quando inter ACAPVLC O & Insulas PHILIPPINAS iter faciunt. Inſulæ LADRONES non tantū aquam habent recentem, ſed & VANNANAS, & radicem POTATE, quamvis meris Barbaris impiuſque hominibus habitentur.

Die 19. Nouembr. Dux noster circa quintam pomeridianam, nauem Hispanicam S. ANN A in eſto igne perdidit, quamvis 500. adhuc laſtis variarum mercium onuſta eſſet. Poſtea emiſſo ingenti tormento, ſumma cum lœtitia explicatis rurſus velis nostris domum repetiuimus, nimirum versuſ Angliam vento bono & ſecundo nauigantes. Circa vefperam reliquimus poſt nos vice Admiralem THE CONTENT, quæ exporu quidem nondum egressa erat, cumq; putaremus eam nos ſequi, eam proſuſ amifimus, ita venunquam poſtea domum reuerſa fit.

Ab hoc portu AGVADA SEGVRa in CALIFORNIA, versuſ Inſulæ LADRONES nauigauimus, & iſto itinere omnes huius menſis reſiduo dies, quemadmodum totum etiam ſequentem menſem Decembrem, vſq; ad primum Ianuarii, Anno 1588. dies nimis 45. conſumſimus, miliaria interea tem- poris circiter 1800. noſtro quidem iudicio conſidentes.

Anno 1588. die 3. Ianuarii, hora matutina sexta coepit nobis vna ex Inſulis LADRONES, GVANA nimirum apparere, quæ ſita eſt ad 13. gradus cum duabus tertiiis versuſ Septentrionem, & quia vento vtebamur ſecundo, peruenimus circa noctis medium ad locum 2. tantum miliaribus inde diſtantem, vbi nobis 69. vel 70. CANOE ſ hominibus barbaris plenæ, obuiam veneſunt, afferentes radices POTATE, VANNANAS, Cocos, & recentes pisces, quos in mari ceperant. Hæc & ſimilia nobiscum permuteare vole- bant.

bant. Cum igitur ipsorum mentem animaduerteremus, alligata quædam ad funem ferramenta, in ipsorum CANOAS transmisimus, contra vero ipsi aliquot POTATE radices, & fasciculos VANNANAS funi alligatas nobis remiserunt. Hac igitur ratione merces cum ipsis mutauimus. Sed tandem vix ipsis nos eripere potuimus, tanta enim nauem nostram cinxerunt multitudo ut etiam inuicem se se lacerent, & nauiculas sive Canoas quasdam frangerent, populo vitam suam natando. conseruante. In qualibet CANOA 4.6. vel 8. personæ erant, vestibus nullis videntes, natare peritissimi, colore nigricantes sive fusci, statura & proportione

nostros aliquo modo superantes: Capillos habent oblongos, nodo in vertice colligatos, non ab similes imaginibus, quas in CANOIS suis sculptas habent, speciem seu formam Cacodæmonis referentes. CANOÆ ipsorum tam artificiose facta erant, ut similes non viderimus. Parantur n. & extruuntur sine villo vel cultro, vel alio, quod ad secundum adhibetur, instrumento. In latitudine ultra duos pedes non habent, cum tamen 20. vel 30. pedes longæ sint, eiudé in prora & puppi formæ, vimine vel aliis id genus funibus colligatae. Habent etiam malos, & vela, quæ ex SECCOS parata quadrata vel triangularia ad ventum excipiendum aptissima sunt.

Cum igitur hi barbari a nobis fecerere nollent, coactus est Dux noster aliquot tormenta in ipsos emittere, verū ipsi summa agilitate & dexteritate se pronos in aquam præcipitarunt, ut animaduertere non possemus, an aliquis ex ipsis interiisset nec ne, praesertim cū sub aqua natantes effugissent.

Die 14. sub vno scilicet velo in nostra nau quieuiimus usque ad horam matutinam 4. vel 5. tunc enim una cum aurora ad vnam ex insulis PHILIPPINIS appulimus, quæ vocatur SPIRITVS SANCTVS. Quæ Insula oblonga est, promontorium habens quod versus ortum & occasum porrigitur, & versus occasum quidem longo tractu in mare ex-

currat. Abest autem et Insula à GVANNA & Insulis LADRONES, 310. miliaribus, quod quidem iter 11. diebus exiguo cum vento emensi sumus, ita ut 3. vel 4. noctibus vela non explicauerimus. Insula hæc 13. gradibus à linea abest, copioſis habitatur hominibus, sed barbaris atque immanibus. Sylvis perpetuis horret, & à præcipua Philippinarum Insula MANILLA, 60. fere miliaribus abest. MANILLA Hispanis inhabitatur plurimis, numero 500. Habitant autem Hispani isti in aperto quodam pago, tribus vel quatuor tamen propugnaculis partim ligneis, partim lapideis munito. Triremes habent vnam atq; alteram, quæ tamen ad ciuitatem perti-

pertinet. Locus est autem ditissimus, aliisque communitatibus gaudens, mercaturam exercent eum: Ac apud eum in Nova Hispania, & subinde ad velze nauibus ex CHINA & SANGUE LOS, omnis generis merces ipsius aduehantur. Mercatores ex CHINA & SANGUE LOS magna ex parte Aethiopes sunt & Mahometistae, multum autem secum afferunt, quod eum argento eiusdem pondoris permutant. SANGUE LOS sumpia modum prudentes sunt, & in omni artificio excellunt, ita quidem ut inueniendi subtilitate, & elaborandi res intentas dexteritate, ut & nent & acu pingendi artificio longe etiam Christianos superent, si nimis ruram agines & typos species variorum animalium, autum plicatum, vermixque, serico, auro argenteo ductili & margaritis exornatos atque effectos.

Eodem die circa vesperam, fretum maris sive angustias inter Insulas duas Lucon. & Cambay ingressi sumus.

Die 15 Ianuarii, peruenimus ad Insulam CAPVLIVBI inter hanc & aliam Insulam angustum etat fretum, & fortissimus fluxus, atque refluxus maris, mixtis subinde tumulis quibusdam arenariis, qui in cacumine dictae Insulae CAPVL confaciebantur, sed sine tamen omni periculo, cum profunditas & latitudo maris ubique satis magna esset, circa horam decimam antemeridianam cum anchoras nostras emissemus, appropinquarent ad nauem nostram duas naviculas Indias, sive CANOAE, in quibus erant duo ex praecepsis istius Insulae CASSIQVIS sive reguli, quorum numerus septem erant, his Hispanos esse putantes, attulerunt radices POTATES, quas CAMOTAS nominant, & virides COCOES sive nuces Indicas, contra vero nos quartam regalis numi partem pro 4. CIRCUS, & tandem etiam pro Corbe POTATES plenos vnico ipsis restituentes, radices autem PORTATES boni sunt admodum & dulcissimi saporis, sive assis sive elixis quis vtratur.

Hic CASSIQVIS, cutis erat per totum corpus variis scutis & lineamentis secta & fissa. Nos autem omnes alias dimisimus hisce duobus CASSIQVIS tantum recentis, iussimusque reliquos quinque etiam aduocari, sed hoc populo vix abeunte, ecce statim alii aderant, COCOES & POTATES radices quamplurimas afferentes. Quin & ceteri CASSIQVIS sive principes cum aduenerunt, attulerunt sive porcos & gallinas secum plurimas, in quibus permurandis eandem obseruarunt consuetudinem, quam cum Hispanis, pro qualibet enim sive, quas BALBOYE vocant, octo argenteos REALES

accipiunt, pro gallo autem sive gallina, vnū REALEM. Itaque totum istum diem in anchoraharentes, consumpsimus redimento POTATES, COCOES, capones, gallos, gallinas, sive sive, & quicquid præterea afferebatur, quibus nos satis recreare atque reficere potuimus.

Die 15, Ianuarii circa vesperam petebat NICOLAVS RODRIGO (Lulitanicus ille sive PILOTTA sive Nauarchus, quem ex magna naui S. ANNA non procul à promontorio CALIFORNIA accepemus) ut solus ad Ducem nostrum admitteretur, habere se enim quod ipsi soli esset concredendū, cumque admitteretur ad colloquium, dicebat: fe, quanquam ante hæc tempora hostis eius fuisset, scire quod fidem iam ipsi dedisset, & in omnibus seruitum fidele promisisset, itaque intermittere non posse, quin de quodam nefario ausu & proditione ipsum certiorem faceret, quæ quidem aduersus eum & populum eius iam decreta & liberata esset. Hispanicum enim PILOTTAM seu Nauclerum, quem ex eadem naui S. ANNA accepemus, literas scripsisse, & obsignatas, capsulae vel cista sive inclusisse, quarum hæc esset summa. Quod duæ naues in oris CHILI, PERU, NOVA ESPANGA, & NOVA GALLICIA fuissent, quæ multas naues, omnis generis præstantissimis thesauris, preciosissimisque meribus onustas cepissent, multas vrbes & pagos igne deleuisserent, & damna plurima istis regionibus intulissent, in primis vero quod regiam nauem S. ANNA, quæ ex MANILLA, CALEFORMIAM versus profecta fuerat, thesauris & bonis omnibus spoliatam igne concremasset, & populum quidem omnem in terram depoluissent, se vero per vim secum retinuerint, itaque veille fese gubernatorem & præsidem ciuitatis MANILLE, monitum, ut propugnacula & triremes quibus possent modis munirent, & de rebus ad bellum necessariis sibi probe prospicerent. Præterea certiorem se quoque Gubernatorem facere, quod dicti isti prædones & piratae in anchoris prope CAPVL Insulam, unica tantum nauis harent, & quod Gubernator, siquidem vellet, facile eos iam superare posset, cum pauci admodum essent, & locus etiam tantum 50. miliaribus à MANILLA abesse. Quod si autem hanc occasionem piratas istos opprimendi negligeret, nihil cogitandum & expectandum ipsis aliud esse, quam sequenti anno ciuitatem suam expugnatam, spoliatum & funditus deletumiri. Postquam igitur Dux noster Candisch, hæc audiuerit, conuocato ad se Hispatico isto PILOTTA, de hac re eum interrogavit, qui principio

pio quidem id actiter negabat, postea tamen cum per testes fide dignos & infallibilia indicia conuictus esset, iussit eum Dux noster suspendi, quod ita etiam 16. Ianuarii factum est.

Circa hanc Insulam CAPVL 9. dies comoratus sumus, ubi omnis generis voluptatibus nos recreauimus, sat lignorum & aquae recentis semper habentes. Incola huius loci fuisci & nigrantis coloris magna ex parte nudi incedunt, Viri supparo partem corporis medianam tegunt, quod ex foliis VANNANARVM contextum, instar subligaculi per pedes transmitunt, & circa umbilicum connectunt, pudenda saltem eo tegentes. Miserum hoc est & inauditum, quod pueri horum locorum, clavum ex plumbō candido, per glandem membra virilis transmissum gestent, qui clavis in extremitate dissecutus in duas partes diuiditur & incurvatur, caput vero instar alicuius coronulae exornatum est, vulnus vero vel foramen illud in iuuenientia sanatur, atque excrescit, sine aliquo doloris sensu: Et hunc clavum inserere in foramen illud & exferere vel deponere pro libitu & naturae necessitate posunt. Nos vt hoc eo confidentius affirmare & referre melius possemus, acceperum C A S T I Q Y I siue Domini istius filiolum annos 10. natum, probe contemplati sumus, extracto aliquoties clavo isto & iterum immisso. Confuetudo haec in gratiam mulierum & femininarum istius loci introducta est, quæ cum animaduertunt viros suos ad Sodomiam & fornicationes nimis propensos esse, consilium ceperunt quomodo huic laiciuitate virili occurrerent, & propterea apud magistratum suum hanc legem exorarunt. Populus hic Diabolum ipsum precibus suis veneratur, & per se cum ipso colloquitur, præfertim quando ipsi in forma & specie abominanda & horrenda appetit.

Die 23. Ianuarii, Dux noster Candisch, conuocatis omnibus CASSIQVIS & gubernatoribus huius & fere centum aliarum Insularum, qui tributum suum, porcos nimis siue sues, capones & gallinas, POTATOS & COCOS, dedissent, aperuit eis, se & socios suos minime Hispanos, sed Angelos & iuratos Hispanorum hostes esse. Et statim crebro & explicato vexillo tympanum pulsare iussit. Quo viso omnes mirati sunt, & promiserunt, quod non ipsi tantum, sed & omnes finitiae Insulæ contra Hispanos pugnare, & ipsi aliquando reverso, auxilio venire vellet. Hanc promissionem Dux noster promptissime acceptauit, & vt ipsi de suo affectu & animo erga se nihil mali suspicari possent, dedit ipsi pecuniam pro omnibus quæ ipsi

tributilo co ante aei obtulerant, quam quidem pecuniam grato animo accipientes circa nauem nostram magna alacritate & mira celeritate nauigabant, vt nos aliquo modo spe & aculo hoc oblectarent. Tandem cum Dux noster magnum tormentum emisisset, admodum mirati sunt, & pacifice amicique à nobis dimissi abierunt.

Die 24. Ianuarii, primo diluculo explicatis velis nostris, in littore Insula MANILLA progreffi sumus, cursum nostrum versus occasum inter Insulam MANILLAM & Insulam MASBAT tenentes.

Die 28. Ianuarii, cum circa horam 7. matutinam in ancoris hæceremus inter duas insulas, vidimus FREGATTEM aliquam, inter duas Insulas progredientes, itaq; hanc insequentes, cume iam immineremus, & ancoras emittere vellemus, euasit ea ex manibus nostris, summa cum celeritate, itaque lembum vel nauiculam nostram sex sclopatriis militibus instruximus, qui eam strenue insequerentur, sed ea annem quendam ingressa, euaserat, vt reperiri amplius non posset. Cum autem in littore nauigaremus, inuenimus loca quædam in mari periculosisima, venerunt etiam 2. vel 3. CANOA CX ostio fluminis alicuius, quæ licet à nobis in clamata, propriis accedere solebant, nec vero nimis longe à nauibus discedere ausi sumus. Itaque dum hinc inde respiceremus, vidimus tandem aliam quandam BALSAM siue CANAM, & homines qui in ea erant crecti sedebant sicut nos. Erant in hac CANA 5. vel 6. Indi, cum uno Hispano. Hanc cum ferre asecuruti essemus, in fundum comprehendimus, itaque quidam ex nostra nauicula in aquam profilientes, eam liberarunt, & postea BALSAM siue CANAM istam apprehendimus. Qua apprehensa Indi in aquam profilientes eauerunt, Hispanus vero solus captus est. Capta hac BALSAM, aperuit se cohors quædam Hispanorum militum in terra, habentium vexillum rubra cruce insignitum, instar vexillorum quibus in Anglia utimur. Numerus corum 50. vel 60. erat, & nuper ex MANILAE in quadam BARQVA nauicula ad hunc locum RAGAM dictum, delataverant, vt nauem quandam regiam nuperim extructam, & in portu ferramenta tantum pro remis necessaria expectantem, deducerent. Permutatis igitur inuicem globis nostris, ipsi FREGATTA nauiculam instruebant, quæ nos caperet, sed nos discessimus, & cum videremus, eos non posse nobis nocere, nisi tormentis scelengistris expopere vellet, ad terram appulimus, sed Fregatta illa circa promontorium nauigauit, vt eam amplius cernere non possemus.

Atque

Atque ita cum captiuo hoc nostro Hispano ad nauem nostram peruenimus, qui quidem nec nauta, nec miles aliquis erat, sed vna cum aliis ex MANILLA venerat, vbi bene longo tempore in Xenodochio vel Nosocomio vixerat, homo simplex & imperitus, qui ad interrogata nostra minus nihil respondere poterat. Cum igitur tota ista nocte in anchoris hæceremus, animaduertimus Hispanos in 2. & 3. partes separatos ex cubias summa diligentia agere, & saepe etiam sub noctem fulminare. Tractus hic terræ planæ, arbores habet proceras & altas, ex quibus mali pro nauibus fieri optime possent. Fodinas etiam habet auri tenuissimi & purissimi, ad quarum præsidium Indi collocati sunt. Versus austrum adhuc alia magna Insula conspicitur, quæ Hispanis aut aliis peregrinis nationib. subiecta non est. Incolæ omnes NEGRI sive Æthiopes sunt, unde etiam Insula ipsa NEGROS vocatur, magnitudine Angliam fecerūt, & ad 9. gradus ascendit, terra fere omnis humilis, depreßa & frugifera appetet.

Dic 29. Ianuarii, hora 6. matutina velis nostris denuo explicatis, lembum sive nauiculum nostram, ad meridiem vsque, semper præmisimus, & toto eo tempore tanquam in angusto aliquo freto intra Insulas PANVIA & NEGROS nauigauimus, confeximusque ad 16. miliaria egressum quendam exhibice faucibus versus austrum, vbi nauicula ad nos reuerſa iterum est. Hispanus vero, quem paulo ante céperamus, in terram expositus est, imposito ei, vt salutem nostro nomine Capitaneo Hispano diceret, iuberetque eum interea multum auri & argenti colligere, vt esset, quod reuerſi paucis post abduceremus. Hoc autem tempore quod eum ipfimer salutare non potuerimus, hanc ipsi caufam indicari iussimus, quod magna aliqua naui expofitoria destituti, nostros socios in terram exponere non potuerimus, alias non intermisuros fuisse, quin eum ipfimer salutassemus, rogare igitur nos ut hac vice nos excusatos habere velit.

Dic 8. Februarii, hora octaua matutina vidimus Insulam BATACHINA dictam, quæ versus septentrionem uno tantum gradu à linea absit.

Dic 14. Februarii, peruenimus ad 11. vel 12. exiguas Insulas, admodum humiles & depreſſas, prætervecti multos arenarios tumulos, quæ eminus Insulæ videbantur. Exiguæ hæ Insulæ Moluccæ dicuntur, & tribus gradibus, cum decem minutis à linea æquinoctiali versus austrum absunt.

Die 17. Februarii, mortuus quidam est ex nauis nostra, nomine IOHANNES GANEFORD, victor, qui cum diuturno morbo haētenuis confictatus fuerat.

Die 20. Februarii, ad Insulas quædam delatis sumus, circa quas minores etiam insulæ non paucæ, 4. gradibus à linea æquinoctiali distantes versus septentrionem cernebantur.

Die 21. Februarii, mortuus est Capitanus HABER quiante 7. vel 8. dies ardentissima & pestilentiali febri correptus fuit. Hunc lineto inuolutum, cum duo tormenta magna & omnes bombardas nostras emissemus, preces item ad Deum ardentissimas habuimus, in mare abiecti, summa cum moestitia & consternatione Ducis nostri & totius collegii. Paulo post egomet ipse FRANCISCVS PRETTIE, & mecum alii plures, in morbu nimicidimus, & ita tres vel 4. septimanas magna in materia & dolore egimus, propter asum & at larem nimium, & Climatis etiam temperaturam non admodum bonam atque sualarem.

Die 1. Martii, freto mari apud Insulam

Martius.

IAVA minorē superato, anchoras emisimus in plaga occidentali Insulæ IAVÆ maioris. Ibi non procul à nobis aliquot pescatores conspeximus, qui sub insula ista in loco vbi fluvius mare ingreditur, pescabantur. Dux igitur noster cum aliquibus aliis nauiculam ingressus, NEGROVM seu Æthiopem istum secum sumpfit, qui in naui S. ANNÆ fuerat, & linguam Æthiopicam loqui poterat, atque ita pescatores istos accessit, ipsi autem viña nauicula nostra, in terram aufugerunt, inter arbusta & fructiceta se se ex metu abscondentes, sed Dux noster præcepit, vt NEGRO ipso inclamaret, quo factò, ipsorum aliquis qui vocem agnouerat, ad littus processit, itaque Dux noster eum interrogabat de recenti aqua & lignis, cumque is locum vbi hac inuenientur, ipsis monstrasset, iussit Dux noster vt Regem suum accedens diceret, peregrinam quandam nauem ibi aduenisse, quæ cum ipso merces suas, vñiones nimirum & alia, pro auro & argento bono permuttere cuperet. Piscator ille respondebat nobis, quod ad cibum & commeatum attinet, non debere nos sollicitos esse, accepturos enim esse quantum desiderare & requirere possemus. Reuersis igitur sociis nostris, vasa nostra aqua dulci & recenti repleuimus, lignaque satis acceperimus.

Die 8. Martii venerunt ad nos ex ciuitate duæ vel tres CANOÆ, ouis recentiori-

E 3 bus,

bus, gallinis, piscibus, malis aureis, citreis-que onustæ, dicebant autem, quod plus nobis missum fuisset, nisi nauis nostra tam longe à terra abfuisset. Itaque solus anchoris propius ad urbem accessimus, cumque adhuc in itinere essemus, venit nobis obuiam vna ex CANOIS Regis. In hac secretarius regius erat, qui capitii impositum linteum varie pictum habebat, inuolutum instar turcici TULIPAN fui piley. Homo plane nudus incedebat & discalceatus, excepta parte corporis media subligaculo coniecta, peccatum habebat sagittis in varios ductus scissum atque laceratum: Interpretem habebat MESTIZVM, hoc est, mixti generis ex Indo & Lusitano, quilingua portugallenſi dicebat, secretarium hunc attulisse secum aprum, gallinas, oua, pisces recentes, saccarum, & vinum, tantæ præstantiæ ac si destillatum fuisset. Porro significari nostro Duci secretarius iste iusserat, se intra quatuor dies, nobis tantum cibiallaturum, quantum exoptare possemus. Itaque Dux eum liberaliter habuit, & variis saccari confectionibus vinique generibus, addita dulcissima musica, exhilarauit. Postea indicari iphiuisset; se Anglum esse, & ex regno CHINÆ venire, vbi mercaturam exercuisset. Adhuc autem loca propter solam mercaturam appulisse, ut animaduerteret, quibus mercibus ipsi delectarentur, decreuisse vero etiam MAILACAM profici.

Ad hæc respondebat interpres aliquot Lusitanos in regione sua esse; qui locum istum ad habitationem sibi delegissent, & mercaturam cum ipsis subinde exercebant, redimentes ab ipsis NEGROS, Caryophyllos, piper, saccarum, & id genus alia.

Secretarius hic cum suo interprete per noctem in nostra nau dormiuit. Itaque Dux noster præcepit, ut quilibet bombardis se armaret, emisimusque bombardas 70. vel 80. intermixtis subinde tormentis maioribus, summa cum admiratione huius gentis barbaræ, cui eiusmodi naues nō multæ antechac visæ fuerant, sequenti die, Dux noster secretarium hunc cum suo interprete amice dimisit.

Die 12. Martii, veneruht ad nos, uti promiserant, Regis CANOÆ, sed propter ventum aliquo modo aduersum, non poterant ea vespera ad nos pertingere, sed cogebantur expectare usque ad diem sequentem, quo & alia 9. vel 10. CANOES, has infecuta sunt, quæ similiter, ut priores ad Regem etiam pertinebant, onustæ duo-

bus tauris adhuc viuentibus, decem suibus probe saginatis, innumeris caponibus, gallinis, anatibus, anferibus, VANNANIS, saccaro, placentis, COCO, chrysomelis dulcibus & aliquo modo austerioris, pomis citrinis, vino naturali & destillato, & sale insuper plurimo ad cibos hosce condidens necessario. Aderant in hisce CANOIS duo etiam Capitanei Regii, & duo portugallenſes, mediocris statura, sed formæ admodum præstantis. Horum quilibet indusio, thorace & caligis oblongis honeste vestitus erat, præterquam quod discalceatus & nudis pedibus incedebant. Cum his portugallenibus magna cum latitudo locutus sumus, integrum enim lesquiamo Christianum nullum videramus. Itaque Dux noster eos liberalissime exceptit. & ipsi non parum etiam nostra præsentia delecati sunt. Quærebant autem ex nobis, quid de Rege suo, DANTONIO, cognitum D. Antonio haberemus, utrum adhuc viueret vel mortuus esset, affirmabant enim se longo iam tempore in Portugallia non fuisse, ab Hispanis autem subinde audiuisse, eum rebus humanis iam pridem exemptum, occubuisse. Duxigitur noster respondens, sancte affirmabat, eum adhuc in viuis esse, & quidem in Anglia degere, vbi honeste à Regina nostra haberetur & sustentaretur. Cuius quidem rei argumentum illud esset, quod sub eodem Rege Portugallia, Occanum australiem ingressi essemus, ad bellum Hispanis inferendum, quorum quidem nationes non paucæ à nobis expugnatæ, spoliatae, aqua submersæ, & igne concrematæ habentur fuerint. Huic relationi acquiescentes, exponebant nobis contra statum & conditionem Insulæ IAVA, & primo quidem cius fertilitatem & omnis cibi abundantiam, de qua etiam supra, pauca diximus. Deinde thesaurum, opes, diuitias, merces & bona alia quibus affluerat. Tertio naturam & ingenium etiam populi istius loci, & nomen Regis in ista Insula nobis exponebarat, cui nomen erat RABOLAMBOA, vir magnæ & singularis prope apud subditos suos autoritatis. Et populo quidem sub capitib[us] pœna prohibita erant omnes venditiones, mercationes & permutationes cum peregrinis, & aduenis, fine expressa Regis permissione, & consensu. Rex ipse multorum annorum vir erat, 100. vxores habens, filius vero eius habebat uxores 50. Moris est apud ipsis, ut si quando Rex ipsorum moriatur, ipsi corpus comburant, & cinerem diligentissime collectum referuerint. Quinto die post Regis obitum,

vxores

vixores regiae & omnes de consuetudine istius regionis, in certum quendam locum sese conferunt. Quarum quae præcipua fuit, globum quendam, quum in manu teneat a se proferat, obseruatque quo globus iste se ferat, eo enim postea ipsa cum omnibus aliis procedunt, & facie semper veritus ortum conuersa, atque inter eundem pugione nouaculae instar acutissimo, quem C R I S E vocant, pectus sibi perfodiunt, & in faciem prolapso occumbunt. Hoc tam verum est, quam auditu mirum & inusitatum. Virtu geniosi sunt, prudenter, robusti, & quamvis nudi incedant, ad omne tam opus perficendum aptissimi. Regi suo subiectissimi, & ad omne mandatum exequendum paratiissimi sunt. Et sane nihil etiam quod a Rege ipsis impositum atque præceptum est, recufare audent, etiam si summum etiam vitæ necisque subire periculum deberent, præsertim cum seiant, Regem ipsis non parcere, sed statim vbi re infecta ad eum accendant, interfici eos iubere. Hinc fit ut populus iste fortissimus & confidentissimus sit omnium, qui in plaga

Oceani meridionalis reperiuntur. Nam & mortem non metuunt, & si quando sese vulneratos sentiunt, vel proprio sese gladio interimunt, vel sponte sua armis hostium sese obiciunt & exponunt, ut eo citius moriantur. Viri quidem coloris sunt nigriores quam feminæ, quæ etiam vestibus utuntur amplioribus & maioribus, quam viri. His commemoratis, dicebant, se certos esse, Regem suum D O N A N T O N I O, si ea in loca venire veller, statim nullo negotio, omnes insulas M O L Y C C A S, C H I N A M, etiam S A N G I E S, & P H I L I P P I N A S, sibi subiecturum, quin & omnes in uniuersum Indos à partibus suis habiturum esse. Cum igitur & hisce Lusitanis & Indis aliis partim ad interrogata respondendo, partim pro alatis obsoniis & mercibus pecuniam debiram numerando, abunde satisfactum esset, amici à nobis discesserunt, promittentes omnem nobis benevolentiam sub redditum nostrum declarare. Abeuntibus autem ipsis, tria ingentia tormenta in significationem nostræ benevolentia emissa sunt, atque ita ipsis valedictum.

Die 16. Martii velis iterum explicatis, iter versus CABO de BVONA ESPERANCA, direximus, quod caput siue promontorium, maxime versus austrum in Africa situm est.

Aprilis.

Reliquos Martii & Aprilis dies in Oceano magno, iter I A V A M Insulam & continentem Africæ regionem siue terram nauigauimus, & diligentem coeli syderumque rationem habuimus. Quin etiam arium volatus non negleximus, ex quibus nautæ de tempestate futura, siue bona siue mala iudicium facere solent. Præterea etiam ventorum, procellarum, pluuiarum, tonitruumque ratio exquisitissima habenda erat.

Maius.

Die 10. Maii procellas ex occasu habuimus, tanta vehementia, ut nauem etiam vix retinere, atque in ventum dirigere potuerimus, quæ quidem procellæ diem noctemq; durarunt.

Die 11. Maii quidam in corbem mali medii ascendens, terram quandam animaduertit versus occasum à nobis distantem, cumque nos de ea in clamaret, vidimus eam versus occasum à nobis in meridie constitutis distantem, & aliter quidem iudicare non potuerimus, quam promontorium illud esse, quod vocatur BVONA ESPERANCA. Aberata autem à nobis adhuc 40. vel 50. miliaribus, cum ventum fere nullum haberemus, exspectauimus igitur & commorati sumus in loco versus ortum excurrente, usque ad noctis medium, quo tempore cum ventus iterum secundus aspirare coelet, iter nostrum versus occasum dirimus.

Die 12. & 13. Maii ventum nullum animatum, aere usque ad 14. Maii nebuloso & turbulentu existerente. Quo rursus purgato & nebulis omnibus remotis, terram rursus conspicimus, quæ erat CABO F A L S O, locus nimirus 40. adhuc vel 50. miliaribus à promontorio BVONA ESPERANCA distans. Hoc promontorium facile præ aliis cognosci potest. Nam è regione tres montes non procul ab inuicem distantes conspicuntur, quorum medius altissimus est, & terra in littore, maris altior est quam alibi. Promontorium vero BVONA ESPERANCA versus occasum à CABO F A L S O situm est.

Die 16. Maii, circa quartam matutinam, ventus ex ortu prorumpens magna vehementia usque ad diem alterum flauit, quo promontorium BVONA ESPERANCA siue bona spei asperimus. Terra erat aliquo modo eleuata, & versus occasum in cacumine, non procul à continente, ap-

parebant nobis duo colles, alter alteri impositus, & præterea adhuc tres in mari cernebantur, terra tamen interiecta deprefiori, quæ usque ad littus maris excurrebat. Promontorium autem bona spei, secundum Lusitanorum supputationem, 2000. miliaribus ab Insula I A V A distat, sed error commisus est quoad 150. miliaria, id quod ex cursu & velocitate nauis nostræ deprehendimus. Nouem enim septimanas hisce 1860. miliaribus conficiendis insufsumus.

Die 8. Iunii cœpit nobis apparere insula IUNIUS. S. Helenæ, à qua quidem 7. vel 8. miliaribus adhuc abfuimus, sed cum vento fere omni destitueremur, eanotte tenere eam non potuimus.

Die 9. Iunii, cum ventus nobis iterum aspirare ceperisset, ad terram appellere studentes, lembum siue nauiculam nostram præmisimus, vt portum istum exploraret, & post meridiem anchoras emisimus ad 12. fila, in ameno quodam & tranquillo portu, duobus vel tribus rudentibus à terra distante, in plaga Insulæ septentrionali. Hæc Insula terram habet admodum eleuaram, & medio mari sita est, inter continentem AFRICÆ & AMERICÆ, siue BRASILIA & littus GVINEÆ. Distat à linea æquinoctiali 15. gradibus & 48. minutis versus austrum, & a promontorio BONÆ SPEI 600. miliaribus.

Eo die in terram nauibus egredi, vallem inuenimus pulcherrimam, multis ædibus artificiosissime extructis conspicuam, in primis vero templo tegulis siue lateribus contexto, & pulchre dealbato, porta extrinsecus pulcherrima & altissima exornato, admirabilem. In templo hoc altare erat, tabella, quæ Salvatoris nostri & sanctissimæ eius matris Mariae artificiosissime pictæ imagines, & historias alias spectabilibus exhibebat, mirabile parietes ædis istius sacri contexti & obducti erant pictis & variegatis pannis. Iuxta templum hoc ab utraque parte domus extructæ erant, vnaad coquendos cibos, altera ad negotia alia peragenda, destinata. Hæc ades teatrum habebant planum, in quo vigneta erant pulcherrima, & circa ædificia ista aquæ dulcis salutarisque fontem inuenimus iucundissimum. È regione templi istius latissima & lapidibus strata platea, in vallem usque ad littus maris excurrit, quod littus pulcherrimo horto conspicuum est, in quo cucumeres & melones magna copia reperiuntur. In platea ista ædificium ligneum extructum est, pro campanis, quibus ad sacrificium Missæ homines in-

nes inuitantur. Iuxta h^ec ædificium crux lapidea cernebatur, quæ in anno 1571. ibi ercta fuerat, q^uiⁿ annorum numerus lapidi insculptus erat. Vallis h^ec pulcherrima est & amplissima totius Insulae, vnde pomis aliisque frugiferis arboribus, vt & herbis ad culinam maxime idoneis referta. Reperiuntur ibi fucus, perpetuos fructus ferentes, ita quidem ut toto anno vel flores, vel virides vel maturas in eis cernere fucus possis, propter solis in insula ista vicinitatem nimiam. Multas præterea habet arbores alias, fructus dulcissimos & iucundissimos, vtpote Chrysolela, poma punica, aurea, & citria ferentes, quæ quidem omnes optimo ordine collocatae sunt, ut locum ambulationibus umbra sua præbeant gratissimum. Intermediis in areis Petrocelinum, Basiliicum, Fœniculum, Anisum, Sinapi, Raphanus, & id genus herbae salutares aliae reperiuntur, præterea pomarium etiam hoc multis in locis aqua recenti irrigatur, quam quidem perducere ad quamlibet arborem,

vt omnes inde humectarentur, facilimum videbarur.

Aqua ista ex monte profiliens, per faxum quoddam, magno cum strepitu, impetuque in vallem defcendit, & in multas sc̄e venas diuidit, per quas tota deinde vallis irrigatur. Insula alias montosa est, profundis vallibus formidabilis, atque plurimi fructus in collibus montium nascuntur, vnde eos auferre periculosisimum est.

Reperiuntur præterea in hac insula multæ perdices tam cicures, vt non facile auolent, etiam si sibi appropinquantes homines videant, celerrime enim ut periculum evident, montes ascendunt. Nos quasdam bombardis nostris affecuti sumus, & colore & magnitudine alias ab his quas in Anglia habemus, magnitudine n. gallinam exequunt, & coloris sunt cinerei. Magna frequentia in foueis visitant, ita ut duodecim, sedecim, imo viginti, s^æpē in una foue arceniantur, & foueas eiusmodi plurimæ reperiuntur.

Phasiani etiam plurimi ibi cernuntur, sed & ipsi dissimiles his, qui in nostris regionibus inueniuntur, imo à perdicibus parum differunt.

Plurimas etiam gallinas Indicas sive ealcuticas, nigri & albi coloris & ruffis caputibus inuenimus, quæ oua ponunt eiusdem magnitudinis & coloris cum iis quæ à nostris ponuntur.

Capras præterea vidimus innumeræs, quæ Hispani CABRITAS vocant. Animal est ferociissimum, & nunquam solum sed maxima copia apparet, ita ut aliquando etiam ducenta numerare capita possit. Quorum quædam asinos magnitudine exæquant, & iubam equorum instar, barbamque in terram usque pendentem habent. Ex his quædam interfecimus, quamvis celerrimo cursu altissimos etiam transcendere montes possent, in quibus quidem montibus milie-ni numerari simul & semel solent.

Taceo a pros ingentis magnitudinis admodum pinguis, qui in montibus istis com-morantur, capi vix posunt nisi dormiant.

Cum ad Insulam istam appulissimus, inuenimus in ædibus istis tria mancipia, NE-CROS nimurum sive Æthiopes, quorum unus ex Insula LAVA oriundus erat, qui nobis indicabat, classem ex India orientali, quinque nauium, quarum minima 900. lastarum capax esset, multis aromatis, Calecuticis pannis, preciosissimisq; margaritis & vñio-nibus onus tam, viginti diebus ante nostrum ad Insulam istam aduentum, Hispaniam p-etiisse.

Insulam hanc Lusitani diu possederunt, sementemque in ea fecerunt, ut ex India occidentalibus venientes, ibi se recreare atque reficeret omnibus rebus necessariis possint. Atque ne fructus absumentur, neminem ibi habitare sinunt, præter quosdam, qui propter morbos & ægritudinem in nau & itineri contrahactam vltierius perfuerint ne-queunt. Hos enim ibi relinquent, ut vires aliquo modo recolligant, quibus restitutis, domum postea repetere cōmodius possint. Ad hanc vero etiam Insulam non facile appellere solent, qui iter in Indiam Orientalem ingrediuntur, sed qui inde reuertuntur. Quando enim loca ista pertunt, frumento & rebus necessariis aliis adhuc instruti sunt, sed reuertentes plerunque frumenti & aliarum rerum in opia laborant, quārum rati-ssimus est in India prouentus.

Die 20. Iunii, postquam cibis quos ibi in-

uenimus, nos sati recreassemus, lignis etiam & aqua dulci, rebusque necessariis aliis nobis abunde prospexitsemus, circa vesperam, hora nimurum octaua, explicatis velis inde discessimus, cursu rectissimo Angliam p-tentem, & vento quidem versus Euro, versus occasum nos propellente, qualis ple-risque apud istam Insulam inuenitur.

Die 3. Iulii, nauigauimus versus occasum, Iuliu-ventum habentes ex Euro & Austro com-mixtum, animaduertimusq; nos unico gra-du & 48. minutis à linea æquinoctiali versus Austrum abesse.

Die 12. Iulii, ventus fere nullus sentieba-tur, quæ quidem tranquillitas, ad 15. usque huius mensis duravit.

Die 17. Iulii, lenissimum Zephyrum sensi-mus, cumquæ ad 3. vel 4. gradus, versus se-ptentriōnem procederemus, Eurum accé-pimus, & ventum aliū ex Euro & aquilone mixtum, qui quidem mutatus non est, do-nec intra tricēsum & quadragēsum gradum versus septentrionem versaremur.

Die 21. Augusti vento in Zephyrum rur-sus mutato, versus austrum 38. gradibus à latitudine septentrionali discessimus.

Die 23. ex occasu versus austrum perrexi-mus, Insulas Acores captantes.

Die 24. Augusti, tempore matutino con-speximus duas hafce Insulas, FLORES & CORVO; quæ ad 39. gradus ascendunt, & versus ortum nauigauimus.

Die 3. Septembr. occurrit nobis nauis quædam Belgica, quam HVLCEN vocant ^{Septem-ber} ex Lysabone proueniens. Hæc referebat nobis subuersiōnem & expugnationem clas-sis Hispanicæ, non procul ab Anglia factam, quod nobis auditi iucundissimum gratissi-mumque erat.

Die 9. Septembri, superatis horribilibus procellis & tempestatibus, quibus vela no-stra fere omnia lacerata & rupta fuerant, tandem per misericordiam gratiamque om-nipotētis Dei, ad diu desideratum portum PLEYMOTH in Anglia appulimus, ex quo 21. Iulii Anno 1586. folueramus.

Post aliquot annos idem hic THOMAS CAN-DISCH, alius ster mari ingressus est, sed non absoluīt, proper aduersam fortunam atq; va-leudinem, cum qua in medio itinere conflic-ti incipiens, cursum vertere est coactus. Do-mum tamen repetere amplius non potuit, sed in ipso mari fusus ad Christum precibus, mortuus est.

PRÆFATIO DOMINI GVAL- THERI RALEGH. DE AVRIFERO REGNO GVIANÆ.

*V*M varie sententia fuerint, & rumores diuersi, de auro, quod ex GVIANA allatum est, parsi, adeo ut senator etiam quidam Londonensis, qui rei monetaria praefit, affirmare non dubitauerit, aurum hoc nullius esse precij, opera precium me facturum putauit, si probationes & explorations aliquot huins auri hic exponerem, ut & calumniatori huic os obturaretur, & alii sinistri opinionebus tempestive occurreretur. Verum quidem est, mibi, cum in Insula TRINIDATIS essemus, à quodam Indo significatum esse, non procul à portu, in quo anchoram firmaueramus, mineralia quædam & lapides scintillantes reperiri, in quibus, ut ipse quidem arbitrabatur, aurum ab conditum lateret, praesertim cum quidam ex Anglia & Gallia ibi magnum eorum numerum colligere, & nauibus secum iuehere vise essent, meque missis 40. viris, iussisse singulum singulos afferre lapides: sed cum eos explorarem & probarem, deprehendi manefeste, quod tantum MARCASITA essent, nihilominus tamen aliqui mibi fidem habere nolentes, acceptos aliquot lapides secum huc attulerunt, & post redditum nostrum variis in locis probari & explorari, petierunt.

In GVIANA nullam ego MARCASITAM vidi. omnia enim saxa & lapides, tam in terra quam in aqua, pellucidi sunt, & scintillantes. Ego autem expertus sum, quod non sint MARCASITA, verum mineralia aurum habentia, imo nihil sunt aliud, quam LA MADRE DEL ORO, ut Hispani nominant, hoc est, mater auri, alij etiam auri spumam vocant. Hisrum auri mineralium, socii nauigationis meæ aliquam etiam secum in Angliam aduexerunt copiam, pulcherrima quaque preciosissima esse existimantes, quod quidem alias usitatum non est, sed ego hic neminem prohibere volui, quin voluntati & cupiditati sua morem gereret. Ego tamen probe sciebam aurum ibi non nisi exiguis granulis reperiri, qua ex lapidibus illis iam essent separata, qualia subinde in fluvio GVIANA cernebantur, vel certe in forma minutorum silicum, quorum ego non exiguum numerum passim in montibus confexeram, sed deficiebant nos, tempus, opera, & instrumenta ad eam rem idonea, quo minus eiusmodi silices colligeremus. Huiusmodi silices multos etiam in littore & ripa fluminis vidi, sed cum saxa, in quibus hærebant, essent admodum dura, vix unum atque alterum nostris effodere pugionibus poteramus. Hos quidam VVESTVVO in platea lignorum habitans, primo explorauit, & deerant 12000. vel 13000. librae STERLINGS, in THONNA. Alterius generis lapillos duo alij, BVLMAR & DIMMOCK explorarunt, & animaduerterunt deesse 23000. libras in THONNA. Cum autem (ut reliquas explorations taceam) semper malum bono admixtum sit, & fortasse, (ut quidem videtur) hic senator de optimo & præstantissimo non acceperit, arripuit inde occasionem, omne illud aurum extenuandi, & criminandi, ut ita nauigatio mea passim in suspicionem & contemptum adduceretur.

Fuerunt

P R A E F A T I O.

Fuerunt autem etiam qui dicerent, me, si quidem aurum in GVIANAM reperiisse, illud maiori copia, proculdubio aducturum fuisse: Qui quidem sic vidissent, quam duris optimum quodque jaxiis obrutum esset, & quasi sepultum, quamque tempore, hominibus & instrumentis idoneis caruerimus, non aperirent tam facile cogitationes cordis sui. Neque tamen ego teneor ad rationem cuique reddendam, de eo quod ego tecum attulerim, sed & hoc latere neminem debet, totis quatuor mensibus Iunio nimirum, Iulio, Augusto & Septembri, flumina istius regionis nauigari non posse, propter maximam aquarum copiam, que tanta est, ut omnes arbores transcendat, ut si quis eo tempore ab aqua apprehendatur, nulla ratione mortis periculum cuitare possit. Nos vero tantum aliquot scaphas nobiscum habebamus, quas in Insula TRINIDADIS, parari iusseram, ad censum atque tributum collendum. Præterea totum etiam mensam à nauibus nostris aberamus, quas nautis non admodum instructas reliqueramus, promittentes nos intra 15. dies ad summum ipsis rursus affuturos.

Alij repertis sunt qui dicerent; aurum hoc ex BARBARIA à nobis in GVIANAM transportatum esse; qua quidem sententia adeo est absurdia, ut refutatione vix indigeat. Quod enim meam personam attinet, non equidem delector tam longis & periculois nauigationibus me ipsum decipere. Quorsum enim attinet somno & cibis laitoribus abstinerre, ardorem solis maximum sustinere, variis miseriis morbis & periculis se exponere, labores, curas & molestias ingentes pati, & fructum inde nullum referre vel expectare alium, quam ut MARCASITA ad nos, & aurum ex BARBARIA in GVIANAM perferratur? Confido autem omnes honestos & cordatos facile vel me tacentem intellecturos, parum laudis ex mendacio prouenire, & dolis neminem honestam apud alios famam, & admirationem sibi comparare posse. Ego sane non parum temporis perdidit in his itineribus, neque sumptibus ullis pepercii, saltem ut Maiestati Regiae gratificarer, & patriæ prodeßem. Illud enim per omnem meam vitam operam dedi, ut bona consilia, in actum producerentur, & insolentes Hispanorum negotiationes aliquo modo impedirentur. Et possem quidem facile ex hoc regno Guiana & provinciis e spectantibus, quas nuper inueni Reginam nostram longe potentissimam dittiſſimamque facere, modo tempestive & mature mibi de rebus necessariis prospiceretur, antequam Hispani suo hoc Regnum seruitutis iugo subiiciant. Quin imo non favore tantum Regia Maiestatis, sed & vita me ipsa indignum iudicabo, nisi res ipsa probauerit modo Regia Maiestas clementer annuat, suppetiasque mihi ferat) omnia quæ à me scripta sunt, minora esse quam dignitas & loci prestantia requirat. Iam lectorum ad sequentem narrationem & commentationem ubiorem remitto.

GVALTHERVS RALEGH.

F VERISSI-

VERISSIMA DESCRIPTIO AV- RIFERI ET PRÆSTANTISSIMI REGNI GVI- NÆ, QVOD HISCE TEMPORIBVS, A VETERIBVS REGNI PERV INCOLIS habitatur, & à posteris GVIANA-CAPÀ, potentissimi quondam in PÉRVIA Regis, possidetur, una cum descriptione ditissimarum Regionum & prouinciarum EMERIA, AROMAIA, & AMAPAIA, anno 1595, per novissimum & fortissimum Viuum GVAL- THERVM RALEGH, equitem Angliam inuentarum.

Solutio ex
Anglia.

NONO 1595. die Iouis 6.
Februarii, ex Anglia sol-
uiimus, & sequenti die fo-
lis septentrionalis Hispaniæ mōntes aspeximus;
cumq[ue] secundo fere sem-
per vento vteremur, bre-
ui tempore BARLINGES
scopulis à tergo relatis, ad insulas CANARIAS
peruenimus, appellentes, i7. eiusdem
mensis die ad Insulam FORTE VENTURA,
vbi duos vel tres dies queuimus, inde ad lit-
tus maioris CANARIÆ, & con sequenter ad
TENERRIFFAM peruenimus, vbi nauem ex-
pectauimus, quam Iuuenem leænam appellabat, in qua Capitanus AMYS PRESTO-
RES, cum sociis suis vehebatur, sed cum nauis illa septem vel octo diebus non adueniret, nec quicquam de ea perciperemus, sol-
uimus inde & Insulam TRINIDADIS peti-
mus, ego quidē solus cum nauis mea, & parua
nauicula ad Capitaneum CROSSEN perti-
nente, amiseramus n. ex conspectu nostro in
littore Hispanico, GALLIASSAM nauem,
quæ nobiscum ex PLEIMOVTH soluerat.
Aduenimus autē ad Insulam TRINIDADIS,
die 22. Martii, & anchoram firmauimus ad
cuspide siue verticem CVRIAPAN, quem
Hispani PVNTA de GALLO nominant, & ad
8. fere gradus pertingit. Ibi 4. vel 5. dies eom-
morati, nullum neque Hispanum neque Indum offendimus. In littore quidem cum à
promontorio CARAO, versus CVRIAPAN
nauigaremus, ignem confpeximus, sed metu
Hispanorum, nullus Indus nobiscum loqui
audebat, itaq[ue] ego interdum ad littus egref-
sus sum, vt terram & regionem istam aliquo
modo perlustrarem. Post dies aliquot à se-
ptentrione ad ortum paulo, à CVRIAPAN

Navigatio
in insulam
Trinidadis

Curiapan
vel Punta
de Gallo.

nos vertimus, vt istum assequeremur locum, quem Hispani PVNTA DE LOS ESPANNO-
LES, incolæ vero CONQVORABIA nomi-
nant. Sed interim tamen littus ego subinde
legere non destiti, omnem occasionem ca-
ptans, cum Indis colloquendi, & fluminum,
totiusque istius regionis qualitatem aliquo
modo per noscendi. Ex CVRIAPAN ad por-
tum quandam venimus, quæm Indi PARÍ-
CÓ hoimiant, vbi flumen recentis & dulcis
aque animaduertimus, homines autem
nullos inuenimus.

Hinc progressi sumus ad portum alium,
quem Indi PICHE, Hispani vero TIERRA
de BREA vocant. Inter hunc & portum
præcedentem, multa ego flumina récentis
& dulcis aquæ réperi, & inter ea, vnum
aquæ salis, in cuius littore multa ostrea in
ramis arborum crescebant, falsa & bonis-
poris. Et quidem ostrea illa in arboribus
& non in terra crescunt, quod in India oc-
cidental & aliis locis frequentissimum est. De scriptio
arboris cu-
liflam.

Hæc arbor ab ANDREA THEVE TO in
sua GALLIA ANTARCTICA cap. 26.
describitur, addita figura vel imagine
peregrini cuiusdam fructis. Describitur
etiam à Plinio in 13. libr. cap. 25. In GVI-
NA hōn paucæ etiam huiusmodi arbores re-
periuntur.

Circa hunc portum TIERRA de BREA lapides
sue PICHE tot reperiuntur Resinacei finaci.
lapides, vt omnes totius mundi naues istis
linete possis, nos probavimus resinam
istam in nostris nauibus, & inuenimus
illam admodum boham; non enim li-
quescit ardore solis, vt solet pix vel resina
illa, quæ ex Norvegia huc aduehitur, itaque
nauibus admodum est conueniens. Hinc
perue-

peruenimus ad ANNAM PERIMAM, & circa fluvium CARONEM, vbi ciuitas Hispanorum sita est, nauigantesque tandem appulimus ad PVNTO DE LOS ESPANNOLES vel CONQVORABIAM.

Insula TRINIDATIS formam pedi sue baculi pastoralis refert, angusta est, & verius septentrionem montrosa. Terra admodum bona est, quæ saccatum, gingiber, & aromata Indica alia proferre optime possit, abundant feris sylvestribus, oloribus, piscibus, & frugibus aliis, quin & MAYS & CASSAVEN habet, vnde panis conficitur, & radices alias omnes quæ in occidentali India seperiuntur. Hispani fatebantur ibi reperiri grana auri in fluuiis, sed quia de creueramus, ad regnum GVIANÆ tahquam Gazophylacium & repertorium omnis thesauri nos conferre, parum solliciti eramus de auro diligenterius ibi inuestigando & querendo. Hæc Insula ab incolis C A I R i vocatur, habitatur autem variis populis. Qui enim in PARICO habita, LATO, qui in PVNTO CARAO, ARVACAS vocantur, qui inter CAREOS & CARIADAN; SALVAIOR. inter CARAO & PVNTA GALLERA, NEPOIOS habitant, qui vero circa ciuitatem Hispanorum habitant, seipso CARINEPAGOTOS nominant. De cæteris populis fluminibusque nihil in præsentia dicam, mentionem eorum in loco commodi oratione facturus.

Nomina
populorum
in Trini-
dad.

Hispani in
Punto de
los Espan-
noles in-
ducias ex-
petunt.

Cum in PVNTO DE LOS ESPANNOLES ex nauia egredieremur, in hucenimis ibi multos Hispanos in excubiis constitutos, cumque signum pacis darent, misi Capitanum WHIDDON, qui cum eis loqueretur, virum honestum & singulari prudentia præditum, quem postea in Insula illa sepelire non sine magno dolore coactus sum, cum ex GVIANA reuersus essem. Videbantur cum Hispani nulli nobiscum pacem facere velle, idque magis ex desperatione suæ potentiae, quam aliis honestis de causis. Circa vesperam istius diei effugerunt ab ipsis duo Indi, & in parua CANOA ad nos venerunt, quorum unus erat CASSIQYs siue Dominus terra CANTIMAM, qui superiori etiam anno cum Capitaneo VV H I D D O N conuersatus fuerat. Ex eo veram accipiebamus relationem de Hispanorum viribus, de ciuitate ipsis, & de præfecto ciuitatis DON ANTONIO de BERREO, qui dicebatur in GVIANA occubuisse, sed res aliter habebat.

Commer-
cia Hispa-
norum in
Anglia.

Dum in PVNTO DE LOS ESPANNOLES comoraremur, accedebant quidam Hispanorum militum, linteas & pannos à nostris empturi, & nostras simul etiam naues inspecturi, quos promore nostro liberaliter excepimus, vnde totam regni GVIANÆ

conditionem & commoditatem, quæ ipfis quidem nota erat, ego cognoui. Vino enim exhilaratos hosce milites, qui iam aliquot annis vinum non viderant, eo perduximus, vt Regnum hoc GVIANÆ laudare, & opes diuiciasq; eius celebrare per incogitantiam inciperent, cumque ego simularem me eam saltem ob causam eo venisse, vt Anglos, quos in VIRGINIA reliquissim, visitarem, nullo negotio viam ad hoc Regnum ab illis expiscatus sum.

Causa moræ in hoc loco nostræ duplex erat, vna quod cogitabam de BERREO me vlcisci, qui anno superiori 8. viros, qui sub Capitaneo VV H I D D O N erant, prodiderat, dum ille profectus esset ad inuestigandum E. BONAVENTURE. Altera vt indies plura ex Hispanis cognoscerem & inuestigarem de regno GVIANÆ, fluminibus, itineribus, & aliis commoditatibus eius, itemque de irito conatu dicti B E R R E I, in actum rursus producendo.

Interea dum tempus ita falleremus, accedit ut cum alio quodam CASSIQY o in portu versus septentrionem habitante, amicis dormi & familiariatem contraherem, qui mihi referebat, dictum BERREVM, in MAR GARITAM & GVMANAM missile, vt exercitum euocaret, quo nos sub discessum nostrum inuaderet oppimeretque. In tota enim Insula sub capitib; pœna cauterat, ne quis Indorū nobiscum loqueretur aut quicquam contraheret, quin & duos, qui hoc mandatum transgressi erant, supplicio afficerat, vt postmodo mihi relatum est. Nihi minus tamen singulis noctibus quidam nos accedebant, qui de crudelitate & intolerabili eius tyrannie supra modum querabantur, quod nimurum terram istam pro libitu partiret & militibus suis distribueret, veteribus CASSIQYs & terræ Dominis in seruitatem redactis, quos etiam in vincula coniectos ardentilardo aspergere, & variis modis torquere non vereretur. Et hoc quidem ita esse, ipse postmodum deprehendi, cum enim in ciuitatem eorum venissem, inueni 5. Regulos siue uces, quos in India occidentali CASSIQYos vocant, in vincula coniectos, fame & cruciatibus variis fere consumptos. Hi reguli sua lingua vocant ACARVANA, sed ab eo tempore, quo Angli Galli & Hispani ad hæc loca venerunt, nomen Gubernatorum usurpant, cum audierint supremum nauis Rectorem, Capitanum siue Gubernatorem vocari.

Horum igitur 5. Gubernatorum, quos in vinculis inueni, nomina erant, VVANNANAWANNARE, CARROAORI, MARQVARIAMA, IARROOF PANAMA, & ALTERIMA. F 2 Cate-

conuersa-
tione
In-
tu
dormi &
sub pena
capitu,
prohibite,

Sæuitia &
crudelitas
Berrea.

Nomina
5. regulari
in vincula
à Berreo
coniectorū.

Cæterum cum omnem occasionem obseruassim, oppressi circa vesperam EL CAMPO de G V A R D I A , & præmisso Capitaneo CALFIELD cum 60. armatis, ipse cum 40. infuscatus sum, ad ciuitatem istam nouam quam S. I O S E P H vocabant expugnandum.

Quam etiam nullo negotio expugnauimus, omnibus qui in ea erant libere dimissis, excepto BERREO & sociis eius, quos captiuos mecum in nauem abduxii, ciuitate ista S. I O S E P H , videntibus omnibus Indis, in iecto igne funditus deleta.

Ciuitas S.
Joseph ex-
pugnata
& igne de-
leta.

Eodem die aduenit Capitaneus GEOR-
GIVS GIFFORD cum naui Regiæ in Anglia
Maiestatis, nec non & Capitaneus KNY-
MIS, quos ego postea in littore Hispanico
amisi, vna cum GALLIASSA, & quibusdam
aliis nobilibus, qui classi nostræ magno ad-
iumento fuerant.

Quid con-
nocatis
istius Insulae
inter quos B E R R E V S etiam quosdam ex
la incolis
alii regionibus adductos, in pernicie in-
proprietatis
& signifi-
caturum fit. Postea conuocatis omnibus istius Insulae
Ducibus, qui Hispanorū iurati hostes erant,
inter quos B E R R E V S etiam quosdam ex
la incolis alii regionibus adductos, in pernicie in-
colarum ibi constituerat, significauit eis per
interpretem, quem mecum ex Anglia addu-
xeram; Me esse ministrum cuiusdam Regi-
næ, que adhuc virgo, & potentissima C A S-
SIO YR in occidente esset, cui plures C A S-
SIO YR subiecti essent, quamarbores in tota
ista Insula reperiarentur. Præterea huic Re-
ginæ inimicitias esse cum CASTILIANIS,
propter immanem ipsorum crudelitatem &
fæxitiam, & eam omnes circumiacentes po-
pulos à seruitute & tyrannide Hispanica so-

lere liberare, quemadmodum etiam me
nullam aliam ob causam in istam Insulam
iam misiffet, quam vt incolas à iugo Hispano-
rum liberarem, & Regnum G V I A N A E ,
contra eorum impressionem defendarem
tutumque redderem. Monstrabam eis etiam
effigiem Regiæ Maiestatis, quam tanta
cum admiratione venerationeque intue-
bantur, vt ad idololatriam adducifacile po-
tuissent. Hæc eadem eriam in finitimus Re-
gionibus, cum Regnum G V I A N A E peterem,
populo passim proponi curauit, vnde nomen
Maiestatis Regiæ apud exteris istas natio-
nes adeo innotuit & celebre factum est, vt
hodie Regina nostra in remotissimis istis lo-
cis EZRA BETHA CASSIPVNA A QVERE-
WANA vocetur, hoc est, Elizabetha, supre-
ma princeps, & potentissima Domina.

Celebritas
nominis
Regina
Anglia.

Postea reliquo PVNTO DE LOS ESPAÑ-
NOLES, reuersi sumus in CVRIAPAN, cum
que BERREO meus captiuus esset, inqui-
rebam ex eo quantum poteram & ipsi no-
tum

Berreisfa-
milia &
origo.

tum erat, de statu & commoditatibus Regni GVIANÆ.

Hic BEAREVS, nobilis erat magnæ & illustris familie, qui Regi Hispaniarum NEAPOLI, Mediolani, & in Belgio fidelissime, summa cum prudentia seruierat, & quidem bellissimus erat, & animi minime abiecti. A me seruatus & habitus est ita, ut dignitas eius poscere videbatur, & tempus istud permittebat.

Status &
conditio
Regni
Guanæ.

Superiori anno emiseram Capitanum WHIDDON, ut omnem statum & commoditatem huius regni GVIANÆ exploraret, statueram enim iam tum, hanc Regionem patet facere, & imperio Regine nostræ subiucere. Sed longe alienam à veritate acceperā relationem. Regio enim ista ultra 600. miliaria Anglica à mari abest, quod ex BERREO perceptum, ego hoc populum meum summo studio cœlaqui, quia alias ad propositū hoc meum perficiendum agre consensiflet. Ex his autem 600. miliaribus, iam superata erant 400. Naves n. nostras tot post nos miliaribus in mari reliqueramus, ut eo felicius & facilius propositum finem assilem possemus, itaq; 400. ista miliaria, exiguis & vilissimis conferceramus nauigii. Nam ex carina veteris cuiusdam Oneraria, paraueram nouam triremem, & in quadam actuaria nauis, duabus cymbis, & scapha alia, nauis illius, quam iuuenem leænulam vocant è nostris 100. armati cum cibo & commineatu ad mensum vnum sufficiente, iter illud ingressi sumus, ubi quidem cogebamus sub dio pernoctare, & omnibus cœli iniurias subiecti atq; exposti esse, in duris afferibus somnum capientes. Et cibo (quod pessimum erat) velcentes, qui astu solis ita infectus atque corruptus erat, ut odore tam graui & fœtidō nates laderet, quo nullus carcer tota Anglia afficeret captiuos potest.

Conatus
noster eur-
impeditus.

Si Capitanus PRESTON aliquanto ciuitatis ad Insulam TRINIDADIS venisset, (iam menis ille elapsus erat quo nos ibi manufuros ipsi polliciteramus, donec ex portu Hispanico veniret) si inquam ipse diebus 10. aduenisset, priusquam aquæ creaserent, prouidubio vñq; ad magnam ciuitatem MANOA delati fuissent, vel ad alias ciuitates pagofque, ut ita ditorum reditu nostri in patria fuissent exhiblati, sed voluntas Dei nō erathac quidem vice suam nobis gratiam largiri. Si autem fortuna & vocatio mea me rursum ad ea loca mittere vellet, libenter ego vitam meam huiusmodi itineribus consumerem. Quod si vero aliis quisiā ad hanc rem cligeretur, ego ipsi spondere & certissime polliceri possum, eum plus effecturum, quam vñquā in MEXICO à CORTE SIO, vel in PERV

à PIZARRO, effectum est, quorum ille quidem, CORTE SIVS, principatum MOTEZUMÆ, huc vero, PIZARRVS, regnum GVASCAR & ATTABALIPÆ deuicit & superauit. Et quicunque, hoc regnum acquisuerit, ille princeps & Dominus futurus est maioris auri, ciuitatem etiam & populorum plurimum, quam vel Hispanorum REX, vel Turcicus etiam Imperator.

Quia autem fortasse aliquis dubitare posset, & interrogare, quomodo factum, quod regnum hoc GVIANÆ, tot ciuitatibus, pagis, templis, atq; thesauris ornatum sit, operæ premium me facturum putavi; si breuiter indicarem, quomodo modestus Imperator, suam à principib. in PERV originē traxerit, de cuius regionibus, ciuitatibus, variis consuetudinibus, diuitiis, & victoriis à PETRO de CIEZA, FRANCISCO LOPEZ, & aliis ingentia volumina scripta sunt. Nam cum FRANCISCVS PIZARRVS, DIDACVS ALMACRVS & alii, qui Regnum PERV deuicerunt, ATTABALIPAM, qui filius fuit GVASCARIS interfecerant, qui quidē ATTABALIPA fratre suum natu maiorem GVASCAR antea etiam trucidarat, fuga sibi confulens iunior GVIANACAPA filius, multa mília milii secū ex Regno OREONES abduxit, & in istam America partem se contulit, quæ inter fluuium istum magnum AMAZONES, & BARAQVAN, sita est, quæ etiam ORENOQUE vocatur.

situs, sta-
à PERV ad ortum, sub linea Äquinoctiali, tura, reli-
plus auri habet, quam vlla alia regio in gto, & opes
PERV plures etiam ciuitates, quam PERV, regni Gu-
vñquā habuit, cum adhuc in flore esset, v-
titur etiā iuribus & statutis, quin & religio-
ne regni PERVANI. Relatum etiam mihi à
quibusdam Hispanis est, qui ciuitatē regiam
MANOA, quam Hispani EL DORADO no-
minant, viderunt, ciuitatem istam magnitudine & diuitiis, omnes ciuitates totius mundi, quæ quidem Hispanis haçtenus vñsæ sunt, longe superare. Adiacet ciuitas ista mari aquæ salæ, longo 200. LEGVAS, instar maris Caspii vel Hyrcani, de cuius magnitudine, præstantia & imperio, quemadmodum etiam de GVIANACAPA, qui auus fuit moderni Imperatoris in GVIANA, ita scribit FRANCISCVS LOPEZ, in vñiuersalifua historia: Todo el servicio de su casa, mesa y cozina era de oro y de plata, y quando menos, de plata y cobre, por mas vezlo. Tenia en su recamara estatuas buccas de oro, que parecan gigantes, y las figuras al proprio, y tamaño de quantos animales, aves, arboles, y yerbas produce la tierra, y de quantos peces cria la mar y aguas de sus reynos. Tenia asijogas, costales, cestas, y troxes de oro y plata, vimeros de palos de oroque

pareciesen lenna vajada para que mar. En fin, no auia cosa en su tierra, que no la truviesser de oro contra hecha, y aun dizen que tenian los Ingas un venges en una Isla cerca la Puna, donde se quyan a holgar en lamar, queten la Ortaliza, las flores, y arboles, de oro y plata, inuencion y grandeza hasta entonces nunca vista. Allendo de todo, esto, tenian infinitissima cantidad de plata y oro para labraren el Cuzco, que se perdio despues la muerto de Guascas, y los indios lo escondieron, viendo que los Espanoles lo tomaban y

*Opes Regis
Guiana-
tapa.*

*Hortiima
ginarii ex
aurro &
argento
extrudi.*

*Potentia
Regis Hi-
spanici
vnde.*

mus in CVRIAPAN. IOHANNES MARTINES scriniorum in ORDACO magister, aperuerat primo ciuitatem MANOA, iter & nauigatio eius consignata erat in Grammatophylacto IVAN de PERTO RISO, cuius copiam habebat BERREVS, sperans se faum quoque propositum ad felicem finem, iuxta hanc descriptionem perdustrum. Nam & AVRELIANO amnead aperiendam regionem GVIANÆ instructus, cum veniret per fluuim AMAZONAS, decreuerat ciuitatem MANOAM expugnare, sed ipso in mari submerso, & clavis tempestatis euerfa, nihil ea vice tentatum fuit. Post hunc alias quidam DÍEGO HOR TAD O hoc fine ex Diego Hor Hispania, cum 600. militibus & 30. equis tado ciuitatem GVIANÆ apertam, cum omnibus suis interfectus est, omnibus fere ipsius nauibus submeritis atq; pugnatueris. Quinimo longo tempore ignorantum fuit, quo ipse deuenissem, donec BERREVS anchoram nauis eius in flumine ORENOQUE reperit, vnde multi cogitarunt, cum in mari submersum & extintum fuisse. Quod autem dictus MARTINES eo usque progressus est, ut in ciuitatem Regis INGÆ venerit, Martines hac ratione factum est. Cum HORTADVS in Manao

*tatem Ma-
noam ex-
pugnatu-
ris.*

*Quomodo
Martines
hac ratione
factum est.*

*Cum HORTADVS in Manao
in portu MORE QVITO moraretur, & per in-
curiam castra ipsorum igne accendarentur,
dictus iste MARTINES, qui supremus eo-
rum gubernator erat, ad mortem conde-
mnatus est, sed milites, qui ipsi admodum
fauebant, sua intercessione effecerunt, ut in
CANOAM nauiculam aliquam solus cum
armis suis, sine omni cibo, poneretur, & ita
in flumine isto dimitteretur. Quo facto ae-
cidit, ut CANOAVEL nauicula ista recto cur-
su ad quosdam GVIANOS occasum versus
habitantes, laboreret. Qui cum nullum un-
quam Christianum siue hominem albi
coloris vidissent, videntes eum admodum mi-
ratissunt, & assumptum hunc MARTINES
pro miraculo in regione sua hinc inde deduc-
serunt, donec tandem etiam in ciuitatem
Manoa veniret, ubi Rex INGA sedem suam
habebat. Rex autem cum hominem vidisset,
statim animaduertit, eum Christianum esse, (non multum enim temporis adhuc præterierat, quo fratres sui GVASCAR & AT-
TABALIPA interfecti erant) itaque assumptum eum in Regiam suam satice honorifice & liberaliter tractauit. Ita vixit hic MAR- Martines
TINES in ciuitate MANOA, 7. mensibus, ut obligatio
portam non egredieretur, quin etiam si oculis per
quando eum secum isti Indi ducerent, ocu- Guianam
los ei obligabant, ut videre nihil posset. Post
septem menses, cum lingam istam iam me- ducitur
diocriter intelligere coepisset, interrogavit
eum*

INGARVM hortos imaginarios in Insula Py-
nana habuerit, ad quos acerem mutandi grati-
a, mari ire solitus sit, omnis generis floribus, & fruticibus, arboribus ex argento & auro factis exornatos, tanta arte, ut nihil tam preciosum pulchrumque ante sit in-
uentum, visumve. Maximam præterea vim
auri & argentirudis habebat, quod à GVASCARE post mortem suam relictum, Indi
occultarant, cum viderent Hispanos omnia
rapere & ex regno suo in Hispaniam mittre-
re. Sequitur in cap. 17. FRANCISCVS PI-
ZARRVS omne aurum & argentum ATTABA-
LIPÆ ponderauit, postquam in manus
suas illud venissem, pondus vero, auri talibus
verbis ibi exprimitur; Hallaron cinquenta dos
mil marcas de buena plata y un millon, y trescientos y
veinte y seis mil, y quinientos pesos de oro, hoc est,
Intenerunt 52000. marcas argenti puri, &
1326500. pesos auri, qui sunt Castilianici
coronati.

Quamuis autem haec fidem fere omnem
superare videantur, facile tamen apparebit,
nihil hic fictum vel excogitatum esse, si ve-
limus tot millia considerare, quæ quotidie
ex PERU in HISPANIAM mittuntur, ipso
enim facto deprehendimus, Regem Hispanum,
propter diuitias & opes regni PERU
omnibus totius Europæ Monarchis princi-
pibusque longe superiorem esse.

In portu ORENOQUE commorati sumus
20. diebus, & postea naues nostras reliqui-

Martines
dimitti-
tur.
eum Rex, vtrum domum redire, vel in suo regno secum manere mallet, & cum MARTINES maiori suorum desiderio teneretur, veniam ipsi dedit, domum rursus abeundi, adiunctisque ei aliquot GVIANIS, qui cum ad flumen ORENOQUE comitarentur, dimisit eum bona cum gratia, tanta insuper auri copia donatum, quanta a comitibus ferri potuit.

Martines
moritur.
Cum autem ad flumen venisset, spoliarunt eū GVIANI & ORENOQUE, qui in vicinia habitabant, omni suo thesauro, exceptis duabus lagunculis, quas auro puro impleras, ipsi potu repletas esse autem bant. Postea nauicula CANOA, ad Insulam TRINIDADIS in flumine ORENOQUE, nauigauit, & inde, ad S. IVAN de PERTO RICCO, ubi postquam longo tempore vixisset, constitutus tandem in Hispaniam redire, sed morbo corruptus perierit, cumque in agone esset, & de vita desperaret, vocato ad se fa-

cerdote, qui ipsi S. Synaxin communicaret, post commemorationem totius historie & curriculi sui, produxit aurum suum, illudque Ecclesiae eius loci testamento legavit, vt pro salute sua vota faceret & supplicaret.

Hie MARTINES primus fuit, qui ciuitatem MANOAM, EL DORADO vocavit, vt à BERREO mihi significatum. Incolae huius regionis GVIANAE omnes sunt strenui portatores, & potando omnes nationes populosque longe superant. Quando autem Rex vel Imperator conuiuum facit, Dukes & Gubernatores qui ad conuiuum invitati cum Rege bibere debent, primo omnes nudato corpore illinuntur balsamo albo; C V R C A abiispis vocato, postea à quibusdam Regis ministris ad hoc officium deputatis, tenuissimus ex auro puluis exilibus calamis aspiratur vniuerso eorum corpori, vt inauratipertotum corpus apparant.

Manoam.
utas cur
El Dorado
vocata &
a quo.

Cum ita sunt præparati, accumbunt, & continuis 6. vel 7. diebus strenue potant. Hanc ob causam, quemadmodum etiam propter incredibilem auri copiam, quam ibi vidit, ciuitatem istam EL DORADO vocavit, cum & omnes in templis statuerint, & vniuersa, quibus in bellis vtruntur,

armæ ex puro auro facta sint.

Post hæc omnia cooatus est quidam PEDRO de OSVA eques Nauarræus, Regionē hanc GVIANA rursus inquirere, qui ex regno PE-
NÆ egreditus, nauem suam in fluo OIA fa-
bricauit. Fluuius hic versus Austrum labi-
tur in QVIE TO, vbi multa aqua in fluo inquirere.

AMAZONES descendit circa locum istum, quo OSVA cum vniuerso suo populo ex terra MVTILONES est egressus. Ego sane mihi omnino persuasi, hoc imperium sive regnum, Reginæ Angliæ reseruari, siquidem nemini, quotquot suas vires in eo experiri haec tenus voluerunt, res feliciter & ex animi sententia cessit. Quod quidem hic aliquanto prolixius persequi & demonstrare liber.

Hic PEDRO de OSVA, habebat in populo suo quandam Boscum sive Cantabrum, humiliatum familiæ, qui vocabatur LOPES AGVIERRETZ, eratque ALFEREZ sive signifer. Hic post aliquot septimanæ, cū militæ multo itinere & cōmeatus defecutu fere defecissent, nec propter flumen AMAZONES quicquam in itinere consequi possent, excitato in populo tumultu, seipsum Ducebat, cumque interfecto OSVA & omnibus qui à partib. eius fuerant, palmarum obtinuerat, omne sibi in populum imperiū sumpsit, volens non tantum regnum GVIANÆ, sed & vniuersam PERUVIAE regionē, & totam occidentalem Indianam in suam potestatem redigere. Habebat à partibus suis 700. milites, qui plures ad se sibi allicet, numerumque suum quotidie augere & operam dare sibi velle promiserant, ut omnes ciuitates in PERU potestati sibi subiicerentur. Sed viam in flumine inuenire non potuit, quia in GVIANAM perduceretur, neq; etiam suum cursum ad Regionem PERU vertere, propter rapidissimum fluminis AMAZONIS defluxum, & cogebatur circa ostium aliquod fluminis, aquam istam traiicere, quod ostium ad minimum 1000. leguas ab eo loco absit, vbi naucem primo confunderant, quod iter in littore confecerat, donec venisset in MARGVERITAM, septentrionem versus à MONPATERIAT, quib; locus hodie PERTO DEL TYRANNO vocatur, propterea, quod DON IVAN DE VILLA ANDREDA ibi interfectus est, qui erat Gubernator in MARGVERITA, & pater illius DON IVAN SARMIENTO, qui & ipse ibi Gubernator fuerat. Hic cumplice & IOHANNES BVRG venient, expugnata & superata Insula, omnes gladio interfecit, qui sibi resistebant. Inde in CVMANAM progressus, eadem in incolas crudelitate sanguini, qua usus erat in MARGVERITA, & breuiter dicendo, vastauit ipse vniuersum littus in CARCAS, vna cum prouinciis & Regionibus ad flumen VENSVALLO & RIO de BACCHE sitis. Haec si recte memini facta sunt eo anno, quo Dominus IOHANNES HAVKIVS cum alio, qui dicebatur IESVS LVBE CENSIS, ad S. IVAN de LEVA, natiuit. Retulit enim ipse mihi se ali-

quem in littore isto animaduertisse, qui magnas turbas in flumine AMAZONVM dedisset.

Dicitus AGVIERRETZ pergens in suo proposito, venit ad S. MARTHAM, quo pago superato omnes sibi resistentes trucidauit, constitutique postea NVEVO REYNO de GRANADA aggredi. Itemque PAMELONE, MERIDA, LAGERITA, IVNIA, & omnes alias ciuitates NVEVO REYNO expugnat.

Aguierretz ita in Regionem PERU perrumperet, sed in pugna quadam in NVEVO REYNO superatus & vietus est, cumque ratione nulam elabendividet, gladio propriam suam filiam interfecit, dixitque se, quandoquidem eam ad principatum euchere non posset, nolle etiam committere, vt mancipium suam Hispanorum facta, Tyranni & proditoris filiam se esse subinde audire cogeretur. Atque hi exitus contigerunt illis, de quibus haec tenus dictum, AVRELIANO, nimirum, HORTADO, MARTINES, OSVA, & AGVIERRETZ.

NOTA. Nobilissimus & clarissimus Dn. CAROLVS CLVSIVS, suis literis nuper ad duos fratres de Bry, Lugduno exaratis, commemorat s; anno 1565. SIVILÆ, in Hispania, integrum tractatum duos digitos crassum, lingua Hispanica de crudelitate & Tyrannide huius AGVIERRETZ vidisse, concessum sibi ab amico quodam suo SENNOR PEDRO, qui super argentum, quodex PERU prouenit, inspecto & constitutio erat, ut illud exploraret & monetariis postmodum distribueret. Hunc tractatum scribit dictus Dn. CLVSIVS se libenter describere voluisse, & postmodum cum aliis communicare, tanquam lectione dignissimum, propter varias huius AGVIERRETZ machinationes, sed vix potuisse eum legendo percurrere, siquidem non diuinus quam unam noctem eum retinere potueris. Commemor autem s; in eis alia haec quoque legisse, que ad confirmationem huius historie facere possunt, nempe: Quod dictus LOPES AGVIERRETZ, cum se undique cinctum videbat, & nullam elabendam rationemque excogitare posset, ad unigenitam suam filiam, quam ex DON N. de MENDOZA uxore suscepit, conuersus, dixerit: Et tu quidem filia, meiam manu trucidabere, ne quam ego filiam post mortem meam relinquam, quae proditoris & Tyranni filia audiat. Filia perierat facta crudelis hac voce & sententia, petuit à patre, ut sibi parceret, donec fusis ad Deum precibus, animam suam in manus Domini commendaret, quod quidem ea conditione ab eo impetravit, ut preces non protraheret, sed quam cito & solueret. Cum vero in genna prolapsa, orare ad Deum capisset, pater mora impatiens, sclopeto corpus eius traiecit, cumque videret, eam adhuc vivere, nec prostraram effe isto iectu, arrepto pugione cor ipsius & pectus transfixit. Quo facto filia,

*Veronymo
Orsal.*
filia, BASTA PADRE, hoc est, sufficit mihi pater, dicitur. & extincta est, post cuius mortem, ipse quoque statim captus & misere trucidatus est, qui finis fuit & exitus huius Tragédia.

*Don Pedro
de Silva.*
Post hos secutus est IERONYMVS ORTALVS de SARRAGOSSA. Hic venit cum 120. armatis & circa mare impressionem fecit, sed fluctibus maris ad litus in PARIA propulsus est, prope S. MIGUEL de NIVIRI. Eodem tempore suam quoque fortunam expertus est, DON PEDRO de SYLVA Lusitanus, ex familia RVICOMES de SYLVA, qui propter fauorem & gratiam in qua RVICOMES apud Regem erat, ablegatus est, sed & ipse ad scopum collimare non potuit, postquam enim ex Hispania solitus est, & venisset in fluviū MARAGNON sicut A M A Z O N E S, ita ab incolis istius loci exceptus est, ut tantum septem viuī remanerent, ex quibus vero duo tantum domum reuersi sunt.

*Pedro Hernandez
de Serpa.*
Post hunc venit PEFRVS HERNANDEZ de SERPA; qui cum in CVMANA Occidentalis Indiæ appulisset, perrexit ad ORENOCEN terram, 120. LEGVAS CVMANA distantem, sed in itinere ab Indianis, qui vocantur VIKIRI, oppressus est, ira quidem ut de 300. militibus ne 18. quidem cuaserint. Cum DUX PRESTON, S. JAGO de LEON, ciuitatem magnam, & procul in terra istam, cepisset, habebat in naui suo nobilem quandam captiuum, qui vnuus ex illis 18. fuit, qui de militibus PETRI HERNANDEZ de SERPA, remanserant. Hic exponebat nobis, qualem opinionē & sententiam Hispani de hoc Regno GVIANA & EL DORADO, metropoli Regis Inga, conceperint. Italius quidam Hispanus, qui captiuus ad nauem nostram delatus erat, commemorabat, quod apud BERREVM, cum ex finibus regni GVIANA discederet, vidisset circiter 40. partinas ex puro auro, & gladios ex GVIANA auro distinctos, cristas etiam & calamos ex auro quam artificissime extructos, quæ omnia ipse ad Regem Hispanum mississet.

*Don Gon-
calo Ce-
menes, de
Casada.*
Postea ad hoc negotium electus est à VICEREGE ADELANTADO, DON GONZALVS CEMENES de CASADA, qui ex praecipuis vniis fuit, qui terram EL NVEO REYNO de GRANADA, expugnarant, cuius una filia DON ANTONIO de BERREO, matrimonio iuncta erat. Hic GONZALVS transitum quærebat in fluviū PAMPAMENE, qui ex QUITO in PERUAD 200. LEGVAS prolabitur, in fluviū AMAZONVM se se exonerans. Sed cum nullum ingressum reperi posset, coactus est non sine maxima iactura suorum militum reuerti. Dictus GONZA-

LES filiam suam BERREO in matrimonium dederat, accepto ab eo iuramento, quod negotium hoc continuare & ad finem perduere, omni etiam vita sua discrimine atque periculo posthabito, vellit. Nam & iuramento mihi postea à BERREO confirmatum est, dictum GONZALES ultra 300000. coronatos in hoc itinere insumpsiisse, & tamen eo ysq; peruenire nunquam potuisse, quod ego cum exiguis meis copiis, quæ vix 100. viroru erant, iam perueniрам. Nec vero quisquam ante haec tempora BERREO hanc regionem monstrare & aperire potuit, nisi quod ante paucos annos ex relatione Regis CARAPANA, aliquid perceperat. Et BERREVS quidem 1500. Anglica miliaria confecerat, antequam vnum accessum ad regnum istud sciret, nec potuit etiam ad illud pertingere. Secutus est n. fluviū CASSANAR, qui se se exonerat in fluviū maiorem PATO dictum, PATO autem, labitur in META, META in BARAQUAN, quem & ORENQVE vocant.

*Descriptio
itineris &
navigationis
Berreo.*

BERREVS iter ingressus est, ex NVEO REYNO de GRANADA, ubi habitauerat, & hereditatem ab GONZALO, locero suo accepérat. Habebat sc̄cum 700. equos, & magnam copiam Indicarum mulierum atque mansipiorum. Ceterum quis sit fluviorum omnium ductus, quis situs huius regionis respectu finitimarum, quem introitū CEMENES quaferit, & quem ego cum BERREO accessum inuenerim, Regia Maestati, ex tabula quadam, quam quidem nondum ad finem perduxi, clarissime parebit. Quam quidem tabulam, in gratiam Regiae Maestatis confeccā, ego vnicē & submisse peto cū aliis non communicari, sed probe afferuari, ne mihi consilia aliarum quoque nationum noceant. Exploratum enim habeo, Gallos hoc anno aliquid molituros, sed ipsi eiusmodi cursum habent, ut mihi parum ab eis sit metuendum. Significatum mihi quidem est à viris fide dignis, antequam ex Anglia soluerem, quod Gallorum ADMIRALIVS VILLIERS, aliquot naues ad fluviū AMAZONVM adornaret, ad quem fluviū Gallisæ piffissime excurrunt, & multo auro onusti reuertuntur, quod ipsum quidem confirmabat Dux quidam siue Gubernator nauis aliquius Gallicanæ, quæ ab isto flumine AMAZONES reuertebarat, cum ex VIRGINIA ego domum redirem. Quin & hoc ipsis anno quidam in HELFORD fuit, qui indeveniat, & 14. mensibus in flumine AMAZONES hæferat.

*Quomodo
aurum ex
Guiana
adfluviū
Amazones
perduca-
tur.*

Quanquam autem GVIANA hoc itinere & ductu non possit aperiri, tamen aurum ex GVIANA in minoribus fluuiis quicquid GVIANA in fluviū AMAZONES labuntur, eo defertur.

defertur. Nam & Indiani in TRINIDATIS Insula aureas accipiunt patinas ex G VI A N A , & CANIBALES ex DOMINICA , qui in Insulis illis habitant, quas quotannis nostræ naues Indiam occidentalem petentes præteruehuncuntur. Quemadmodum etiam Indi ex P A R I A , T V R C A R I S , C H O C H I , A P O T H O M I O S , C Y M A N A G O T O S . Et omnes incolæ montium P A R I E , in regionibus VENESVELA , MARICAPANA , præterea etiam CANIBALES vel Anthropophagi ex G V A N I P A , A S S A W A I , C O A C A , A I A , vna cum omnibus finitimus nationibus, quas in supra dicta tabula desighnauit: Omnes in qua hæ nationes, aurum suum ex G V I A N A accipiunt. Gallicus quidam scriptor T H E V E T U S scribit, incolas regionis, circa fluuium A M A Z O N E S , aureas gestare planulas, & à D O M I N I C A usque ad populum A M A Z O N E S , quæ loca distant inuicem ultra 250. L E G V A S , potissimum quoque aureas patinas gestare, quas ex G V I A N A habeant. Qui in fluuio A M A Z O N E S mercaturam exercent, semper nauibus auro onustis domū reuertuntur, quod aurum per fluuia alia ex G V I A N A in fluuio A M A Z O N E S labentia, eo transfertur, ex quibus fluminibus vnum circa regionem T I S N A D O S vel C A R E V N A fluit.

De bellicofismulieribus Amazones.

Ego sane diligentissime ex senibus & illis qui multum experti erant, quæsiui de omnibus aquis fluminibusque, quæ circa O R E N O Q V E & A M A Z O N E S reperiuntur, & admodum cupidus eram veritatem de hisce bellicosis mulieribus A M A Z O N E S cognoscendi, cum quæ de illis dicuntur, à quibusdam credantur, ab aliis vero pro fignitatem habeantur. Et obiter quidem hic, licet à proposito paulatim discedam, commemorare volui, quid mihi pro certo & vero de hisce mulieribus natratum sit, à C A S S I Q V O siue Duce aliquo istius regionis. Mulieres hæ in australi plaga prouincia siue regionis T O P A C O habitant, & dominium suum habent in Insulis australibus, 60. miliaribus ab ostio fluminis distantibus. In anno senel tantum viros suos admittunt, & per vnum saltum mensem cum illis viuunt, idque ut ex narratione eius colligere potui, Aprilēm.

*Continua
tio itineris
Berree.*

Vtautem ad B E R R E i propositorum reuerttamur: Ipse iter suum ingressus in N V E V O R E Y N O cum 700. equis, & commeatu necessario, in laterc fluuii C A S S A N A R vectus est, qui in N V E V O R E Y N O ex montibus apud ciuitatem T E N V I A oritur. Exhibet montibus oritur etiam fluuus P A T A , qui ambo, in fluuim M E T A se se exonerant, qui prouenit ex illis montibus, qui circa ciuitatem P A M P E L O N A M in N V E V O R E Y N O de-

G R A N A D A cōspiciuntur. Hi omnes quemadmodum etiam fluuus G V I A R E , qui ex montibus T I M A V A descendit, cōgrediuntur atque miscentur in fluuio B A R A Q V A N , vbi etiam nomina sua amittunt. Fluuus B A R A Q V A N , vbi paulatim descendit, vocatur O R E N O Q V E . Ex altero latere montis T I M A V A profuit fluuus R I O G R A N D E , qui sefed ad S. M A R T H A M in mare exonerat. B E R R E V S itaque superato fluamine C A S S A N A R , venir in fluuim M E T A M , equitamen in littore semper sequētibus, nisi quando eos transuerheret neccesse erat, ad quem vsum ipse péculiares naues parauerat. Itaque & M E T A M fluuim cum superassent, consequenter in B A R A Q V A N fluuim venerunt. Sed cum in hunc fluuim rapidissimum effent ingressi, incepit numerus tam populi quam equorum indies decrescere, velocissimum enim iste fluuus est, & multis tumulis arenariis, saxis item & scopulis admodum infestus. In hoc fluuio superando totum iam annum confecerat, & tamen de nullo adhuc ingressu in G V I A N A audierat, donec ad ultimos terminos regionis A M A P A I A veniret, quam regionem cum militi suo pérageretur. Inde ad fluuim C A R O L I supererat adhuc iter octo diērum, sed ulterius quidem ipse non est progressus.

Apud incolas regionis A M A P A I A admodum celebris est G V I A N A regio, sed incolæ mapaii isti totis tribus mensibus (ex illis sex mensibus, quibus B E R R E V S apud eos communatus est,) cum eo cōmercia nulla exercebant. Hæc regio A M A P A I A etiam aurifera est, vt ex P E R R E I , & aliorum ex G V I A N A , cum quibus mili commercia erant, relatione percepit, & adiacet fluuiō O R E N O Q V E . In hac regione amisit B E R R E O , 60. præstantissimos milites, & maximam partem suorum equorum, qui ipsi adhuc superfuerant. Tandem autem mutuis congressibus populoru, pax inter eos firmata est, in cuius confirmationem ipsi B E R R E O , 5. imagines ex auro puro factas, & clinodia alia afferabant, quæ, vt ipse iuramento mili confirmauit, tam artificiosæ & eleganter facta fuerunt, vt simile quid in Gallia, Hispania & Belgio non videbit, imo vt Rex Hispania eas videns non posset non mirari, ab istiusmodi barbaris hominibus, qui omnibus idoneis instrumentis, qualibus quidem nostræ aurifabri uti solent, carent, tam pulchrum quid & artificiosum potuisse produci. Populi in A M A P A I A , qui ipsum hisce muneribus donarant, vocantur A N A B E S , & fluuus quidem O R E N O Q V E ab illis abest 12. miliarib. Anglicis, sed ad istū locum vbi se se fluuus iste in mare exonerat, 800. miliaria Anglica adhuc numerabantur.

Regio

Amapaiā
ni Berro
munera
largiuntur.

*iuuli ve-
enatis
amata.* Regio AMAPAIÆ admodum est humilis & depresso, & propter aquarū copiam valde palustris, & propterea multi ibi passim riuuli conspicuntur rubei coloris, qui venenatis veribus serpentinibusque admodum scatent, vnde Hispani, qui hac dñe nō erant admoniti, variis morbis corrupti sunt, & equi plurimi extinti, ita vt post spaciū 6: mensū, quos ibi BERREVS cohereditus est ex Hispanis tantum 120. milites superstites remanserint, pecoribus suumentisq; quæ habuerant, omnibus extinctis.

Nam BERREVS constituerat longe minor via in GVIANAM peruenire, & ad minimum 1000. Anglorū miliarium itinere supersedere, sed incidebat cum suis in hoc itinerē, in péricula non mihi, ita ut in opia, fame, mōribus & aliis molestiis quamplurimi affligerentur. Ego ex omnibus, qui per AMAPAIAM, in GVIANAM proficiscebantur, quarebam, quomodo ista aqua rubeunda vterentur, qui respondebant, se circa meridiem lagenas & vas sua, ista aqua replere cum Sol in medio celo esset; reliquo vero, ante vel post meridiem tempore aquas istas pestiferas admodum & noxias esse, circa medium autem noctis, in merum venenum mutari, intelligebam etiam ex ipsorum relatione, multas ibi aquas natura venenatas & noxias esse.

Ex hac regione dictus BERREVS primō vere ingfuentē discessit, & conatus est ab australi fluminis ORENQVE latere ingressum patet, sed nulla id ratione perficere potuit. Nam in isto latere summaz altitudinis montes, ab ortu fluminis ORENQVE ad QVIRI vique in PERU continua serie pertingebant, vt nec commēatum nec armā secum per motes istos portare possent, quin & sylvis densissimis montes isti adeo obsecrati erant atq; circumdati, vt eos perreptare superare & transcendere impossibile prorsus esset. Prætere nullam amicitiam contraxerat cum incolis regionis AMAPAIÆ, nec ullum interpres secum habebat, qui cum illis loqui posset, quih & CASSIQYI siue Duces regionis AMAPAIÆ, GVIANIS propositum & mentem BERREVI iam expofuerant, quod nimurum regnum GVIANA insidiaretur, & illud in suam potestatem redigere, propter maximam vim auri conaretur, vnde ipsi non exigua obiciebant perieula & damna; ita vt cogeretur per exundationes multorum fluminum, iter rursus ad ORENQVE fluum recipere, quæ quidem flumina omnia hic persequi & describere, nimis longum foret. Dicebat enim mihi BERREVS vel 100. flumina in ORENQVE fluum tam ex australi quam septen-

trionali parte influerē, quoq; q; minima essent, RIOGRANDE fluuium sua magnitudine & velocitate aquare, qui RIOGRANDE, inter POPAYAN & NVEVO REYNO de GRANADA labitur; & viuis ex maximis mundi fluiis habetur. Sed BERREVS horum fluminum nullum nominare poterat, excepto vniq; CAROLI, ignorabat etiam ex quibus regionibus ortum suum habebant, & quo laberentur, propterea quod nullam habuisset occasionem cum Incolis ea de re conferendi; neque etiam multum de hacre sollicitus erat, vt pote homo rudiis, qui vix inter orrum atque occasum discernere poterat. Sed ego tamē de his fluminibus nocti patui, diligenter inuestigatione & inquisitione coghoi, quod enim ex vno pēcipere non poteram; id ex altero discerbam, cum etiam interpretē mecum haberem, qui ex GVIANA oriundus, & fere omnium istarum linguarum pēritus erat.

Ego accerstis senioribus; & iis qui vñquā Gualthero peregrinati fuerant; diligenter quæsiū de *rua Ralegh* omnibus, vt conditionem omnium fluuiorum & regionum, à mari orientali, vñque ad fines PERU, & à flumine ORENQVE australibus *seniores interrogat de omnibus rebus.*

NVM & MARAGNONEM cum regione MARIA TAMBAL, probe perdiscerem, perscrutabar etiam omnia quæ de Regibus & gubernatoribus, itemque de ciuitatibus & pagis scitu necessaria erant, quæ esset vel pacis vel bellorum tempore forma retinē publica, & maxime qualia in ista terra bella intestina effent, sine quibus ego quidē hanc regionem insuperabilem & inexpugnabilēm fore iudicabam. Nam & PIZARRVS *cavus* pē diordium fratrum GVASCARIS & Pizarrus ATTABALIÆ regno PERU portus est, & *Cortes* propter itimicitias TLAXCALANORVM *regio*, *videt.* cū MOTEZUMA, CORTESIVS regnum *iam obtinuerint.* MEXICI sibi subiecit, quorum vterque ab intestini bellis si fuisset, a propōsito suo recedere tandem coactus fuisset.

Caterum cum ista omnia BERREO accidissent, ipse omnem fere spem abiiciens, expectare aliud vix poterat, quam quod suis quidē antecessoribus acciderat, donec tandem in regionem EMERIA vehiret, quæ *Regio Emilia* circa ostium fluminis istius sita est, vbi populum admodum humanum & benignum reperit. Rex istius loci vocatur CARAFANA, vir prudens & probe exercitatus, ætatis pana. fux fere 100. annorum. Hic in iuuentute sua, à parente in Insulam TRINIDATIS misus erat, propter bellum quod tum temporis cum iphigerebatur, & initium suum ex Insula PARIO traxerat. Ibi in iuuentute *Educatio.* multis Christianos, Hispanos & Gallos viderat,

viderat, & cum incolis istius Insulæ TRINIDADIS sœpe in MARGARITAM & CVMANAM prouincias occidentalis Indiæ profectus fuerat, ex qua exércitatioñe sibi insigniæ prudentiam & experientiam comparauerat. Hic igitur peritus erat regione vnam ab alia discernere, vires & potentiam suam ad vires Christianorum examinare, inter discordes pacem & concordiam suadere & conciliare, pacem in terra sua conseruare, per quam regnum suum tutum fore, & commercia cum vicinis regionibus exerceri posse, nouerat.

*Forma Rei
publica
salutaria.*

Cum igitur BERREVS ad ciuitatem Regis CARAPANÆ appulisset, commoratus est ibi cum populo suo, qui itineris molestia ferme iam confititus erat totis, 6. septimana, explorans omnes ingressus regni GVIANÆ, de cuius opib[us] diuitiisque indies plura audiebat. Verum cum h[ic] n[on]egocio se fuisse imparem videret, cogitabat expectare annum sequentem, & se[us]e interea omnibus rebus necessariis instruere, sperabat enim auxilium ex Hispania, & Capitanum suum DON ANTHONIVM XIMENES, cum hoc mandato, in NVEVO REYN[O] reliquerat, ut in vestigio se[us]e se queretur, cum nuncium accipere, ingressum aliquem & transitum in regnum GVIANÆ à se[us]e esse repertum. Itaque rursus per riulos fluminis ORENOQUE in Insulam TRINIDADIS reuersus est, vnde ad fines regionis PARIÆ & ita consequenter in MARGARITAM rediit, vbi cum vicario regio DON IVAN SARMIENTO, propositum suum aperiusset, & de amplissimis regni GVIANÆ diuitiis dixisset, impetravit ab eo 50. milites, ut se[us]e quamprimum rursus ad Regem CARAPANAM reciperet, & recta in GVIANAM proficiatur. Sed BERREVS tum temporis nihil minus quam GVIANAM occupare cogitabat, quod imparem se[us]e sciret tantis rebus. Itaque rursus ex MARGARITA in TRINIDADIS Ins. reuersus, praefectum suorum militum emisit ad ambiendum amicitiam finitimerum populorum, sine quorum auxilio Legati Berri ad Reg[em] REI legatos remisit dictus Rex CARAPANÆ, ad regem alium MOREQUITO vocatum, remittuntur. pro certo affirmans, neminem esse ex quo plus de regno GVIANÆ cognoscere possent, cum etiam ciuitas dicti Regis tantum quinque dierum itinere abesse, à MACVREGVARAI prima ciuitate regni GVIANÆ.

Hic notandum est, hunc MOREQUITO ^{Quis Morequito requiri fuerit.} vnum ex potentissimis Regib[us], qui in finibus GVIANÆ habitabant, fuisse, qui ante tres annos in occidentalis Indiæ CVMANA & MARGARITA ciuitatibus, cum multis patinuis aurifuerat, ut iis permuatatis res alias quibus indiget sibi compareret, ubi, cum à gubernatoribus quotidie ad prandium & cenam vocaretur, duos menses commoratus fuerat. Eteo quidem tempore Gubernator ciuitatis CVMANA, VIDES dictus, berneror aliquem à MOREQUITO impetraverat, qui secum in regnum GVIANÆ iret, inuitatus preciosissimis & artificiosissimis aureis statuis, & aliis clinodiis, quæ dictus MOREQUITO secum attulerat, quemadmodum etiam assiduis laudibus regni GVIANÆ & EL DORADO. Hic igitur VIDES statim in Hispaniam pro militi impetrando scripsit, ut regnum hoc GVIANÆ in suam potestatem redigeret, ignorans tamen propositum & mentem BERREI, qui hoc prior à Rege impetraverat. Cum autem VIDES à BERREO hoc intellegiret, audiretque eum etiam transiit aditumve in istud regnum reperisse, conatus est propositum BERREI, quantum in ipso erat, impedire, prohibebat enim ipsum transiit per territorium suum, & commeatum resque necessarias omnes ei denegabat. Vnde capitales postmodum inter ipsos extiterunt inimicitia, praesertim cum BERREVS etiam Insulam TRINIDADIS in suam potestatem redegisset. Ceterum MOREQUITO se admodum humanum exhibebat, legatos BERREI facile admittebat, Monachum, quimus illus erat ut regio Legatus Berrei. nem Guianæ exploraret, per regnum suum ire non prohibuit, quin etiam legatos BERREI comitabatur vique ad ciuitatem GVIANÆ MACVREGVARAI. Vnde postmodum spacio ii. dierum ad regiam ciuitatem MANOA peruererunt.

Sed postea Monachus ille, cum assumptis preciosissimis rebus ex ciuitate MANOA & regno GVIANÆ reuersus esset, & iam regnum AROMAIA transire rursus vellet, à populo huius MoreQUITI oppressus, & cum omnibus suis sociis, quorum 10. erant, interfectus est, ad vnum usque, qui natando aquam superauit, atque ita vitam suam conseruauit. Spolia vero quæ ab ipsis tum acceperant excedebant fere 40000. PESOS auri.

Berreo nec
cem lega-
torum vi-
eisit.

Morequito
capitus sup-
picio affe-
ctus.

Topia
VVaripa-
ter More-
quito.

Cum BERREO hoc audiuisset, supra mō-
dumiratus, misit exercitum suum in regio-
nem AROMAIÆ, qui hoc facinus in MORE-
QVITO & suis ciuiis vlciscerentur, quod
MORE QVITO animaduertens, fugit trans
fluum ORENOQUE N., & pér regionem
SAYAMA & VVIKIRI venit in ciuitatem
CUMANAM ad gubernatōrem VIDES, ubi
se plane tutū fore putabat, sed cum BERRE-
OVS eum nomine Regis Hispanorum po-
stularet, & ipse etiam in xđib⁹ alicuius
FASHARDI, à ministris BERREI vīsus esset,
non audebat eum VIDES detinere, præser-
tim cum etiam ex Clericis vñus in legatione
ista trucidatis fuisset, MORE QVITO pro-
mittebat FASHARDO ingéntem auri sum-
mam, vt se dimitteret, sed miser effugere nō
poterat, quin tandem Capitaneo BERREI
traderetur, à quo capite multat⁹ est.

Post mortem MORE QVITO, diripebant
milites BERREI totū eius regnum, & mul-
tos cōprehenderunt, inter quos etiam TO-
PIAVVARI huius MORE QVITO cognatus
erat, cuius ego filium mecum in Angliam
abduxī. Hic TOPIAVARI, iam Rex est in
AROMAIÆ, vir & prudentia & consiliis mil-
tum valens, qui centesimum ætatis annum
iam egressus, bona adhuc virtutē valitudine.
Hispani eum i. diebus catēnis vinclūm cir-

cumduxerunt, vt ipsi iter monstraret in sua
& diſti CARAPANÆ regione, sed redēptus
postea est 100. patinis aureis & quibusdam
gēmis seu lapidib⁹ preciosis, quos PIEDRAS
HYADAS vocant. Verū BERREO VS propter
interfēctū hunc MORE QVITO, & crudelita-
tem quam in AROMAIÆ exercuit, omnem
fauorē & gratiam populōrum ORENOQUE PO-
N., & finitimarū nationū amisit, ita vt iam nō
amplius audeat milites suos in CARAPA-
NAM mittere, quæ quidē portus regni GVI-
ANÆ habetur. Hispani tum temporis nepotē
MORE QVITO cum aliis comprehendenterunt
eumq; baptizatum DON IVAN vocarunt, de
quo magnā spem cōceperunt, & admodum
laborant, vt in regnū aui sui rursus introdu-
catur. Hispani in vicinia solent CANOIS flu-
mina, BAREMIA, PAVROMA, & DISSE-
QUEBO, traicere, quæ ad austrum fluminis
ORENOQVB labuntur, vbi mulieres & in-
fantes à CANIBALIBVS siue ANTHRC popha-
gis redimunt, tanta est n. ibi hominū frequē-
tia, vt ē tribus vel quatuor securibus, fratrū
& sororū corpora, imo proprios suos liberos
vendant, ex quib⁹ Hispani multū lucrantur,
siquidem eos in Indiā occidentali postmo-
dum aliquot coronatis rursus diuendunt.

Supremus in nauī mēa nauclerus IOAN-
NES DOUGLAS, comprehendit in flumine
via Hispani
vnā norum.

Nepo's Mo-
requito ba-
ptizatum.

100. Libra panis
pro uno
cultiello.

Berreo Ca
pitaneum
in Hispania
mutat.

Berreus co
natur pro
positum
nostrum
dissuadere.

vnam nauiculā CANOAM, quæ replera erat hominib. ad vendēdum deftinatis, quorum maxima tamen pars evasit. Sed in eorū, quos fecū aducebat numero, erat femina quædam formæ tam præstantis & elegantis, vt pulchriorem tota Anglia ego non viderim. Aderant etiam alia, quæ si non nigricantes fuissent, vel cum totius Europa mulieribus, quoad constitutionem & habitum corporis, certare potuissent. Hispani etiam mercatram panum ex CASSAVI in littorib. exercerent, vbi 100. libras vnico cultello redimūt, & postmodum in ciuitate MARGARITA multis PESES auri reuendunt. Magnam etiam mercatram, gossypio, ligno Brasiliensi, & lectis, quos HAMACAS, hoc est, lectos Brasilienses vocant exercerent, quibus Hispani in istis calidis locis noctū vtuntur, vretiam nos, dum ibi viueremus.

BERRERO igitur cum hisce mercimoniis, ingentē thefaurum & auri copiā acquisiuisit, misit suum Capitaneum cum hisce opibus in Hispaniam, vt exercitum cōsiceret, & monstratis hisce thefauris omnī animos inflamarēt, ad expeditionē istam eo libenter & auditiū suscipiendam. Miseraut autem ēt Regi Hispano multas pulcherrimas imagines hominum, ferarū, piscium, animalium aliarumque regum summa arte elaboratas, nec quicquā dubitatbat, quin Rex hisce thefauris incitatus commeatum & populum missurus esset satis multum, præsertim cum hæc regio haec tenus à nullo cognita vel direpta esset, aurum vero quod ex India occidentali in Hispaniam perfertur, ex aurifodinis multo labore & sumptibus eruji necesse esset. Præterea etiam ad filium suum in NVEYO REYNO scribens, iussit eum exercitum conscribere quantū maxime posset, & per fluuium ORENOQUE in EMERIAM regionis CARAPANA ad se venire. Quin ēt quosdam ad S. IAGO de LEON, & ad litus CARACAS emiserat, qui equos & mulos ad hanc rem necessarios ibi emerent.

Postquam iam satis ex BERRERO audiuissem, quæ ratione ipse ceptam rem ad finem perducere constituisse, exponebam ego ipsi meam quoque mentem, nempe quod & ego mihi propositum esse cernū GVIANÆ videre, & quod cam ob causam præcipue in Insulam TRINIDADIS venisse, quemadmodum ēt aliud consilium tum non habebam, nam in hunc finem ablegaueram præcedenti anno Capitaneum meum IACOBVM VVHDIDON, vt terram istam exploraret, cum quanto temporis BERRERO etiam locutus fuerat. Hoc audiens, dici non potest, quam perterfactus sit & fedulo laborauerit, mihi hoc propositum dissuadere, persuadebat et-

iam populo & maxime nobilib. meis, quod multum aboris & miseriarum ipsis immineat, si in suo proposito perseueratur essent. Et principio quidem vere affirmabat, me nauibus quas habebam, aquas istas percurrere non posse, propter arenarum in eis copiam, siquidē ipse suis CANOIS quæ tamen vix ad 12. digitos aquis inhæreabant, semper arenas attingeret. Deinde ēt incolas meo aduentu perterfactos, fugā statim datus, & si eos persequeremur, ciuitates suas igne deletratos, præterea longum nobis adhuc iter cōfiendum, instare vero iam hyemē, & in fluminib. per inundationem effusis, impossibile esse verum iter tenere, ceterum ēt viēt & rebus aliis necessariis nō esse nos ad dimidiū faltem tempus satius instructos. Tandem vero, quod omnium maxime nos mouebat, addidit, reges & principes in vicinis regionibus initis federibus, decreuisse, nullo modo cū Christianis amplius cōuerfari, siquidem istæ conuersationes extrellum ipsis attrahere exitium possent, vt à Christianis tandem aurī desiderio vel in seruitatem redigerentur, vel ex terra plane exturbarentur.

Animaduertebam quidē ego, quæ à BERREO o prolata erant, à veritate aliena nō esse, sed tamen, vt expertus ipsemet ēt de his rebus loqui possem, mittebam primo Capitaneum GEORGIVM GIFFORD, VICE ADMIRALIVM meum, cum nauis quæ erat gubernatoris CALFIDES, versū ortum, ad ostiū fluminis CAPVRI inquirendum, ad cuius ortum explorandum antea quoque Capitaneum VVHDIDON & IOHANNEM Dovvglas ablegaueram. Ipsi igitur inuenientur profunditatē istius fluminis cum fluxu maris 6. pedum, cum refluxu vero tantum 5. pedum esse, præceperam ipsis quidem, vt in litore anchoram emitteret, & viderent quousq; cum fluxu maris pertingere possent, sed fructu laborū ab ipsis est. Nam aqua iam defluxerat, ante quam tumulum arenarium superare possent, quod ipsum quidem nobis semel atq; iterū accidit, vt cogeremur consilium mutare, & nisi à proposito plane desistere vellimus, relictis ibi nauibus nostris cymba celoce, & nauiculis duab. aliis, populum cōmeatumq; nostrum ad 400. Anglicana militaria transportare, sed hoc quidem non libenter faciebā, cum BERRERI filius eo tempore cum viuero suo exercitu eo venturus esset. Emisi igitur adhuc unum nomine KINGH, Gubernatore nimirum nauis, quā iuniorē leñanulam vocant, vt cymba sua aliū fluuium in portu GVIANÆ (qui etiā AMANA dicitur) exploraret, & videret an possibile esset nostris nauib. fluuium istum percurtere. Qui cum ad ostium fluminis AMANA venisset,

venisset, reperit hunc flumini reliquis omnibus similem, nec vero audebat ulterius progredi, cum ipsi ab Indo itineris comite diceretur, **CANIALES** ex **Gvanipa** cum multis **CANOIS** ipsum aggrestum, qui venenatis iaculari sagittis solent; & periculum esse, ne omnes ibi opprimeremur.

Interea cum pessima quæcumque timorem, iussu statim nauem **GALLIASAM** sive triremem parari, humilem eam quidem quæcumque tantum quinque pedibus flumini ingredere, ut ultra profunditatem fluminis **CAPVRI**, transstris ab utraque parte alligatis. Cumque dubitarem de istius **KINGI** reditu, misi lo annem **Dowglas** cum cymba quadam, ut ipsi opem ferret, & profunditatem aquarum magis exploraret. Cōmunis n. erat opinio, nauem, qua flumini istum semel ingressa esset, non posse propter rapidissimum eius fluxum, ex eo rursus emergere, præsertim cum Eurus etiam sua vehementia cursum non parum promoueret. Ethoc quidem **JOHANNES HAMPTON** primus ante **PLEYMOVTH** animaduertit, qui plurimum inter Anglos expertus est, & in hac opinione multi sunt, qui isto itinere in Insulam **TRINIDATIS** profecti fuerunt. Itaque ego **JOHANNES DOWGLAS** senem quandam, qui ex **CASSIVIS** **TRINIDATIS** erat, adiunxi, qui hos etiam ante a me monuerat, ne reuteremur per alueum istius fluuii, & nouerat riuum quendam alium, versus ortum labente, quo, ut arbitrabatur, redire rursus in flumen **CAPVRI** possemus. **JOHANNES DOWGLAS**, aquas istas explorans, inuehit quatuor aptissima ostia, quorum minimum eius erat magnitudinis, qua **TAMESIS** est (fluumi nimirum qui Londini se in mare exonerat) in **VVOLWICH**, sed tractus, qui ad initium eius dicit, sextantum pedes profundus erat, ut ita omnem fere spem abiiceremus, cum naubibus nostris istum fluuium trahiendi, & propterea constitueremus, cum nostra **GALLIASSE**, qua vechebatur 60. personæ, cymba nauis leænula, & expitoria quadam nauis, quæ duæ 20. viros caperent, cymba ite Capitanæ **CALFIELDS**, & mea cymba, quæ similiter 20. caperent, flumini nos committere, quod est fecimus, quamvis omnino tantum 100. personæ essemus, & commeatrum proficie saltem uno nobiscum haberemus.

Et à **BERREO** quidem aliam cognoscere viam non potuimus, quam quæ ducit per influentes aquas, quæ quidem tam procul à nobis aberant, ut impossibile esset eas assequi, tantus enim maris tractus nobis erat conficiens, qualis est inter **CALES** & **DOVER**, insuper & ventum & fluctus adeo nobis contrarios habebamus, ut nostris nauiculis in si-

num mari ad **Gvanipa** pelleremur. Aderat nobis tum temporis Indus quidam Nauclerus, ex finibus **BAREMIAE**, versus australi flumine **ORENOQUE**; inter **ORENOQUE** & **AMAZONES**, briundus, cui paulo ante **CANOAS** eripueramus; quas panibus ex **CASSAVIM** **BAROMA** onustas; **MARGARITAM** perducere voluerant. Hic **ARWACAN** promitterebat mihi, quod vellet me in magnum flumen **ORENOQUE** perducere, sed, ut verum fatear, ipsem ignorabat, quo in loco tunc versaremur, abfuerat enim 12. annis ab istis finibus, & iuuenis adhuc imperitus erat. Itaque nisi Deus nobis alia ratione opem tulisset, vel totum annum in hoc labyrintho aquarum haerendum nobis fuisset; antequam illa via nos inde explicare potuimus, præsertim cum eo usque prægressi essemus, ut fluxus & refluxus mari non amplius sentiremus. Et ego quidem mihi plane persuadeo, in toto orbe terrarum nullum reperiit flumen; quem tot aquarum riui & ductus ingrediantur, tot enim & tamen variis nobis occurrerant riui, ut incerti essemus; quem potissimum eligere & sequi debemus.

Cum iter nostrum ad cursum solis vel astrolabij dirigeremus; ad copiosas peruenimus Insulas, quarum quælibet tam præceris erat arboreibus cincta, ut eas visu superrare non liceteret. Huc delati eramus cum flumen quandam essemus ingressi, cuius nomen inquirere non poteramus, itaq; eum nominavimus *the red Croſe*, hoc est, Crux rubra, propterea, quod nulli haec tenus Christiani co peruenient. Die 22. Maii, in itinere isto animaduertimus è longinquæ, exiguae **CANOAM** cum tribus Indis, quam celocè **Canoa** à nostra persecuti, in qua octo remiges erant, tribus instanti apprehendimus, antequam flumen **dianò**. superare posset. Omnis vero populus, qui in ripa fluminis sub arboreibus stabat, cupidus erat videndi, quid futurum esset, cumque viderent, ipsi nullam fieri iniuriam, neminem etiam ex nostris in **CANOAM** istam descendere, aut aliquid inde eripere, accurrebant omnes ad ripam, nobiscum contrahere & confere volentes, cumque viderent nos magis magisque appropinquare, subsistebant. Nos vero per riuum quandam, qui ex cunctate eorum in flumen istum labitur, ad terram appulimus.

Cumque ibi paululum moraremur, abilis **pilotta** noster Indicus nauclerus **Ferdinandus** Ferdinandus do pagum in pagum quandam, ut poma afferret; & de vino ipsorum biberet, simul vero etiam, ut ingreditur terram istam contemplaretur, & de Domino quæreret, habebat autem fratrem suum secum, sed cum pagum ingressus esset, vo- G 2 lebat

lebat Dominus istius loci eum cum fratre in carcerem coniicere, propterea, quod peregrinam nationem secum adduxisset in perniciem suæ terræ. Sed hic Naclerus sua dexteritate & agilitate ex manibus eorum evasit, & ad nos perueniens, dixit fratrem suum ab Indis istis esse imperfectum. Itaque nos quandam senem, qui nobis proximus erat, comprehendimus, mortem eiminaentes, nisi noster PILOTTA nobis restituere-

Hic senex promptus erat damnum & amissionem prioris PILOTTÆ compensare, cumque videret PILOTTAM ad naues nostras properare, alta voce clamans ab incolis petuit, ut ei parcerent, sed incola tamē nihilominus ipsum insequentes, tantum strepitum & clamorem canibus suis excitarent, ut syloæ inde resonarent, tandem tamen apprehensis nauibus nostris, semimortuus ad nos reuersus est. Sed nos bono nostro fato senem istum Indum accepéramus, quia enim ibi natus & educatus fuerat, melius nos de fluminum & itineris istius conditionibus edocere quam peregrinus aliquis poterat.

Frater Pilotta.

Etsane si sine hoc fuisset, regnum GVIANÆ nunquam ingredi potuissemus, neque ad naues nostras reuerti.

Nam post paucos dies, ignorabat FERDI-

NANDVS quo in loco versaremur, quia imo ipse et senex sepe dubitabat quod flumen ingrediendum esset. Populum qui in hisce fractis & quodammodo submersis Insulis habitat, communiter TINITIVAS nominant, atque in duas partes distinguunt, quidam enim vocant CIAWANI, quidam vero VVARAWITE.

Magnus fluvius ORÉNOQUE sive BARAQVAN,9. habet riuos sive venas, ex ostio fluiminis versus septentrionem labentes, & 16. sinus, multasq; Insulas, quarum aliquæ ciuidem sunt magnitudinis cù Insula VIGHT sive VECRIS, quædam maioris, quædam minoris. Ab vnō riuo sive ductu versus septentrionem, vñq; ad postremū, versus austrum, ad minimum numerantur 100. LEGVÆ, & eo loco vbi in mare sese exonerat latitudine est 300. anglicorum miliarium. Et meo quidiudicio longe maior est fluvio AMAZONVM. Populos vero omnes qui istis riuis sive ductib. adiacent, vocant TINITIVAS, quibus duò gubernatôres sive Domini imperat, qui assida in uicem bella gerunt. Insulas ad dextrum sitas vocant PALAMOS, ad finistrum vero HIROROTOMAKA. Fluuius per quem IOHANNES DOWGLAS ab AMANA CAPVR reuersus est, vocatur M-
CVRI.

Populi

PARS OCTAVA.

77

Descriptio
populorum
Tinctoriarum.

Orenoque
20. pedi-
bus supra
terram
elevatur.

Vetus
quotidia-
nus.
Aues.

Opificia.

Bella cum
vicinia.

Luctus
proper-
Dues de-
functos.

Arrivatas
populi offa
suorum
dominiorū
in potu ab-
sumunt.

Pöpuli TINCTORIAS, proceris & pulchro sunt corpore, apti ad bellum, & tantæ eloquentiae, quantæ nullum hucusq; populum audieram. In estate ædificia sua in terra, quemadmodū etiam aliae nationes habent, hyberno autem tempore in arboribus habitant, in quibus ædificia sua artificiosissime parare possunt; quemadmodum copiosius hac de re in Hispanica descriptione Indiae occidentalis, legeret quis poterit, vbi etiam alii populi humilis & depressæ regionis V-RALTA, idem facere dicuntur. Nam fluuius ORENOQUE a Maio vsq; ad Septembrem, ad 30. pedes elevatur, ita vt 20. pedibus supra terram ascendat, exceptis aliquot montibus, in media regione sitis. Et hac de causa cogutæ ædificia sua tum temporis mutare. Non student agriculturæ, sed contentisunt eo quod terra ipsis sua sponte producit, ad panem cōficiendum usurpant PALMITES, sed carnibus tamen & pīcibus vescuntur. Abundant istæ Insulae atibus, & arboribus frugiferis. Et quidē tam varias habēt aues, vt similes nullib; locorū viderim. Populi CAPVR & MACVR, qui ad littus ORENOQUE habitant fere omnes sunt fabri lignarii, qui CANOAS extruant. Item pulcherrima ædificia, quæ in regnō GYIANÆ auro, & in Insula TRINIDADIS, TABACCO vendunt. Et in hoc quidem opificio, quad eeleritatem, omnes populos superant, brevi enim tempore multa extreuta ædificia possunt. Aerem habent humidum, & cibo vntunt ad modum duro. Pulcherrimus est & fortissimus populus, qualem vix vñquam in India & Europa vidi. Bella gerunt cum finitimiis populis, maxime vero cum Anthropophagi CANIBALES, ita vt omnibus aliis populis formidabiles sint, qui cum eis congrederi non audent, iam autem facta cum viciniis populis pace, hostem præter Hispanos nullum agnoscunt. Cum Duces & Gubernatores ipsorum moriuntur, admodum eos lugent, & post sepulturam eorum cum existimant carnem iam absumptam esse, eos rursus effodiunt, atq; in ædibus, quas viui inhabitanter, suspendunt, caput vel cranium plumulis variis coloris exornant, & ossibus reliqui corporis, omnia quæ habuerunt vasa aurea appendunt. Alii populi quos ARWACAS vocant, & valde in ista regione celebres sunt, effossa & eruta dominorum, vxorium & cognatorum suorum ossa, in puluorem redigunt, atque in omnem suum potum inspergunt donec absumentur.

Ex portu igitur CRAWANORVM soluent, quamdiu fluxus maris durabat progressi sumus, mari autem defluente quietius. Ter-
tio die postquam in fluuium venissemus, cō-

sed sit triremis nostra tanta vehementia, vt aliter existimare non possemus, quam de ea &cō. istis armatis actū iam esse, sed sequenti die dominica saburra qua onusta erat, eam exoterauimus, quo factō postea Dei beneficium, ab aqua ruris eleuata est. Post quatuor dies in fluuium admodum elegantem delatis sumus, qualem ego antea per omnem vitam non videram, quem vocant magnum. AMANA, huc recte fluebat ruris, & sinus anfractusque nullos habebat, sed cum nos fluxus maris dereliquisset, occurrit nobis aliueus fluuii tanta copia & velocitate, vt omnes remigare cogeremur, nisi cum dedecore & re infecta reuerti mallemus. Rationem igitur aliam inuenire non potui, quam vt meos admonerē ad labores hosce viriliter perferendos, siquidem hæc calamitas diuturna non futura, sed propediem finem suum habitura esset, ad quam quidem admonitionem, tam nobiles quam alii inferioris conditionis homines ad remos sece applicarunt. Quotidie elegantes præteruehebamur riuos & fluuios ab ortu partim, partim ab occasu sece in fluuium hunc AMANAM exonerantes, quos quidem ego vna cum ortu suo, in mea tabula inue mappa diligentissime annotau. Fluuiis
Amana
elegans.

Cum aliquot dies elapsi essent, crepit populus meus animum fere abiicere, preferatim cum admodum ab æstu solis vrgeretur, & fluuius iste ab utraque parte proceris conflitus esset arboribus, quæ omnē fere auram à nobis prohibebant. Præterea & aquas, quo longius progrederemur, eo maiores & vehementiores experiebamur. Itaque licet quotidie PILOTTA, meo iussu, populum ad constantiam hortaretur, tamen tandem cum omnes admodum essemus defatigati, & iam commeatu quoq; carere inciperemus, ego ipsem dubitare sèpenumero incepi, an pergere vellem nec ne. Nam & æstum solis quo proprius ad lineam, à qua s. tantum gradibus aberamus, accessimus, eo vehementiorem experti sumus, ita vt quo magis viribus opus esset, eo languidores fieremus. Sed nō cessauit ramen populi consolari, & hortari, vt essent forti animo, nos enim tantum vnius diei itinere à quodam loco abesse, vbi reficeremus nos & rebus omnibus nobis ruris præspicere possemus, posito ipsis ante oculos pēriculo mortis, quam cum dedecore subire cogeremur, si cursum nostrum verteremus. In ripa istius fluminis magnus erat proutenus pomorum, boni saporis, & tanta copia arborum herbarumque, vt vel 10. herbarii librinon sufficiant nominibus istis annotandis. Et sane his pōmis nos reficeremus & aues piscesq; capere potuissemus, auctum de nobis iam pridem fuissest.

Pilotta
proditionē
moltur.

Senex noster PILOTTA, quem ex CRAWAN in nobiscum acceperamus, persuadebat nobis, si le sequi, & riūlum aliquem ad dextram ex hoc flumine ducentem, ingredi vellemus, relicta triremi in fluvio AMANA, se nos in pagum quendam, qui ad ARVACAS pertineret, ducturum, vbi sat panum, gallinarum, piscium & vini essemus accepturi, & istum quidem locum non procul abesse, ita ut aliquot horis ad naues nostras redire possemus. Hoc audientes ego & Capitaneus GIFFORD, nec non & CALFIELD, nauiculis nostris ostium istius fluminis ingressi sumus, paucis ad nos armatis assumptis. Et quia ipse dixerat non procul istum pagum abesse, nihil cibi nobiscum sumpsumus. Tribus autem horis progressi, mirati sumus nullum nos vestigium vel signum aedificiorum videre, & PILOTTAM interrogauimus, in qua fluminis parte pagus ille situs esset, qui respondebat, parum nos adhuc abesse. Porro ad tres rursus horas progressi, sole iam ad occasum vergente, cum pagum nullibi videremus, ocepiimus suspicari, ipsum nos in pericilio abducere constituisse, neque etiam multum nos isthac fefellit suspicio, nam ut postea ex ipso perceperimus, Hispani, qui ex TRINIDATE fugerant, & in EMEREA apud CARAPANAM manerant, in quodam pago ad hunc flumine sito, sese congregarant. Nocte igitur iam ingruente, serio ipsum interrogauimus, vbinam locorum pagus iste situs esset, sed ipse respondebat, paulo amplius adhuc progrediendum esse. Cum igitur pagum nullibi cerneremus, & tamen 40. iam fere miliaria Britannica sine cibo confecissemus, constitutimus non semel PILOTTAM ab arbore suspendere. Quod etiam factum fuisset, si qua via reuertendum nobis esset, noctu sciuisssemus, sed nostrum periculum ipsum vitam conseruabat. Erant enim densissimæ tenebrae, & amnis magis magisque cooperat coarctari, ita ut etiam rami ab utraque parte sese contingerent, & cursum nostrum multis modis impeditrent. Magno sane desiderio pagi istius tenebamur, sperabamus enim ibi cœnam bonam reperire,

Pilotta in
periculum
mortis in-
cidit.

cum in nostra triremi ientaculum tantum sumpsiissemus, & vero iam hora octava instaret, qua adhuc de pago isto nihil nobis polliceri possemus, quamvis PILOTTA nos subinde erigeret & bonis verbis solaretur.

Tandem lumen aliquod è longinquo vi Pagus tandem dimis, hora fere prima post mediam nocte, deminataq; cursum nostrum eo statim direximus, præsertim cum & canes ibi audiremus latrantes. Cum autem in locum istum venissemus, exiguum ibi populum offendimus. Dominus enim istius loci ad ostium ORENOQUE, quod 400. miliaribus Britannicis ab isto loco aberat, prefectus erat, ut aurum commutaret mulieres à CANIBALIBVS siue Anthropophagis redimendi gratia. In ædibus eius multos panes, gallinas & pisces, quin etiam vinum inuenimus, ut amillas vires recolligere facile possemus. Sequenti autem die accepto in naues commicatu necessario, ad socios & triremem rediimus, panes, gallinas & pisces eis afferentes.

Ab utraque parte fluminis apparebat nobis ista regio longe pulcherrima, & cum ante nihil nisi sylyras & sentes vidissemus, iam pulcherrimam nobis valles apparebant, 20. fere miliaria Anglica longas, gramine & arboribus optimo ordine exornatas, non fecerat si summa diligentia & studio confitit fuissent. Quin & feras sylystres in littore ambulantes conspexit, & auium pulcherrimis penitus exornatarum maximam copiam. Aqua innumeris piscibus erat referta, mixtis simul serpentibus, quos LAGARTOS nominant. Habebam ego mecum NÈGRUM aliquem elegantem, iuuenem. Hic cum ex triremi profliliens ad ostium fluminis naturae veller, totus ab huiusmodi serpente LAGARTO, absumptus est, nobis omnibus videntibus. In absentia nostra existimarent nostri socii, quos in triremi reliqueramus, nos omnes in flumine extintos esse, miseruntque Capitaneum WHIDON cum cymba nauis LEAVENWELL, nobis in occursum, ut nos inuestigaret, promiseramus enim circa vesperam ciufdem dici ad eos reuerti.

In itinere hoc 80. miliaria Britannica con-
fecimus donec ad naues nostras & triremem
reuersi sumus. Cum autem iam ad naues
nostras venissemus, & Capitaneus meus
G I F F O R D triremenam iam a cendisset, alii
vero in littore ignem extruderent, vidimus
magna cum latitiae quatuor C A N O A s flu-
men istud descendere. Itaque Capitaneus
meus G I F F O R D populum suum eis in oc-
cursum emisit, sed duæ ad littus declina-
bant, & homines in illis nobis visis, omnes in
sylvas aufugerunt, dumq; nos in persequen-
dis istis duabus C A N O A s & populo, qui fu-
gam dederat, occupati essemus, effugérunt
interea manus nostras reliquæ duæ, sed mi-
nores tamen C A N O A , ignorabamus autem
an panes quos vehebant M A R G A R I T A M,
quam Indi A R W A C A M vocant, perducere
voluerint nec ne. In duabus minoribus C A-
N O I S erant tres Hispani, qui audierant, quid
Gubernatoris suo in Insula T R I N I D A T I S
accidisset, & quod constituissemus G V I A-
N A M proficiisci, viuis erat C A V A L L E R O
sive eques, alter gregarius miles, tertius ex-
costor sive aurii explorator, quemadmodum

postea ex relatione Capitanei, qui in A R -
W A C A érat, cognouimus.

Interea nihil æque desiderabamus, quam
aurum, & panem, quem tamen in hisce C A -
N O I S sat is copiosum inuenimus. Postquam
autem Capitaneus meus G I F F O R D duas
istas C A N O A S adduxisset, statim ego celoce
nostra cum aliquibus sclopetaris ad locum
istum me contuli, vbi Hilpani illi ex C A -
N O I S effugerant, vt eos in sylua inquireremus,
cumque ab vñā quidem parte Capita-
neus G I F F O R D , ab altera Capitaneus
C A L F I E L D , syluaris ingressus esset, atque
ita ego cum meis eos diligenter inuestigare-
mus, inuenimus tandem indicum corbem,
quem meo quidem iudicio ex coctor ille sive
auri explorator, inter fugiendum abiecerat,
erat enim in eo argentum viuum, nitrum, &
res aliae, quæ ad exploranda metallæ adhi-
bentur, quin & aurum puluerisatum, quod
ex auro fortassis illo remáserat, quo reliquæ
duæ C A N O A , quæ effugerant, onusæ fue-
runt. Aduocatis igitur pluribus ex triremi
eos in syluam emisi, proposito ei, qui Hispa-
num aliquem adduceret, præmio, 500. li-

brarum STERLINGS, hoc est, nostra mone-
ta 2000. Ioachimicorum. Sed labor omnis
frustraneus erat. Nam Hispani isti duas illas
C A N O A S quæ effugerant a secessu erant.
Inuenimus tamen quodam ARWACAS qui
sese in sylvis occultarant, & PILOTTA re-
migesque Hispanorum fuerant. Ex quibus
ego optimum & qui maxime exercitatus
erat, mihi in PILOTTAM assumpsi, & in re-
gnum GVIANÆ perduxì, à quo postmodum
etiam cognoui quibus in locis Hispani au-
rum maxime inquirerent, sed hoc non omni-
bus aperiui.

Cum vero aquæ inciperent admodum
crescere, & inundatione terram vndique
implere, ita vt nobis impossibile esset cana-
les & meatus auri aperire, quamuis quidem
etiam instrumentis ad eam rem idoneis non
essemus instruti, non existimauit cōsultum,
nos ibi diutius commorari, ne consilium no-
strum alii innotesceret, atque ita ab ipsis
impeditur, præsertim cum & PILOTTA noſter
aufugisset, qui Indorum nobis fauē-
tium animos statim commouere & in nos
concitare potuisset. Quod si quis nobis hic
obiicere voluerit, quemadmodum etiam
aliquando factum memini, quod tamdiu
emanentes non plus auri nobiscum attri-
rimus, optarem ego quidē eum ibi adfuisse,
& coram vidisse istas aquarum repentinæ
inundationes, veruntamen totum iam et-
iam mensem à nauibus nostris abfueramus,
nec interea temporis quicquam de illis au-
deramus, quas quidem non admodum inu-
nitas, 400. miliaribus Britannicis à nobis
reliqueramus. Et vt paucis dicam, tot nobis
obiecta sunt incommoditates, vt non credam
quenquam esse, qui etiam montes
omnes auro & gemmis fuissent repleti, com-
morari ibi diutius potuisset. Omnia enim
quæ in O R E N O Q U E N fluvium sese exone-
rant flumina, vno die in tantum creuerant,
vt cum mané vix calceos superarent, circa
vesperam ad brachia & humeros vsq; ascen-
derent, vt ita aurum eruere magis fuisse o-
pus laboris quam ingenii. Et vt verum etiam
fatear, plus auri afferre potuimus, nisi aliud
mihi tum, quam vt lucro inuigilarem, pro-
positum fuisset.

*Hispani
Indianis
persuaderent
Anglos esse
Anthropo-
phagos.*

ARWACA ille quo ego PILOTTA vtebar,
verebatur, se à nobis deuoratumiri, Hispani
enim Indianis persuaserant, nos Anglos An-
thropophagos sive CANIBALES esse, vnde
neminem ad nos invitare potuimus qui no-
biscum loqueretur, neque in itinere, neque
in ipso GVIANÆ regno. Sed postquam no-
biscum aliquantiū conuerſati essent, nosq;
ipsis de cibo nostro cōmunicassemus, quin
etiam aliquid, quod ipsis nunquam vīsum

erat, muneriſ loco daremus; cōpērunt tan-
dem nobis omnia humanitatis officia exhibe-
re, & dolum Hispanorum animaduerte-
re, qui, vt ipſiſ referebant, ad libidinem & tur-
pitudinem ſuam explendam filias & vxores
ipſorū, minis verberibusq; adigebant. Verū
ego hic ſancte & in cōſpēctu Dei affirmo, me
ignorare nec etiam credere, aliquem ex no-
ſtriſ vxoreſ eorum vel per vim, vel per aliam
rationem vñquam cognouiffe, nihil omnino
per libidinem cum ipſiſ commercii nobis
fuit, quamuis eas magna ſāpē copia hudas
viderimus non ſolum, fed & in potestate no-
ſtra habuerimus. Aſpeximus nobifcum con-
uerſanteſ ſine omni malo & turpi affeſtu,
licet iuuencula effent & formæ ſatiſ elegan-
tis.

Nihil erat quod nobis fauorem & gratiam
apud eos maiorem conciliari, quam quod
mei homines ne quidam P I N A M ſue P O-
T A T A M radicem aliquam ab ipſiſ fine re-
muneratione & ſolutione precii, accipere,
vxores vero & filias ipſorum ne attingere
quidem auderent. Quo solo apud ipſoſ
efficiebam, vt & nobis fauerent, & Reginam
noſtram mirarentur admodum & veſera-
rentur. Quia tamen gregariis militibus fur-
to abſtinere impoffibile erat, & ego non ſem-
per cauere ſatiſ poteram, quin vbi ad ædes
Indorum ventum erat, furarentur, ſubinde
per Indum meum interpretem incolas in-
terrogaui, quidnam ipſiſ a militibus noſtriſ
eruptum ablatumque eſſet, vt illud diligenter
quaſitum atque apud noſtriſ repertum
rurſus recipereſt. Mirabantur, cum audi-
rent, Hispanos in Iſula TRINIDADIS à
nobis ſuperatos atque interfectos eſſe, fue-
rant enim in ea opinione, eos omnibus Christianis
ſuperiores eſſe, & multo magis mira-
bantur cum ex mea relatione audirent, nos
claffe noſtra in ipſam Hispaniam delatos, eos
ſuperaffe & viciſſe.

Cum igitur ſatiſ panum ex C A N O I S ipſo-
rum accepifsemus, nec non & multis radici-
bus instruti eſſemus, tradidi ARWACAE
alicui, vnam ex C A N O I S quæ Hispani cu-
iuſdam fuerat, & donata omnibus libertate,
excepto vniico Capitaneo, quem Hispani
M A R T I N V M in baptiſmate nominauerant,
remiſi cum iſta C A N O A p rimum meum PI-
LOTTAM F E R D I N A N D V M , & ſenem iſtum
C I A V V A N , tradito ipſiſ commēauit quan-
tum opus erat, ſcripſi etiam literas ad popu-
lum meum, quem in nauibus reliqueram,
quas promiferunt ſe reddituros, quemad-
modum etiam fideliter ab ipſiſ factum eſt.
Postea progreſſi ſumus cum nouo noſtro
naucleo, ARWACAN, ſed poſt diem vnum
atque alterum, confedit triremis noſtra in
fundō,

fundo, & parum aberat, quin fracta illa, omnem commeatum amisissemus, cuinque totam noctem in arena harentes, maris fluxum non animaduerteremus, quo alleujata trirémi pergere potuissimus, cramus in maximo metu. Itaque sequenti die anchoras nostris in littore firmatis, summa vi trirémen ab arena detramus, atque ita rursus progressi fumus.

Tres Causae conspicuntur & una causatur
Post 15. dies vidimus magna cum exultatione & lætitia mōtes regni GVIANÆ è longinquò; & accepimus circa vesperam ventū bonum, qui ab occasu vehemētē prorum pess, nos ita impulit, vt eādem adhuc vespera, fluum ORENOQUE in apicem remus, ex quo fluuius iste prouenerat, in quo tūm temporis hæcēbamus. Rursum autē ibi tres CANOÆ oculis nostris obiectæ sunt, sed cūm tanto interuallo à nobis abēsent, quanto oculis pertingere potuimus, quamuis eās cēloce nostra insequēremur, duas tamē statim ex conspectu amisimus, tertia versus occasum in magnum fluum clara est, atque ita oculis nostris etiam subracta, putabant enim nos versus ortum ad prouinciam siue regionem CARAPANÆ profecturos, vbi Hispani quidem subsistebant, non audentes regnum GVIANÆ contingere, propterea quod omnibus vicinis populis odio essent, qui quidem etiam arbitrabantur, nos Hispanos illos esse, qui ex Insula TRINIDADIS effugerant. Cum autē ad angulos istius fluminis veniremus, in quibus ipsi se ēcultarant, strenue nauem nostram propellentes, per interpretēm nostrum ipsi denunciaimus, qui & quales essemus. Itaque cuin id audituissent, statim ad nos venerunt, communicantes nobis quicquid habebant, & inter alia etiam TORTUGAS, hoc est, oua testudinum, quæ collegerant. Quin & ad Dominum istius loci nos sequenti die se pēducturos, & in omnibus nobis gratificaturos policebantur.

Hac nocte paululum progressi, anchoras postea firmauitus in loco quodam vbi contingit diuortium trium pulcherrimorum fluminum, quorum vnum erat AMANÀ, in cuius littore nos à septentrione veneramus, eoversus meridiem fluente, reliqua duo ex ORENOQUE ab occasu venerant, & per AMANAM versus ortum in mare se ēxonerabant. In arena vbi quietimus, inuenimus vltra 1000. TORTUGAS siue testudinum oua, quæ ad comedendum aptissima non minus quam salutaria erant. Itaq; miles meus iam pulchre acquiescebat, cum satis ciborū haberemus, & regnum etiam GVIANÆ tam prope adesset, vt contemplari & intueri illud rectissime possemus.

Altero die venit ad nos iuxta promissionē eorum qui in CANOÆ fuerant, Dominus istius terræ TOPARIMACA, cum 40. ferē ministris, afferens nōbis poma, panes, viñū, carnes & pīces, hunc nos p̄o tempore etiā liberaliter tractauimus, propinato & donato ei vino Hispanico, quantum adhuc in la- genis nostris erat, quod quidem ipsi cupidissime bibērunt. Ex hoc TOPARIMACA quæstūi de proxima via, quæ in regionem GVIANÆ nos perduceret. Ipse vēro trirēmem & nauiculas nostras in porrum suum deduci curabat, & inde nos secum sumpsit ad pagum suum qui miliare vnum cum di- midio ab isto loco abērat, vbi quosdam ex Capitanis nostris vino suo ita tractauit, vt inebrati ad nos reuerterentur. Erat enim istud vinum ex aromatibus & herbarum quaruhdam succo præparatum atque confeatum. Afferuant illud in vasis testaceis quorū singula 12. ferē congios capiunt, & largissime in conuiuio suis absūmunt, sunt enim potatores, quales in vicinia non facile reperiuntur.

Cum ad ciuitatem hanc venissimus, inuenimus ibi duos CASSIQVOS, quorum unus peregrinus erat, qui propter mercatūram quam exercebat, fluum ascenderat, & CANOAS suas cum vxore atq; familia do- mestica, in portu habebat, in quēm nostræ quoq; nauiculæ erant transmissæ: Alter erat huic TOPARIMACA subiectus. Noctu dormiebant in HAMACA gossypina, nos lectu- los BRASILIENSES vocamus. Duæ mulie- res metisse ministrabant cum 6. poculis, & vase quodam alio, quo vinum haūfientes, poculis infundebant, & quilibet simul tria exhaustire pocula cogebatur, quæ causa erat ebrietatis ipsorum.

Pagus istius TOPARIMACÆ, in monte quodam situs erat & prospectum bonum habebat, hōritis ad miliare Britanicum cir- cūdatus erat, intermixtis multis aquis pi- scium multitudinē abundantibus. Et pago quidem nomen erat ARWACAI, incolas autem vocabant HEPÉIOS, parent vero dominio CARAPANÆ. Offendimus ibi multos decrepitos senes, tantæ ætatis, vt venias in toto corpore numerare possimus, carne enim exiccata, ossa tantum cute siue pelle obducta apparebant. Dominus huius loci adiungebat mihi scēnem quendam Nau- clētū, qui omnium viarum peritissimus erat, & ductus aquarium nocte dieq; discēnere rectissime poterat. Et profecto qui peregrinari istis in locis voluerit, PIOTTA peritissimo admodum opus habet, tot enim ex arena tumuli, tot saxa & Insulæ ibi passim, vt aquarum velocitatem taceam, reperiū- tur,

tur, vt in extreum s̄apenumero périculum inciderimus, nauiculis certenoftris, excepta triremi, à littore recedere parum tutum erat, nisi cœlo admodum sereno & quieto.

Sequenti die iter rursus ingressi sumus, & quia ventum ab ortu satis fortem commodumque habebamus, remos impellere necesse non erat. ORENOQUE enim fluuius ab ortu ad occasum labitur, vñque ad QVITO IN PERU. In hoc fluuiio vel 1000. miliaria Britannica ascendendo confidere possumus, & ab isto loco, quo eum sumus ingressi, potest aliquis cum PINASSE ad præcipias usque ciuitates NVEVO REYNO de GRANADA & POPAIANO peruenire, ita vt nulla commodiori via, quam hoc ipso fluuiio quis vti possit, ad occupandas & expugnandas Indorum ciuitates. Die isto riuum quendam nauigando confecimus, ad cuius sinistram Insula ASSAPANA sita est quæ 25. miliaria Britannica in longitudine, & 6. in latitudine habet, ad dextram vero fluuius ORENOQUE labitur.

Hoc fluuiio superato alia rursus insula occurrunt, nomine IVVANA, quæ magnitudine sua, bis superat Insulam WIGHT sive VECTIN in Anglia. Inter hanc Insulam & GVIANAM, alias adhuc fluuius labitur, qui ex ORENOQUE promans, ARRAROPANA vocatur. Qui fluuii omnes tanta sunt magnitudine & profunditate; vt magnas etiam naues capiant. Hunc locum vna cum Insulis, quibus varie diuiditur, iudico in latitudine tria miliaria Britannica habere. Cum ad arcem Insula ASSAPANA venissimus, aperuit se seversus occasum, ex altero latere aliis quidam fluuii, cui nomen erat EROPA. Hic ex septentrione in fluuium ORENOQUE se seversus exonerabat. Quo superato, anchoras nostras firmauimus ad Insulam OCAYVVYTÀ, 6. miliaribus Britannicis longam, & duabus latam, vbi duos GVIANOS emisimus, quos ex ciuitate TOPARIMACÆ nobiscum adduxramus, vt de aduentu nostro Dominum regionis PVTYMA certiore facerent. Hic subiectus est TOPIAWARI regi ARROMAIA, qui in locum MORÈQVITO successit, quem BERREVS, vt supra dixi, capitii supplicio affecterat. Sed cum ciuitas eius procul à littore abesse, non poterat isto die nos conuenire. Itaque progressi ad aliam Insulam, sequenti die anchoram nostram in ea firmauimus, quæ eiusdem fere magnitudinis erat cum priori, & PVTAPAYNA dicebatur, et atque ē regione eius in terra continua excelsus mons situs, quem OCCAPA nominant. Et libentius quidem ad Insulas istas quam ad littus terræ continuæ appellere solebamus,

propter TORTUGAS seu oua testudinum, quorum multa copia in Insulis reperitur, deinde etiam propter cōmoditatem piscandi, quæ maior erat in Insulis quam in altero littore. In littoribus multa faxa caruleo & metallico colore cernuntur, & ego quidem in ea sententia sum, ea non caruisse chalybe, colorem enim chalybis per omnia habebant, & scopuli isti in aliquibus locis altissimos montes constituent.

Sequenti die versus oceasum progressi ad dextram planam & apertam GVIANÆ terram coi speximus, cuius littus plane rubrum apparebat. Ibi iussi quosdam in littore scrutari & videre; qualis ab altero latere terra esset, quireuer si nunciarunt mihi, regionem esse planam & vnde patentem quousque quidem ipsi ē longinquò perspicere, & ab arboribus quas confunderant videre potuissent. PILOTTA meus, vir aetate & multo vñclarissimus, & frater Domini sue CASSIOVE TOPARIMACÆ, refrebat mihi, Hanc regionem esse vallem SAYMA, quæ pertingeret in Indiam occidentalem usque ad CVMANAM & CARCAS, & à quatuor diuersis populis habitari, quorum nomina essent, SAYMA, ASSAWAI, VVIKIRI qui populus potenterissimus erat, & à quo PETRVS HERNANDEZ de SERPA, vt supra dictum, cum suis occisis est, vbi cum 300. equis à CVMANA ad fluuium ORENOQUE profectus regionem GVIANAM expugnare voluisse. Quartum populum ARORAS vocabat. Hinigri sunt instar NEGRORVM sive Æthiopum, populus prudens, fortis, & audax, sagittis in bello vtuntur efficacissimo veneno, infestis, quam ob causam ego de NOCTENTIIS optimo mihi antidoto & remedio contra simum venenum prospiciendum putau. Nam sagittæ istæ venenatae, non tantum lethalia quo sagittæ vulnera infligebant, sed tantum etiam dolorem vulneratis afferebant, vt genus illud mortis merito pessimum & miserrimum haberetur. Iti enim & vulnerati istiusmodi sagittis, in furorem aguntur, & ita distenduntur, vt tandem rupto ventre, omnia intestina effundant: colorem nigrum & piceum contrahunt, & tam grauiter olent, vt nemo apud eos durare & permanere possit.

Equidem s̄apemiratus sum, neminem vñquam Hispanum, quamvis multi illorum huiusmodi sagittis vulnerati & interfecti fuerint, verum antidotum & curationem istius veneni inuenire potuisse. Sed & nemo ex Indis, etiam vel mille eorum interreges, eam nouit, præter sacerdotes & aruspices, qui curationem istam tam studiose cœulant, vt etiam filii non nisi iam morituri huic reperiant. Vulgaria & optima remedia quibus

quibus hoc venenum pellitur; & vulnera rectissime sanantur, preparantur ex liquore radicis TAPARA, nec aliud efficacius inuenitur. Nam idem etiam remedium febres arcit, & ruptas in corpore venas, aliaque intrinseca vulnera sanat. Cum igitur GVIANAE hoc me remedium docuerint, agnosco utique me ipsis plus debere, quam omnes alii populi. BERREVS enim referebat, se ne audiuisse quidem istud venenum posse curari, & vero ego tum optima ab ipsis remedia didici, non tantum quibus venenum pelleretur, sed etiam quibus vulnera rufus sanarentur. Quidam Hispani liquorem ex allio expreßum ad hæc venenata vulnera adhibent, quæ quidem curatio vulgaris est; sed ego vnumquemque, qui hisce regionibus vituit, fideliciter monitum volo, ut si forte lagitta aliqua petatur, omni potu abstineat, & sitim, quamdiu possit, toleret, si enim statim post acceptum vulnus biberit, certissima morte in ipso puncto ipsi moriendum erit.

Iam ad iter nostrum reuertemur, quod quidem tertio die absoluimus, anchoras nostras ad sinistrum duorum montium firmantes, quorum unus AROMAMI, alter vero AIO nominatur. Sed ibi tamen tantum ad medium noctis commorati sumus, metuebamus enim pluiam, postquam progreedi amplius non potuimus, & præceperat quidem ego, ne quis ad explorandum terram GVIANAM ex nauibus descenderebat, donec fluum rufus descendissemus. Sequenti die ingentem præteruerūsum fumus Insulam, quæ in medio fluminis, MANORIPANA, sita erat, ubi cum respxissem, vidinos inservientem CANOAM, in qua octo GVIANI erant, qui nos rogabant, ut in portu suo anchoras nostras firmaremus, sed ego hoc ad redditum meum differebam. Aderat in CA-

NOA ista CASSIS IQVVS siue Duxille, ad quem nostri NÖPIOOS, qui nobiscum à TOPARIMACA venerant, meo instinctu & iussu profecti erant, ut de adventu nostro ipsum edocerent.

Quinto post die venimus in Provinciam siue Regionem AROMAIA, in qua MOREQVITO regnauit, quem BERREVS interfici iuferat, & appulimus ad terram versus occasum, alicuius Insulæ MVRRECOTIMO dicitæ, quæ decem miliaria Britannica longa & 5. lata erat, eodem die CASSIQVVS de ARA MARIOS præteruerūsum est, ad cuius ciuitatem siue pagum aliquando commeatum petentes appuleramus. Postero die peruenimus ad portum MOREQVITO, ubi firmatis anchoris, PILOTTAM ablegavimus qui Regem AROMAIE, Regis MOREQVITO cognatum quæreret. Quis sequenti die ab arce sua ante meridiem pedes ad nos venit, & eodem die domum rufus iuit, consciensita uno die iter 28. miliarium Britannicorum, cum tamen iam annum ætatis 110. attigisset. Adducebat finitos populos, & magnum fœminarum, libérorumque numerum, ut nos viderent, afferebat etiam commeatum omnis generis, feras nempe sylvestres, apros, gallinas, aues, pisces, poma & radices varias, quin etiam magnam copiam PINARVM, quæ omnia totius mundi pomalonge exsuperant, nec ullibimeliora quam in GVIANA reperiuntur. Insuper etiam multum panis & vini afferebant, & quidam ex illis animal mihi quoddam donabat, quod ipsi CASSACAIN, Hispani vero ARMADILLA nominant, squamis oppletum est inſtar Rhinocerotis, & in extrema corporis parte caudam habet magnitudine & forma venatorii. MANARDVS scribit osa huius caudæ puluerizata, & auribus immissa surditati mederi.

Cum Rex iste in tabernaculo, quod in eum finem paraueram, confesdisset, incepit per interpretem meū cum eo loqui de morte More QUITO & de Hispanis, exponens ipsi causam mei aduentus, & cuius imperio parerem, quodque hoc iter ingressus essem, vt eos à tyrannide Hispanorum liberarem atque defendarem. Cumque præmissem prolixam & bene longam orationē, (quemadmodum etiam in Insula T R I N I D A T I S à me factum fuerat) de Regina nostræ potentia, virtute, candore & singulari affectione erga omnes in genere afflitos, & oppressos, interrogabam postea eum de statu G V I A N A E, qualis regio esset, quæ eius administratio, & constitutio, quæ iura & statuta, quæ potentia & vires essent, quam late dominium eius sese extenderet, ac tandem quos hostes, quosque socios & amicos haberet. Ad hæc respondebat ipse, vniuersitatem suam terram, quemadmodum etiam regiones alias omnes, quæ versus mare usque ad fluuium EMERIA, & regionem C A R A P A N A sitæ sunt, G V T A N I S subiectas esse, vocari tamen O R E N O Q U E P O N O S, propterea quod flumini O R E N O Q U E adiacent, quod quidem nominis omnes populi

visuparent, qui ab isto flumine usque ad montes V A C A R I M A habitant, cum ab altero montium latere, vallis esset, in qua veteres G V I A N A coloni habitarent, quam quidem vallem in redditu lustrauimus, nomen eius est A M A R O C A P A N A. Quarebam autem etiam ex eo, quis iste populus esset, qui ultra istam vallem, in termino montium habitaret. Ad hoc cum gemitu *Querela* respondens, dixit: cum ego iuuenis adhuc & commoratus, pàrens vero meus ætate & senio confessus, ascendit populus quidam ab occasu solis, & consedit in magnis ipsis vallibus G V I A N A E. Venerunt tanta frequentia, ut numerari non possent, multo vero minus à nobis superari, induiti erant vestitu oblongo, & pileos rubros grecabant, dicebantque se vocari O R E I O N E S & E P V R E M E O S. Hi populi tantum ex veteribus colonis numerum suis partim sedibus expulerunt, partim miserrime trucidarunt, quantus in sylvis foliorum numerus reperitur. Quo facto scipios Dominos fecerunt totius regionis, usque ad montes C Y R A A, duabus tantum prouinciis exceptis, quæ vocantur I V V A R A - W A Q V E R I & C A S S I P A G O T O S. Et quidem in postrema pugna inter E P V R E M E O S & I V V A R A -

*Regis de
flature regni
Guiane
reponso.*

IWARAWAQUEROS habita, filius eius maior natu, qui IWARAWAQUERIS auxilio missus erat, cum vniuerso suo populo cæsus erat.

Inter alia referebat etiam, quod EPVREMEI magnam ciuitatem, ad radices montis (vbi initium est vallis GVIANÆ, quæ nullum fere finem habet) considerint, & MARCVREGVARAI vocarint, & quod ædificia haberent multis contignationibus exornata & extructa, quod etiam potentissimus populum OREIONVM & EPVREMEORVM Rex, ad fines regni sui, præsidium 3000. armorum constitueret, à quorum iniuriis nunquam ipsi tuti haçtenus fuissent, quamuis ab eo tempore, quo Christiani incepissent vires suas in istis regionibus experiri, pace meliore vñs sint, ipsiis iam cum aliis vicinis gentibus (exceptis tamen IWARAWAQUERIS & CASSIPAGOTIS qui ad fluuium CAROLI habitant, quos postmodò etiam vidimus) mercaturam exercerentibus, & ad resistentium Hispanis omnes vires & neruos conseruentibus.

Cum igitur ad interrogata mea abunde respondisset, veniam rogabat, domum suam repetendi, dicens satis longum iter sibi confiendum restare, quod per ætatem & vires amissas non posset facile absoluere, præterim quia etiam cum morte iam quotidie luctaretur. Rogauit quidem eum ut mecum pernoctaret, sed obtinere nihil potui, nisi quod polliceretur se ad nos redditum, vbi reuersi, ad portum istum rufus appulissemus. Interea velle se comportare optimum quodque, quod in regione & terra sua habere posset. Atque ita eadem die ad ciuitatem suam OROCOTONAM reuersus est, conficiens nimirum ea die 28. miliaria Britannica, quamuis ad ætatis difficultatem etiam æstus vehementia accessisset, quæ non exigua est in regione eius intra 4. & 5. gradum Äquinoctialis sita. Hic TOPIAWARI prudentissimus & sapientissimus ex omnibus ORENOQUEPONIS habebatur. Quemadmodum etiam ego, cum reuersi essemus, maiestatem, prudentiam & sapientiam eius mirari satis non potui, tam eruditè enim & sapienter loquebatur, vt numquam creditsem, tantam eloquentiam in eum qui literis operam non dedisset, cadere potuisse.

Sequenti die, reliktò hoc portu, versus occafum progressi sumus, vt celeberrimum fluuium CAROLI viderem, cum audiuissem, quod ad omnes fere potentissimas nationes & populos extenderetur, qui Imperatori INGÆ subiecti sunt, & cum EPVREMEIS inimicitias souent. Circa noctem anchoras firmauimus ad Insulam quandam

CATVMAM, cuius longitudo erat 5. vel 6. miliarium, & postero die ad ostium fluminis CAROLI peruenimus. Cum adhuc in portu MOREQUITO essemus, audiebamus strepitum quem fluictibus suis edebat, postquam autem lucem eius ingressi, ad 40. tantum miliaria ascendere vellemus, vt CASSIPAGOTOS videremus, qui in finibus istis habitant, deprehendimus hoc impossibile esse. Celoce enim nostra, quæ 8. remos habebat, non poteramus ad lapidis iactum progredi, in quaenam etiam parte pérículum faceremus. Erat enim omnis nocte conatus irritus, quamvis fluuius iste quoad latitudinem cum fluuiio THEMIS, sive THAMES in WOLWICH, nec non cum fluuiio SCHELDT Antuerpiæ, comparari rectissime posset. Itaque ad ripam declinauimus, & ORENOQUEPONVM illum, qui nobiscum à MOREQUITO venerat, alegauimus, vt incolis nostris aduentum annunciareret, & quod magno teneremur desiderio. videndi Dominum de CANVRIA, qui in ea regione circa fluuium regnabat, indicaret etiam simul ipsi, nos iuratos hostes Hispanorum esse. Nam in hac fluminis ripa, MOREQUITO quandam, 10. illos Hispanos, qui ex MANOA régia ciuitate regni GVIANA reuersi, 4000. PESOS auri attulerant, interfici, & auro isto spoliari iusserat.

Altero die CASSIQVE sive Dominus VVANNVRETONA dietus, cum retonaDo multo populo ad nos venit, afferens simili- minu- ter, vt & alii fecerant, omnia ad victum ne- gonia ad cessaria, idque non parce sed satis copiose & eos accedit. largiter. Significauit etiam huic CASSIQVO per interpretem, causam mei itineris, eodē modo quo ante TOPIAWARI, quod nimis à Regia Maiestate in eas terras missus essem, vt eos à seruitute liberarem. Deregnō GVIANÆ tantum ab eo percepi, quantum ipse exploratum habebar. Quin & hoc intellexi, quod qui circa flumen CAROLI habitant, non tantum Hispanorum, sed & EPVREMEORVM acerrimi hostes essent, & auro valde abundant. Referebat etiam mihi quod circa initium istius fluminis, ad lacum quendam ex quo flumen deriuatur, tres potentissimi populi habitarent, qui vocantur CASSIPAGOTOS, EPARAGOTOS, AROWAGOTOS, qui omnes nobiscum pugnaturi essent contra Hispanos & EPVREMEOS, de auro nos non debere dubitare dicebat, reperturos n. esse magnam auri copiā, vbi superatis montibus CVRAA, in terram istam perueniremus. De IWARAWACARIS, quorum supra mentionem fecimus, dicebat, eos quotidianè cum EPVREMEIS bella gerere, primā ciuitatem in GVIANA, nempe

MAC VREGVARA i, inhabitare, & Imperatori INGÆ subiectos esse.

Eo tempore referebat mihi Capitaneus quidam GEORGE, quem cum BERRE o capriuum habebam, circa hoc flumen diuitem argentifodinam esse, sed fluuius ORENOQUE, CAROLI, & calii omnes, iam ad 5. pedes creuerant, vt impossibile esset in istis progredi. Itaq; ego aliquos Capitanos & milites terra, in ciuitatem quandam 20. miliari bus Britanicis ab isto loco distante ablegau, ad quam cum per vallem AMNATOPO inuenient, inuenient ibi quosdā qui ad aliam ciuitatem CAPVREPANA ad fluuium montis sitam, ituri erant, quæ ciuitas dominum habet sive CASSIQVM, HABARACON dictum, qui erat cognatus TOPIAWARI regis in AROMAIA optimi nostri amici, & CAPVREPANA quidem ciuitati MACVREQVARI adhaeret, quæ ciuitas est finitima imperii. Interea ego quoq; cum aliquibus in terra ad videntiam fluminis CAROLI declinationē sive cataractas iter feci, cuius strepitū nos magno interhallo audieramus, quin etiam inde ad contemplandam regionem CAVARI, progressi sumus, & Capitaneum IOANNEM VVHIDDON ablegau, vt videretur in ripa fluminis istius lapides metallum habentes inuenire posset.

Ascendimus etiam in montes circa istum fluuium sitos, vnde totum fluuium CAROLI perlustrare poteramus, quomodo nimirum in tres partes diuidetur, yidimus etiam declinationes sive prolapsus & cataractas eius, decem vel vndecim, quibus aqua quasi ab altissima turri delabitur, tanto strepitu & repercussione, vt maximam vim imbrum descendisse, & quibusdam in locis fluuium quasi ascendere putares. Itaque aliquato propius ad vales accessimus, vt hanc rem rectissime perspiceremus. Pulchriorem ego regionem vel prospectum antea non vidi, montes enim non erant continui, sed ab inuicem pulcherrimis vallibus separati, tellus firma & arenosa, herba viridi vestita & ornata erat, tam ad equitandum quam ad ambulandum idonea. Feræ nobis vbiique obuiæ fiebant, & auium in arboribus suauissime modularium infinitus erat numerus. Lapides omnes aurei & argentei videbantur, ita vt non existimem hisce similes alibi reperiatur. Sed cum instrumentis idoneis carceremus & tantum pugiones nobiscum haberemus, nō potuimus lapides digitis eruerre, vel aurum ex venis suis quæ in durissimis faxis absconditæ erant effodere. Ex lapidis bus quos nobiscum sumpsumus, quofdam postea in Insula TRIÑIDATIS probauimus, & Hispano etiam cuidam de CAROCAS

*Descriptio
pulcherrima
regionis.*

monstrauimus, qui dicebat venas aliquanto profundius latere.

Quidam meorum militum conuasauit fine discrimine quicquid colorem tantum auri referebat, sed deprehenderunt postea, quod MARCASITAM loco auri plerique accepissent. Equidem ego hoc iter non tam facile ingressus fuisse, nisi certus fuisse hanc regionem auri ditissimam esse, neque enim volupe mihi fuit tot miseris, morbis, curis & calamitatibus me subiicere, cibo & potu lautiiori abstinere, fætoribus item & vigilis corpus meum macerare, & commodum inde vel utilitatem nullam referre vel expectare. Capitaneus VVHIDDON & chirurgus noſter, afferebant mihi lapides quofdam, qui colore saphiroſ repræſentabant, ignoro tamen adhuc quid de illis ſenire debeam. Monſtrabam quidem eos ORENQVE PONIS, fed illi valorem ignorabant, affirmabant autem quod me ad montem quendam perducere vellent, qui eiufmodi lapidibus effet refertifimus. Nescio quidem an pro crystallo, adamante, saphyro vel alio quodam precioso lapide eos habere debebam, ſed hoc tamen ſeo, locum istum, vbi inueniuntur, tam proucl à nobis abesse, quamille, ex quo lapides preciosi alii ad nos aſportantur.

Ad finiſtram fluminis CAROLI, habitant IWAWAKERI, quorum EPVREMEI hofteſ sunt. Ab una parte ſeaturinginis eius, circuſtagnū CASSIPA, habitant populi CASSIPAGOTOS, EPARAGOTOS & AROWACOTOS, qui EPVREMEIS una cum Rege INGA ſemper aduersantur. Hie lacus CASSIPA tam latuſ eſt, vt vix integro die eū CANO & aliquis traicere poſſit, nō fere 40. miliaria Britannica in latitudine habet. Multa etiā flumina cum ingrediuntur, & in æſtate multa auri grana in eo reperiuntur, quæ per flumina illa in lacum istum exuberant.

Vltra fluuium CAROLI, adhuc alius conficitur fluuius nomine ARVI, qui versus occiduum per lacum CASSIPA in fluuium ORENQVE labitur. Inter hosce duos fluuios admodum pulchra & frugifera Insula ſita eſt, iuxta autem fluuium ARVI adhuc duo flumina labuntur, quæ ATOICA & CAROAO dicuntur. In horum ripa homines habitare dicuntur, qui capita in humeris non habent, quod tametiſ fitū & fabulofum videatur, veriſſimum tamen eſſe credo, cum in AROMAIA & CANVRI vel infantes & pueri ea de re loquantur. Nominantur iſti homines EWATPANO, capita in pectore, & os paſculo infra pectus, crines vero circa humeros à tergo dependentes habent. Filii TOPIAWARI quæ mecum in ANGLIAM adduxi, dicebat

dicebat mihi, eos terra præstantissimos esse milites & fortissimos. Atcūs & sagittæ, quibus vuntur, tripli maiores sunt quam GVIANORVM vel eorum qui vocantur ORENOQUEPONI.

Quidam IWARAWAKERI ante annum, aliquem ex eis captum in suam patriam AROMATAM adduxerat, cumque yideret me hac de re dubitare, & vix ad credendum adduci posse, affirmabat eos ibiaros non esse, quin & validissimum potentissimumque populum esse, dicebat, qui ante aliquot annos, multos ex parentis sui subditis & vicinis aliis, interfecissent. Sed necio quo fato factum; quod ante meū discessum nihil de ipsis audierim, si enim vel vnicum de ipsis verbum dixisem, cum ibi adhuc adestem, adiunctus mihi procul dubio aliquis fuisset, vt ita veritatem recipia potuisse confirmare.

De hisce hominibus etiam MANDEVILLE aliquid scripsit, quod tamen fictum & falsum semper habitu est, antequam perlungata occidentali India, veritas manifestata fuit. Sed tamen, cum illos ipsem non videbam, nihil attinet plura de eis scribere. Post redditum meum ex CVMANA in Indiam occidentalem, accidit, vt cum Hispano quodam, viro admodum exercitato & perito loquerer, qui cum audiuerit me in GVIANA fuisse, interrogabat, an et quodam EWAIPANOMAS, qui nulla capita haberent, vidisse, dicebatq; le multis eorum vidisse. Vir iste nota erat fidei, sed parco ipsis nominis, ne ei hæc mea commemoratio vergat in ignominiam. Intercedit ipsi familiaritas cum filio MONSIEVR MOVCHERON Londinensi, & cum PETRO MOVCHERON Belgicarum, nauium inspectori, qui isthic loci mecum hæc omnia audierunt.

Quartus fluminis Caroli riuis, versus occidente, nominatur CASNERO, exonerat se cis AMAPAIAM in fluuii ORENOQVEN, multo maior est Danubio, vel alio aliquo in Europa fluui, oritur in ea parte Guianæ, quæ ad austrum sita est, vbi montes GVIANOS ab AMAZONIBVS discernunt, & videantur aliquot centum miliaribus Britanicis conficiendis patere, nos tamen hyeme præuenti flumina ista omnia inquirere & perlustrare non potuimus. Quamvis enim nulla in istis regionibus inter hyemem & aestatem, quoad æstum & frigus sit differentia, & arbores semper virides folia non modo non deponant, sed & fructus suos semper siue maturos siue non maturos habeant: Imovno saxe & eodem tempore folia, flores, fructus que maturos & immaturos in arboribus cernere possis, nihilominus tamen copiosa in hyeme pluua descendit, & fluuiorum

maxima contingent inundationes, quin ad tempestates, maxima etiam & frequentissima fulgura & tonitra accedunt, cum qui bus in reditu nostro non paru luctari sumus.

Primus fluuius, qui versus occasum in fluuium ORENOQVEN se exonerat, nominatur CARRI, iuxta hunc & aliis fluuiis LIMO dictus labitur. Inter hosce duos fluuios habitat copiosissimus potenterissimusque populus, qui CANIBALES siue Anthropophagi dicuntur, quorum metropolis vocatur ACACWACARI. In hac ciuitate forum est, in quo singulis diebus mulieres venum exponuntur, quæ duabus vel tribus securibus venduntur. Emuntur autem ab ARAWACIS, qui in India occidentali eas rursus permuntant atque diuendunt.

Ab hoc fluui LIMO versus occasum, conspicitur fluuius PAO, posthunc, CATVRI, post hunc VOEARI & CAPVRI, qui ex magnâ flumine META profilit. Et in hoc flumine BERREVS CXNVEVO REYNO de GRANADA in Guianam peruenerat: In occidentali plaga istius CAPVRI, sita est regio AMAPAIAM, in qua BERREVS ante hæc tempora hybernauerat, populo suo ab ANABIS aqua pluiali extincto. Ultra AMAPAIAM versus NEVEO REYNO, exonerant se in fluuium MEVAM duo flumina, PATO & CASSANA. Versus occasum circa prouinciam ASHAQVAS & CATEITOS, conspicuntur flumina BETADAWAN, & VBARO, & in finib. istis, versus PERV, sitæ sunt regiones THOMOBAMBÆ & CAXIAMALCA. Ad QVITO versus occasum à PERV, cōspicuntur flumina GVIACVR & GOAVAR. In altero monti latere, de quibus supra diximus, labitur fluuius PAPAMENE, qui se exonerat in MARAGNONE siue AMAZONVM fluui, & fluit iuxta regionē MVTILONVM, vbi DON PEDRO de OSVA, à suo ALFERREZ siue signifero nefarie & perfide occisus est, cuius rei supra mentionem fecimus. Inter DAVNAII & BETA, celebris Insula sita est, quæ hodie BARAQVAN vocatur. Nā vitra fluuium METAM, nomē ORENOQUE ignotum est, & fluuius iste vocatur ATHVLE. Sed eousque nauibus onustis perueniri non potest, propter amnis velocitatem. Et hæc quidem de aquis fluminibusque his distinxisse sufficiat.

In fluui ORENOQUE fere 1000. miliaria nauibus onustis absoluere possumus, paruis vero & non onustis nauculis 2000. Hoc fluui possumus in PERV, NEVEO REYNO & POPAIAM peruenire, protenditur et ad regnum INGÆ, regiones AMAPAIAM & ANEBAS, quæ & ipsæ auro abundant. Amnes & riui cum ingrediētes, ex vallib. proueniant,

quaꝝ inter PERUVIAM & GVIANAM cōspicuntur, & tandem hic fluuius inter MARAGNONEM & TRINIDADIS ad duos gradus cum dimidio, in mare se exonerat. Eo tēpore quo in ripa CANVRA cōmorati sumus, omnē operam nostram posuimus, in populis qui in istis finibus habitant cognoscendis, cūque populos istos discernere mediocriter possem, scirēmq; qui EPVREMEIORVM hostes essent, qui hoc tempore regionē GVIANAM possiderent, non videbarur mihi consultum, plus ibi temporis perdere, pr̄sertim cum ēt fluuius ORENOQUE magno cum fono & strepitu indies magis augeretur, & ab imbris assiduis magnā inundationes fierent. Et sane neceſſe etiam erat, vt miles meus veftes mutaret, nō n. pr̄ter eas, quibus induitus erat, alias ſēcum portare veftes potuerat, quaꝝ quidem vel decies vno die aqua perfundebantur, ita vt eas mutare per quam necessarium eſſet, taceo, quod à nauibus etiam noſtris vltra definitum tempus menstruum iam abſueramus.

Itaq; cum haꝝ tenus ſemper versuſ occaſiū progreſſi eſſemus, iam mutato curſuſ versuſ ortuſ nos conuertimus, vt fluuiuſ iſtum, qui in mare ſe exonerat, rediū perluſtraremus, nam necessarium id omnino purauit, & ante haꝝ rēpōrā eum nō videramus. Poſtero die relictō flumine CAROLI reuersi sumus ad portum MOREQUITO, in quo ante etiam fueramus. Et quia ſecondo fluxu progredebamur, vno dīe, etiam ſi ventos cōtrarios haberemus, 100. miliaria Britannica abſoluere potuimus. Quamprīmū anchoras ibi noſtras firmaſemus, miſi aliquos qui ſeni iſti TOPIAWARI id nunciarent, cum eo n. colloqui & conuari amplius decreuerāt, iuſſi ēt eum rogarī, vt aliquem ex ſuis nobifcum in Angliā profici ſi permiſſeret, qui lingua & mores noſtrōs diſceret. Poſtquam haꝝ iſpi nuncius ſignificaverat, & ad nos reuersus eſſet, ipſe TOPIAWARI, eum poſtres horas infecutus eſt, & multi ex populis, qui in vicinia iſta habitant, cum eo, ſinguli aliquid ſecum afferentes, vt quāſi ex nundinis venire videbentur: quod quidem fameliciſ meis militibus gratiſſimum fuit ſpectaculum, quorum quilibet, quod ſibi conuenire maxime videbatur, apprehendit.

Poſtquā autē Rex in tabernaculo paullum quieuiſſet, iuſſi omnes ſecedere, ita vt ego ſolus cum interprete meo apud iſpum Maherem. Quo faſto, iuſſi ei ſignificari, me non ignorare, quod tam EPVREMEOS quam Hispanos, iuratos hostes haberet, quorum illi quidem GVIANAM in potestarem ſuam redigiffent, hi vero iam terram iſtam vtrique parti eripere conarentur. Itaque me

ſumma animi contentione petere atque rogarē, vt quantum ſciret cognitumque haberet, non tantum de commodiſſimo tranſitu & via in terram GVIANAE, ſed etiam de ciuitate & vefto iſto populo Imperatoris INGÆ mihi exponeret.

Ad hāc interrogata repondebat ipſe, primo ſibini videri conſultum, vt ad ciuitatem MANAO pergerem, propterea quod praefens tempus id non permitteret, neq; ēt ego populo ſatis inſtructus eſsem ad propositum iſtud exequendum, certiſſimum enim eſſe, fi cum exiguo iſto numero militum eo venire, me cum omnibus meis interfectum iri, tantam n. eſſe Imperatoris iſtius potentiam, vt nihil proficerem poſleſsem, etiā plures nobifcum eſſent. Porro id mihi conſilii dedit, vt ſemper in id incumberem, (nam quod ſuam quidem perfonam attineret, certiſſimum eſſe, ſe tamdiu non vietur, donec nos reuerteremur) vt vicinorum populorum fauorem & benevolentiam retinerem, & nihil tentarem niſi prius populos iſtos omnes quibus cum GVIANIS inimicitia intercedunt à meis partibus haberem. Sine n. ipſorum auxilio impoſſibile eſſe potentiam GVIANÆ infringere, propterea quod cōmeatū nullū habutri eſſemus, populo meo propter diuurnitatē itineris, & artus vehemētia deficiente, niſi cōmeatū & res alias neceſſarias à vicinis gentibus acciperemus. Se n. adhuc memoria tenere zōo, aliquando Hispanos in valle ad MARCVREQUARAI cōſlos & trucidatos eſſe, cum confeſſi itinere, nullos ex vicinis populis amicos habērent, & hostes, à quibus ex omni parte cincti erant, gramina & herbas in agris accenderent, & fumo eos maxima ex parte ſuffocarent. Referebat pr̄terea, ciuitatem MARCVREQUARATātū quatuor dierū itinere a ſuo regno abefſe, quaꝝ proxima ciuitas vefitorū & Imperatoris INGÆ ſubditorum eſſet, ex qua ciuitate omnia vafa aurea, quaꝝ paſſim haberentur, prouenirent, cum quaꝝ in aliis ciuitatibus pararentur, longe meliora & variis imaginibus hominum, ferarum & pifciū exornata eſſent.

Poſte a interrogabam eum, an ēt exiſtaret, me cum populo iſto, qui tum meū erat, ciuitatem iſtam expugnare poſſe, cumque annuiffet, quārebam, an etiam cū ſuis ſubditis mihi ad eſſe & ſuppeditias ferre velle, ad quod repondebat, ſe cum vniuersis vicinis populis mecum iturum, & meū fēdus facturum, modo aquā iter iſtud non prohiberent, fed ea tamē lege, vt poſt meum diſceſsum, 50. armatos iſpi in ſuo regno relinquerem. Verum ego affirmabam iſpi, me ultra 50. probatos milites mecum non habere, reliquos

reliquos remiges tantum suenautas & gregarios milites esse, præterea me non esse pro necessitate satis instructum puluere tormetorio, glandibus sive globis, vestibus & aliis rebus necessariis, quas ipsis post meum discessum relinquerem, quibus rebus deficiens, ipsi se se ab Hispanis & aliis tueri & defendere non diu posse, qui vindicaturi essent cladem quam in Insula TRINIDADIS à me acceperant. Et quamvis Capitaneus CALFIELD & GREENVILLE cognatus meus, itemque IOHANNES GILBERT, & alii, non recusarent ibi redditum meum expectare, ego tamen certus eram, quod mortem euitare nō possemus. BERRVS enim quotidie nouum ex Hispania exercitum expectabat, & filius eius multis cum equitum perditumq; copiis, ex NOVO REYNO de GRANADA iam iam aduenturus erat, qui 200. iam equites in VALENTIA & CARACAS habebat. Ego vero etiam vix 40. militibus carere poteram, neque, vt ante dictum, instrumentis bellicis, ligonibus, aliisque necessariis rebus instructus eram.

Cum ego ipsis causas hafce, cur tot armatis ipsi relinquerem nō possem, proposuisset, rogabat, vt se habeat quidem vice excusatum haberem, certum enim esse, EPVREMEOS, quamprimum ego ex portu suo discederem, se cum viuero suo populo interfecitos, si nobis aduersus eos auxilio veniret. Affirmabat etiam Hispanos mortem sibi parasse; & iam pridem insidias struxisse, à quibus post imperfectum suum cognatum MOREQUITVM, qui Dominus & Rex istius Regionis fuerat, in vincula conieetus, tredecim diebus instar canis per plateas tractus fuisset, donec 100. patinas auri, & aliquot catenulas preciosorum lapidum, lytron pro liberatione sua ipsis dedisset. Quin & interea temporis quo ipse regno potitus esset, sibi ab ipsis multas insidias struntas dicebat, quas quidem maiores metuere necessum esset, si audirent, sibi curi Anglis fœdus & amicitiam intercedere. Cominemorabat præterea, quod in omnes occasiones essent intenti, vt cum ex imperio & regno remouerent, captiuum enim (dicebat) meum cognatum APARACANO secum abduxerunt, eumque baptizatum DON IVAN, filium vero ipsius DON PEDRO nouirarunt, hos ad vestes & armis assuefactos, in hoc regnum introducerent, & moluntur. Præterea duxisse vxorem dicebat magni nominis & familiæ ex vicinia LAVIANA, senio vero iam confectum, & morti vicinum non posse itinera & peregrinationes eas sustinere, quas in iuuentute sua sustinuisse.

His de causis omnibus rogabat nos, vt hanc

rem in annum sequentem differremus, interea operam se daturum, vt omnium vicinorum populorum animos nobis conciliaret, quo ēt navigatio & itinera melius commodiisque perfici possent, quameo tempore, quo aqua & flumina adeo crevissent, & etiamnum crescerent, vt ea traicere & superare impossibile esset. Porro admonebat me etiam, ne ciuitatem MACVREQUARI subito expugnarem, alias futurū, ut omnium provinciarum GVIANÆ odium in me concitarem. Olim, inquit, cum ego bellum cum EPVREMEIS gererem, ipsi omnes vxores nostras cōstuprabant, filiabus plane secum abductis, ita ut postmodum pro vxoribus liberasque magis nobis, quam ut auro & opibus ipsorum potiremur, pugnandū esset. Quod cum dixisset, addidit graue querelam, quasi de re admodum ardua, quod cum antea 10. vel 12. vxores ipsis haberet licitum fuisse, coacti nunc essent ultra tres vel quatuor non ducere, cum tamen Rex EPVREMEORVM Quadere 50. vel 100. temper haberet. Et ut verum factaret, magis ipsi inuicē propter vxores, quam propter regiones & iimperia dimicabant. Reguli enim & principes istarum regionum in id vnicē incumbebant, vt posteritatem suam augerent, & multos ex se liberos procrearent, in quibus omnis ipsorum spes & fiducia posita erat. Multi etiam ex ministris ipsis petebant, vt quam primum redirem, quo EPVREMEOS superare & spoliare pos- Curmini- sent. Cumq; interrogarem, cur hoc exopta- stri Regis rent, respōdebant, vt nos ipsorum vxoribus, Epuremeos vos auro & argento potiamini. Magis enim spoliare cupiant. propter vxores bellum gerunt, quam vt vel opes colligant, vel eruptas sibi prouincias ab hostibus rursus vendicent, & omnes populi, qui inter Regem INGAM & Hispanos habitant, admodum debilitati sunt, ita ut subinde motu Hispanorum, loca magis remota petere cogantur.

His omnibus auditis & perceptis, deliberauiimus an cōsultum esset, MACVREQUARI expugnata, belli aduersus Imperatore INGAM initium facere: Sed dissuadebat id nobis in cōmoditas temporis, & quod rebus ad hanc rem necessariis instructi non essemus. Impossibile enim erat flumina ista traicere, neque etiam satis virium habebamus, & præterea hyemem expectare amplius necessaria non erat, quam præ foribus habebamus, nec diutius à nauibus nostris absesse poteramus. His de causis non videbatur mihi cōsultum eo quidem anno expeditionem istam suscipere, quantumuis auri cupiditas eam suadere maxime videretur, id enim nobis magis impedimento fuisse, quam adiumento, si forte alio tempore Regia Ma-

iescas in istis regionibus aliquid tentare volueret: si enim nos, qui Hispanorum hostes nos profitebamur, & à Maiestate Regia in ista loca missos esse dicebamus, vt ea ab Hispanis tuta redderemus; animaduerrissent; regioni & opibus ipsorum & que ac Hispanos inhiare, ipsi proculdubio postmodo cum Hispanis vires suā aduersus nos coniunctū rifiuisserint. Iam autem ipsis de consilio & mente nostra cognitum nihil est, neque etiam de auri cupiditate, quæ sola nos eo perduxerat. Et dubium mihi nullum est, eos, si Maiestas Regia periculum facere aliquod voluerit, multo prōmptiores futuros ad imperium Regiæ Maiestatis; quam Hispanorum admittendum, cum crudelitatem Hispanorum vicini isti populi fere omnes iam experti sint.

Antequam igitur de voluntate Regiæ Maiestatis mihi constaret, intermittere potius volui directionem vnius atque alterius ciuitatis, licet magnas nobis opes & diuitias afferre potuissent, quam futuram spem omnem conuellere & turbare, quæ multorum milliū esse, & opulentissima Anglorum mercimonia augere mirum in modum poterit. Neque vero etiam dubito, quin incolæ eius regionis nobis fidelissime adfuturi sint contra Hispanos, spe futuræ ab ipsorum iugo liberationis. Quod si autem vicinis locis deualtatis dynastas & populū istum extirpassent; omnē simul spem vanam & irritam reddidissent. Etv in praefentia Topiawarvm istum, Toparcham Arromalæ liberum dimitterem, in causa erat, quod non poteram ei præstare quod tum quidem temporis à me petierat. Itaque conclusi propositum meum in sequentem annum differre. Ipse quidem filium suum

mili adiunxit, qui mecum in Angliam iret, sperans fore, vt siquidem morti vicinus esset, ipse filius nostra ope in regno sibi succederet & confirmaretur. Ego contra FRANCISCUM SPERRON, famulum CAPITANEI GIFFORDI, qui calamo regionem eleganter depingere poterat, vna cum meo puerō HUGONE GODWIN, apud eum reliqui, vt linguam interea addiscerent.

Postea interrogabam eum quis vasa ista aurea pararet, & quomodo aurum istud ex durissimis axis eruere possent. Ad hoc respondebat, aureas istas imagines non ex auro isto factas; quod in axis hæreret, sed ex illo quod iam separatum ex stagno & aliis in ciuitate MANOA fluminibus colligerent, vbi instar arenæ reperiatur; esse tamen istud aurum intractabile, nisi cum ære permisceretur. Habere autem eos vas quodam fictile multis foraminibus pertusum, in hoc aurum istud ære admixtum ponere, & postea admoto ad foramina ista calamo, ignem ore inflare; donec metalla ista soluantur & liquefiant: Quo facto, fundere eos aurum istud liquefactum in omnis generis typos; quos ex lapidibus & axis ad hanc rem paratos haberent. Ita sunt pulcherrimæ istæ imagines; quarum ego duas ad Maiestatem Reginam transmisivi, vt artificium conspiceretur, non quod essent quantius preci. Summo autem studio eos celavi, istum nobis finem præpositum esse; vt auro potiremus; propterea quod tempus nos desiceret, & militēs non essemus sufficienter instruti. Quin & ipsis fere plus auri à me donatū est, quam ego ab ipsis acceptā, suspendi enim à collo ipsorum imaginem Reginæ nostræ, cui perpetuam subiectionem promittebant.

Transmisi etiam ad Maiesfatem Regiam aurea quædam mineralia, quæ scio tantæ esse præstantiæ, quantæ vlibi inueniri possint; multa autem eorum copia hic repertitur. Verum nos, præterquam quod ibi commorari diutius non possemus, nūllis idoneis instrumentis instruti eramus, vt perfossa terra, ea inquirere potuissemus. Vbiique tamen aurum & argentum cernebatur, & nos deprehendimus non M A R C A S I T A M esse, sed illud quod Hispani la madre del oro, id est, matrem auri nominant.

Postquam igitur in C A N V R I & A R O M A I A de omnibus probe instructus fuissim, & à p̄cipiūs regionis gubernatoribus iuramento mihi confirmatum esset, quod vellet Regia Maiesfati subiecti esse, & Hispanis omnibus modis resistere, si in nostra absentia ad loca ista reuerterentur, quod præterea etiam sibi coniungere vellent omnes vicinos populos, vt pote I W A R A W A Q V E R O S, C A S S I P A G O T O S & alios, discessi à sene isto T O C L A W A R O affumpto nēcam in Angliam. Ceteris in confinie a rederis inter se videntur. Mandauit item prius supra dicti T O C L A K O V I Y V E C T I his mercibus, quæcūc sollegeta, in M A C O R E Q V A R I proficiere, & eorum modo utriusci cōmoditatem & stacum inquirit, & si fieri possit, in magnam ciuitatem M A N O A M seze

conferret. His ita conjectis soluimus patulatim in ripâ G V I A N A progredientes, donec ad fines S A Y M A & V V I K I R I venisse-

mus.

Profectus est autem nobiscum ex A R O -
M A I A, C A S S I Q V Y S P A T Y M A ; quinouem Casqui
illos Hispanos vna cum Monacho ad flu- quidam
uium C A R O L I de voluntate & iussu Mo- promisit
RE Q V I T O interfecérat. Hic rogabat nos, stratum
vt in portu regionis suæ paulisper morare- ei, se mon-
mūr, velle se nos in montem quendam non monem
procul à ciuitate sua situm; secum ducere,
cuius lapides aurei coloris essent; quemadmodum etiam postea ab eo factum. Nam
cum per noctem ibi quieuissēmus, progressi
sumus sequenti die ad montem istum ingredi- aureum.
dentes circa ripam huminis M A N A , relicta
ad dextram ciuitate T V T E R I T O N A in
regione T A R R A C O N I S sitā. Non procul
ab ista ciuitate versus austru in valle A M A-
R O C A P A N A alia ciuitas conspicitur, eius-
dem cum valle nōminis; quæ vallis ad 60.
iniliaria versus ortum sese extendit, & pul-
cherrima est regio, labitur & fluvius per
eā, qui omnis generis piscibus abundat;
qui etiam syluis & arboribus exornata est,
in quibus multæ feræ reperiuntur. Huic re-
gioni p̄ficit quidam C A S S I Q V Y S qui I R-
R O P A R O G A T A vocatur.

A flumine M A N A peruehimus ad fluum

H 4 O C A I A;

OCCIDENTALIS INDIÆ

92

OCAIA, qui etiam per vallem istam deriuatur, & quieuius paulis per ad lacum quendam, qui in medio vallis erat, ibi quidam ex illis, qui nobiscum ierant, ignem extruxit, ad quem industia nostra ab æstu & fudore humida facta, rursus siccaremus, postea ad montem IONVRI perrexiimus, de cuius lapidis bus PATYMA nobis dixerat. In laco isto conspeximus pīcem magnitudine ingentis dolii, quem MANATVM nominant, boni & salutaris cibi, cum autem audirem, fere dimidium diem isto itinere adhuc consumendū, & ego deprehenderem, vires meas absumptras & debilitatas, ita ut æstum istum ferre diutius non possem, misi Capitaneum KEYMIS & 6. milites, qui ad montem istum progredierentur, addito ipfis mandato, vt non recurrerentur ad portum istius PVTYMÆ, cuius nomen erat CHIPAREPARE, sed ad fluuim quendam CVMACAM, apud quem eos expectare vellem, PVTYMA autem promisit, se eos eo comitaturum.

Ipsi igitur progressi iter fecerunt in latere EMPAREPANA & CAPEREPANA, ab ædibus vero PVTYMÆ per vallē AMAROCAPANAM profecti sunt. Nos autem eo die adhuc ad portū peruenimus, & multa faxa scopolosq; conspeximus, tantæ pulchritudinis, ac si merum aurum argentumq; fuissent, ad finistram etiam ex eiusmodi faxo totum montem vidimus. Soluentes igitur secundo flumine, in ripa PARINO nauigauimus vsq; ad regionem ARIACOÆ, vbi ORENOQVE in tria pulcherrima flumina diuiditur, ibi Capitaneum HENRICVM THYN & Capitaneum GREENVILL, cum triremi via proxima pergere iussi. Ego autem a sumpto Capitaneo CALFIELD, EDWARD PORTER, & Capitaneo EINOS, cum nauiculis nostris & celoce, brachiū ORENOQVES, CARA ROOPANADictum ingressi sumus, cuius ductus pertinet in regionem EMEREIAM, vbi CARAPANA dominatur, & in mare versus ortum se exonerat, partim ut Capitaneum KEYMIS ibi recipere, quem terra eo proficiisci iusteram, partim etiam ut amicitiam contraherem cum CARAPANA, qui ex præcipuis dominis inter ORENOQVERONOS unus est, cumq; ad fluuim CVMACAM venissimus, ad quē PVTYMA promiserat Capitaneum KEYMIS deducere, relictis ibi Capitaneo EINOS & EDWARD PORTER, vt eum expectarent, nos cæteri, fluvio ad MERETIAM progressi sumus.

In hoc fluvio CARA ROOPANA multas pulcherrimas Insulas conspeximus, quarum quædam 6. quædam 10. quæda 20. miliaria Britannica longæ erant. Circa vesperā autem istius dici, ingressi sumus alium fluuium, qui

in ORENOQVE se exonerat, & VVINECAPARA vocatur, vbi nobis dicebatur de monte crystallino, ad quem tamen nobis propter longitudinem itineris, & assidas pluuias, ire impossibile erat, conspeximus tamē eum è longinquo, instar altissimæ turris dealbatæ. In vertice sue cacumine montis istius maximus fluuius existit, qui ad nullum latus perrigit, sed postea tanto impetu montem istum descendit, vt sonum tam magnum, ac si 1000. campanæ pulsaretur, edat. Non credo in toto mundo eius similem reperiri. BERREVS dicebat mihi, montem istum etiam adamantino, & alios preciosos lapides generare, qui à magno interuallo cernerentur. Sed tamen neque ipse, neque populus suus montem istum condescendere audebant, propter odium omnium vicinorum populorum erga eum.

In hoc flumine VVINECAPARA quieuius paululum, & in terram descendimus, ingredientes ciuitatem à flumine isto denominatā, quam gubernabat TIMITVVARA, qui etiam studiū mihi suum deferebat, quod vellet me in montem VVACARIM a perdere. Cum ædes huius TIMITVVARÆ ingredieremur, celebrabant ipsi solenne aliquod festū, & omnes probe inebriati erant, quin & nos multis poculis exceperunt, quod quidem nobis itinere defatigatis gratissimum erat, sed tamen paululo contenti eramus, propterea quod potus iporum admodum esletinebrians, qui statim capitibus nostris nocebant. Cum igitur satis potu isto nos recreaveremus, reuersi sumus ad nauiculas nostras, quas in flumine reliqueramus.

Paulo post aurē, antequam adhuc solueremus, veniebant ad nos omnes istorum populorum Toparchæ, afferentes secum cibos, quos terra ista produceret, omnis generis, nempe vinum ex PINIS factum, gallinas, & alia, itemq; PIEDRAS HVADAS, hoc est, Epaticos lapides preciosos. Ex hoc Domino de VVINECAPARA audiebamus, Dominū CARAPANAM de EMEREIA, quæ iam nobis in conspicuerat, in CAIRAMO fugisse, quæ sita est in montibus GVIANÆ, ultra vallem AMAROCAPANA, decem enim Hispani, qui in ædibus ipsius erant, ipsi persuaserant, nos venisse, ut eum cum viuierlo suo populo perderemus.

Sed cum CASSIQVIE ex VVINECAPARA & SAPOCATANA, dominio nimirum & potestati ipsius subiecti, viderent, hos in ista loca tanquam hostes Hispanorum venisse, & nemini ex omnibus populis ullam iniuriam, imo ne illis quidem, qui Hispanis erant additi, intulisse, pro certo promittebat, CARAPANAM tam promptum & paratum futurum ad omnia

ad omnia humahitatis & beneuolentia of-
ficia nobis exhibenda, quam alii fuissent, per
quorum regiones essemus profecti. Dice-
bant autem hunc CARAPANAM in hodiernu
m vñq; diem non audere cum aliis populis ami-
citiam & societatem facere, quam cum His-
panis, quibus regio ista omnium proxima
esset, per quam etiam ipsi iter in GVIANAM
facere solent, tanquam per regionem vndi-
quaq; apertam. Quin & hoc dicebant, eum
non propterea fugisse, quasi nostrū aduen-
tum timeret, sed vt ab Hispanis liber esse pos-
set. Regio enim CAIROMA sita est ad radie-
ces montium, quibus valles GVIANAE ab
ORENOQUEPONIS separantur, vnde ipse
se fē, si quis ciuitatē suam expugnaret, statim
trans montes in GVIANAM ad EPER-
MEOS poterat conferre, quo ipsum Hispani
sine maxima potentia sequi non possent.

Sed ego existimo hunc CARAPANAM
tanquam prudentissimum, & per etatem (erat
n. fere 100. annorum) exercitissimum vi-
rum, hanc potissimum ob causam ex suo re-
gno fecisse, vt absens eo melius videret,
qualis nostrarū rerum exitus futurus esset,
& si viribus & robore pollentes reuertere-
mur, ipse quoq; nobis fē dederet, fini vero
minus, haberet tamen quod coram Hispanis
prætenderet, & quo fē excūsaret, quasi
meru nostri aduentus fugisset.

Itaq; superuacaneum arbitrabamur, flu-
uium istum rufus remeare, & vulpeculam
hanc annosam quererere, sed recessimus à flu-
uiio VVINECAPARA, qui in EMERIA M
ducit, quartuor istis fluminibus quæ ex ORE-
NOQUE promanant, & VVARACAPARI,
COIRAMA, AKANIRI & IPARONIA vocā-
tur, versus ortū relictis. Præter hæc quatuor
flumina, et alia ex ORENOQUE in mare ver-
sus ortum fē exonerant, quæ vocantur, A-
RATVRI, MACVRA, BARIMA, VVANA,
MAROACA, PAROMA & VVINNI. Quin
adhuc i4. flumina inter ORENOQUE & A-
MAZONES conspicuntur, quæ omnia etiam
per istam terram in mare labuntur, & ab
ARACIS atque CANIBALIBVS, quian-
thropophagitæ sunt, habitantur.

Cum postea nauigaremus versus septen-
trionem, arduum nobis obiiciebat iter,
quo rufus ex portu EMERIA ad caput flu-
minis CARAPANÆ eundum erat, vbi
nos à tritemi prius separaueramus, quam
proximavimus ad portum TOPARIMACÆ di-
miseraf, in quo portu primum ingressum in
regnum GVIANÆ didiceramus.

Nox ea illunis & tenebrisca erat, præter-
ea etiam magna tempestas extitit, vt cog-
remur in ripa fluminis celiare, vbi nō parum
turbati sumus nimia velocitate fluminis.

Versus ortum affequēbamur tandem ostiū
fluminis CVMACÆ, vbi Capitaneū EINOS
& EDWARD PORTER reliqueramus, vt
Capitaneum KEYMIS ibi expectarent, qui
terra eo venturus erat, cumque eo venissemus, nullum adhuc de eo nuncium accep-
erant, vt dubitaremus de ipsis fortuna, pro-
gressi autem sumus in flumine LEGVAM vñ-
nam atq; alteram, & subinde sclopetis cia-
culabamur, vt audiret nos ibi adesse. Sequē-
ti igitur die ipsum ciaculantem rufus audi-
uimus, cumq; aduenisset, recepto eo, vale-
diximus eius comiti POTYMA atq; ita dis-
cessimus, qui quidem nostrum discessum æ-
gre admodum ferebat, & promittebat se mihi
filium suum adiuncturum, si modo ibi ex-
pectare vellemus, donec ipse ex ciuitate ad-
duceretur. Sed nobis propter subinde cre-
scentem ORENOQUE stirpitum, expecta-
re ibi diutius integrum non erat. Itaq; versus
occasū rufus perreximus, doic ad supradic-
ta diuisionē ORENOQUE veniremus, vñ se-
cundo flumine nostram tritemem periuimus.

Postero die ad Insulam ASSIPANAM ap-
pulimus, quæ fluuiū ab alueo isto, quo EMERIA
mantea petiimus, separat, ibi comedimus de ARMADILLO animali, quod in VVINE-
CAPARA primo videramus. Et sequenti
die inuenimus tritemē nostrā in portu TO-
PARIMACÆ. Eodē die inter tonitrua & ful-
gura nobis erat nauigandum, siquidē hyems
iama aderat, quamvis autē vno die, 100. Bri-
tannica miliaria confidere possemus, impos-
sibile tamen erat isto itinere rufus reuerti,
quod prius ingressi fueramus, fluuium enim
AMANA, qui circa GVIANAM in lacum se-
fē exonerat, remeare omnino non potera-
mus, propterea quod fluxus maris eo in loco
fortissimus erat & rapidissimus, quo versus
ortū à nauibus nostris abducti sumus. Quin
& ventum secundum habebamus quo tum
etiam nobis opus erat, tanto namque inter-
vallo in mari nauigandum nobis erat, quan-
tum est inter GREVELINGAM & DOVE-
RAM, idque cymbis vel nauiculis nostris, vt
antea dictum.

Cum ad littus maris venissemus, in maxi-
mo eramus periculo, periculissimum enim
iter adhuc restabat, vt ita in tristissimo & de-
sperato quasi statu tum versatos nos esse,
vere affirmare possum. Ea enim nocte, qua
circa ostium, quo flumen CAPVRI in mare
fē exonerat, quicuimus, aquæ tam subito
creuerunt, vt cogeremur cum nauiculis no-
stris ad terram appellere, & tritemem quo-
que ad littus adducere, multo eam labore
retinentes & conseruantes; ne mergere-
tur.

Quod ad me attinet, dubitabam profecto
quid

OCCIDENTALIS INDIAE

94

quid facerem, an triremem ingredi, quæ admodum onusta ad duas LEGVAS arenam cogebatur præternaugare; ubi aquæ profunditas non nisi sex pedum esset, an vero cum celoce mea in tantâ tempestate, mari me credere deberem; & quo diutius iter differebamus, eo tempestates & procellæ maiores fiebant, itaque assumpio ad me Capitanus CALFIELD, Gifford, & cognatus meo GREENVILL, cum celoce circa noctis medium, quo tempestates paululum cessarant, mare ingressus sum, relicta post nostre rem, quæ propter aduenientem auroram hō audebat nos statim sequi, atque ita non sine miserore in mari progressi sumus, donec circa horam nonam ante meridiem Insula TRINIDADIS nobis appareret. Qua visa, ut proxima via profici ceremur, progressi sumus in litore, & diligenter cauimus, ne à flumine abrueremur, tandem igitur in CYRIAPAN peruenimus, vbinacum nostrum, magna cum letitia in portu conspicimus, & adhuc salutem Dei beneficio inuenimus.

Postquam nos situs Deus saluos & incolument ad naues nostras reduxit, nec stellarium iam fuerit, ut GVIANA, versus solem, quem adorant, relicta, nauigationem nostram versus septentrionem dirigamus. Quod antequam fiat, brevibus descriptionem GVIANÆ hic concludam, facta enumeratione præcipuarum, quas in itinere isto vidimus perlustrauimusque regionum & provinciarum.

Cum primum AMANAM fluuium essemus ingressi, qui ab ORENOQUE in mare labitur, reliquimus CANIBALES, homines immanes, ad dextram, circa ostium maris, ex opposito Insulae TRINIDADIS situm, quod habitatur à quibusdā ex GVANIPA & BERRESE: In hoc ostium alius adhuc fluuius habitur ARÖ dictus, qui ex PARI A versus CVMANAM fluit, & habitatur à VVIKIRIS, quorum præcipua ciuitas fluuium SAYMA adiacet.

In hoc igitur ostio concurrunt tantū tres isti fluuii quos dixi, qui tamen tempore hyemis tanto cum impetu & copia, in mare prolabuntur, ut ad 3. LEGVAS in mari aquam dulcem haurire possis. In itinere versus GVIANAM, omnes Insulae, quæ passim in fluuiis ORENOQUE disperse conspicuntur, habitantur populis, quos TINITIVAS nominant, qui tamē in duas nationes diuisi sunt, quarum una CIAWARI, altera VVVARAWETI nominantur, & perpetua inuicem bella gerunt.

In superiori parte ORENOQUES, sita est TOPARIMACA, & VVANICAPORA, ubi habitant NAPOIOS populi, subditini mirū

CARAPANÆ, Domini in EMEREA. Inter VVANICAPORA & portum MOREQVITO, in regione AROMALA, qui habitant, quemadmodū & illi qui in valib. AMAROCAPANA habitat, omnes sunt ORENOQUEPONI, qui ante haec temporā MOREQVITO subiecti fuerunt, iam autē subiecti sunt TOPIAWARO. Ad fluuium CAROLI habitant CANARI, quibus foemina imperat, quæ haeres est istius regionis. Haec foemina ex longe diffito loco ad me venit, ut populum meum videbet, & multa me de Regia Maiestate interrogans, admodum mirata est potentiam, dignitatem & virtutes eius, quas ipsi enumerauimus.

Ad lacum CASSIPA, ubi fluuius CAROLI suam originem habet, habitant tres potissimi populi ex illis quos CASSIPAGOTOS vocant: versus austrum habitant CAPVERPANI & EMPATEPANI, & post illos nō prout à MACVREQVARAI qui Imperatoris INGÆ primi subditii sunt, habitant IWAWAKERI. Hi omnes iam pridem se se hostes Hispanorum & EPVREMEORVM declararunt. Versus occasum à flumine CAROLI habitant variis populi CANIBALVM, item EWAIPANOMA, AMAPAIAS & ANOBAS, qui etiam auro abundant. Qui versus regionem PERVANAM habitant, de illis in praesentia nihil dicemus.

In plaga septentrionali fluuii ORENOQUE sunt VVIKIRI & SARMI, qui omnes Hispanorum iurati hostes sunt.

Versus austrum, ad ostium ORENOQUE, sunt ARWACAS, & aliquanto ulterius habitant CANIBALES, & ab his austro versus AMAZONES.

De variis animalibus, avibus, piscibus, frugibus, floribus, GVIANI, & Glycirrhiza, quemadmodū etiam de religionib. & statutis eorum variis, si exacte scribere vellem, possem librum tantæ magnitudinis confidere, quanta Gefneri opus est, & de residuo adhuc multas Decadas cōmplere.

EPVREMEI eandem habent religionem, quam habent populi quos INGÆ & Imperatores secum ex PERVATULERUNT, qua de re legi potest copiose in CRIECA & aliis scriptoribus Hispanis, credunt enim immortalitatem animarum, adorant solem, & vxores, quas charissimas habuerunt viuas, quæ admodum etiam thesauros suos secum sepeliriiubent. Quæ omnia etiam in PERVANA regione ita sunt in vīo.

ORENOQUEPONI post mortem non sepeluntur cum vxoribus suis, sed volunt, ut cum omnibus suis thesauris & clinodiis se peliantur, sperant enim & credunt se post hæc tempora illis rursus potituros. Contra ve-

SUMARIA
enumeratio
omnium
regionum,
quas in
itinere vi-
derunt.

Derelegio-
ne horum
populorum.

trā vero ARVVACAS in vsu habent; vt si aliquis ex magistratu suo, vel vxor, vel aliquis amicus moriatur, post eorum sepulturam, carne plane absunta, ossa effodian, eaque in puluerem contusa, potui suo admisceant et que consumant.

In PERVIANORVM sepulchris omnes fere eorum thesauri reperti sunt, idem etiam in hinc regionib. tentari poterit; multas ducent vxores, ita tamen vt principes ipsorum quintuplo plures habeant quam ciues alii. Vxores nunquam cum viris vel in virorum societatis cibum capiunt; sed mensae ministrant, & peracto prandio vel cena cibum seorsim in loco quodam separato capiunt. Quæ annos iuuentutis egressæ sunt, pinse panes, confidere potum, lectorulos gossypinos parare, & alia opera domestica peragere solent. Viri vero quando à bellis liberi sunt, nihil aliud agunt; quam vt venationibus, pisticationibusque operam dent, & poulis aliisq; voluptatibus sese oblectent, sed cesso iam de religionibus statutis & moribus eorum plura scribere.

De ciuitate autem MANOA nihil attinet ea scribere, quæ ex aliorū relatione accepi, cum ipse ibi nō fuerim. Illud tamen transtire non possum, quod Imperator INGA in ciuitate MANOA splendidissimam arcem extraxisse dicitur, ad eam formam, qualis in PERY olim à maiorib. suis extructa fuerat, qui quidem quad opes & potentiam omnes in EUROPA principes longe superarunt, solis CHINENSIBVS exceptis. Hoc mihi pro certissimo ab Hispanis, quos mecum habebam, affirmatum est, qui et dicebant, omnes incolas vicinarum regionum, qui respectu GVIANORVM SALVAIS, id est, barbari homines sint, thesauros secum et feliciter solere. Quemadmodum etiam ego postmodum in ista terra audiui, quendam CASSIQUVM siue Dominum in valle AMARACAPAN a paulo ante aduentum meum, in auræ sella sepultum fuisse, quæ puleherime & caritiosissime in ciuitate M A C V R E Q V A R A Y, vel in ciuitate MANOA facta fuerat. Sed ego eos in religione turbare, vel aliquid ex terra eruere nolui, priusquam cognoscere, fatumne consilium & propositum meum, apud Maiestatem Regiam haberetur nec ne, ne animos eorum à nobis aliquo modo alienarem. Quod si autem in regno PERVANO tanta vis auri fuit reperta, cuius INCA Dominis fuerunt, dubium mihi nullum est, modernum Imperatorem in ciuitate MANOA atro æque abundare, quin certus plane sum, plus auri in hac regione reperiri quam in PERY, & omni occidentali India.

Iam ad ea rursus reuertor, quæ eotā vidi,

& vera esse noui. Qui cupiunt multas & varias regiones perlustrare, eorū desiderio hic fluuius abunde satisfacere poterit, siquidem multos adhuc riuos habet, qui aliquæ in longe dissipata loca, ultra 2000 miliaria Britanniæ cajab ortu ad occasum, & 800 miliaria, à meridie versus septentrionem perducere possunt, quin & auro aliisq; preciosissimis mercibus repleti sunt. In hinc locis gregarii milites pro auro dimicaturi sunt; & stipendia inter se maximis auti frustis distribui possunt, cū alii in bellis pro solo cibo corpora sua infinitis periculis exponere cogantur. Duxes & gubernatores bellorū, qui honores & aurū fitiunt, hinc in regionibus plures ciuitates, & officia & tēpla, preciosissimis pulchritimisq; ex auro ornata imaginibus, plura itē sepulchra amplissimis thefauris referta, inuenient, quam CORTESIVS in MEXICO vel PIZARRVS in PERY inuenierunt, vt ita expugnatio harum regionum, omnes Hispanorum haec tenus inuentas prouincias & regiones facile obscuratura sit.

Nulla est regio, quæ populos & habitatores suos oblectare magis possit, quā GVIANA. Tot habet valles & flumina, tot aubus & animalibus aliis abundant, vt enumerario omnina non possint. Reperiuntur etiam ibi animalia, quæ CAMA siue AMA ipsi nominant, magnitudine bouis Anglicani. Quod si de omnibus rebus in specie & peculiariter scribere vellem, nimis id longum foret, itaq; illis omisiss, hoc saltē dicam, nullam esse ditorem, salubriorem & pulchriorem terram, quam hanc ipsam regionem GVIANAM, in qua homines centum annos viuere possunt. Nos profecto in ea regione sub dio semper dormiuimus, & tamen toto eo tempore nihil inter meos morbi animaduersum est. GVIANA non tantum auro sed & aliis preciosissimis mercibus abundant, versus austri enim crescent Brasilenses arbores, optimi & præstantissimi coloris, ita vt etiam fremnæ ad fucandam faciem lignum istud adhabant.

Gossypium in omnibus locis reperitur, vt & sericum & balsamum, quale in tota Europe extat, gummi item, & piper Indicum, & aromata alia ibi inueniuntur, quorum nomina propter temporis angustiam inquirere omnia non potuimus. Terra paucum riuulis & fontibus seatet, vt meo quidem iudicio ad fccarum, gingiber, & alia aromata producenda non minus idonea esse possit, quam terra, quæ in India occidentali reperitur.

Nauigatio hæc breuis est, potest enim cōmune & vulgari vento absolu spacio sex mensium, ita vt eo tempore domum quis rursus

rurus reuertatur. Neque etiam tam multa faxa, scopuli, portus, hostes, regiones, tumuli arenarii siue puluini & alia id genus praeter nauiganda sunt, quemadmodum in India occidentali & alibi; vbi eiusmodi pericula non raro alicui obiciuntur; quemadmodum etiam in CANAL siue fluuio BAHAMA, qui ex India occidentali prouenit, in quo hyberno tempore omnino non nauigari, aliis vero temporibus non sine ingenti periculo potest.

Præterea etiam omnis India ac terra excepta variis morbis est obnoxia, & BERMUDAS, plane infernalis locus propter tempestates, fulgura & tonitrua esse videtur. Hoc præsentis anno 17. Hispanorum naues in CANAL BAHAMA submersæ sunt, vbi parum abfuit, quin Philippus Magnus extingueretur, quietiam, cum ad BERMUDAS venisset, retroactus est usque ad S. IVAN de PERTO RICO. Et hoc quidem fere quotannis fieri solet, quod in hoc itinere extimescendum non est.

Optimum tempus ex Anglia soluendi, est tempus ex mensis Iulius, sic enim circa æstatem in Gvianam quis venire potest. Qui mensibus Octobri, Nouembri, Decembri, Ianuario, Februario & Martio, ibi commoratur, & mense Aprili rursus inde soluit, is in Anglia circa mensem Iunium reuertetur. Et profecto hæc satis magna esse possunt ad excitandos & confringandos eorum animos, qui hoc iter ingredientur, & alterum quoque iter in Indiam occidentalem, sic ut ego, exploratum habet, quod maximis tempestatis bus periculisque expositum est.

Sed ut paucis dicam, GVIANA adhuc pura & intemerata virgo est, nunquam enim adhuc spoliata, vieta, superata fuit, terra ipsius nunquam adhuc perfostra & caperta est, sepulchra ipsorum nondum propter thesauros diruta sunt, imagines & aureæ statuæ in templis ipsorum nunquam adhuc visæ, nemdum ab aliquo Christiano principe deturbata & disiectæ sunt. Quin imo potentia & vires huius regni nondum tentatae & exploratae sunt. Et satis munita est aduersus omnem impetum, si duo saltæ propugnacula in quadâ prouincia, quam ego vidi, extrerentur, tum enim nulla nauis fluuium istum percurrere posset, quin unum ex istis propugnaculis transire cogeretur. Et sufficere poscent hæc duo propugnacula, non solum ad defendendum Regnum GVIANÆ, sed etiam ad 100. alia, quæ passim circa istum fluuium reperiuntur.

GVIANA etiam unum tantum in mari ingressum haber, quo onusti nauibus ad eam venire possimus. Quare qui regionem

istam aliquando occupabit, is deprehendet, non posse ad eam nisi paruis cymbis, CANONIS & nauiculis humilibus perueniri. Qui etiam imposterum eam sibi subiicere conabitur, is deprehendet, in fluminibus sylvas esse 200. Britannica miliaria longas, tam densas, atque opacas, ut ne mus quidem pūfillus in haui se occultare possit, quin ramis arborum tangatur atque feriatur. Terra vero ad eam accedere proorsus est impossibile: Nulla est enim regio sub celo, quam natura adeo munitam reddiderit.

Ex omni parte altissimos montes habet, & in itinere commeatum & viatum accipere nemo potest, quod ipsum Hispani non semel sunt experti. Ipsorum ab eo tempore, quo regno PERVANO potiti sunt, subinde conati sunt hoc quoque regnum sibi subiicere, atque in omnes quidem occasions haec tenus fuerunt intenti, ut aditum sibi ad illud pararent. Sed ex 23. ne unum quidem noui, qui castra sua ad regnum hoc admouere, multo minus introducere, & nauibus ex mari eo appellere potuerit. AVRELIA-NO qui AMAZONES flumini suum nomen imposuit, primus, & DON ANTHONIVS de BERRERO postremus fuit. Et ego valde dubito, an vel ipse, vel aliquis ex suis commodum acceſsum & aditum ad istam terram haec tenus inuestigari. Vnicus enim tantum locus est, per quem magnis nauibus ad istam regionem perueniri possit, quem locum ego aliquando solus summa cum festinatione exploravi & perspexi, certusque sum neminem eum facile exploratarum cognitumque etiam si summo eum studio inquirat.

Totum regnum GVIANÆ uno firme pro-pugnaculo, siue probe munita ciuitate, tumultu redi potest, & populus, qui postmodum in istam terram introducendus est, etiam 20. regionibus diffungatur, potest tandem facile congregari, siue mari siue terra, ita ut neque sylva neque montes id impe-diant. Sed in India occidentali paucae sunt regiones & ciuitates, quæ inuicem suppetias sibi ferre possent, siue mari siue terra eos hostis aggrediatur. Terra enim multis mon-tibus, sylvis, & hostibus infesta est. Mari autem si quis eos versus ortum habitantes adoriat, ab illis, qui versus occasum habitant, aliquot mensibus sublevarii non pos-sunt.

Hispani etiam ibi hinc inde dispersi habitan-t, & in nullo loco tam frequentes sunt quam in NVEVA ESPANNA. Maxima pro-pugnacula regni GVIANÆ sunt altissimi montes, acutissima vepreta, & senticeta, arenosæ in vallibus viæ, maximus æstus, & aquæ penuria siue defectus: Vnde qui terra cam

eam aggredi voluerint, vietus & commeatus defectu inde facile desistere cogentur, quod ipsum eis muri ahenei loco esse potest.

*uis In-
am oc-
talem
egi Hispa-
nus primus
perulerit.*

India occidentalis principio Regis Hispaniae auo, à CHRISTOPHORO COLVMO GENVENSIS oblatæ est, de quo tanquā peregrino non immerito sinistri quid suspicari aliquis tum potuisse, præterea etiam incre-dibile videbatur, tot & tam maghas regiones adhuc inueniri, de quibus ne iota qui-dem esset perscriptum. Sed hoc regnum Regis Maiestati, à subdito & vasallo suo aper-tum offertur, à quo plura officia & seruitia Regis Maiestati debentur, quam à quōquā alio, vt religioni mihi maximæ futurum sit, Regiam Maiestatem circumuenire & frau-dulenter decipere, à qua tot mihi & tam magna fæpenumero præstata sunt beneficia.

Aperta sane regio est & manifestata, multæ etiam prouinciae ad amorem & subiectio-nem Regiæ Maiestatis inuitatae, Hispani, qui huic Regno aliquoties iam ante aliquot annos inhiarant, fugati sunt & electi, quin et iam, cum antea infuperabiles habitis sint, iam omnium risu exponuntur, & pro muliero-fis atque euiratis habentur. Poterit autem Regia maiestas ad hoc institutum ut gregariis militibus, & nobilibus, qui ætate adhuc vegeta atque florente sunt, ipsisque gubernatores & duces addere eos, qui in regno suo nullis sunt muneribus atq; officiis altri-cti. Et sane potissimum sumptus prima nauigatione impendendus erit, ad naves & milites rebus necessariis instruendos. Nam post primum vel secundū annum dubium mihi nullū est, quin LONDINI tanta ex GVIANA futura sint mercimonia, quāta SEVILLÆ ex occidentali India excentur. Certus etiam sum, si mediocritas tantum exercitus in GVI-ANA effet, qui ad ciuitatem Manoa duci posset, Imperatorem Ingam statim certis conditionibus se se imperio & potestati Reginæ nostræ subiecturum, & toties centena millia singulis annis soluturum, ut omnes sumptus abunde recōpensari possent. Quin & ipse facile permoueretur, ut exercitum 3000. vel 4000. militum aleret, & de stipendiis ipsi prosperaret, qui se & suos ab omnibus aliis populis defendenter atque tueren-tur, præsertim cū non ignoraret, quomodo antece-sores sui GVASCAR & ATTABALIPA filii GVAYNACAPÆ ex regno PERU ciecti sint & miserè trucidati, & quod hostes ha-

stenuis non semel tentarint regnum GVI-ANA & expugnare, quemadmodum etiam non exigua crudelitate in vicinos populos seuerunt.

Quibus de causis ipsum facile nos admis-surum iudico, vt subiectus nobis sit, & tribu-tum ahnuum soluat, præsertim cum hullis armis & tormentis instruatus sit, atque ita facile superari possit. Et Deum ego restor, mihi à DONANTHONIO de BERRERO pro certo affirmatum, quemadmodum etiam ab aliis cognodi, quod in præcipuo ipsorum templo, inter alia vaticinia, quæ de amissione regni loquuntur, hoc etiam sit, quo dicitur fore, vt INGA sive imperatores & Reges PERUVIA ab aliquo populo, qui ex regione quādam, quæ INCLATIERRA vocetur, in regnum tuum rursus introdu-cantur, & à tyrannide atque seruitute om-nium suorum hostium, qui eos ex sua terra cicerunt, liberentur.

Quemadmodum igitur ego exiguis co-piis primum Hispanorum præsidium supe-raui, & ex terra ista profigau: Sic bonam spem concepi, si regia Maiestas aliquid ten-tare voluerit, brevi me Deo volente effec-tuum, vt regnum istud nobis tributarium fiat. Quicunque sane princeps hoc regnum pri-mus debellauerit & sibi subiecerit, is poten-tissimus euaderet, & si Regem Hispaniæ hoc regno potiri contigerit, tanta ipsius futura potentia est, ut postmodum nemo cum ipso certare audet. Quod si Regia Maiestas ali-qui diconabitur, futurum utiq; est, ut splen-didum eius nomen longe lateque apud ex-teros innotescat, & ipsa propter egregia sua facta in toto mundo celebretur atque com-menderetur.

Quin & AMAZONES foeminae, quibus versus austrum GVIANA vicina est, virgi-nem hanc supra modum mirabuntur atque prædicabunt, quæ sua potentia non propriū tantum regnum tueri, sed etiam longe à se remotum hoc imperium superare & retine-re possit. Sed finem facio, ne plura loquen-do, molestiam lectori creem, spero autem Regem regum & Dominum dominantium Regiam Maiestatem ita gubernaturum & recturum, ut aliquid in hoc regno experitur, sin minus: ego non inique facturos alios Reges principesque existimauero, qui

annuente quasi & tacente Ma-iestate Regia, id facturi sunt.

OCCIDENTALIS INDIÆ
EXEMPLVM QVARVNDAM LITERARVM A
NOBIS IN MARI INTERCEPTARVM, IN QVIBVS DE REGNO
GVIANÆ & Infulis in fluvio ORENOQUE
fitis agitur.

LÉCTORI BENEVOLO:

Iterras has, ex quibus, quæ sequuntur, defumpta sunt; Capitanus GEORGÈ PAPHAM, anno 1594. paulo ante, quam Dn. GUALTHERVS RALEGH GVIANAM aperit, in mari, cum Hispaniam peteret, interceptit, & statim post suum redditum, Regia Maiestati secreto communicauit, itaque opera precium facturum me putauit, se eas hic subiicerem. Sed tamen monendus est lector, ne existimet Hispanos istas regiones possidere. Nam quamuis Hispani de possessione glorientur, (populus enim istius loci ante hæc tempora de mente & proposito ipsorum cognitum nihil habuit) tamen quam primum ipsi ex terra ista rursus migrarunt, animaduererunt Indi ipsorum mentem, & audiuerunt, quam crudeliter in aliis locis seuierint. Cum itaque reverenterentur ita eos exceperunt, ut nemo euaserit, qui relationem de isto regno aliis facere potuisse, omnes enim interfecitos speluerunt in humo, quam quarebant, atque ita in plenariam possessionem istius terræ eos introducebant, cuius antea umbram tantum aspexerant.

Quin etiamnum hodie eadem hæc ipsi mens & constantissima voluntas est, omnes Hispanos, qui aliquid moliri imposterum volent, eodem modo excipere atque traducere. Itaque Hispani ne pedem quidem in ea terra post hac figere facile poterunt, nedum, ut eam plene possideant.

Vnum adhuc in hisce literis notandum est, quod nimirum Hispani, GVIANAM & omnes provincias ad ORENOQUEN sitas, NVEVO DORADO nominant, propter maximam auri copiam, quæ regiones istæ abundant. Quo nomine digitum etiam intendunt ad nomen EL DORADO, quo nomine MARTINES monachus, ciuitatem MANOA primo ornauit, & supra dictum, Hoc ne lateret lectorem benevolum, premittere hic volui, quemadmodum ex CAIVVORACO filio TOPIAVARI, qui mecum in Anglia fuit, & iam Dominus in AROMAIA est, percepit. Nam ad lectionem literarum lectorem amice remitto.

Gualtherus Ralegh.

LITERÆ ALLONSI EX MAGNA CANARIA, AD FRATREM SVVM PRÆFECTVM AD S. LVCAM scriptæ, EL DORADO concer- nentes.

ACcepimus non ita pridem literas de nuper inuenta quadam regione, quam EL DORADO vocant, à quibusdam ciuium in hac ciuitate filii, qui ipsi, cum terra ista inueniretur, præsentes ibi fuerunt. Hisribunt maximæ diuitias, & ingentem auri copiam in ciuitate EL DORADO esse, iter quo ad istam terram peruenitur, sere 50. LEGVAS à MARGARI- TA dicitur.

ALLONSI LITERÆ, DE HOC IPSO LOCO AD QVOS DAM MERCATO- res ad S. LVCAM scriptæ, quatenus ciuitatem EL DO- RADO siue MANOA concernunt.

Domine, noua hoc in loco scriptione digna fere nulla habemus, præterquam de inven- tione ciuisdam ciuitatis EL DORADO, quam nuperim Hispani aperuerunt, & distat itinere duorum dierum à MARGARITA. Tanta est ibi auri abundantia, quantam ante haec tempora nunquam audiuimus. Relationem habemus hac de re certissimam ab illis, qui ipsi præsentes ibi adfuerunt, & ad parentes suos ea de re scripsierunt. Ego quidem constitui, 10. vel 12. dies, itineri EL DORADO versus impendere, ubi iter CARTA- THAGENAM ingressus fuero. Spero enim me magnum ibi fructum facere posse. Communicaui vobis, quæ ad Regiam Maiestatem scripta fuerunt, &c.

SVMMA LITERARVM AD RE- GEM HISPANVM DE INVENTIONE GVIANÆ perscriptarum.

Per flumen PATO, quod alias ORENOQUE nominant, & in præcipua eius parte, quæ vocatur VV ARIS MERO, conuocatis omnibus militibus, anno 1593. die 23. Aprilis, DOMINGO de VERA, constitutus dux exercitus loci ANTHONII de BERREO, gubernatoris siue Viceregis inter flumen PATO & PAPAMENTI ALIAS ORENOQUE siue MARAMNOS, quæ una est ex Insulis TRINIDADIS coram me RODRI- GO de CARRANCA Registratore, aciem instruxit. Cumque in medio exercitus constitisset, mi- lites

^{Peso valet} ^{caſtilianis} ^{coronata.} *lites ita allocutus est: Optimi milites audiuitis iam pridem, quomodo Dux noster ANTHONIUS de BERREO, iam II. annos, nulli labore pepercit, & maximos sumptus ultranimirum 100000. PESOS auri impenderit, ut nobis auriferam GVIANAM aperiret*

Hic igitur me iam ablegauit, ut terram istam plenarie aperirem, & iter patescere, quo populus commodissime in eam traduci possit. Itaque decreui vocationi mea satisfacere, idque nomine Regie Maiestatis, & dicti ANTHONII de BERREO. In testimonium veritatis, peto a te FRANC. CARILLO, ut me iuues hanc crucem erigere, quam in terra positam vides, ut collocetur versus ortum. Quo facto, procidentes in genua Dux ipse cum uniuerso exercitu eam adorarunt. Postea Dux exercitus poculum aqua ebibit, & haustum rursus aquam in terram effudit, euaginato insuper gladio herbam a terra & ramos ab arboribus abscidit, dixitque. Hanc ego regionem expugnaturus sum, nomine Regis DON PHILIPPI, & praesidis ipsius ANTHONII de BERREO. Quod se quis banc possessionem in dubium vocare voluerit, huic respondeo: Quod non ita pridem nobis hac de re delberantibus adfuerit supremus CASSIQVS, DON ANTHONIO, alias MOREQUITO dictus, in cuius terra congregati eramus, ipse nobis potestatem huius rei fecit, & simul promisit perpetuam obedientiam & subiectionem Regi nostro, & eius praesidi ANTHONIO de BERREO prestare, de cuius etiam nomine postmodum vocari voluit. Hac cum dixisset procedens in genua cum uniuerso exercitu, iurauit se vitam suam pro hac possessione daturum, & eam aduersus omnes contradicentes defensurum. Postea Dux ille exercitus, euaginatum gladium in manu habens, dixit ad me: Cupio eorum omnium, qui hic presentes sunt, fieri configurationem, & mihi copiam testimoniumque communicari, ut notum fiat omnibus, me terram hanc pro Gubernatore DON ANTHONIO de BERREO occupasse, & se necessarium sit, de nouo adhuc semel occupare velle. Cupio etiam ab uniuersis & singulis qui hic presentes sunt, hoc ratum haberi, quodita velim strenue pergere, & possessionem mihi usurpare omnium regionum, quas armata manu posphas occupaturus sum. Subscriptum & signatum, &c.

DOMINGO de VERA coram me RODRIGO
de CARRANCA Registratore.

Cum igitur Dux ille ita pergeret in occupatione & manifestatione itinerum huius Regionis 27. Aprilis, venit cum uniuerso suo exercitu ad 2. LEGVAS in terram istam, ac tandem in ciuitatem alicuius Ducis, cui per interpretem dictus ANTHONIUS BISANTE indicauit: Regiam Maiestatem ex Hispania ANTHONIVM de BERREO in ista loca misisse, ut terram istam Regis nomine occuparet, & monachus FRANCISCUS CARILLVS communicauit ei quedam ad fidem Catholicam pertinentia, aperta ei per interpretem significacione, cui respondit: se rem istam intelligere, nec recusare Christianam fidem amplesti, quin immo libenter se etiam permisurum, ut crux Christi erigeretur eo in loco ciuitatis, quem ipsi aptissimum iudicarent, promisitque obedientiam ANTHONIO de BERREO. Itaque Dux exercitus crucem non exiguae magnitudinis versus ortum collocari iufit, & testimonium ab exercitu suo rogauit, DON vero DOMINI CVS subscriptis in hanc sententiam.

Ita & non aliter factum est coram me RODRIGO CARRANCA Registratore.

Die 1. Maii in occupatione pergentes, venerunt in civitatem CARAPANAM & hinc in civitatem TORACAM admodum populosam & s. LEGVAS ulcerius statim, cui TOPIAVVARVS dominatur. Huic TOPIAVVARO itidem significari per interpretem suum iusfit, accepisse se à Maiestate Regia & Gubernatore B E R R E O, mandatum, de terra ista occupanda, & in potestatem Regis redigenda, velle igitur se crucem in media ipsius civitatis erigere. Cui CASIQUIVS respondit, integrum ipsi esse, crucem ipsam collocare in loco, quem maxime aptum indicarent, se enim paratum esse imperium Maiestatis Regis admittere, & B E R R E I tributarium fieri.

Quarto huius mensis die, peruenimus in regionem quandam ultra s. LEGVAS à TORACAE distantem, hominibus refertissimam, quorum Dux RENATVS dictus nobis cum universa sua familia obuiam venit, nosque secum in splendidam domum abduxit, ubi nos liberaliter exceperit, & magna auri copia donauit. Inter alia autem quae sunt ex eo interpres mea, unde aurum istud haberet, cui respondit; Illud ex regione quadam, qua tantum unius diei itinere abesset, transportari, in qua tot Indi essent, ut terram operirent, & tanta auri copia, quantam omnes capere valles possent. In hac terra qui à rege suo ad cænam vel prandium invitantur auro in puluerem tenuissimum redacto, corpora sua aspergunt, ut pulchriores appareant, atque ut aurum illud eo facilius adhæreat, corpora prius liquore & succo quarundam herbarum inungunt, perpetuum etiam cum aliis populis bellum gerunt. Hæc cum dixisset promisit se nobis quo sdam additurum qui nos eo comitarentur, si iter illud ingredi vellamus, sed certum se esse, nos in præsentissimam mortem profecturos, cum maxima ipsorum multitudine sit, ceterum cum interrogarentur, quomodo aurum illud ex terra acciperent, respondebant, eos in vallibus herbam cum radicibus eruere, & terram postmodum radicibus adhaerentem, & si inclusam soli exponere solere, atque exsiccatam aqua eluere, quo facto granula illa quidem in puluerem redigant, frusta vero maiora ad imagines faciendas reseruent.

Octavo Maii progressi sumus ad s. LEGVAS, & circa radices montis cuiusdam, offendimus Ducem quendam cum 3000. Indis, qui nobis pacifice de omnibus rebus ad commeatum necessaris, ut sunt galline, ferae sylvestres, vinum & alia prospexerunt. Dux ille rogabat nos ut in civitatem suam in qua 500. adficia essent, veniremus, & ibi paululum quiesceremus, interpres noster interrogabat eum, unde gallinas haberent, qui respondit, eas de monte quodam afferri, qui vix quadrante LEGVAE abesset, & vero tot Indi habitaretur, quot flores & gramina in terris essent, quorum humeri supra cranium eleuati essent. Hoc auditio dedimus Indo cuidam 500. crembula, qui nobis pro iis statim tot gallinas attulit, ut eas vix numerare possemus, postea diximus nos velle ad eos profici sci, sed ipsi contra respondebant, eos iam in quadam BORACHERA, hoc est coniuicio congregatos esse, & nos imperfecturos si veniremus, interrogauimus igitur cum, quigallinas illas attulerat, an res ita se habeberet, cum que id confirmasset, interrogauimus cum que esset coniuio apud ipsos ratio, qui respondit, eos multas aquilas aureas & margaritas in auribus habere, ebrios vero corpora auro exornare & choreas ducere. Interrogabat autem an eos videre vellemus, & promittebat se nobis aliquot aureas aquilas allaturum, si aliquot securas sibi donaremus. Itaque Dux noster vnam ipsi securim dari precepit, neque enim plures ipsi dare voluit, ne animaduenterent nos aurum statim igitur aquilam nobis attulit ex puro auro 27. libras habentem. Quam Dux noster cum militibus monstrasset, abiecit, simulans se aurum illud nibili facere. Ex septentrione Indus quidam me accessit, dixitque se mihi dicturum, quid monstri Indi cum elatis humeris alerent, si hastam sibi dare vellem. Hoc cum interpres Duci significasset, mandauit

Dux noster hastam ei dari, qua accepta dicebat, Indos illos in itinere esse ut nos interficerent, mandauit igitur Dux noster, ut instruta acie progrederemur.

Undecimo Maii peruenimus in regionem ad 7. LEGVAS hinc distantem, in qua multos vestitos Indianos inuenimus, qui nobis significarunt, si pugnandi animo venissimus, velle se ferre totam vallem Indis replere, qui nobiscum essent pugnatur: Sin vero pacifice veniremus, nos gratios & acceptos futuros, siquidem & ipsi iam pridem Christianos videre admodum desiderassent. Enumerabant vero etiam nobis diuitias & opes suas, qua de re hic quidem verba facere nolo, praesertim cum omnia prolixè descripta sint, in informatione sive relatione ad Maiestatem Regiam transmissa, & si hic repetere omnia vellem, aliquot mihi volumina complenda essent.

EPISTOLA GEORGII BARIONIS, GALLI CV-
iustam ex BRETAIGNIA, ex Insulis nimirum CANARIIS ad cognatum
suum in S. LVCIA habitantem de EL DORADO
scripta.

Domine cognate, non ita pridem literas accepimus, quibus de nuper inuenta quadam regione prescriptum erat, non procul à TRINIDATE sita, qua (ut littere habent) maxima auri copia abundat. Noua ista verissima sunt, & à principibus huic ciuitatis confirmantur. Copia sive commemoratione inventionis literis inclusa & obsignata, ad Regiam Maiestatem transmissa, est lestu dignissima.

RELATIO DOMINICI MARTINES DE IAMAICA, QVA-
tenus ciuitatem EL DORADO concernit.

Scribit ipse, quod cum in CARTHAGENA esset, rumor quidem parsus fit de NVEVO DORADO, & quod aliquot diebus ante suum aduentum FREGATA nauis aliqua de DORADO aduenierit, in qua magna statua fuerit ex purissimo auro facta, cuius pondus fuerit 47. QVINTALIA. Hanc statuam dicebant quondam ab Indis pro Deo habitam fuisse, iam vero cum ad fidem Christianam & imperium Regis perducti essent, missam esse in testimonium fidei & subiectiōnis. Qui ex ista FREGATA venerunt, omnes affirmabant, aurum ibi magna copia inueniri, ut & preciosos lapides & margaritas.

RELATIO CVIVSDAM GALLI BOVNTILLIER, ex SAR-
BROVK, de ciuitate TRINIDATIS & EL DORADO.

Glareat, scilicet anno 91. in TRINIDATIS insula fuerit, à quodam Indo frustum auri pro cultro accepisse, cuius pondus quartapars libra fuerit, & Indum dixisse, se aurum illud accepisse in ostio fluminis, quod circa TRINIDATEM in PARACOA labitur, in flumine vero ORENOQUE illud magna copia inueniri. Sequenti autem anno 1593. ciuitatem ad flumen istud sitam, ab Hispanis expugnatam, & incolas captiuos versus MADERAM abductos esse. Quo loci paulo post nauis ingentis capacitatē, ex nuper inuentare regione, 2. MILLION auri onusta aduentit, que affirmabat, auri eo in loco magnam esse copiam, locum autem nominari NVEVO DORADO. Hic Gallus nauis quadam ex Hispania aduenit, nobilem & splendidam vitam egit, multumque versatus est cum alio quodam, qui in eadem nauis erat. Hic in terra ista fuerat & multum loquebatur de maxima auricopea in EL DORADO, quae regio sita est, ut ipsi dicebant, ad flumen ORENOQUE.

RELA-

PARS OCTAVA.

103

RELATIO QUORUNDAM MERCATORVM EX
RIO de la HACHA, de NVEVO DORADO.

Entra alia, cum thesauros regios in India predicarent, dicebant, NVEVO REINO de GRANADA multo auro abundare, sed nuper, adhuc aliam regionem inuentam esse, que auro ita abundet, ut fidem fere omnem excedat. Nominatur regio ista NVEVO DORADO, & inuenta est à DON ANTHONIO de BERREO.

RELATIO ĆVIVSDAM CAPITANEI HISPANI, QVI
cum BERREO in NVEVO DORADO fuit.

Enformatio sive relatio, ad Maiestatem regiam transmissa, in omnibus verissima est. Fluuius ORENOQUE septem locis in mare se exonerat, quae omnia uno nomine LAS SIETE BOCAS de DRAGO vocantur. Fluuius iste in medio regionis, maxima latitudinis est. ANTHONIUS BERREVS in Insula TRINIDADIS adhuc moratur, & de EL DORADO commodissime occupanda expugnandaque deliberat.

F I N I S.

Præfatio ad Lectorem secundi itineris in
G V I A N A M suscepiti.

Nrebus, quas unice desideramus, licet certissimæ sint, dubitate tamen solemus, & rationi nostræ tantum fidere, ut autores & promotores istarum rerum infidelitatis & perfidia accusare non vereamur, cum tamen interim vitam nostram in otio & desidia transfigamus, & quicquid deliberato consilio proponitur, iam pro effecto & absoluto habeamus. Ego autem cum maxime flagrem hoc regnum G V I A N A M occupare, non existimo quidem istam occupationem inchoatam esse, siquidem absoluta & ad finem perducta non sit. Quod autem hæc pagellas tibi legendas exhibere volui, ideo factum est, ut aliquando abiecta incredulitate, veritatem penitus introspiceres & admitteres, vel certe, si in incredulitate perseverare tibi libeat, ego aliquo modo excusatus essem.

Quod si autem quispiam hoc meum studium ita calumniari & interpretari voluerit, quasi ego Hispanos docere, monere, & instigare sine excitare vellem: Huic aperte repondeo, non opus esse vanissimis istis cogitationibus, cum Hispani naues nostras subinde in ista terra videant & intueantur, quæ eos de nostro consilio erudire & monere facile possunt, & possunt quidem melius quam ullus proditor, mercede ad mentem nostram explorandam conductus. Prætereas hæc Regia Majestatis sumptibus ageretur, effectorias, cur celaretur & quam optimè occultaretur, donec vel de mandato Regia Majestatis manifestari eam necesse esset, vel superata & expugnata regione, occultari non amplius posset.

Jam autem cum periculu in hac terra faciendi libero quorumlibet arbitrio & voluntati relicta facultas sit; quotus quisque reperiatur, qui vitam & facultates suas non maioris faciat, quam vt inuestigationi & inquisitioni istarum rerum eas impendat, de quibus nihil sibi hactenus auditum cognitumque fuit. Nemo igitur me iure reprobendet, si auxilium bac in re expetens, causas omnium oculis exponam, quibus ad amorem istius rei, de qua potissimum agitur, aliquo modo allici & excitari homines possint. Rex Hispanus non adeo imprudens est, aut incertus in consiliis suis, vt nostra instruētione indigeat, vel ad admonitionem nostram exercitū conscribat, propositum n. & consilium eius suo proprio populo satis est confirmatum, qui iam ultra 60. annos saltum de hac sponfa inanem saltarunt. Quin imo studiū & cupiditatē suam hanc regionem occupandi vel præterito Februario satis manifestarunt, quo naues suas eo misserunt, vt & Imperatore cum subditis suis ex ijs regno extirparent, & nos simul et profigarent. Taceo Hispanos auri cupidiſimos, suo nos indeſſo studio & labore pigricie & negligentie in rebus maximis peragendis accusare, & non obscure insimulare, totis n. iam 12. mensib. nihil à nobis memoratu dignū fastū gestumq; est, cum tamē maiores nostri in eo toti fuerint, vt laude & gloriā conſequerentur. Et hoc quidem nuper et mense Iunio consiliū suum Hispanus in actū producere unice conatus est, cum integras familias 600. personarum, huic itineri destinavit, nec fruſtra et laborasset, nisi naues istae in direptione CALIS igne perirent. Quid quasō sibi hoc indeſſum Hispanorū studium vuln? Nihil certe inde aliud colligi potest, quam quod sermones qui inter ipsos de opibus & L D O R A D O sunt, veriſimi & certiſimi habeantur. Quod nos quidē arguere debebat atq; reprehendere, qui de statu regni G V I A N A M oblique inquirentes, quicquid de eo dicitur negligimus, ac si aliud nihil esset, quam vel iucundissimum de auro freno somnium. Quod si nos ipsos inuicem interrogemus, qua causa negligentia istius nostræ sit, maxime

xime cum palmam iam obtinaverimus, BERREO superiore anno profligato, & captiuato, & terram iam explorauerimus, Regieque Maiestati aliquo modo subiecerimus, quin & promptos ad obedientiam Regine declarandam fecerimus. Quid quoſo cauſe allegabimus? PERVERI quando ex Hispania nullis rebus instructi in regnum PERU proficiuntur, tertio quolibet anno diuites admodum reuertuntur, quod ipsum de eorum mente & studio abunde testatur. Sed dicemus ne Hispanos militibus magis abundare, & carere etiam iis melius hoc tempore posse, quam nos? Non equidem exſlimo, cum nemo sit qui neſciat contrarium potius verum eſſe. At fortassis inopia ipſi magis quam nos laborant? Vbi pecunia eſt, de inopia, & paupertate haberi querela non ſolent. Neque tamen dormiendum eſt ſemper etiam ſi nobis nihil deſit, niſi tantum preſentia ſpectare & in diem viuere libeat, cum iſi nobis blandiatur pericula & fraudulenta quiete, ſilicet ſecuritas in quam praefens hoc ſeculum plane eſt immerſum, nobis plus iusto arridet facit que ut mutationibus temporum nihil cogitemus. Quare niſi Deus opt. Max. ſua nobis gratia adſit, & corda noſtra regat moueatque ad perpendendum & apprehendendum, quod ad pacem noſtrā facere poteſt, parum aberit, quin in miserias & pericula, que ceruicibus quidem noſtriſ iam pridem imminere viſa ſunt, tandem incidiamus atque prolaboramur maxima.

VERISSIMA DESCRIPTIO SECVNDÆ NAVIGATIONIS BRITANICÆ IN REGIONEM GVIANAM: IN QVA OMNIA MARI, LITTORA, INSVLÆ, PROMONTORIÆ, OSTIA MARIS, PORTUS, STATIONES NAUIVIUM, FRETAS, SCOPALIS, &c. CUM CONSTITUTIONE VENTORVM, AERIS, FLUMINUM, PARTIUM ANNI, ALIARVMQUE SCITU NECESSARIARVM VERVM EXPLICATIONE, PERSPICUE & MANIFESTE ANTE OCULOS PONUNTUR, PER DOMINUM GVALTERVM RALEGH, Equitem Anglum.

1596.
Januar.
26.

Februar.
13.

Febr. 28.

Mart. 12.

NNO 1596. die 26. Januarii, soluimus ex portu PORTLANDIAE, nauim quæ vocatur *the lastie mayd of London*, hoc est, hilaris & iucunda virgo Londonensis, assumpta parua PINASSE, (hoc enim vocabulo imposterum vtemur, quia noctum fatis est) sive celoce, quam postea in mari per tempestatem amissimus. Die Veneris, 13. Februarii venimus ad Insulas canarias, vbi 7. vel 8. diebus, iuxta promissionem, PINASSA MEXPECTAUIMUS. Hic cepimus duas nauiculas, & versus austrum progreffi sumus, ad Insulas PROMONTORIUM VIRIDIS vel CABO VERDE. Hinc soluentes 28. Februarii, versus occasum progreffi sumus, quo cursu semper mare placidum & tempestatem bonam habuimus, vento maxima ex parte sub-solano spirante, postea ad 300. LEGVAS ab his Insulis progreffi, venimus in apertum & plenum mare, in quo tantum fluets strepitum excitabant, ac si duo flumina sibi contraria ad scopulum allisa fuissent.

Duodecimo Martii fundum habuimus arenosum ad 47. fila in aqua, versus septentrionem ad 12. fila in aqua & fundo isto arenoso anchoram nostram firmauimus.

Decimoquarto circa vesperam, ad 6. LEGVAS à terra vidimus humilem aliquam regionem. Anno Martii, usque ad 14. fere, semper cursum australem tenuimus, aqua eo in loco plana & quieta erat, turbulenta item & nigricans sive fusci coloris. Littus PILOTTIS nostris aliquo modo demissum & humile videbatur, aquam enim ad 7. tantum fila habebamus, & cum non semper altus circa littus tam vehemens sit, sub no-

ctem subinde quæsiuimus locum aliquem vbi ad 3. vel 4. fila anchoram firmare possemus. Et quid ego hic bonitatem Dei prædicem? Est utique Deus mirabilis in operibus suis & misericors in prouidentia sua. Namque quo littus erat humilius, eo Euros habebamus ab ortu plures atque maiores, à quibus nauibus periculi minus imminent, & minus etiam flumina commouentur. Cum autem hic ventus desisset, discessimus ex hoc traetu, & primus quidem locus vbi anchoram firmauimus, erat ostium fluminis AROWARIA, flumen pulcherrimum distans ad unum gradum & 40. minuta. Namque ex imperio Regiæ Maiestatis tam longe versus austrum progreffi eramus. Achisse quidem in locis incolas nullos inuenimus. Cæterum quod ad regiones, ciuitates, atque Gubernatores quos in hac vicinia vidimus artinet, quemadmodum etiam fruges & alia, nolo ego lectori eorum commemoratione hoc in loco molestus esse, cum confituerim eorum nomina ad finem in tabella quasi quadam consignata lectori exhibere. Litus profecto ex conspectu nostro non dimisimus donec isto in loco versaremur, & semper nocturno tempore ad 3. vel 4. fila profunditatis anchoram firmauimus.

Cumque ad terram nonnihil eleuatam alicuius proiecturæ, (quod CAPO CECILLI nominabamus) versus septentrionem progrederemur, vidimus duo cacumina in star Insularum, sed regioni tamen contermina. In hac regione circiter 60. LEGVAS versus septentrionem, sequentia hæc in mare sese exonerant flumina, AROWARI, IWARIPOCO, MAYPARI, CAANAWIM, & CAIPVROOGH, circa montes hofce ad duo fila in mari anchoras nostras firmauimus,

*A Lord
Vilhelm
Cecill, su
premo in
Anglia
rio.*

matimis, & vas a nostra aqua dulci replueimus, quam alii quidem in locis ad 30. milia-
ria habere non potuimus, alterum orificium
seu ostium maris ad 30. LEGVAS versus oce-
anum sese extendit, & ingredientia haec
habet flumina, ARCOA, VVACO, CA-
IANA, VVIA, MACVRIA, CAVROON,
CERRASSAIWIMI.

Hoc in loco relicta nauis, assumpsi in cyth-
bam meam IOHANNEM PROVOST, Indicū
meūm interpretē, & IOHANNEM LY-
NSEY, cum 8. vel 9. personis aliis, ut fluuium
istum exploraremus, & cum Indis si quos
forte offenderemus, loqueremur. Circa flu-
uium VVACO ad radices montis versus
ortum inuenimus 20. vel 40. adficia, nullis
inhabitata hominibus. Hoc autem in loco
vnam tantū nocte cōmorari sumus, & postea
VVANARI fluuii reliktō, cūnus ingressus
axis & scōpolis erat admodum formidabili-
lis, CAPERVVAKA fluuium ingressi sumus,
vbi circiter 40. miliaaria Britannica cō-
fecimus, sed tōto itinere Indos nō vidi-
mus. In portu quadam huius fluuii, qui in angulo
montis cuiusdam situs erat, tantam Bra-
siliensis ligni copiam afflūimus, quantum
nauiculæ nostræ capere poterant. Succidi-
mus verò & arborem quandam quæ iter no-
bis alio tempore reuerterentur monstrareret,
quam ego vèrè cinnamomi speciem fuisse
existimo, quales in MABELONICO freto
inueniuntur.

Ex CAPERVVAKA pēruenimus in flu-
uium CAVVO, vbinobis obuiā venit
CANOA quædā in qua duo Indi erant. Hos
neque assiq̄ statim neq̄ notis & indicis pē-
mouere potuimus, ut ad nos venirent; pro-
pterea quod nos Hispanos esse putarent. Sed
cum eos interpres meus inclamareret, nosque
non Hispanos, sed Anglos esse affirmaret;
qui nūpe prime ex Anglia in ea loca venisse-
mus, non tantu mōs expectarunt, sed etiam
ad Dūcem & Gubernatōrē istius loci ad nos
adduxerunt sine villa vltiore deliberatio-
ne. Dux autem ipsorum, postquam nos ami-
ce excepisset, narrabat, se ab Hispanis nuper
ex MORVCA eiectum esse, quod flumen est
ad Orelianam sive ORENOQVE in situum,
qui Hispani regionem suam igne partim va-
stasferent, partim AWACTS habitandam de-
disserint, quæ natio sine certis fere sedibus
passim vagabatur, Hispanis tamen maxima
ex parte subiecta erat. Addebat præterea
sc IAO esse, quæ potentissima natio fuerat,
& in littore maris usque ad TRINIDATIS,
habitauerat, & populum istum, licet adhuc
in ista terra habitaret, communī tamē con-
silio decreuisse locum mutare, & ad fluuium

AMAZONVM commigrate, propteff Hispanos Cur Laos
norum crudelitatem, qui vxoribus suis sub- populi s.dē
inde insidiarentur. Præcipua vero causa mutationis
huius mutationis erat, quod ante 20. annos,
20. Hispani in ciuitatem suam venissent, &
præstantissimam charissimamque suam con-
iugem sibi eripuerint, itaque licet eam ex
manibus Hispanorum rursus eripuerint, &
plerosque Hispanorum trucidasset, consti-
tuisse tamē fuisse, vt imposterum tutior ab
corum iniuriis esset, proculab ipsis sedem
figeret.

Indicus noster PILOTTA, FERDINANDUS
qui nos in fluuium AMANAM deduxerat, & iam ad ostium fluminis DISSEKEBE ha-
bitat, eius erat subditus, ex quo hic Topar-
cha, meo quidem iudicio, satis de Regia Ma-
iestatis animo cognouerait, quærebatur n. in
specie & expreſſe de potentia nostra, quantā
nimurum copia adueniſsemus, pro certo af-
firmans, Hispanos rursus in Insula TRINI-
DATIS esse, & Indos iam 5. vel sex mensibus
intra spem merumque fuisse, & nostrum ad-
uentum anxie expectasse. Cumque ipsi re-
pondiſsemus, nos quidem Hispanos, à quibus
periculum ipsi fuisse poterat; nuper omnes
exterminati, iam vero hoc saltē fine ad-
uenisse, vt terram magis exploraremus, &
cum Indis amicitiam contraheremus, pro-
pterea quod si à Maiestate Regia copiosus
in ea loca exercitus hoc tempore missus fu-
isset, in quibus hostes quidem nulli essent,
meruendum fuisse ne Indi cogitent, nos
venisse magis, vt regiones istas expugnare-
mus & in nostram potestatem redigeremus,
quam vt ab hostibus eas tueremur & defen-
deremus, dicebat ille, hunc meum sermo-
nem optimè conuenire, cum rumore vul-
gi, quo potentia & beneficentia Reginæ no-
stræ passim apud omnes prædicaretur, quod
nimurum eā non potens saltē ad exterminan-
dos Hispanos, sed etiam tam benefica &
misericors esset, vt Indorum miserta, eos ab
hostium impressione liberare decreuerit. Et
hunc quidem rumorem ad omnes vndique
populos peruassisse, qui iam nihil magis in
votis haberent, quam fœdus nobiscum fa-
cere, & Hispanos summam vi, ex omnib. locis
quæ occuparant, extirpare. Errare vero nos
etiam toto cœlo, si cogitaremus, terram &
regionem istam non fatis amplam esse, vt
nos quoque in ea sine detimento Indorum
habitarē possemus. Non enim deesse
Indis cōmōda ad habitandum loca, & to-
tam nobis regionem patere, vt vbiunque
liberat locum nostris habitationibus con-
uenientem eligeremus, si quidem Indi no-
stram præsentiam non solum vnicē exopta-
rent, sed etiam admodum nostra opera ad-
tuendam

tuendam libertatem suam, quæ ipsius omni hæreditate & terra sua charior esset, indigent.

Hæc cum dixisset, rogabat ut benevolentiam & auxilium nostrum contra ARWACAS sibi non denegaremus, qui non contentifuerant suis domibüs & agris, sed insuper etiam vxores & liberos suos captiuos adduxerant; quāmuis alias præter captiuitatem ab Hispanis nihil sperare & expectare aliud potuissent. Hisce auditis iussi ipsum esse bono animo, cumq; discedere vellemus, adiunxit nobis PILOTTAM, quin os ad fluuium Orelianam comitaretur. Sub discessum interrogabat nunquid VRAPO expeteremus, quod plerunque ab istis locis in Insulam TRINIDADIS transiuehir, & à Gallis magna copia emitur. Quærebatur similiter etiam an naues in portum suum traducere vellemus, & VRAPO implere; sed cum dolia & vaia nostra circulos ferreos non haberet, ita moueris sine iactura potus nostri non respondebam me hoc quidem tempore ilas onerare amplius non posse, & culæ nostræ adeo onustæ erant, ut aliquando sub noctem exorta subito tempestate, totam suipellecstilem in mare proiisse necesse esset.

Totis 7. diebus donec ad naues nostras reuérteretur, ad terram applicare non potuimus, sed semper in nauiculis nostris permansimus, quæ sane non raro in periculo erant maximo. Tot enim in hoc itinere tempestates, ventos & fluviis experti sumus, ut Socii mei non parum debilitati, de redditu ad naues desperarēt. Et refrebatur mihi PILOTTA meus, hanc tempestatē toto anno, circa Insulam istam ONARIO visitaram esse, incolas etiam in ea opinione esse, à malo quodam genio istam Insulam inhabitari, & hominem sibi dormiat perire, his ebrius & bene potus sit. Optimum tempus quo paucissimæ ibi pluviæ conspicuntur, est circa solstitium nostrum hyemale, cum dies apud nos breuissimi existunt. Venti hisce in locis maximè sunt septentrionalis, nisi sol in altera parte æquinoctialis constitutus sit, tum enim plerunque australes esse solent, maxime tamen sub noctem.

Hic PILOTTA erat etiam natione IAVS, hi enim ut ab aliis dignoscerentur se se ita signant, ut accépto dente animalis cuiusdam, quod magnitudinē glirem representat, vel faciem, vel partes corporis alias secent lacentque, ut cutis acu lacerata videatur, & cicatrices quidē renasci nunquam possunt. Postquam autem cum quibusdam Indis, qui nobiscum ex Anglia venerant, locutus esset, expetebat sua sponte, regionem nostram vi-

dere. Et quidem prudentiam fidem & experientiam eius tantam esse iudico, vt si iter GVIANAM versus ingrediendum aliquando esset, Regia Maiestas ipsum, meo quidem iudicio, ad omnia paratiissimum habitura sit. Prætern. exactam omnium riparum, ciuitatum & regionum Indiæ, cognitionem intelligere etiam & loqui omnium sermonem potest, ut pote ex GVIANA oriundus, & frater PVTYMAE, istius qui Hispanos ex MANOA reuersos interficererat. Taceo quod venas aurinouerit quāmplurimas, ut non dubitandum sit de eius conatu & fidelitate.

Circa hoc maris ostium multi portus reperiuntur, præter Insulas quāplurimas, quarum maxima GOWATERI nominatur, & à SCHEBAIO habitat, in hac Insula omnis generis pisces, aues, poma & alia reperiuntur, apri etiam & feræ sylvestres plurimæ, eo potissimum in loco, ubi fluuius CAIANÆ in mare se exonerat, quî locus circa ostium WIA & CAIANÆ fitus, ad 4. vel 5. fila aquam habet, ita vt et naues fabrura onustæ ibi applicare possint. Et profecto meliorem portum nondum habueram, itaq; eum hoc nomine donau, ut imposterum portus HAWARTI diceretur. Tres ibi angulosæ Insulæ versus occasum post alias omnes sitæ sunt, quæ aubus, piscibus, feris sylvestribus & IVVANAS abùndant, tanta copia, ut naves etiam à tempestate defendere possint. Montes hanec regionem ab aliis discerunt, nam versus ortum ab hoc loco pagi nulli inueniuntur, quemadmodum etiam versus occasum, ultra montem HOBBEIGH.

Superatis istis montibus sylvaæ inueniuntur lignum Bresiliense ferentes, oleum itidē, piper, sericum & balsamum magna copia. Herba VVIAPASSA quæ hisce in locis abundante crescit, radicē habet gingiberi quadaporem nondissimilem, vt item etiam ad scandam Diarrhæam, & dolores capitis leniendos. Flumina ista omnia, quorum haec tenus mentio facta est, quemadmodum etiam ea, quæ Orelianæ fluuiio viciniora sunt, ex vallis Imperii deriuantur, quemadmodum fluuius CAROLI in Orelianam se exonerat. Valles vero istæ plurimis in locis nullas habent arbores, sed gramine tantum ornata sunt veluti regio ARROMAIA. Cætera quæ ad fluuiū istum conspicuntur hæc sunt flumina: CINIMIAMMA, VRACCO, NAVVARRI, MAVVARPARO, AMONNA, MARAVVINI, ONCOVVI, VVIAVVIAMI, ARANATAPPO, CAMAIVVINI, SCHVRINAMA, CVPANAMMA, INANA, CVRITINI, VVINITVVAARI, BERCECE. VVAPARI, MAICAININI, MAHAWAICA, VVAPARI, LEMERARE, DISSEKEBE, CAO-

A Lord
Thomas
Havard.
Anglico
admirali.

Ita nomi-
natus est à
Edo-
rvard

Habbeigh,

Nomina
fluviorum
visque ad
Raltana.

PVI, PAVVROOMA, MONICA, VVAMI,
BARIMA, AMACVR, ARATOORI.

A CABO siue promontorio CECILLI, flumina ista ad 200. miliaria Britannica verius occasum excurrunt, vñq; ad flumini Orelianam. Inter ea autem, solus A M O N N A, flumius tanta profunditate & cursus velocitate sese in mare exonerat, vt quascunq; maiores naues faburra onusfas admittat, habet etiam portum BVRLEY à nobis dictu nauibus recipiendis accōmodatissimum. Incolae versus ortū habitantes, nō versantur ultra flumium BERBECE. In superiori parte fluminis CVRITINI multa mella colliguntur. Ultra flumium DISSEKEBE versus ortum, Hispanus nemo peruenit, cuius rei argūmentum est, quod nullam adhuc tabulā viderim, in qua flumina ista cū suis ripis recte essent depicta, itaque placuit quādam loca quorundam ex Anglia nobilium nominib; insignire, quod quidē nobis permisum esse merito debuit, qui in exploratione harum regionum, tantum opeis & laboris insumpsum, iustum enim est, vt suo afficiantur honore, qui hoc animo sunt, vt nullis hac in re laboribus sumptibusque parcant.

Indi vt dignitatē fluuii DISSEKEBE aliquo modo exprimerent, nominabāt eum fratrem ORENO QVYES, est enim non exiguae magnitudinis, & multas etiam Insulas complectitur. Ab ostio vñque ad scaturiginem seu initium eius, 20. diebus Indi perueniunt, vbi acceptum commeatum & cibum necessarium, itinere vnius die secum terra auehūnt, postea reuersi CANOAS suas ad lacum quandam deducunt, quem Iaos populi, EAPANOWINI, CHARIBES vero PARIME nomināt, & tārē est magnitudinis, vt nesciat quid inter ipsum & mare sit discriminis, & fane meo iudicio, ipse hic est fluuius ad quē ciuitas MANOA sita est. In hoc fluuio quem nos DEVORITA nominamus, decreuerunt Hispani ciuitatem condere. Non procul abest à fluuio MORVGA in quo Indi à BERREO ante dimidium annum fugati fuerant. ARR OMIA RIE, isto in loco magna cum laude TINITIVAS ab AMANA separauit, & iter à latronibus tutum reddidit, sed fauore iam amisit, postquam CHARIBES maximam suorum subditorum partem trucidarunt, & ciuitatis igne subuerteris, filias & vxores quāplurimas abduxerunt. Et quidem ipfemē tum temporis ibi præfens fuit, vna cum alio quodam Indo ARRACVRINOMINE, qui ARWACANVS erat, ex illis qui BARREMAM inhabitant, & Hispanos ad omnes Indorum habitationes perduxerat, ipsi quidem non erant ex isto populo, quem ANTHONIO de BERREO se-

cum habuerat, federant Hispani ex MARGARITA & CARACAAS, quibus SANTIA-
CO sese adiungens Ducem suum BERREO deferuerat, quam ob causam ipse iam in Insula TRINIDADIS catenis alligatus seruat, iudicium mortis quotidie expectans. Res hæc ita sese habet.

Postquam BERREVS cæsis omnibus suis militibus, solus cum FASSHARDO, in CUMANĀ mansisset, & iam omni auxilio destitutus propositum suum dē regno GVIANÆ superando, in actum producere non posset, Capitanei & gubernatores in MARGARI-
TA & CARACAS communi consilio decreuerunt ad Regem Hispaniā sequentem in modū scribere; Quod BERREVS cum rebus hisce gerendis & perficiendis longe sese minorem esse, cognouisset, domi sue in omnibus voluptatibus & deliciis se iam oblectaret. Quin & rem istam nimis arduam esse, propterea quod Nobilis quidā Anglus, magna authoritas (sic enim gratiam vestram descriperunt) in regno GVIANA fuisse, & exploratis rebus omnibus, amicitiam cum viciniis populis omnibus contraxisset, maxime autem cum TOPIAWARO, qui prudentia & ætate plurimum valeret, & in certissimum fœderis signum, vnicum suum filium in Angliam misisset, qui post mortem patris, in regno succederet. Itaque faciliter coniecutura quilibet assequi posse, eum qui tam difficile & periculosum iter ingressus fuisse, saltem vt terram istam videret, & aliquid certi de ea cognosceret, non quieturum postmodum, sed diligenter aduigilaturum, & operam daturum, vt eam sibi subiiceret.

Dubium sane nullum esse, quin is breui affuturus sit, qui vitæ TOPIAWARI pepercisset, ut ipse interea conatibus Hispanorum resisteret, sed tamen, personam eius nequam sufficeret, vt potentia Regis resistat, cuius etiā intuitu & nudo aspectu in fugam converti facile posset. Summe igitur necessarium esse, vt Regia Maiestas, reiecto BERREO, eorum ministerio & opera vtratur, qui ad omnem euentum promptissimi parati simique futuri escent.

His ita ad Regem perscriptis, venit paulo post DOMINICVS de VERA Dux exercitus à BERREO constitutus, (qui 5. mensibus ante nostrum in Insulam TRINIDAD aduentum, in Hispaniam missus fuerat, cum ingentis summa auri, quam ex GVIANA attulerat, vt 500. milites ibi conscriberet.) Hic cum Capitancorum & gubernatorum sententiam cognouisset, tanta autoritate causam BERREI legit, vt statim decerneretur, 10. naues probe instructas BERREO mitendas esse. Quin imo aurum istud tantum

operabatur, ut Rex missis 18. nauibus præcipiteret, eas ex Insula TRINIDADIS non debere discedere, donec omnes hostes vndique superati & exterminati essent.

BERRVS hac legatione in Hispaniam aliquo modo offensus, cœpit cogitare Capitanus & Duces aliquid sinistre alere, quamvis constantiam suam ab ipsis laudari audiret, quod fortunæ qua premeretur, cedere nollet, & tam strenue rebus agendis inuigilaret, ut vix respirare posset. Itaque ad portum CARAPANÆ configit cum 15. tantum viris, qui ipsum sequebantur, & ex Insula TRINIDADIS iam pridem fugati erant. Hunc igitur Capitanus & gubernatores persecuti sunt, certò sibi persuadentes fore vt BERREO mandato regio remoto, ipsis in eius locum surrogentur. Non exspectabant autem donec legati ex Hispania redirent, sed GVIANA statim occupata, BERREVM cum omnibus suis interficere statuebant, quemadmodum etiam duos vel tres ex sociis BERREI iam trucidarant, sed BERRVS tamen manus ipsorum effugiens ad fluminum CAROLI sese recepit, exspectans auxilium à filio suo ANTHONIO de CEMENES, ex NVEVO REYNO de GRANADA. Interim hi MARGARITANI admodum diligentes in opere erant, quidam enim regionem perlustrabant, quidam in fluminibus commatum adducebant, ex quibus etiam erant qui 20. CANOIS in flumen MORVGA venerant.

SANTIAGO progressus est in terram TOPPIAWARIES, & ibi FRANCISCVM SPARRAW, serum Domini GEORGI GIFFORDS captiuum secum abduxit, quita men magna aurí copia, quam collegerat, vitam suam liberauit, & hoc quidem tempore in CVMANA est. His ita peractis in Insulam TRINIDADIS reuersi sunt, eo fine, ut ciuitatem ibi condarent, cumque in opere essent, aduenierunt 28. naues ex Hispania, magnó ipsorum malo, statim enim SANTIAGO in vincula cōiectus est, reliquis clam sese subducentibus, qui cum suis CANOIS in MARGARITAM & CVMANAM sunt reuersi. Paulo post 18. naues ex Insula TRINIDADIS rufus soluerunt ad peragenda reliqua mandata, reliquæ 10. adhuc cōmorantur in CONQUERABIA, exspectantes ibinostrum aduentum, ut nos excipient opprimantque. Hæc particularia ex quodam Indo percepimus, quem in fluvio MORVGA comprehendimus. Hicerat vñus ex IAOIS populis, sed à BERREO educatus, cuius etiam seruus fuerat, & linguam Hispanicam optime callebat. Ego cum hæc audiuissem, dedi ei pecuniam, ut CANOAM sibi emeret, & do-

mum reuerteretur, itaque ipse nobis gratias agens beatum sese prædicabat, quod nobis obuiam factus fuisset. Indi ad fluum MORVGA habitantes, & sedibus suis electi, vicinos populos quibus possunt modis sibi conciliare student, ut ARWACAS ex sua terra & Insula TRINIDADIS eiciant, atque ita Hispanos cogant, ut propter inopiam, & panis defectum loca ista deferrant, vel tandem confundantur & plane pereant.

Sexto Aprilis in ostio fluminis Orelianæ anchoras firmauimus, postquam 23. dies inquirendis ripis consumperamus. Canal isti fluminis ad 6. vel 7. fila profundus est, vltius autem procedendo, profunditas ista magis decrecit, ita ut alicubi vltra tria fila non reperiuntur. Sequenti die venerunt ad nos duæ CANOAE, siue nauiculæ commeatu & rebus ad bellum necessariis onustæ, quarum gubernatores siue Duces erant ANAVRA & APARVVA. Hi duo CASSIQVI occultarant sese apud IWAREWAKEROS, qui vltius in regione ista habitant, cum Hispani postremam in eas regiones facerent impressionem, in qua etiam aliquot uxores amiserant. (Nam inter Hispanos, quamvis omnes sese Christianos profiteantur, reperiuntur multi, qui 10. vel 12. uxores habent, & sese satios esse existimant, si ades multis crucibus & imaginibus illustratas inhabitent, qualem qualem etiam vitam interim agant.) Itaque 30. CANOAS præparauerant, sperantes nostro reditu, quem magno desiderio exspectabant, damnum acceptum compensare, & sese potissimum in ARWACIS ylcisci, a quibus in absentia sua irritati & lxi admodum fuerant.

Cum igitur ad nos venissent, aperuerunt nobis métem suam & petierunt ut cum ipsis fedus faceremus, aduersus hostes suos, cumq; me de rebus omnibus quantum ipsis quidem cognitum erat, edocuissent, interrogabant, an nō maioribus copiis instructus essem, & cur tantum vna nauis hoc tempore venissem: Quibus ego idem quod cæteris responsum dedi, nempe nos hac quidem vice, tantum eam ob causam venisse, ut cum ipsis cōfrateremus, ignorasse enim nos, Hispanos rursus in GVIANA esse, promisi vero ipsis, nos vniuersa classe nostra, quamprimum rediremus, ipsis subuenire, interea vero velle me amicos nostros inuiscere, & quantum fieri posset, in periculis subleuare.

Tandem post multos sermones (præci pius enim Dux ipsorum per noctem mecum manebat) iussit me in manum meam dextram spuere, & alias quædam adhibere ceremonias,

nias, quibus foedera cum aliis facturi, vtuntur. Postea ad ripam progreffus ablegauit vnam ex CANOIS suis, quæ reliquas 20. adduceret. Quæ cum aduenissent, accensio igne, confederunt bini in vnam HAMMATICAM, commemorantes fortia facta maforum suorum, quos variis elogiis titulisq; ornabant, addita hostium suorum detestacione & execratione maxima. Ita federuit ad duas ferme horas, cōfabulantes & TABACCUM bidentes, donec omnia ipsorum vasra euacuata essent. Hoc enim ipsis surgendi tēpus erat, cū nihil haberent amplius quod biberent, interea de rebus seriis cum ipsis agere & loqui nemo audebat. Ethac quidem ipsorum religio erat, exceptis feriis esuriibus, seu peculiari quoddā die, quo omnī cibo & potu abstinebāt in honorem magnæ principis verus occasum solis habitantis.

Praetextis istis sacris cum CANOAS suas rursus adornassent, monstrabant mihi profunditatem fluminis. Ego vero ab isto CASSIQVE cognoui, regionē in qua prima GVIANÆ ciuitas, MACVRBQVARAI sita est, vocari MACHICARI: ciuitatē ipsam sitā esse in pulcherrima valle ad montes altissimos, qui versus septentzionem excurrunt, & itinere trium dierum à portu CARAPANÆ abesse. Ciuitatem item MANOAM ab hac ciuitate itinere 6 diefū abesse. Se in regionem IUVARAVAKERORVM profecturos, uti solere fluuiu MACVR, quā viā (licet nō esset proxima) optimam tamen & commodissimam esse dicebant, ad MACVRBQVARAI quæ duceret, alteram enim per ciuitatē CARAPANAM, scopolis & montibus plane inuiiam,aspera horridamq; esse. Populu præterea vestitum & CASSANARI dictum, non procul ab isto loco habitare, vbi fluuius ORENOQUE suū nomen primo accipit, habitate autem longo tractu in ista terra vñque ad lacu aqua salix PARIME dictum, magnū item fluuium quem MACVRVINI vocabant, per mediastram terram fluere & in ORENOQUE sese exonerare. Ciuitatem MANOAM itinere 20 dierum ab ostio fluminis WIAPOCO, 16 dierum à BARIMA, 13 dierum ab MACVR, & 10. ab ARATOORI, abesse inter omnes populos, solos CHARIBES ad fluuium ORENOQUE habitantes, incolas istius regni, rectissime nouisse. Viam non esse ingrediendam, q̄rā ducit ad MACVRBQVARAI præterea, quod scrupulosa admodum sit, & nō nisi multo sudore conficiatur. Incolas regni nulla alia lingua vti quam ea, quæ nostro interpreti familiaris erat. Inter cetera affirmabat etiam hic CASSIQVS non esse siūtum aut fabulosū, quod diceretur de hominibus capita nulla haben-

tibus, quorum dēcili & ora in pectoro conspiciuntur, CHARIBES enim eos CHIPAREMAI, GVIANOS vero ÈVVIA PANOMOS vocate. Non referam hie quod dē alio quodam populo cognoui, eum nō facile haberi & capiisti homines possint.

Tandem dicebat mihi de alio adhuc flumine CAVVIOONA, non procul ab ARATOTORI fluente, addebat etiam monies CVAEPYN, in quibus CARAPANA habitat, transcedinō posse, AMAPAGOTOS itē statuas ex auro puro fusas quā plurimas, quæ indecibilis essent magnitudinis, habere, & magnam copiam equorum iuba carentium, posse autem ad eos perueniri in flumine CAROLI itinere 5. dierum. Cum autem non procul nostris CANOIS à portu CARAPANA abessemus, audiuiimus so Hispanos multis mētibus ad flumine BARIMA profectos esse, vbi hi Indiani habitabant, ad peritandos panes quos CASSAVI nominavit, audiuius etiam post duos dies, duas adhuc alias CANOAS ad portum CARAPANA per flumine AMANA venturas.

Itaque Indi isti cum nobiscum de rebus omnibus locuti essent, petebant ut sibi licet domū reuerti, ne Hispani, cum eos domi non offenderent, suspicarentur, quod data opera abessent, & propterea direptis bonis omnibus, vxores suas secum abducerent. Ante discessum decreuerant Hispanos eos omnes, si posset, interficere, quod etiam postea ab ipsis factum est, cum enim hinc inde in ædibus suis vagaretur & CASSAVAM quæreret, facile, & nihil eiusmodi expectantes ab Indis trucidatis sunt, ita ut ne vñus quidem euaserit, quod postmodum ex CARAPANA, cum in flumine isto reuertemur, perceperimus. Reliquæ due CANOÆ quæ per fluuium AMANAM ex TRINIDADIS insula venerant, de nobis in itinere audierant, ita que visu nauti nostra, antequam à nobis cernerentur, statim ad BERREVM nauigarunt, ut de nostra prætentia eum edocerent, qui subito duos in Insulam TRINIDADIS nuncios ablegauit, quorum vñus cum sua CANOÆ exploratorem nostrum in itinere offendit, quæ Indi ex BARIMA nobis dederat, hunc suo cibo spoliatum rursus dimisit, datus ipsis aliquot cultellis.

Oeto diebus secundo vento in portu TAPIAVVARII delatis sumus, sed toto isto tempore Indum nullum inuenimus, cum quo nobis familiaritas intercederet, tempus enim quo nostrum redditum sperare iussi erant, iam pridem præterierat, atq; ipsi abiecta omni spe, aliis sepe populis adiuxerat. Hoc in loco Hispani 20 vel 30 adficia extruxerat, & propugnaculū habebat e-

leuatam Insulam in medio fluminis sitâ versus ostium CAROLI. In hanc Insulam confugiebant si hostes imminere audirent, & in sua ciuitate non satis tutos se se fore metuerent. Iam autem ciuitate Insulaq; deserta ad ostium fluminis CAROLI se contulerant, ut aditum ad auri fodinas impeditarent, ex quibus superiori anno lapides minerales acceptipus, quos ad Regiam Maiestatem transmisimus.

Male igitur admodum nos habebat, quod spe nostra frustratos nos esse videremus. Cum autem prope ad ciuitatem ipsorum venissimus, venit ad nos Indus quidam facie strigosa, crine raro, & oculis luscis, qui nos admoneret de potentia & viribus Hispanorum, quod nimurum BERREVS filium suum secum haberet, & singulis horis duas PINASSAS ex TRINIDADIS Insula expectare. Sed finem Hispani propositum alium habuerunt, miserant enim hunc Indum, ut exploratis naubibus nostris cognosceret; an GVALTERVS filius TOPIAVVARI nobiscum in naui esset.

Apparebat autem ex omnibus huius viri verbis & gestibus, quod fraudulenter nobiscum ageret, itaq; minis atque promissis eum adegitimus, ut veritate fateretur, quo facto, dicebat quod BERREVS tantum 55 viros secum haberet, quorum 20 non ita pridem ex Insula TRINIDAD aduenissent, 20 ex NVEVO REYNO, reliquos vero cum ipso venisse ante 6 menses, postquam ex portu CARAPANA fugisset, quod necessitate coactus in dicta Insula fluminis CAROLI cum suis exiguis copiis se contineret, quod non auderet ex sylius prodire, vel à propugnaculo suo ad dimidiū faltē LEGVA discedere: Quod quidam ARVACAS ipsi adhuc adhæc erat, quod quotidie aduentum filij sui ex NVEVO REYNO, & Capitanei ex TRINIDATE cū quibusdā equis expectaret, quod Topiavvari mortuus esset: Quod Indi in ista vicinia omnes aufugissent, & se se aliis populis immiscuerint, excepto filio CVRMA TOI, & foemina quadam illustris familiæ, quos Hispani captiuos detinerebant, propterea quod in mortem 10 Hispanorum consenterant, inter quos etiam sacerdos, siue monachus fuerat, qui tēpore MORE QVITI interfecit sunt. Hic CVRMA TOI in GANIPAM fugerat, & magni erat apud Hispanos nominis. Quod IVVIAK CONANE, consanguineus GVALTERI gubernationem terræ seu regionis istius accepisset, per traditionem patris sui, dum nos adhuc in fluvio moraremur. Quod multæ naues & Hispani in Insula TRINIDADIS essent: Quod Indiae amici nostri metuerent, nos omnes esse tru-

cidos, & naues nostras in CVMANA esse submersas. Sic enim Hispani affirmarant. Quod quidam ex GVALTERI amicis apud PVTIMAM, & ad montem Aro se detinarent: Quod BERREVS aliquos misisset, qui 6 tormenta ænea adducerent, eum in locum collocanda, vbi se fluuum rectissime superaturum speraret. Cū autem duos dies hoc in loco fuisset, & videremus nullam spem supereesse aliquid proficiendi, imo periculū esse plus damna quā cōmodi nos consecuturos, decreui PVTIMAM in montibus inquirere, atque ita 20 miliaria Britannica 6 horis confecei.

Sequentie duc eum 10 scelopetarii ad ripā appuli, vt viderem, an Indi inferiores essent ad resistendum Hispanis, & peterem vt mihi aliquot grana auri prosecutibus & cultris darent, & albantes lapides eruerent, quos ipsi monstraturi eramus. Cū autem ad istum locum venissimus, vbi plerunq; versari solebant, vidimus quidem eos ibi fuisse, sed offendere tamen neminem potuimus, existimo quod nos Hispanos esse putantes, metu se se occultarint, PILOTTA meus GHILBERT obtulit mihi suam operam, & promisit se nos dueturum ad locum vbi lapides albantes reperiret, in vicinia VVANICAPORAY, vel ad montem quendā auriferū, sibi quōdam à PVTYMA monstratum, nō procul ab isto loco vbi anchoras nostras firmaueramus, situm. Ego quidē eminus montem istum videre poteram, & cum præterito anno passus diligenter obseruasse, videbatur non ultra 15 miliaria Britannica à nobis abesse. Tenebam adhuc memoria, quod cum anno præterito, hoc in loco cum PVTYMA iter facerem, ipse nutu & gestibus indicarit, vt cum eo in montem istum ascenderem. Ac nutus ego quidem facile tum intellexi, & locum diligenter notaui, quid autem significare voluerit, eo quidem tempore intelligere non poteram, erat autem hēc ipsius mens quod mihi catara&ta fluminis CVRVVARA monstrare vellet. Indus meus dicebat mihi, eos nullo negotio aurum ex arena fluminis Maccavini, colligere, cuius scaturigo erat in axis iuxta aurifodinam. Addebat etiam se apud PVTYMA fuisse, cū MORE QVITVS ab Hispanis capite mulctaretur, atq; ibi deliberatū fuisse, inter cōsanguineos & amicos MORE QVITI, quomodo eum liberare & vituum conseruare poslent, nempe si Hispanis aurifodinam hanc reuelarent atque aperirent, verū cum ab altera parte demōstratū esset, Hispanos tāquā auri cupidissimos nō fore contentos hac reuelatione, vt propterea vita MORE QVITI parcerent, sed metuendum potius esse, ne Regem

Regem non tantum, sed & totum suum regnum regionemque per hanc relationem amitterent, decreuerunt illud supprimere, & Hispanos studiose celare; quemadmodum in hanc ipsam usq; horam Hispani ignorant, tantis hosce Indos praetaliis opibus abundare.

Seniores & regni proceres, ne res haec vulgo innotesceret, atque ita facile ad Hispanorum aures perueniret, excogitarunt eiusmodi fabulam, quod nimurum ingens & terribilis Draco ista loca inhabet, qui omnes eo proficiscentes sine discrimine deglutiatur deuoretq;. Sed Indus noster per iocum adiebat, se Draconem istum donec reuertetur rem adeo cūcurare velle, ut periculum nullū ab eo metuere necesse esset, modo generofa vina, qua ipsi audifissime bibere solēt, nobis cū afferremus. Ego fācilebenter istū montē perlustrasse, cum hoc itinere multum laboris sustinuisse & parum tamen proficissem. Sed cum vidarem ne vnum quidem Indū ex omnibus nostris amicis ad me venire; audiremque quod DON IVAN, GVALTHE RI cognatus ad Hispanos accessisset, & iam per electionem expectaret supremus Gubenerator & præses omnium istarum regionum fieri, quam ob causam nobis etiam fauere nō posset, cum in eo totus esset, ut GVALTHE RVM suo regno spoliaret, sciremetiamio Hispanos in VVANICAPARA esse, qui antequam ex monte isto reuertetur, facile accessitis aliquibus ex BERREI copiis, nos interuertere & anauibus prohibere potuissent.

Cogitabam vero etiam nulla superesse media, quibus propositum nostrum in actum produceretur, quam nostram ipsorum præsentiam, & nobis in isto itinere sublatis, frustra tot ab Anglis hucusque labores infumperis fore: nec me etiam latebat Hispanos suos habere speculatores & præditoris, qui omnes actiones nostras diligenter obseruerent, quod sciunt nos, si in tres vel quatuor partes diuideremur, facile superari & opprimi posse. Optimum igitur iudicauimus sepositis & abiectis omnibus aliis cogitationibus me præsentissimo periculo quamprimum liberare, & ab omnibus periculis machinationibus, quibus incolis suspicionem aliquam mouere potuissent, abstinerere.

Dum nos in terra Indos inquireremus, comprehendenderunt reliqui, qui in nauis reliqui erant, CANOAM aliquam cum tribus personis, quarū unus erat famulus BERREI, reliqui duo ad panes CASSAVAS emēdos proficisciabantur. Literas ipsi habebant à Gubernatore in Insulam TRINIDADIS perfec-

rendas, quas ego intercepi; vñ atcum magna securi & 20 cultris, prò quibus Indus ille seruus aliquam CANOAM iniutare debebat, quia in NVEVO REYNÓ nauigaret. CANOÁ haec vna ex illis quinque erat, quibus BERREI filius cum vniuersis suis copiis adducendus erat, quæ iam ante trienniū, quod memini, præparata fuerunt. Quod si auerēt vniuersus iste exercitus cum omni comiteatu & rebus aliis necessariis, hisce & cymbis suis CANOIS adduci poterit; ego quidem non existimo eum alicius momenti, & satis copiosum fore.

Hic seruus quemadmodum BERREO in omnibus rebus fidelis, sic etiam meo quidem iudicio admodum prudens & circumspicetus erat. Dicebat quod Indi qui cultris istis client alascendi, tanto itinere deberent adduci, quanto abscessus à CASSANARIS qui in exiguis pagis habitant. Et quod BERREVS decreuisset, eos vbi aduenirent ibi relinquere, & gubernatores reliquorum Indorum constituerre, contra vero tot CASSANAROS debere in eorum loca proficisci, quos BERREVS duces & gubernatores GVIANORVM esset facturus. Quod itē decreuisset maximā partē veterum Insulae TRINIDADIS colonorū alio transferre, & CASSANARIOS GVIANIS permiscere. Quod ARWACATOTĀ Insulā TRINIDADIS inhabitare deberet, vna cum fluvio Oreliana. Quod 60 NEGROS iam haberet, ad opus in aurifodinis faciendum. Quodque hac ratione existimarer populos istos diuersos ita implicare, & inuicem exacerbare, vt fibi seruientes nunquam coalecerent, vel aduersus BERREVM seditionem excitarent. Porro dicebat etiam quod TOPIAVVARVS post nostrum discessum in montes fugisset accepto secum HVGONE GOODVVIINO, & reliquo post se vicario, ut lupa dictum, sed primum nūcum quod de eo accepéramus erat: TOPIAVVARVM mortuum, & puerum Anglicanum à tigride deuoratum esse. Verum Hispani neutrū credebat. Affirmabat præterea quod circa finem IUNII quando in flumine nauigationes fieri non possunt, 10 istæ nauis quæ in Insula TRINIDADIS erat, rursus deberent discedere. Et quod BERREVS toto isto tempore quo post redditum suum in GVIANA fuisset, nihil egisset, aliud, quam quod de cibo & commiteatu sibi profexisset: Indi enim reliquis pagis dominibusque suis totto anno sementem non fecerant, ut ita Hispani cogerentur panem suum alibi quærere & paruo contenti esse.

Cum flumine nauigando ascenderemus, prætergressi sumus portum TOPARIMACCO, qui ab vna parte nullius fere est profun-

ditatis, & canalem habet non procul à terra distante. Quo viro aliam viam ingressi sumus in australi parte fluminis , vbia lucum inuenimus aptissimum & omnis periculi expertem. Cum ad portum CARAPANÆ venissimus, misit ipse ad nos , vel CANOAS promisitque se ipsum eodem adhuc velsequenti die ad nos venturum , & coram nobiscum de quibusdam rebus locuturum, expectauimus igitur aduentum eius sex vel septem diebus sed frustra , tandem autem aliquæ ex senioribus & præcipuis suis ministris misit qui nobis significaret, se aduersa valitudine vti, & propter itineris etiam incommoditatem non posse iam ad nos in propria persona venire.

Hic legatus cum petiisset vt CARAPANAM excusatum hac quidem vice habereimus, narrabat cum spes nostræ reditus, toto eo tempore in montibus sese detinuisse , quo abfueramus, & vixisse in quadam loco, quo pertingere Hispani non facile posset , qui tamen interea plurimas vxores suis subditis eripuissent propterea quod omnem ipsiis commeatum & cibum subditi denegarent, dicebat etiæ quod DONIVAN (alias EPAROCONO dictus) magistratum gereret , & imperium obtineret in omnes suos subditos, exceptis aliquot veteranis & spectata fidei militibus, qui in prefido circa habitationem suam essent.

Addebat præterea quod cum valde iam pœniteret, sive arrogantiæ , quod nimurum cum Hispanis societatem iniisset & quæsiuisset potentiam regnumque suum amplificare. Verum enim est, eum ante hæc tempora non nisi vulgarem Dominum fuisse , donec cum BERREO amicitiam contraxisset, eo enim tempore multi Indi , & Dynastæ etiam relictis suis sedibus, eius imperio accesserunt, eam saltem ob causam, vt libere cum Hispanis contrahere, & sècures cultrosque permutare ipsis concederetur, quæ pro preciosissimis thesauris & clinodis ipsi habebat. Postremo nihil aliud superesse dicebat, quam vt Indi nobiscum amicitiam conserverent, & in extrema sua necessitate nostru auxilium implorarent, vel quantum possent, Hispanos acerrimos suos hostes fugerent atque vitarent, innouerat enim iam omnibus regionem istam auro referrissimam esse , & impossibile erat eam rem diutius impostrum occultare. Dicebat igitur ab vna quidem parte ipsis certissimum periculum iam & exitium imminere , quod euitate nullo modo possent, si ab Hispanis opprimerentur, à quibus adhucissima quæque feruientia, ad currendum, remigandum , sarcinas gestandum, & id genus alia peragenda , adigeren-

tur, & quod vnicce dolendum esset, ita virgenterunt, vt ipsis vxores suas denegare non auercent, si vitam retinere vellent. Ex altera autem parte non posse Indos meliorem statum & conditionem expectare, quam Regiæ in Anglia Maiestatis, illustrissimæ virtutes & beatissima gubernatio ipsis promitterent atque pollicerentur.

Nam cum ante paucos annos (dicebat) in montes fugiessimus, vt ibi facta Hispanorū cū vestris virtutibus expenderemus , nihil cogitare aliud poteramus, quam quod Dux vester , qui viribus proculdubio satis erat instructus , nos extreme persecuturus esset propterea, quod Hispanis, hostibus vestris, cibum & res necessarias dedissemus, vel ad minimum si nos asséquiri non posset, ciuitates saltæ nostras occupaturus , & omnibus bonis spoliaturus esset. Verum contrarium rum deprehendimus , quod nimirum nemo ex castissimis vestris militibus ullum nobis damnum dederit. Quin imo ne furari quidem ipsis Dux ille permisit, cum tamē furtæ sua rectissime celare & occultare potuissent. Itaque iam non dubitabamus amplius de omnibus , quæ Dux ille nobis de Reginæ sua clementia & virtutibus aliis affirmabat , & certissimam notam summæ potentiaz & maiestatis esse stituimus, quod Regina ista subditos suos in tam longe distitis regionibus frenare & cohercere posset.

Hic CARAPANA , cum benevolum nostrum animum , & sedatos quietosque mores probe considerasset, summa deuotio-ne & animi subiectione fauorē Regiæ Maiestatis expetebat, nec aliud quicquam in votis habebat, quā vt patrocinio & protektione Regiæ Maiestatis frui posset , cum ea decreuisset Indos à seruiritis iugo liberare. Et sane non expetebat CARAPANA iste hæc opem, tanquam ab omnibus desertus , & ab Hispanis etiam reiectus , sed eam potissimum ob causam quod iniusticiam Hispanorū cognitam haberet, & crudelitatem eorum ex animo defestaretur, quam ob causam etiam odium & inimicitiam tam periculoſo & turpi Hispanorum fauori, præferebat. Iucundum auditu erat, quomodo senex ille , virtutes & continentiam Regiæ Maiestatis prædicaret, quā adeo venerari omnes incolas affirmabat , vt cordibus plane ab Hispanis retractis, nos vero motu & affectu colerent. Bonum enim & sedatum imperium, vinculum est vnuersalis concordia. Qui vero sine certa legum norma viuunt, sibi iniurie per discordiæ aduersantur, & omnes hoc iure molesti, quo fortis. Hoc in eos dictū volo, qui in perpetua seditione timore, dubitatione

PARS OCTAVA

tione, inconstititia animi, & ethnica crudelitate vivunt, qui non quam placide dormire & quiescere possunt, sed perpetuis motibus agitantur, & vita aliorum infidantur.

In isto populo, quilegibus certis adstricti non sunt, certa pax esse non potest, & quamvis pacem inquirant atque sectentur, inuenire tamen eam & apprehendere nequeunt. Nam Indi passim intra & extra GVIANAM sua nobis offerunt benevolentiae officia, promittuntq; se de comeatu & tebus necesse riis nobis abunde prospeturos, modo quodam sibi milites adiungamus, quorum praesidio ab Hispanorum immani crudelitate & tyrannide liberentur & tuti reddantur. Quin etiam decreuerunt ab Hispanorum imposterum commerciis plane abstinere, & mercaturam cum eis nullam exerceere, etiam securibus & cultris opus habeat. Præterea demonstrabat mihi senex iste locum, vbi maximus effet auri prouentus, vbi Epatites & alii preciosi lapides magna copia repertentur, vbi aurum ex areha in ripis fluminum colligeretur, & vbi Hispani suis mercibus & aliis rationibus tantam auri copiam accepissent.

Hæc omnia, vt ego quidem existimo, ruelabat nobis ex mandato & iussu ipsius CARAPANÆ, sperabant enim nos ita flectere & permouere, vt reuertere mur. Alias n. legem habent, qua qui arcana eiusmodi retuliant tanquam proditoris patriæ ad mortem condamnatur, præterea in hoc viro nullum dolum deprehendi, sed quod ea, quæ ipsi mandata erant, candide & absque vlla tergiueratione proloqueretur atque proferret.

Vt autem etiam sciremus nullo modo auxilio & comeatu opus habere, si ad caput vel seaturiginem istius fluminis ascendere vellimus, demonstrabat nobis, quod Hispani nullos Indos à suis partibus haberent, quibus tuto fidere possent, præter solos ARWACAS, quorum tamen pauci admodum essent numero, quod CHARIBES ex GVIANÆ, CIAWANNAS, TINITIVAS, SCHEBAIOS, AMAPIAGOTOS, PVTIAGOTOS, SAMIPIAGOTOS, SEROWOS, ETAIGVINAMI, CASSAMARI, cum aliis populis loge lateq; dispersis, contra Hispanos pugnaturi essent, in quaunque etiam parte ipsi impressionem facturi essent. Quod PARIAGOTOS, quorū regionem per rumpere primo cogerehur, satis fortes essent, vt ipsis resisterent, idque propter regionis amplitudinem & incolarū virtutem. In montibus, quos populus hic inhabitat, reperiuntur albicantes lapides ranta duritie, vt nulla arte frangi possint, & communis est opinio hos PARIAGOTOS vulnerari non posse, præterea quod lapides hos-

ce in cibum asturant. Postea dicebat, quod IWARAWAKERI fere ante tres annos grāmen in omnibus viis feuerint, quod in tantam iam altitudinem excreuerit; vt vel sylvam repræsentet; quod igne accendere vellent, quamprimum Hispani in regionem suam venirent. Postremo affirmabat VVARIARIMAGATVM, qui Dux exercitus ab Imperatore constitutus erat, in vicinia ista aliquot millia EPIREMEORVM congregatos habete, in praesidium imperii, qui quidem iam in parte montium australi castramenti essent, & tantum itinere vnius diei ab Hispanis absenter. Dicebat autem hunc exercitum decreuisse, se Hispanos laecestere & aggrediri nolle, propterea quod tormenta impiorum admodum perhorrescerent, velle autem eos nostrum aduentum expectare, & patriam interea defendere, quamvis non intermitterent omnes obseruare occasiones, si forte numerum Hispanorum minuere posset.

Locus vbi firmatis anchoris tum temporis commoratus sumus, vnius tantum diei itinere distabat à CARAPANA, itaque petii ab hoc legato, vt cum duobus vel tribus ex suis in naui nostra paululum moraretur, reliquis vero mandaret, vt me ad habitacionē CARAPANÆ ducerent, sed ipse consultum hoc non esse respondit, constitutos enim esse ab Hispanis passim certos speculatores, & facile fieri posse, illud Hispanis nunciare, quo facto in maximum CARAPANA periculum incidere posset, cum Hispani sedulo studearent ipsum sibi reconciliare, & vero CARAPANA id de die in diem differens, neque apertum fessi ipsorum hostem declararet, nec benevolentia & humanitatis officia ipsis exhiberet. Et sane hæc verissima erat causa, cur CARAPANA ad nos ipsomet non venerit.

Diutius ibi subsistere & commorari, consultum mihi non videbatur, neque tamen penitusset me istius 7. dierum moræ, quam ibi fecimus, si cum ipso tantum loqui mihi licuisset. Itaque fidem ipsi dedimus, nos breui rursus ad futuros, & secures, cultros, corallia & alia, quibus delectarentur, magna copia allaturos, si ipsi nobis de panibus & auro prospicere interea vellent.

Petui etiam ab eo, vramicos nostros, qui in TRINIDATE erant, de nostra præsentia edoceret, & quod ipsis primo quoque tempore subuenire vellamus, quod fessi fideliter facturum nomine CARAPANÆ mihi promisi. Quidam ex Capitanis populorum CIAWANNAS, qui hoc tempore non procul ab Insula TRINIDATIS apud fluuium ARAWANVM habitat, idem etiam

in se recepit, & promisit, se daturum operā, vt de nostra præsentia quamprimum edoce-
rentur. Laborandum autem mihi eo magis
in hac caufa puraui, quo plures ibinaues ad-
esse audirem, & vereter Hispanos prohibi-
turos ne Indi nobiscum loquerentur, quem
admodum etiam postea factū est.

Hic Dux populorum CYAWANNAS ve-
nerat, vt nobis cum fœdus faceret, & in hunc
finem 15 CANOAS secum adduxerat. Ha-
buerant non ita pridem hi populi suas sedes
apud fluuium MACVREO, ubi ab Hispanis
nocturnō tempore oppressi, 20 interfeciti, &
ædes ipsorum inieicto igne vastatae sunt, pro-
pterea quod statuas aureas multorum capi-
tum habent, & à commerciis Hispanorum
plane abhorreter. His ita gestis trāmis CA-
RAPANÆ munus aliquod ex ferro, & postea
discessimus.

Consumpsimus autem octo dies trajectio-
nē fluminis, cuius profunditas multis in
locis erat 20. filorum, minima autem pro-
funditas erat filorum duorum cum dimidio,
id tamen non nisi duebus vel tribus in locis.
Nominauiimus hunc fluuium RALEANA,
cum primi ex nostra natione fuerimus, qui
eum tracieimus. Et meo quidem iudicio non
multo minor est fluuium AMAZONES, qui sub
nomine ORELEANA primi inuentoris iam
innotuit. Ego sanc huic fluuium propter la-
titudinem, profunditatem aliaque commo-
da aptissimum nostro proposito fore omni-
no certus sum, breui enim tempore satis ma-
gnū iter sine remis etiam aduerso siue con-
trario vento absoluimus. Cū ostium flumi-
nis egressi essemus, vidimus PINASSAM siue
celocem nostram nobis ob...m venire,
quam non procul ab Anglia amiseramus.
Appulerat autem ad terram versus austrum
à CABO CECILL, & tres septimanas cum
aliquot diebus in isto tractu oberrauerat.
Cum igitur ad eam appropinquarem, dice-
bar mihi eius gubernator GILELMVS
DOWN, quod flumina eā omnia exploras-
sent, nec tamen fluuium RALEANA inueni-
re potuissent, donec PIOTTAM assumpsi-
sent, quem statim remittere volebam data
ei mercede, verum is discedere à nobis recu-
sabat.

Nostri Angli fortassis iam sese accingent
itinerti, vt primicias nuper inueniat regionis
afferant, sed vt mihi gratias habeat propter
has admonitiones, ne cessum est, cum de o-
mnibus rebus eos edocuerim, antequam ipsi
in eas terras venirent. In eo mihi fidem ha-
beri velim, quod homines hi nobis nocere
nunquam cogitauerint, sed pótius summa
noſ humanitate exceptos liberalissime ha-

buerint. Veruntamen iniuriarum admo-
dum memores & impatiētes sunt, & si quid
ipsiſ per vim eripiatur, illud nunquam vin-
dicare cesserat. Cuius rei exemplum in litto-
re GVIANÆ anno 1566 vidimus, quem ad-
modum etiam in DOMINICA, ubi senator
quidam Londinensis nomine WATTS, cum
fua naui fere submersus & oppresus fuit,
quod nobis admonitioni esse potest, ne no-
bis impunitatem & securitatem promitta-
mus, donec pro dato ipſis damno satisfa-
ctum sit.

Cum commeatum & omnia alia quæ in
PINASSA siue celoce adhuc superfuerat in
nauem nostram recepissimus, igne eam cō-
bussimus, quia nobis prodesse amplius non
poterat. Quando aduerso fluctu-progredi-
endum erat, ventum probe notantes alitto-
renon recessimus, donec 16 LEGVAS versus
ortū absoluimus. Post nauigationem 24

Punta de
la Galleria.

horarum incidimus in PVNTA de la GAL-
ERA, à TRINIDATE versus septentrionē.
Sed cum nobis tandem Insula TOBACCO
appareret, recta eam petimus. Insula hæc
omnibus rebus necessariis abundat, solum
enim secundum habet & fertile. Hoc qui-
dem tempore non inhabitatur, propterea
quod CHARIBES & DOMINICA malivi-
cini sunt. Indi qui Insulam TRINIDATIS in-
habitant decreuerūt eo commigrare, si ipsiſ
in TRINIDATE permanere diutius non cō-
cedatur. Gubernator ciuitatis MARGARI-
TA non ita pridem celoce siue PINASS, eo
profectus fuerat, vt Insulam istam contem-
plaretur. PIOTTAM eum GHILBERT, qui
ante hæc tempora ibi habitauerat, dicebat
mihi, Insulam istam optimam fertilissimam
que esse, & abundare omnibus, quæ lōge la-
teque inueniri possent, fructibus. Inde ruf-
sus in PVNTA de la GALLERA profecti sum-
us, & anchoras nostras firmauitis ad ro-
fila in parte Insula septentrionali circiter 5
vel 6 miliaria Britannica à dicta PVNTA. Et
postquam tormentum emisimus, ad terram
cymba nostra appulimus, sed ex Indis nemo
nos accedebat. Decreueram igitur IOHANNEM
de TRINIDATE ad eos mittere, qui
eos ad nos inuitaret, sed ipse recusabat hoc
itineris sufficiere, quod populus iste procul
à littore in montibus habitet, ipse vero
iter istud cognitum & exploratum fatis non
haberet.

Soluimus igitur inde, S. LVCIAM petituri,
sed delatis sumus ad GRANADAS, quas inue-
nimus hominibus vacuas, & ægre potui-
mus S. VINCENT. affequi, propter vortices
ad istam Insulam crebriores. TOBACCO hoc
in loco optimum est. Et Indi eius loci,
qui CANIBALES erant, promittebāt, quod
vel-

Vellent magham eius copiam, nobis afferre, sed tamen de die in diem id differebat, quæ r̄etes interim occasionem nos comprehendi & deuorandi, eodem modo, quo non ita pridem comprehensa naui Galliae, populum omnem absumperant. Cum autem hæ ipsorum molitiones & machinationes nefaræ per quendam ipsorum seruum magnificatae fuit, conspicuum postmodo nostrum summo studio vitârunt.

Moris apud ipsos est, ut peregrinos & aduentantes hospites, sellis quibusdam impo- nant, quasi summo honore eos affecturi, sed vœ ipsi, qui fidem huic honori habent. In MATALMO, incolas nullos inuenimus. Tandem ad DOMINICAN Insulam peruenimus, sed cum ibi TABACUM bonum acci- pere non possemus, & vero audiremus, nauem quandam Hispanicam in plaga Insulae septen- trionali, sibi de recenti & dulci aqua prospice, constitutimus eam inquirere, verum Hispani nostrum aduentum metuentes, no- & du discesserant. Indi huius loci decreuerunt mutatis sedibus, cum iis ex Gvanippa ad- uerteret Hispanos sese coniungere, quemadmodum etiam nuperime, ex alia quadam Insula populum alio traduxerant. Cum ibi adhuc esset, venit CANO a quædam ex Gvanipa, quæ narrabat, naues quæ in Insula TRINIDADIS erant, brevi omnes dis- cessuras, & partim CONQUERABIAM, par- tim minores Insulas, peti她们as esse. Nos vero nauem versus septentrionem directa, proximo cursu Angliam repetimus.

Sic igitur suppeditatum à vestra gratia pecuniam confundi, & nullis laboribus pe- percit, ut mandato vestro satisficeret, & vera atq; exacta haberetur cognitio fluuiorum & riparum omnium. Quod ad ipsum iter attinet, non quidem iudico illud pro itinere ha- bendum, cum nihil in eo consecutus sim, quo possem vestra gratia & Maiestati regiæ gratificari. Sed me quod attinet, Deum ego testor, quod, nisi consideratio publicæ utili- tatis me prohibueret, potius summo cum periculo rem ipsam aggredi voluisse, quæ re infecta ex terra ista discedere.

Quamvis autem meum testimonium in re per se manifesta, & verissima, superuacneum sit, præstantia tamen præsentis causæ, & expectatio aliarum rerum, necessario efflagitare videtur, ut de generalibus quibusdam dicam, quæ à regia etiam Maiestate approbata & publicari permisæ sunt. Quod autem ad particularia quædā attinet, ea Regiæ Maiestati reseruata sunt, quæ ea ad utilitatem publicam dirigere rectissime poterit. His autem quæ dicta partim sunt & partim iam dicentur, cum omnes in genere ho-

mines concernant, ita quidem mihi persua- deo, fore ut desiderium aliquod in eorum maxime animis, qui huius nostri cōsilij par- ticipes sunt, excitent, non cessandi donec, quæ maximis curis & sumptibus explorata & copta sunt, abfoluantur acq; perficiantur. Neq; mihi dubium est multos aliquando, vi- bi viderint diuitias harum regionum, quæ reipæctu aliarum omnium, pro Gazophylac- cio quodat habitat merito possunt, dicti- ros, GVALTHURVS RALEGH suo equidem tēpore prudētissimus omnium mortaliū fuit, qui cōmunē utilitatē promouere studens, tantis Rempublicam nostram opibus beā- uit.

In secundo hoc itinere non tantum aper- tissimus & manifestissimus inuentus est in- gressus in fluvium RALEANA, quem India- ni ORENOQVE vocant, sed electio etiam proposita est, inter 40 diuersa & non exigua flumina, quæ omnia mediocribus nauigari nauibus possunt, & mercatoribus cognitu per quam necessaria sunt, qui mercaturam hisce in locis exercere studebūt. Et possum ego his qui inquirēdo auro operā dare volēt, certissimam spem facere de aurifodinis, & lapidibus preciosis quam plurimis ibi inue- nientis. Quamvis autem non omnia in omni- bus locis & regionibus Indorum inue- niantur, non tamen poterit conatus iste irri- tus plane esse & inutilis. Quod enim hisce meis oculis aliquoties vidi, affirmare salua conscientia possum, passim in littore horum fluiorum, ligni Bresiliani, mellis, Gossipij & Balsami maximam copiam reperi. Quæ quidem sumptus, si qui in hoc itinere infun- mantur, compenfare abunde poterunt. Cum autem sine certa relatione, in peregrini- los locis parum proficere aliquis possit, ego fane lubenti animo cum omnibus communi- care volui, quicquid mihi ab Indishac in parte relatum fuit.

Ego breui tempore fluuii RALEANAM aperui, & omnes meas cogitationes ad pro- mouendam hanc rem direxi, cum iusta- eam esse, vt ille & necessariam viderem. Iusta est enim, cum ad defensionem miferrimo rum hominum faciat, qui multis iniuriis crudelissime oppressi, patrocinium & de- fensionem Regiæ Maiestatis vltro appetunt efflagitantque. Utiles vero maxima, mani- feste ex plurimis Hispanorum litteris, quæ in mari intercep- sunt, quemadmodum etiam ex conatu nostro, cuius in descriptione primi itineris mentio facta est, patet. Utta- ceam confessiones Indorum, & sumptus Hispanorum, quos quotidie faciunt vnos ab isto regno excludant. Necessarium vero esse, nemo negauerit, quicquid suscipitur ad

infringendam potentiam Hispanorum, & frenum ipsorum ferociae petulantiaeque iniiciendum. Vnica enim hec via est ad opes Hispanorum, quas ex PERU & NVERO REYNO habent, peruerendas. Vnica etiam ratio est, afflictos Indos erigendi, & aduersus Hispanos armandi, ut acceptam iniuriam vlicescantur, & omnes ciuitates, quas sanguine & sudore suorum antecessorum Hispani in India passim condiderunt, diripiant rurlus, & solo adaequant.

Præsidium Hispanorum, quod in TRINIDAD, à rege, ad defendendam istam Insulam, & transitum in flumine isto prohibendum, collocatum est, argumento vtq; est certissimo, Regem incertum esse, & metuere ne quid post nostram harum regionum explorationem accidat. Quomodo igitur patui facere hoc regnum videbitur? Quis quæso tam absurdus est, qui cogitet, Hispanum non posse nauibus suis melius vti, quam si multis sumptibus, 28. naues in insulam TRINIDADIS mittat, quæ à collectione TOBACCINOS tantum excludant? Nam in ea quidem insula nihil fere aliud réperitur: Quin potius manifestum est, omnes istos sumptus iam pridem à BERREO compensatos esse; plurimo auro quod ex GVIANA Regi transmisum est, manifestum est; & hoc, quod Hispani hoc tempore magis laborent, & solliciti sint de hac regione obtinenda, quam de aliis quæ possident retinendis & conseruandis. Ad hæc facile etiā existimari poterit, Capitanos ex MARGARITA & CARACAS tamen amentes non fuisse, vt summum vitæ discrimen subire, & contra expressum Regis mandatum GVIANAM expugnare, BERREVMQUE cum suis trucidare cohati fuerint; nisi sciuissent preciosas margaritas in MARGARITA Insula, & aurifodinas apud CARACAS, cum ditissima GVIANA satis fore sufficiientes, ad expianda omnia apud Regem quæmuis maxima sua delicta.

Varij & multiplices Hispanorum qui in magna fuerunt autoritate, conatus, hisce 63. annis, satis testantur, de ipsorum ingenti cupiditate & desiderio, potestiam & maiestatem imperij sui, hoc regno augendi & amplificandi. Sed cum nos in ea versemur opinione, quæ facilime & sine omni labore aut periculo hoc imperio potiri possimus, frigent nostra consilia & conatus. Certum est autem, Hispanos, si successus habuerint feliciores, postmodum summa crudelitate & tyrannide conseruaturos, quod gladio & armata manu semel obtinuerunt atque expugnarunt, quod ipsum quidem Indis ignotum non est, qui propterea maximo cum desiderio nostrum redditum expectant.

Multi hic reperti sunt Nasutuli, qui vt conatum nostrum impeditent & retardarent, partim hæc omnia profabulis & segmentis habuerunt, quasi eiusmodi regiones in rerum natura non essent; partim fidem nobis in eō derogarunt, quod maximis hasce regiones opibus & diuitiis abundare diximus. Non enim hoc ipsis verisimile videri potuit quod existimarent, ab Hispano iam pridem has Regiones superatas & expugnatas fuisse, si tanta vis auri & argenti in eis reperiatur. Verum si considerabimus quomodo Hispanus MEXICO, PERU & alias prouincias subegerit, facile respóndere poterimus, eum ratione temporis & potentia, non parum hic quoq; effecisse, siquidem non pauci Hispanorum diuersis temporibus huic regno subinde insidias struxerunt, quorū nomina ad calcem huius libelli consignata videre poteris.

Non immerito igitur vel totus mundus eorum constantiam & alacritatem mirabitur, nostram vero supinam negligientiam detectabitur, qui videmus & patimur, homines nauci & famelicos maximam orbis terrarum partem possidere, disputantes interea & contendentes, vires nostras non esse satis sufficientes ad obtinendam vnicam saltem regionem, quæ aperta iam & manifestata est, cum tamen de incolarum istius regionis erga nos amore & fauore certissime nobis constet; cum omnes duces & gubernatores debitam Regiæ Maiestati subiectionem deferant, & iter etiam brevissimum sine omni periculo morborum confici possit. Ta ceo quod expectatio auri & spes tanti cōmodi in cordibus nostris extingueat atq; supremæ periculi metum facile deberet. Sed quilibet prudens facile animaduertere poterit, has obiectiones & impedimenta, quæ nobis ab hominibus obiiciuntur, non vergeant in nostram ignominiam, titulum enim prudentia, non rem ipsam fecit amur. Indus quidam CALANVS nomine, aliquando corium aliquod ad pedes ALEXANDRI MAGNI abiecisse scribitur, & postea pede partem vnam depreßisse ita vt altera pars non nihil eleuaretur.

Hoc factò indicate qualitatem & conditionem regni Alexandri voluit, quod nimis cum longe lateq; se extenderet, non posset à tumultu & seditione diu liberum esse, excepto isto loco vbi Rex ipse regiam suam sedem haberet. Atque hoc ipsum euētus etiam satis confirmavit, cum potentissimum istud & amplissimum imperium, quod plurimas & diuersas nationes continet, non posset amplius sine diuisione contineri. Quotus quæso quisque hisce nostris temporibus

ribus Rex est, qui tam fidos habeat consilia-
tios, quales superiorum seculorum historiarum
nobis describunt, & ante oculos ad imitan-
dum proponunt? Quid quæso de Ducibus
& gubernatoribus Hispanis nobis pollicebi-
mur aliud, quam quod incerto & infirmo
fundamento innitantur, cum Rex ab omni
parte vicinos habeat populos; æquæ poten-
tes ac ipse est, quorum vires non ita distra-
ctæ sunt, & qui mercenarii non agnoscent.
Rex Hispanus facile intelligit, regna & imperia
omnia, quæ ita distractæ & diuisa sunt,
formam fecundissimi monstri representare, cu-
ius membra funibus & catenis constricta at-
que ligata cohærent. Si enim commercia
Hispanorum ridicula tollantur, & merces,
quas Hispani in ea loca vehere solent, ab
aliis ad eos perferantur, dubium mihi nullum
est, quin Indi, quinque legibus nec religione
vlla tenentur, & sine exteris nationibus
viuere rectissime possunt, id potius ope-
ram daturi sunt, vt Hispanos sibi subficiant,
quam ut iugum Hispanorum vltra subeant.
Præterea non latet etiam Regem Hispanum,
Hispaniam potentissimam & fortissimam
vndique populis cinctam esse, qui videant,
regnum istud opibus & diuitiis repletum,
populo vacuum esse, sciant etiam Hispanos
per arrogantiæ, superbiam & pertulan-
tiam omnia conari, etiam si rebus necessa-
riis destituantur, vt ita facile aliquando à
viciniis principibus in perniciem regni sui,
foedus & pactum fieri possit, quo ipse per-
lantia & arrogantiæ suæ iustissimas poenas
det, qui pacem subinde turbans, alios suis
regnis elicere principes laborat, dummodo
suam augeat potentiam & regnum subinde
amplificet. Et hoc quidem eo facilius fie-
ri posset, cum non vterius quam in vicinam
Hispaniam suscipere expeditionem neces-
sit, ad humiliandum fastum & dirimenda
vincula istius regni, quibus tot Reges in ser-
uitutem attrahere, & omnes in Europa
Christianos sibi subiectos reddere conatur.
Et reuocent ei in memoriam consiliarii, ista
populi emissione vires suas subinde debili-
tari & immuniri, & GVIANAM tamen tam
facile superari non posse, quæ regio firmissi-
ma & potentissima, nuper à naturalibus &
veris possessoribus, Anglis oblata est. Sciat
etiam dubia admodum & infirma esse me-
dia, ad defendendam autoritatem & tegen-
dam nuditatem sui regni, dum conatur suis
veteribus minis nos terrere, quasi Angliam
agredi & expugnare velit, sperans istis
vocibus nos domi detinere, satius profecto
esset & magis ex re sua, si regiones istas,
quas iam occupauit, præsidio firmaret,
quam si vires suas frustra in expugnationem

GVIANÆ confetari, quæ regio præcul ab
alii suis in India prouinciis abeft, maximum
ipsi haec tenus damni dedit, & incolas habet
hostes suos acerrimos fortissimusque. Quod
si autem Hispani maximo cum damno haec
tenus huic regno eam solummodo ob causam
imminent, quod norunt illud omnia alia re-
gna & imperia multitudine & abundantia
auri superare: an non dolendum est & deplo-
randum, quod nos tempora nostra tam in-
utiliter trahamus, cum multæ fertilissimæ
regiones sint, qua nostro sece imperio subi-
cerem admodum desiderant. Qui vnicū BE R-
R E V M considerabit, quomodo nimur om-
nes eius conatus irriti facti sint, negare
meo quidem iudicium nunquam poterit. Deum
potenti dextræ tua contra Hispanos pugna-
fe, qui opus suum quod in isto populo incep-
pit, clementer perficere, eum à pontificio
fermento custodire, & luce Euangeli sui ad
suum regnum colligere atque inuitare con-
stitut. Consummatio certe huius propositi,
corona futura est & gemma preciosissima o-
mnis laudis, quam Regina nostra apud exte-
ros, egregius suis factis consecuta est, vbi au-
dierint Deum tanta Regiam eius Maiestas-
tem gratia beasse, & ad priora hoc etiam
non exiguum addidisse.

Castilianæ initio religionem semper præ-
tenderunt, quasi tanto zelo ducerentur,
Christianam istis in locis religionem propa-
gandi, sed re ipsa nihil docuerunt & professi
sunt aliud, quam avaritiam, furta, rapacita-
tem, cædes, & id genus alia, itemq; quomo-
do imaginem Dei destruere, & homines pe-
cudum instar trucidare, econtra autem ido-
lolatricas imagines, & trophyæ sua de san-
guine multorum milliū sine causa interfectorum,
erigere & statuere deberent. Putamus
ne clamorë simplicis huius & innoxii sanguinis
nubes non pertumpere? An vero oblitus
forbit Deus est creaturarum suarum, vt
misereri non possit eorum quos ipfem est
suum imaginem creavit? Quin potius statu-
endum est, poenam ipsis iam iam imminere,
& hæc crudelia ipsorum facinora per Regi-
nam nostram, diuinitus huic rei destinatum
organum punitum iri. Aliquando enim ma-
nifesta, aliquando occulta, semper autem
iusta sunt Dei iudicia.

Fluuius RALEANA liberū habet & aperi-
tum aditum, quo populum, equos, cōmeatū,
& res alias necessarias cōmode in istas per-
ferre terras possumus, ita vt nec Hispani hoc
impedire possint, nec fluuius ipse, quiper
eluuionem quotannis effunditur.

Ego possum hoc fere & sancte affirmare,
me in hoc secundo itinere, beneficio tem-
poris, & aliarum cōmoditatum, omnia
probe

probe perlustrasse & vidisse, nec quicquam meminisse, quod prohibere possit, quo minus auriferum hoc & ditissimum imperium à Regia Maestate superarum, huic nostro regno contra Iudeos & gentes adiiciatur. Posset quidem etiam hæc regio per subitanum & insperatum tumultum suo auro & copiosissimo thesauro spoliari, sed id communivtilitati minime consultrum fore arbitror.

Quod si necessitas nos non vrget ad hanc rem perficiendam, ipsa quæso vtilitas & cōmodum maximum nos aliquo modo excitet moueatque, præsertim cum tot nobiles sint adolescentes, qui cum promoueri ad officia alia non possint, s̄pē ad media vel non satis digna suo genere, vel inhoœfta & plane prohibita defleſtunt, & tandem in perniciem certissimam prolabuntur. Tot etiam operarii & opifices valido corpore, in extrema inopia & paupertate viuant. Vnde accedit quod multifilios suos B E L I A L I offrant, quorum sanguine terra postmodum misere fecundatur & coquinatur, idque non immerito, cum lex D E I hoc ipsum iubeat, & iustitia iudiciumq; in mundo vigere semper debeat. Quanto igitur vtilius rectiusque filii suis profexerit, qui eos in regionem ejusmodi transferet, in qua abūde omnia habere, & in virtute indies magis magisque proficere poterunt. Erit profecto nomen & memoria eius ter benedicta qui rem hanc probe confiderauerit, & vt in actum producatur, nihil in seſe desiderari passus fuerit.

Tandem vt ad vestram gratiam mea iam vertatur oratio, ea sui sumptibus hasce regiones aperuit & perlustrauit, principio quidem in propria persona, postmodo, & mea

opera, vt nihil amplius restet, quam vt eas vindicemus, & ad plenariam possessionem progrediamur, modo inuidia & incogititia nobis hanc fortunam ex manibus non eripiat, hoc enim si fiat, damnum haud exiguum, & calamitates quæ huic Regno iam iam, nisi advigilemus, imminent, breui experiamur, & contra felicem videbimus hostium nostrorum in rebus omnibus successum. Non equidem populo, non nauibus, non aliis mediis & rebus necessariis deſtituimur. Ecquid igitur cessamus? Rex quidem Hispanus tam gratum ex ifta regione femeſ percepit odorem, vt etiam plurimis regnis & prouinciis dominetur, plurima bella in Gallia & inferiori Germania gerat, & hoc ipso anno damnum proprio suo regno non leue accepit, nihilominus tamen 28. ingentes naues in Insulam TRINIDATIS allegare potuerit, ex quibus GVIANAM petierunt, vt nihil de clafe dicam CALETI præparata, vbi plurimas naues congregauerat, quæ tamen igne sunt consumptæ?

Tempus hoc est (vt uno verbo dicam) opes & diuitias acquirendi. Tempus potentia hoc regnum stabiliendi & amplificandi. Tempus hostibus nostris præualendi, tempus optatissimum externas nos pace beandi, & nomen nostrum toti mundo cum sempiterna posteritatis gloria commendandi. Excutiamus igitur torporem & somnolentiam nostram, advigilemus rebus nostris, & non præbeamus aures calumnioribus, qui tantam nobis laudem, potentiam, dignitatem & maestatem inuident, victoriam vero

omnem nobis ereptam hostibus nostris Hispanis deferunt atque pollicentur.

PARS OCTAVA.

121

CATALOGVS FLVVIORVM, ET VRBIVM QVAE IN SE-
cundo hoc itinere manifestae sunt & aperte, vna cum populis, CASSIQVIS
& gubernatoribus sive Ducibus quibus habi-
tantur.

<i>Flumii.</i>	<i>Populi.</i>	<i>Vrbes.</i>	<i>Duces.</i>	
1 Arrovva- ri, mag.	Arvvaes.	Parar-		1. His inimicitiae intercedunt cum Iaos populis. Pecuniam habent lapides albos & virides. Loquuntur lingua ea- dem cum TINITIVIS populis, quemad- modum & ARRICARRI, qui eadem et- iam pecunia vtuntur.
2 Ivaripo- co, Ma- ximus.	Mapur- vvanas,	Iaos.		2. Hoc in loco vt apparet, VINCENT PINSON Hispanus, preciotum suum la- pidem ESMARALDES dictum, inuenit.
3 Maipari, magnus.	Arricarri.	Aricuri.		3. 4. 5. Hi flumii cum præcedentibus videntur esse riui, ingentis fluminis A- MAZONVM. Nam vbi primo ad terram appulimus, tantum vnius diei itinere à magno isto flumine, vt Indi referebant, aberamus.
4 Caipuro- ogh, mag.		Coohora- chi.		6. Primi montes, qui in ista regione videntur, siti sunt circa hunc flumen versus ortum. Ab ostio huius fluminis Indiani 20. diebus ad stagnum salsum perueniunt, vbi flumen M A N O A præ- terlatur. Flumen ipse multas ha- bet cataractas sive præcipita, quemad- modum etiam flumen C A R O L I , nisi quod longius ab inuicem distent. Vbi fete in mare exo neret, altissimis monti- bus cinctus est.
5 Arcoa, mag.	Marevvā- nas Char.	Wacavv.		
6 VViapo- co mag.				7. Fluuius hic dulcis aquæ magno impetu in mare ruit, vnde fluctus sèpe adeo eleuantur, vt scopulos altissimos repræsentent, in ripa circa montes ligna Bresiliæ crescunt, magna copia, quæ coloris sunt aliquanto obscurioris quam alia, crescunt præterea in hoc loco etiam alia præstantissima ligna.
7 VVanari.	Iaos.	Icomâna magna.	VVarco.	
8 Capurvva- ca, mag.	Charib.	Paramon- na, mag.	Mashvvi- po.	
9 Cavvo. mag.				10. Fluuius hic dulcis aquæ magno impetu in mare ruit, vnde fluctus sèpe adeo eleuantur, vt scopulos altissimos repræsentent, in ripa circa montes ligna Bresiliæ crescunt, magna copia, quæ coloris sunt aliquanto obscurioris quam alia, crescunt præterea in hoc loco etiam alia præstantissima ligna.
10 VViap- co, mag.	Mavvoria	Charib.		
11 Caiane, mag.	VViara.	Canavvi.		
Govvate- ria, mag.	Shieba- ios.	Orinike- ro.	Paravvar- reo.	
Insula.				14. Vtuntur lingua Indorum in DO- MINICA, pauci sunt numero sed fortes admodum & cordati. Hostes suos ligatis manibus pedibusque viuos deuorant, qui cruciatus maior est quam sagittarum, quæ herba venenata MAPOTOTO infestæ sunt. Hi Indiani cum eos, quos interficiunt deuorent, veneno nō vtun- tur. Litus maris nullibi habitatur, nam assiduis bellis quæ inuicem gerunt, po- pulus admodum debilitatus est & im- minutus. Sed ad fluuium ORENOQUE hodie frequentes habitant in pace & concordia.
12 Macuria.	Piraos			
	Cha.			
13 Cavvoro- ra.				
14 Mamma- nuri.	Ipais.			
15 Curocy.	Char.			
16 Curassa- vvini.	Shebais.			
17 Cunana- ma.	Iaos.	Mufivva- ra, mag.	Ocapa- nio.	
		VVari- tappi.	Carmarni.	

<i>Fluuii.</i>	<i>Populi.</i>	<i>Vrbes.</i>	<i>Dutes.</i>
	Arvvacas.		Curipo-toore.
18 Vracco.	Arvvacas.		Marvva-bo.
19 Metaga.	Arvvacas.		Eraimaoa
20 Mavvar-pari.	Arvvacas.	Avvarica-na.	Mahaho-nero.
21 Amonna-gar, mag. Caleppo, mag.	Charibes.	Iaremap-po, max.	
22 Maraávi ni, mag.	Paracut-tos.		
23 Ovvcovvi			
24 VViavia mi.			
25 Arama-tappo.			
26 VViapo.			
27 Macuru-ma.			
28 Carapi.			
29 Vracco.			
30 Chárima-vvini, mag.	Curepini Ch.		
31 Eurovto.	Vpotom-mas.		
32 Pavro.	Arvvacas.	Maripom-ma.	Capona-iarie.
33 Shurina-ma, mag.	Carapini Char.		
34 Schurama mag.	Carapini Chaf.		
35 Northum bria, sive Cupana, max.	Arvvacas.		
36 VVioma.			
37 Cultvvi-ni.	Neckeari.	Tauro- oromene.	Neper-vvari.
38 Inana.		Ovvaripo ore.	
39 Curitimi, mag.	Carapini Arvvacas.	Mavvro-noma.	Maiapo-ore.
	Paravvi-anni.		Carivvac-ca.
40 VVinit-vvari, mag.		Aneta:	
		Manaco-brecce.	
		Eppora.	
		Parvia-	
41 Berbice, mag.	Arvvacas.	annos.	VVara-
42 VVapari.	Sebais.	Lupulee.	vvaroco:
		Madavvi-ni.	Benmurn-vvagh.
	Arvvacas.		

21. Circa ostium hulus fluuii, CAPE-LEPO cum CVRITIMI ex vallibus in mare seſe exonerant. Et habitant ad hunc fluuium aliqui GVIANORVM.

29. In hoc fluuiio, quemadmodum etiam fere in reliquis omnibus propter ſcopulorum multitudinem, vlt̄a ſex dies nauigare non poſsumus. Itinere 10. dierum peruenitur ad originem, vbi GVIANI habitant. Hic reperitur multa copia mellis, goſlippii, ferici, balsami, HAMACCARVM ſue lignorum Breſilienſium, quemadmodum etiam in toto littore orientali. In vicinia & traſtu hoc habentur etiam ſtatuæ aureæ, epatites, & alia id genus, fed hæc pluris ibi affiſmantur quam alibi. Aurum ſuum permuntando acquirunt. Nam pro CANOÀ mediocris magnitudinis, ſtatuam trium capitum accipiunt, CANOÀS vero minores, minoribus etiam ſtatuis permuntant, vulgo autem precium vnius CANOÀ ſecuris eft. Abundat iſta regio metallis, gummi, & radicibus variis, quæ etiam ad medicamenta ſalutariter adhiberi poſſunt.

Herba venenata.

Ourari.
Aparaepto.
Coraffi.
Parapara.

Herba venenum arcentes.

Turara.
VVape.
Cutarapama.
Macatto.

PARS OCTAVA.

123

<i>Flumii.</i>	<i>Populi.</i>	<i>Vrbes.</i>	<i>Duces.</i>
43 Maicavvi-ni.	Panapi.	Itevvee.	Caporaco, <i>mag-</i>
44 Mahavvaica;	Arvvacas.	Maburefa,	<i>gnus Dux.</i>
45 Lemerare,	Aravvaccas.	<i>mag.</i>	
<i>mag.</i>	Wacavvaijos.	Maburefa,	
46 Deuoritia,	Iaos.	<i>mag.</i>	
<i>sue</i>	Schebaisos.		
Piflekebe;	Arvvacas.		
<i>mag.</i>	Charibes.		
Matooromi.	Maripai.		
Coovvini.	VVocovvayos	Caiaremappo	
Chipavvamæ.	Ivvarevvakeri.	VVaroopana.	
Aravvannæ.	Iaos.	Maripa.	Nacapovva.
Itórobece.	Panipi.	Chiparipato	Schuracoima.
47 Pauóroama.	Tocorvvifat-		
<i>mag.</i>	rinbugh.		
Aripacoro.	VVarivvag-		
Ecavvini.	ni.		
Manueri VVi-			
48 Möruga, <i>mag.</i>	Iaos.	Cooparoore,	Manarecovva.
Piara.	Arvvacas.	<i>mag.</i>	
Chaimerago-		Avvlapari	Iarvvarema.
ro.		Topoo.	
49 VVaini, <i>mag.</i>	Charibes.	Tocöopoima,	Parana.
50 Barimä, <i>mag.</i>	Charibes.	<i>mag.</i>	Anavvra
Caitoam.	Aruacas.	Pecuua, <i>mag.</i>	Aparvva.
Arooca.			Aracurri.
51 Amacur, <i>mag.</i>			
Aratoori,			
<i>mag.</i>			
Cavvrooma,			
<i>mag.</i>			
52 Raleaña, <i>sue</i>			
Oreñoque.			
Maipar,	Infulæ hæ fuit in ostio Raleaña		
Iracoponen.			
Ovvarecapa-			
ter.			
VVárucanaf-			
fo.			

Die 29. Junii peruenimus in portum PORTLANDIÆ. Atque totum iter
absoluimus spacio 5. mensum.

NOMINA CLARISSIMORVM
QVORVNDAM HISPANORVM, QVI
SVBINDE TENTARVNT GVIANAM OCCVPARE, EX
RELATIONE IVAN DE CASTELLANOS CLERICI DESVMPTA, QVI
eos peculiari libro comprehendit, cuius titulus est PRIMA PARTE de las
ELEGIAS de VARONES ILLVSTRES
de las INDIAS.

1. Propositum hoc GVIANAM expugnandi, primus in actum producere voluit DIEGO de ORDAS ex regno Legionis oriundus, Anno 1531. Hic erat unus ex capitaneis, qui cum CORTESIO in expugnatione MEXICO fuerunt. Ingressus est primo fluvium AMANA & 15. septimanas consumpsit, priusquam ad fluvium ORENO QVE peruenieret. Quo nosis diebus peruenimus. Dedit huic fluvio nomen VIAPARI, quod in Hispanicis relationibus & descriptionibus adhuc retinetur. Abest ab Insula TRINIDAD, s. LEGVAS versus australiter. Accepit secum ex Hispania 1000. milites, & mortuus est cum in Hispaniam reuertetur.

2. IVAN CORTEZ, venit cum 30. viris in flumen AMAZONVM, & ulterius in regionem progressus, nunquam reuertitus est.

3. CASPAR de STLVA, & duo eius fratres cum 200. viris ex TENERIFFE profecti sunt, ut DIEGO auxilium ferrent. Querebant in flumine AMAZONES, ELDORADO, verum non diuinib[us] commorati, sed statim ad Insulam TRINIDATIS reuersi sunt, ubi etiam omnes sepulti sunt.

4. IVAN GONSALES, ex TRINIDATE profectus est, ut GVIANAM aperiret. Hic cum plus suis comitibus, quam exiguis copiis sideret, cognovit & inuenit terram, quo longius progrederetur eo maiori populo, diuinis, opibus & auro abundare. Itaq; cum ipse copiosa auro quod secum attulerat nomen suum admodum illustre reddiderit, conati sunt postmodo plures eius vestigia inservire.

5. 6. FELIPPE de VREA, & post eum, PEDRO de LIMPIAS, Duxes nimirum & Gubernatores Germanici exercitus, simul hoc proposito & fine in GVIANAM venerunt, sed LIMPIAS ab Indo quodam CASSIQUO, cuius nomen erat PVTIMA, interfactus est.

7. JERONIMO de ORTALO, itinere apud MARECUPANA periculum fecit, cumq; post multas profectiones & varia itinera, sumptus & patrimonium omne consumpsisset, subita ne morte in SANCTO DOMINICO perit.

8. SALA Monachus assumpto tantum vino socio, cum aliquot Indis qui iter sibi monstrarent, peruenit in GVIANAM, & explorata regione reuertitus est, afferens secum aquilas & multas alias ex auro fusas statuas. Postea conatus est & alterum flumen explorare, sed in itinere occisus est.

9. 10. XIMENES, frater XIMENES de QUESIDA de ADELANTADO, & PEDRO de OSVA, seorsim periculum fecerunt.

11. HERNANDEZ de Serpa, hoc iter etiam ingressus est, sed statim cæsus est populo suo in fugam verso.

12. Post hunc secutus est DIEGO de VARGES, & filius eius IVAN, sed vterq; in itinere perit.

13. CACERESE ex NVEVO REYNOL de GRANADA ad MATACHINES profectus est ubi praefidium suum posuit.

14. Idem ab ALONZO de BERREO, duabus vicibus tentatum est, qui magnam expertus

peritus est miseriam, peruenit autem ad LEGVAM unam, in istam regionem, & potissimum VIAPARI sive AMANA fluum perlungauit, sed tandem interfectus est a populo quodam, quem Indi LAGVAS nominant.

15. Aggressor hoc ipsum est etiam ANTONIUS SEDENVS, cui se se coniunxerunt HERERA & AVGSTINVS DELGADO, in expugnatione Insulae TRINIDAD, aduersus BABOVNAR, potentissimum eius loci Regem. Iter fecit non procul a MARE CUPANIA, anno 1536. Una cum 500 fortissimis militibus, querens ingressum in GVIANAM & ELDORADO. In hoc itinere plurimum auri lucratus est, & multos Indianos in vincula coniecit. Hi tamen omnes in itinere mortui sunt, quorum postea cadaveribus tigrides ex suis affecte & prouocata sunt, ianta copia, ut Hispani se se vix sustinere & defendere ab earum sauitia & iniuria potuerint. Tandem SEDENVS iste in finibus istius imperij mortuus & sepultus est, circa initium fluminis TINADOS, ubi maxima etiam pars populi sui perire.

16. AVGSTINVS DELGADO inquirebat regionem istam, versus austrum profectus cum 53. militibus & tribus equis, ex CVMANAVVGOTO. Eo tempore bellum ortum est inter Indos, qui in plano, & eos, qui in montibus habitabant. Hoc bellum propositio ipsius admodum erat conueniens & accommodatum, ea enim occasione feliciter progressus est, donec ad quendam CASSIQVM Indianum GARAMENTALL nominatum veniret, qui eum humanissime suscepit, & multa preciosissima clinodia aurea, sex pueros, & decem feruos donauit. Addidit ei etiam tres pulcherrimas virgines, quae a tribus regionibus nomina sua habebant, ex quibus huic GARAMENTALLO dono missa fuerant, qui supremus istius regionis Dominus erat. Nomina erant GVARABIA, GOTOGVANE & MAIARARE. Haec regiones hoc prae ceteris habent, quod salutari aere diuinatus donata sunt, & sieminas nutritant forme admodum elegantis. Hispani autem ut gratitudinem suam declararent, & beneficia istare compensarent, omne aurum quo inuenire poterant, ipsis eripuerunt, & insuper quotquot comprehendere Indos poterant, in vincula coniectos secum in CVBAGVAM abduxerunt, ubi pro mancipiis eos postea vendiderunt. Tandem autem hic DELGADO ab Indo quodam sagitta in oculo vulneratus, misere perire.

17. DIEGO de LOSADA, fratri suo succedit, sed longe maioribus instructus copiis, quaetatem postea per seditionem se se ipsis trucidarunt, paucissimi exceptis, qui ad CVBAGVAM reversi sunt.

18. REINESVS hoc iter quoque suscepit, sed cum infinitos deuorasset labores, & pericula non minima susiuisset, tandem cum indignatione absinuit, & in ESPANOLA sepultus est.

19. PIEDRO de OSVA, inquirebat hoc regnum anno 1560. cum 400. Hispanis, iuxta fluum ORELIANAM. Populus eius in regione MOTTLONES cum fluum descenderent, inuenierunt arbores cinnamomi. Hic propriam suam & sorori MADAMMÆ ANES, quæ virum suum in omnibus itineribus nunquam deseruerat, capitâ supplicio affectit, sed tandem a proprio populo interfectus est.

20. Monachus FRANCISCVS MONTEFINÈS erat in provinçia MARECOPENA cum 100. militibus, qui ad inquirendam & occupandam GVIANAM sacramento adstricti erant. Tum temporum tyraannus quidam LOPEZ AGVIERRETZ seditionem in India ex citavit, sed de ipsis monachi itinere, & eius exitu, in historiis nihil consignatum est.

In nostra hac regni huius perlustratione inueniet lector historiam ORELIANI, qui flum AMAZONES aperuit anno 1510. deinde etiam historiam DON ANTONII de BERREO, & aliorum, qui superiorum vestigiis inslentes, dum terram hanc inuenire laborarunt, seipso perdiderunt.

ADMONITIO AD LECTOREM.

In hoc catalogo, nomina tantum consignavi eorum, qui seducti fama & rumore de præstantia GVIANÆ summo studio terram istam inquirere & occupare statuerunt, historiae enim prolixiores sunt, quam ut tam breui tempore ex elegiis Hispanicis in hanc linguam transferantur.

Sed videbitur fortassis alicui incredibile, tot CAVALLEROS à scopo propositi aberrasse, cum tamen breui tempore, exiguis copiis, in aliis Indiae locis res maximas efficerint, & multa regna atque imperia sibi subiecerint. Itaque opera precium me fasturum putau, si causas aliquas, ex ipsis historiarum circumstantiis obseruatas atque desumptas hic annotarem, quæ Hispanorum in hac regione conatus irrito semper fecerunt.

Prima causa potest esse distantia regni Hispanici à cinitatè MANDA siue ELDORADO. Nam etiam proxima loca que Hispani inhabitant, longe à MANDA remota sunt, proxima autem loca sunt quatuor, NVEVO RETNO, ostium fluminis AMAZONES siue ORELIANO, CVBAGVÀ, siue littus populorum CARACCAS, & Insula TRINIDATIS.

A MOIOBANDA & ibi fluvius ORELIANA siue AMAZONES originem suam habet, usque ad ostium eius, numerant Hispani 2000. LEGVAS. RALEANA etiam oritur ex montibus MOIOBANDA, & in mare se exonerat non procula priori flumine. GVIANA autem circumdata est & comprehensa quasi hisce duobus fluminibus, cum Hispani interim longissime ab eorum scaturigine absint, præterea etiam ab inuis montibus quasi muro ab omni parte cincta est, excepta solum ea parte qua regionem TOPIAVARI, respicit. Mirum igitur non est, tot Hispanos, & vires & vitam ibi amisse, qui ex NVEVO RETNO tam longam, inuiam & desertam viam sunt ingredi.

Regionem GVBAGVA in mari magnis nauibus saburra oneratis inquirere infiniti est laboris. Recta vero eam ex Hispania petere, & terra eo profici, periculosisimum est, cum Indorum in littore CARACCAS & GVIANÆ habitantium patientia creberrimis Hispanorum irruptionibus lesa, in furorem non raro vertatur. Quinimo ipse nullis amplius Hispanis transitum per terram suam concedere decreuerunt, idque propter Hispanorum crudelitatem, tyrannide & petulantiam, qua, aurum pro voto suo non inuenientes, eos variis iniuriis affecerunt, nulli etati vel sexui parcentes. Quo ipso tandem hoc consecuti sunt, ut populi irritati, eorum conuersationi se subtraxerint, & eorum commercia iam quantum possunt fugiant videntque.

Ab ostio fluminis ORELIANAE, cum multo populo adiutum & ingressum in istam regionem querere, perinde est, ac si quis montem perrumpere velit. Nunquam etiam audiui eum, qui hoc iter ingressus est, de felici successu commodisve & utilitatibus in eo perceptis, aliquid gloriari potuisse.

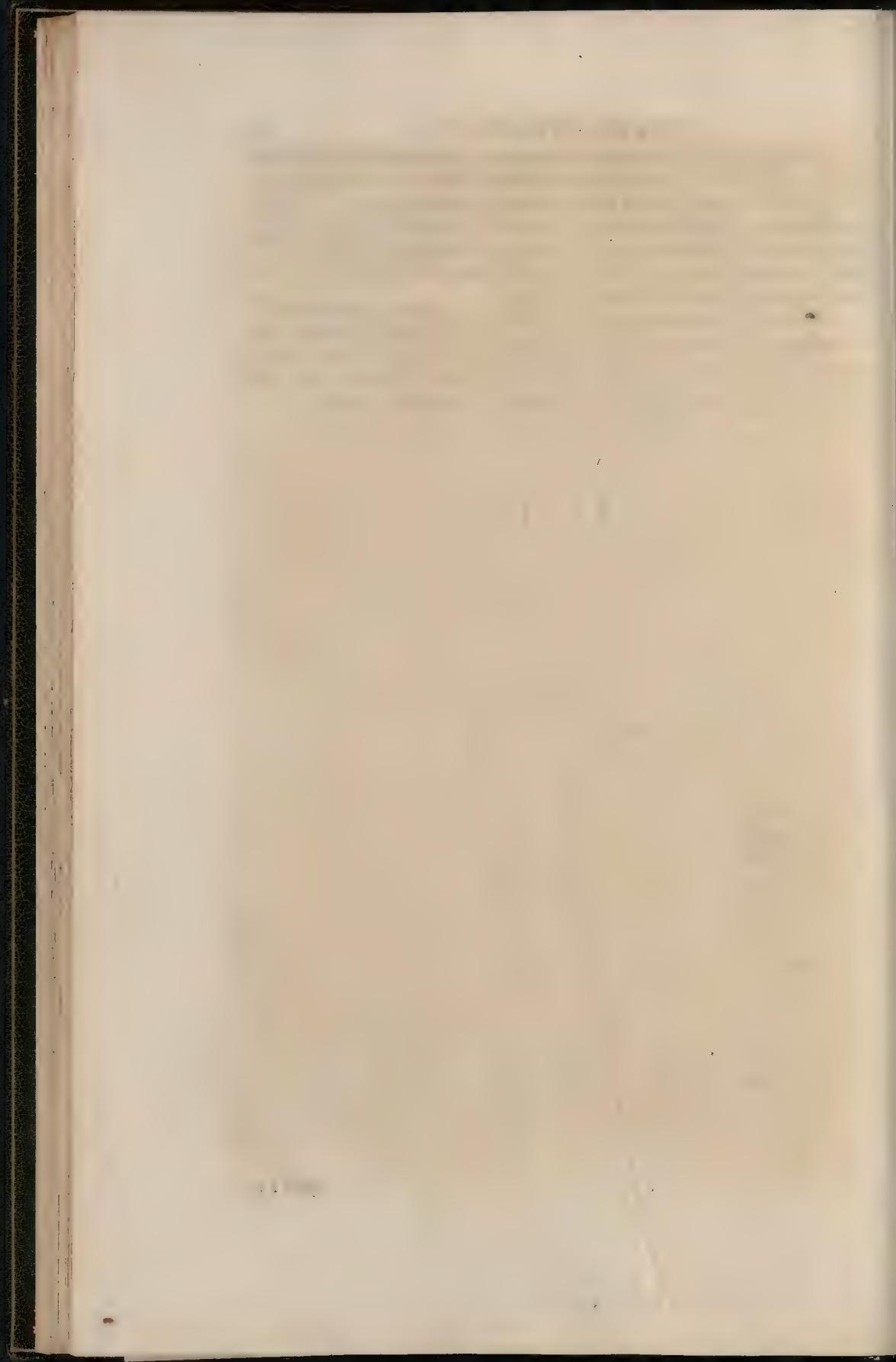
Solum iter quodex insula TRINIDATIS suscipitur, ut brevissimum ita commodissimum & aptissimum videri poterit, sed impossibile tamen est ab ea etiam Insula oneratas naues in flumen RALEANAM perducere.

Secunda causa est discordia & contentio Hispanorum, hi enim nunquam eo fuerunt animo, quod vellent coniunctis viribus hanc terram inquirere & occupare, quinimo à primo usque tempore, alter alteri istam gloriam inuidit, & solum in inquirendo admittere noluit. Ne: unquam cognoscere aliud potui, quam quod odiis, disidiis, rixis, contentionibus, seditionibus, & cedibus nefariis alter alterum impedierit & iam iam GVIANÆ imminentes, imperio seipso excluserint.

Tertio Hispanis etiam omnes commoditatis desuerunt, quas habuerunt in aliis Regnum Indiae expugnationibus. Nam Indi antea internis semper bellis distracti fuerunt, ut apparet ex exemplo ACAVVCANIA in PERU, tam autem ultra 30 annos cum Hispanis bella gerunt, & terram suam ab ipsis defendunt. Et quamuis Hispani militum subinde de heroicis suis factis, & rebus in India fortissime gestis glorientur, testantur tamen propria ipsorum scripta & confessiones, MEXICON & alias regiones India nunquam in potestatem Hispanorum deuenisse, nisi Indi ipsum bellis intestinis laborassent.

Postremo nullam inquirere causam aliam possum, quam diuinam & paternam Dei Omnipotentis prouidentiam, per eum enim Reges regnant, & principes imperia sua obtinent. Ac meo quidem iudicio, nisi peculiare aliquod est cœli signum expectare amplius velimus, satis ex hac nostra relatione certi esse possumus, Deo Opt. Max. visum fuisse & clementer placuisse, ex merita sua gratia, ineffabilis bonitate & misericordia, hoc imperium nobis reservare.

F I N I S.

HISTORIÆ ANTIPODVM

S I V E

X O V I O R B I S

PARTIS NONÆ

LIBER TERTIVS,

QVO CONTINETVR VERA ET PERSPICVA NARRATIO,

EXPEDITIONIS ET CVRSVS MARINI, RERVMQVE GESTARVM VALIDISSIMA
CLASSIS, QVÆ PROUDENTIA & SUMPTIBUS ILLISTRIBUS BELGII FEDERATI ORDINUM OCEANUM,
INGRESSA, OCCIDENTALEM INDIAM PETIT, EXPUGNATIQUE VELUT IN TRANSITU INSULIS,

CANARIA MAGNA & GOMERA, INGENTIQUE PARTA PRÆDA, DIUERSA LITTORA
ADIUIT, MAGNISQUE REBUS FELICITER GELTIS, EX PARTE
DOMUM REDİIT.

NARRANTUR AUTEM HIC CVM PRIMIS EA, VELVT
IN DIARIO, QUÆ A VIGESIMO QUINTO DIE MAI, AD DECIMUM VSQUE DECEMBRIS
DIEM ANNI 1599, ACCIDERUNT.

ANNVS
1599.

NE VNT E à parti
virginco anno mil
leçimo quingen-
tesimo, nonagesi-
mo nono, viſum
est, certis de cau-
fis, Illistribus &
Præpotentib. fœ-
deratarum pro-
uinciarum Infe-

rioris Germania Ordinibus, miti exactione
omnes, qui imperium ipsorum agnoscerent,
quotquot erant cum re lautori, splendidio-
risque fortunæ censere, ita ut omnium fa-
cultatum possessionumque suarum quarum
iam erat initia ratio, ducentesimum numum
in fiscum conferrent: nec fere quicquam
fuit, quin hilariamente, calcaria morofitate,
daret quod petebatur, adeoque erant in
persoluendo hoc censu alacres plerique ci-
uium, ut breui tempore non exigua argenti
vis coacta fuerit.

Collata hunc in modum ingenti pecunia,
deliberatum est, ut cum in alios viſus, tum in
CLASSE M prævalidam ea impenderetur,
vt ea classe Occidentalis Indiæ portus, &
Emporia, quorum Hispanus sibi vendicar

dominium, tentarent, quod ante paucos anni.
nos Anglis feliciter succeſſerat.

Appetente igitur vere illius anni ſero o-
peri manus admota eſt, comportataque ma-
teria, in omnibus prope ciuitatibus mariti-
mis ac portibus celebrioribus, præcipue
autem apud Barauos & Zelandos magna vis
nauigiorum omnis generis fabricari cœpta
eſt, quorum pleraque ad vim & arma instru-
cta, ab officio Naues militares sive bellicæ
vulgo vocantur, heve hæc epibatis & milite
deſtituerent, præter nautarum vulgus co-
pia militares conſcriptæ fūnt non conte-
mndo numero, fūntq[ue] iuramento ad-
acti in fidem ac seruitutem Ordinum vni-
uersi.

Porro nauium harum non erat eadem o-
mnium ratio, quædam enim duplicato ro-
bore combinata, longioriſe itineri deſtinari
farebantur: alia autem vſitato more fabri-
catæ erant, quædam etiam vilioris ſtructu-
ræ, advicina littora legenda, & vſitatum
mare fulcandum deſtinatae.

Quiduplicatas naues conſcenderant, de-
creta Ordinum in remotioribus Americæ
regionibus in effectum mittere iuſſi erant,
ex terro vero longius non progredi, quam ad
M Cana-

Canarias Insulae, quibus insuper iniunctum, ut omisssis illis, alia consilia persequerentur. In vniuersum tamen naues iste omnes mira elegantia & firmitate exaedificatae, spectatorem in stuporem rapiebant, adeo erant malis, velis, antennis omnique instrumento nautico, tormentis insuper maioribus & minoribus, aliisque rebus necessariis liberaliter instructae: quarum quæ erat maxima & velut Prætoria, ob magnitudinem suam, loci quoque vbi extructa fuerat, nomen fortita est, vt Magna Amsterodamensis vocaretur, erat enim capax Laftarum quasi quingentiarum, mira elegantia, nec minoris ad vim hostilem perferendam roboris.

Huius autem vniuersæ classis summum imperium consensu ordinum datum est, PETRODOVSÆ, Viro nobilitate generis non magis quam prudentia, fortitudine, scientia rei militaris conspicuo: qui & superiori tempore, cum laberetur annus octagesimus octauus, interfuerat famoso illi prælio navalium, quo Hispanorum classis via, disturbata, pars etiam submersa perire, vbi præcipua eius virtus eluxit.

Qui cum minori erant imperio, duces ordinum, tribuni militares, viri & naucleri, gubernatores, ministeria nautica, & que scientia & prudentia, ac fortitudine & labore animi commendabantur, suo quisque modo locoque.

Vniuersa igitur classe ita instructa & adornata, vt quod vlla ex parte desideraretur, non esset, imposito milite & armis, partim vigesimo quarto Maii, partim sequenti die solutis anchoris vela facere cœperunt, defertoque portu altum petere, in primis illæ, quæ haec tenus ante Brielam in anchoris steterant, vigesimo quinto die Maii summo diluculo soluerunt, vête vbi Euroaquinone, pauloque post Sole diem inclinante, prope Zelandicæ oppidum Vlissingam appulerent, erant autem naues omnino viginti, quibus subductis, prope Cleyburgum anchoras iecerent, præstolantes ibi summi Praefetti Douæ, aduentum. It enim certior factus fuerat, quicquid nauigiorum in Hollandia Septentrionali ac Zelandia fabricatum fuerat, eo loci coactum iri. Stetitque famæ sua fides: nam profunda iam vespera omnes illæ naues eo appulere, fuitque classis ista omnino nauium Septuaginta-duarum, quarum omnium is erat splendor ac pulchritudo, id robur, ea instrumentorum omne genus militarium copia ac bonitas, vt satis dici scribique non possit.

Maius mensis.

Dies 24.

Nauis 72.

Harum nauium omnium caput, & quasi castrum prætorium erat ea, quæ ab Aurangiis sive aureis malis, quorum colorem in labaro præferebat, nomen acquisiuerat. Proxima ab hac, quæ & vice-prætoria vel prætoria audiebat, erat Magna Amsterodamensis, quæ secundū, non ut ante primū locum obtinere erat iussa. Cætētum hæc erat mala fortuna huius molis. neccū enim elaborata fuerat, aut ad colophonem perduta, cum cæteræ soluerent rudentes, substitit igitur in portu, vsque ad trigesimum Maii diem, quo profecta, celeritate moram compensauit, paucis enim interierit diebus classem ad Coronam, Gallæcorum in Hispania oppidum hærentem, est assecuta, vt post dicetur.

Maii die vigesimo sexto, & septimo, claf. 26. siis quieta in anchoris ante Vlissingam stetit, vbi diribitione facta naues vniuersæ in tres ordines & velut acies distinctæ sunt. Primi ordinis ductor peculiariter erat Petrus Doufa, his omnibus color, qualis est Aurati pomi, signa ac vexilla pingue-

Erantque in hac acie nonnullæ naues Zelandicæ vt & Hollandicæ australis sive citerioris, nauigia pleraque omnia. Alteram aciem ducebant cum imperio Iohannes Heerbrandus, color vexillorum eius albus, huius aciei potissimum pars constabat ex cæteris nauibus Zelandicis, quibus iunctæ erant, quæ in ostio Moes fluvii erant extrectæ. Terrium agmen parebat Cornelio Gelenio Vlissingensi, qui in suo cætrisque figeis cæruleum colorem, qualis coeli esse solet olim cum sudum est, præferebat: constabatque vniuersa prope hac acies ex nauibus quas Northollandi miserant.

Sicque trifariam disperita classe, naues separatae sunt, iussique præfecti, in suo quisque curare ordine, suæque rite præfesse acie. Causa autem huius separacionis tunc quidem alto premebatur silencio.

Die Veneris, qui vigesimus octauus erat 28. Maii mensis, Venti, ab septemtrionibus spirantes, nos ad progrediendum inuitabant, quod beneficium non aspernati, ab Vlissinga omnes in vniuersum soluimus, proras in Austrum oblique vertentes, eratque mira cæli serenitas.

Sequenti die promontorium cum portu Icio, quem hodie Caletum vocant, se nobis aperuit, vbi quæ præcurrerant naues, iactis anchoris, sequentes præstolabantur,

bantur, quæ vbi adfuere; Imperator classis dato signo ex tormento maiori, proposituit vexillum principale, quo innuebat, vocati centuriones ordinumque ductores ac tribunos ad nauim prætoriam, senatus habendi gratia. Hi igitur sine mora lembos aut scaphas ingressi, duci præsto fuerunt.

Vbi cum aliquantum temporis triuissent, celoces duæ exploratorie emissæ, incertos nos reddiderunt; quid rerum gereretur. Post paullum in tempore cum tribuni ductoresque quisque suum repetiuerunt nauigium, multis calmi lembique ad naues onerarias, quæ comméatum & arma ferebant, dimissæ sunt, ut quæ ad maiora minoraque tormenta requirebantur inde asportarentur.

Interiectis aliquot horis Dux denuo è maiori tormento tonuit: proposito que velillo principali, præfectos militum ad se vocauit: vt eos scilicet edoceret, quæ hastenus de industria cœlauerat, quænam futura esset totius huius nauigationis series ac ratio. Paruerunt illi cum dicto, ducemque suum conuenere, ac mandata accepere. & meus quidem centurio, cum reuerteretur in nauem nostram, manibus tenere visus est paruam schedulam, sed ob-signatam, quam ab Imperatore classis accepterat, interpretem haud dubie voluntatis illius, quo pacto milites curari haberique vellet.

His actis denuo omnes soluimus, iunctimque progressi vique ad Caput Svartennente, mirati sumus, quod subsistere classis in anchoris suberetur, sed causam postmodum intelleximus. Erat enim expectanda Magna Amsterdamaensis quæ hastenus à nobis absuerat, & ratio mora erat, quod milites qui eius præsidio nuncupati fuerant, in nostris veherentur nauibus.

³⁰ Qui sequebatur dies Dominicus, erat, Maii autem mensis trigesimus, cum adfuerit perius commemoratum promontorium totum noctem expectassimus, nec vero Amsterdamaensis vlibi se offerret conspectui, summo mane vela fecimus, vento vsi proprio, prorsique in Cæciam veris, sereno celo prospere nauigauimus. ibi centurio noster leges militares, quæ iam ante a nobis propositæ ac commendatae fuerant, repetiuit, ipseque prælegit, in cuius præfuntis verba iurati sacramentum militare diximus.

Circa meridiem cum ad locum qui Beau-
vertier dicitur, hæreremus, etefiaz veluti

quædam ab Euro aquiloni nobis elementer adpirabant. complicatis igitur nonnullis velis, antefiores naues, quæ præiueraunt, cursus celeritatem ex parte inhibuerunt, ut eas quæ in ultima acie subsequebantur, exspectarent.

Expirabat iam mensis Maius, ultimum, que diem velut animam agebat, cum nobis circa auroram Vetus Insula Britannia se ostendit: ibi nos vsi secundo Euro, in Zephyros naues direximus. Postro sole iam ad austrum nobis versante (quod fit circa meridiem) repente tempestas turbida nebula mixta vitium prope nobis ademit, vt ad terram propriam accedere turum non esset. mutato igitur consilio apertum mare repetiimus.

Iunii mensis die primo illius anni, qui erat ^{Iunius} à nato bono publico supra sesquimillesimum nonagesimus nonus, illucescente iam die aperuit te quidam Anglia portus, quem ipsi Goutstert appellant, quo fastidito, cursum Pleymuthum versus intendimus: ad quem cum appulsemus anchoras iecimus, ^{mensis} ^{Dies I} ex fine, ut quid noui ferrent Celoces duæ illæ emisstæ, ibi disceremus, quas Dux noster speculatum ire iusterat.

Quibus opportune aduenientibus, & ad nauem prætoriam iam delatis, emissio tonitruo, vt moris est, Dux conuocauit centuriones. Conuenere omnes, inque commune consuluerunt, super rebus bellicis, ut patuit postea.

Cæterum nemo mortalis ex vniuersa classe ad eam diem nauim excederat, aut terram pede calcauerat. Sole autem iam meridianu Dux noster communis, nosque omnes vna cum eo iterum velia in occidentem vertimus. circa vesperam denfæ nebula nos obtegebatur, noctem vero placidam & quietam, si vñquam alias, egimus.

Altero die Iunii mensis, ventus flabat, partim ab Euro partim ab aquilone, progressi autem aliquantum, non nisi septem aut octo naues, cernere poteramus, quarum in numero erat Iohannes Heerbrandus, cum naui sub prætoria.

Sed circiter meridiem octo & viginti naues comparuerunt, nebulis adhuc obtinibus, Vespere omnia erant tranquilla, cœlumq; sudum, ibi demum omnes naues classis nostræ se conspectu nostro obtulerunt, nobis autem semper hastenus adfuerat summus Dux classis.

Tertio Iunii die, flante Euro duæ per-
egrinæ nauès à nobis conspectæ sunt: Gallicana vna, Germanica altera. Nos Gallica-

nam sine mora persecuti, affecuti tandem sumus: quam ad Imperatorem classis adduximus; quem cursu consecata nauis illa Gallicana fere per spacium haræ viñus, tandem habito colloquio dimissa est incolmis. quid autem responsi illius nauis præfatus retulerit, in secretō adhuc est. Germanica autem nauis, & ipsa à nostris comprehensa, pro amica habita abiuit.

4. Quarta Iunii, quæ dies veneris erat, iterum dux noster sehatum militari more habuit, in naui Prætoria: dimissis autem ordinum ductoribus & tribunis protinus ratio inita est omnis rei tormentaria, factaque consignatio, vbi & numerus & pondus illarum machinarum in rationum libros regulare, pariter, quis esset modus pulueris pyrii, & quantæ copiæ militares.

5. Die Sabbathi ante meridiem Auster nobis adspirabat, nos proras in Fauonium obuerimus, sed à meridiē vt & per totam noctem mira erat tranquillitas & ventorum silentium.

6.7. Dies Solis aderat, mensisque Iunii sextus, Euro noto flante nauigauimus, cum autem continua pluiae totum diem obtinerent, cursum omittere coacti vela contraximus. Appetente vespera alia nauis Gallicana à nostris intercepta ad classem adducta est, cuius Nauarchus, postquam duci nostro locutus fuisset, dimisus cursum suum est persecutus.

8. Octavo die Iunii mensis sex naues milititer instructæ & ex omni classe lectæ, emissæ sunt, quæ cursum in Fauonium tenuerunt, adspirante leni & iucundo ventulo. quæ sequebarur nōx cōtinuis imbris maduit. Obseruauimus tunc nos acriter quadranginta quinque gradibus à Pollo nostro abesse.

9. Sequenti die, postquam totam noctem præcedentem nauigassimus, orto sole, uniuersa classis nostra portum quandam Gallicorum tenuit, qui haud procul à Viuero aberat, venti à meridiē potissimum & occasu flabant, nos deserto portu in aquilonem eursum intendimus. Circa vesperam autem deprehendimus, nos Caput Ortegalensem præteruectos, quod quidem vnde decim milliaribus Germanicis à Corona vrbe distat. Cum autem venti secundi spirarent, in Boream obueris proris, celeriter progressi sumus, adeo vt gradibus quadranginta quatuor ab Äquatore nōs abesse animadueteremus. Nōste ingrante diutum promontorium non nisi quinque mil-

liaribus versus occidentem à nobis distabat.

Altero die, qui Louis erat, ventus Caurus spirabat, nos rostra nauium in littus obuerimus, vt regionem nosceremus: deprehensio igitur errore, nam terra Ortegalensis erat, cursum in euro notum defleximus, legentes quantum fieri poterat, vicinum littus, recta ciuitatem Coronam periuimus, vbi expeditis armis ac instrumentis militaribus quisque se parauit ad hostem excipendum, nō a liter ac si è vestigio committendum foret prælium.

Paucis horis interuenientibus aperuit se nobis territorium Coronense, & Turris, sive Pharos, in littore illo constituta.

Corona autem est Emporium, & ciuitas maritima Gallicæ, (sic hodie vocant eam Veteris Lusitanæ partem, cuius incola Gallici dicti) gradibus quadranginta tribus duodecimque sextulis ab Äquatore versus Argum distans, Anglia partem & Iberiam aduersam habens, centum & quindecim milliaribus Germanicis à Pleymutho Anglia portu remota, estque ea ciuitas extructa forma prope trigonali, mari vicino admodum profundο, & quantumvis magnis navibus aditūm indulgentia, adeo vt cum pulcherrimis ac capacissimis totius orbis Christiani, portus iste comparari queat. Qua commoditate animaduera, Rex Hispanus nuper iussit, vt portus ille manu & opere redderetur quam munissimus extructis in circuitu fortaliis & propugnaculis. Eo loco, vt & Ferolæ pleraque claves, quas Hispani haec tenus ad Angliam, Iberiam & federatam Belgicam infestandas emisere, extructæ fuerunt, adeoque luperioris anni potissimum partem infabricandis nauibus consumserant. Noster igitur Dux, vt conatus illos noxiōs impedit & naues exitio Christianæ reipublicæ factas disturbaret, ac, si poete, perderet, statuit oppidum hostiliter aggredi.

Vndecima dies Iunii erat, cum mane Boreas Euro iunctus flarer, ibi nos sex nauibus assuntis, prægressi sumus classem, vt celerius ad oppidum perueniremus, similius que disceremus, quid Hispani contra nos molirentur. Ibis in conspectum dedit Promontorium Prioris, quod vocant, in orientem vergens.

Progressi aliquantum versus Austrum, duas Celoces obuias habuimus, quas Ferolenses confipati nostras naues emiserant, vt quid nauium quid virorum adesset, specularentur. Aueris igitur à vento velis, substiti-

substitutus, expectaturi celoces illas. Cæterum altera ex his duabus, cum lassis nauis & remigibus accederet ad nos proprius non posset, altera autem dubitaret, adeundum foret an seces, nos Hispanos inclamauimus vltro, dicentes, nos Saxones esse; venire Hamburgo, instructos copia panni praefiantioris nostre, aliisque mercimoniis, petere igitur, ut nobis ducem darent, qui sub fide publica nos Coronam deduceret. Ibi assumta fiducia altera è nauigis istis accessit proprius, nos autem magna celeritate apprehensum Hispanum, in nauem nostram subtraximus. quam rem conspicati reliqui, qui in celo erant, summa opè admixi sunt, ut quam primum euaderent, quod & fecerunt. Raptus ad hunc modum Hispanus protinus ad Imperatorem Classem deductus est: qui narravit, quatuor milicū centurias nuper oppido præsidio missas, aliquemque insuper equitum numerum. Præterea eo aduenisse currus triginta sex, signato argento oneratos, & trecenta vini dolia, quæ omnia in vlsis classis Hispanicæ conuertenda forent, ut ea celerius expediretur. Cuius rei ut fidem faceret pleniorē, affirmabat se superiorem noctem Coronæ egisse, esseque in seruitio regis fuisse.

A meridie, cum sol iam inclinaret cursum, vniuersa classis nostra coronam oppidum adiuit, quo nōs aduentu suo iam præuerterat. Magna illa nauis Amstérodamensis, quam ibi in statione offendimus.

Porri ipsum oppidum Coronense cum omnibus propugnaculis & fortalicijs, propugnatoribus abundabat; non solum ex veteri præsidio, sed etiam copiis aduenticiis: aderat tormentorum ac pulueris nitrati in-

gens copia, erantque plane parati ad excipiendum hostem: nec potuerat nostrum propositum clam habeti, cum Hispanorum clientes, qui passim per Galliam & Belgium degunt, multo ante suos certiores feterint.

Viso igitur Imperator noster, muros ciuitatis scatere propugnatoribus, ubi primum ad urbem accessit, naues, quam proxime fieri poterat, subter ipsa maceria subduxit, iactisque Anchoris ibi substituit.

Milités Hispani, qui castella & propugnacula in præsidio habebant, ut nec minus illi, qui in mœniis oppidierant dispositi, sine fine in nos fulminabant; præcipue machinis grandioribus, adeo ut paucarum horarum spacio ducentos globos ferreos in nostros emiserint. Quanquam autem ictus illinom fuerint nugatoria, sed plerique naues nostras attingerent, nemo tamen ex omnibus militari aut nautico manu desideratus fuit, nec quicquam fere damni à nobis acceptum est.

Aliud insuper propugnaculum ad Castellum speciem extra urbem adortum extratum erat; à quo non minus apperebamus ferreis globis, ita ut ab omni parte nihil nobis tutum appareret. Ex omnibus sum numero, nulla grauius vulnerata est ea, quam Bellum Lambertum appellabant; quæ res admiratione non carebat, cum tam densis ordinibus confitissent, & in tanta arcis Urbanæ vicinia, sub cuus trepidine duodecim prælongæ triremes cum nonnullis nauibus Gallicanis latebant, vnde non pauci globi igniti in nostram classem conuicabantur.

Dux noster, cum oppidum tam valide defendi intelligeret, ne quid temere aut præcipitanter ficeret, conuocato senatu belli-co, in medium consilere iussit, qua potissimum ratione oppidum tentandum, & hostis coercendus foret. Nemini ex omni du-
ctorum numero placuit, ut ibi in terram ex-
poneretur miles; cum hostilium copiarum non
exiguum esset robur, & in omnibus pro-
pe locis opportunis eximia vigilantia, cum
ante mensem & vltra de nostro aduentu per
emissarios suos facti suffissent certiores, non
igitur vltiores ibi terendas moras, sed re-
cepui canendum.

Quapropter, cum nihil ibi affulgeret spei,
& perpetuus globorum imber in nos quasi
deplueret ac detonaret, summo silentio in-
de discessimus, deferentes inimicum oppi-
duni.

Circa tempus Vespertinum cursu in Cæ-
ciam ventrum conuerso Caput S. Vincentii
petere institimus, vti S. Lucae oppidum, si fa-
ta adspirarent, ex improuiso adorti oppri-
meremus. Est autem id oppidum in Anda-
lusia, quæ est pars Baetica, situm, ad ripam
Bætis fluuii (qui hodie Mauro-hispanorum

lingua Guadalquevir dicitur, id est fluuius
magnus) infra Hispalim, portum habens
valde commodum, triginta sex gradibus &
quadraginta minutalibus ab æquatore
distant.

Saturni die, qui duodecimus Iunii erat, 12
Ventum frigiduiculum naeti, littus Gallœ-
corum præteruecti, circa meridiem Cæsa-
ream Insulam attigimus, qua omissa Extere-
num Hispaniæ promontorium, quod ipsi
Caput finis terræ appellant, petere institui-
mus.

Sequenti die proposito edicto, Dux no- 13
ster graui constituta poena, omnem alea, aut
chartis luforiis, aut quacunque tandem ra-
tione id fieret, ludédi abrogauit licentiam,
erarque ea edicti seueritas, vt ne illis quidé,
qui animi gratia aut fallendi temporis ergo
id facerent, indulgeret quidquam, nedum
illis qui de pecuniis lucrandis certarent.

Die lunæ sequenti Sæuior Boreas velis 14
nostris illapsus fecit, vt in Austrum nauiga-
remus, Sole igitur meridianò, Portum de
Portu, (ita appellatur locus) conspicabamur
gradibus uno & quadraginta ab æqua-
tore.

Decimo

15 Decimo quinto huius mensis die, circa solis exortum vidimus promontorium Rottenham, complicatisque plerisque velis lento admodum gradu progressi sumus; idque eo, ut quae morata fuerant paucae; afferqui nos possemus; atque ita classis adunata vno agmine ingredieretur, totò autem hoc postremo itinere venti miris modis nobis secundis erant, existentibus tunc sub trigesimo sexto gradu æquatoris.

16 Dic Mercurii qui sequebaratur duo per egritatem nauigia vidimus; quæ in orientem à nostra classe nauigabant. Missæ igitur vestigia è nostris navae aliquor expeditiores, assecutæ sunt nauigia illa, & apprehendebantur. Spectabant autem ad Piratam quendam Anglum, qui pone suam trahebat Hispaniam nauem captiuam, tribus velis instrutam.

Narrabat hic Pirata, bis se iam prædas in Angliam misisse, iamque in patriam cogitate, utique cum destitueretur necessario commatu, collocutus ergo aliquantis per cum Duce nostro, cum nihil impacati præ se ferret, cum vtroque nauigio dimisus est.

17 Decimo septimo Iunii die perpetua malacia mare tenuit.

18 Sequentem diem perpetui Euroaquilonis flatus obtinuere, qui nos in fauonium ventum egerunt, ubi animaduerso Imperator classis nostræ, Oppidum S. Lucæ se iam præteriectum, quod longe nobis à tergo reliquit fuerat. Venti autem qui ad Insulas Canarias ferunt, mirifice adspirarent, cum insuper tempus sensim laberetur, constituit Insulas illas summavi aggressi, cui rei omni modo accinxit.

Numerantur autem Insulæ illæ Canariæ omnino septem. Grandis Canaria, Palma, Teneriffa, Forteventura, Ferro, Gomera, Lancerota. Non magnis hæc inter se differunt spaciis, vnoque nomine omnes dicuntur Canariæ, ab illa quæ est præcipui nominis & fertilitatis. ea olim simpliciter Canaria, hodie Canaria grandis dicitur.

Sunt autem hæc ipsæ insulæ illæ quæ à veteribus Fortunatae indigentur, fine dubio ob felicem prouentum omnium rerum, abundantiamque cum admirabilis sit soli fecunditas, quod sua prope sponte & indole profert omnia, quæ visibus humanis necencia sunt.

Et profecto tres illæ, Grandis Canaria, Palma, & Teneriffa optimo Iure Fortunatae dici possunt, cum omnibus vita deliciis affluant exundanter, gigantesque præter res necessarias Vinum, Oleum & saccharum in gentitopia, tantaque præstantia, ut in ple-

rasque Europæ regiones, magno negotiatorum emolumento, deferantur.

Parentauté omnes haec Insulæ iam à multis retro annis Hispanorum Regi, nec alium noverunt dominum, cum aborigines & primi earum incolæ ab Hispanis radicitus fuit extirpati, aut cieci.

Quis autem primitus incolarum libertatem infregerit, eosque Hispanico iugo subiecerit, inter res incertas habetur. Non æque incertum de hoc, quod Insulae Forteventura, Ferro, & Lancerota primo occupata fuerint, tres autem quæ supererant, Gran Canaria, Palma, Teneriffa longo tempore post ab errore Ethnico auelli, sed nec expugnari potuerint, cum incolæ ius ac libertatem suam armis strenue defendenderent, accedente insuper littore plane importuoso, procurrentibus in mare scopulis, & celsis montibus interiora protegentibus. Quibus de causis omnibus factum est, ut Hispanorum dominium auersati, saepè eos ingenti cum clade à terris suis profligauerint.

Has igitur Insulas Canarias petere iussit Dux noster, omisis aliis cogitationibus, interque eas præcipue grandem Canariam & Gomeram aggredi.

Eo itaque directo cursu, Dux noster non solum centuriones & tribunos, sed & periatores nautas, & qui ad clauum sedebant, in consilium adhibuit, ut senentiam quisque suam dicerent, qua ratione quam commodissime inuadi possent, quo ve loco milites in terram forent exponendi. igitur circa meridiem eiusdem diei Capitanæ noui creati fuerunt, qui copiis iam terrestri itinere ingredientibus præsentent. Signa quoque siue vexilla noua distributa ad nouem vel decem, ut unaquæque nauis proprio suo vtere tur vexillo. Prater illos honoris ergo noui centuriones creati sunt, & signiferi, & locumtenentes, ceterique qui cum potestate aliqua essent, constabatque signum centenis tricenis viris, partim militibus partim nautis: quibus omnibus imperatum erat, quid factio opus esset, donec terrestris duraret cum hoste militia.

Vnde vigesimo Iunii die, cum considera- 19 ret Dux noster, nos magis magisque ad Aequinoctialem circulū appropinquare, quæ pars à veteribus ob feruorem Solis Zona torrida dicta fuit, quo in loco cibis ventrem faburare quavis lue nocentius est, vnde variis morbi ac peregrini generis nauigantium corpora affligere solent, morte fere sequente: huic igitur malo vrobuiaretur, legē 20.21. tulit, ut cibis potuique is modus poneretur, 22. ut senis hominibus, quini canthari cerc-

uifia, Roderodamenſis mensuræ, in ſingulos dies, & quinque librae paniſ nautici; cafeus infuper ſelibris, & Butyri librae ſingulae hebdomadatiū porrigerentur. Leguminum quoque certa mensura in ſingulos dies erat constituta.

Sed cura belli potior fuit culinaria. Igitur ex omni numero delecti ſunt Capitanei duo, Hartmannus & Picquius, qui velut duces Legionum cum imperio praefuerint exercitu, tam in milite quam nauticis ministeriis conſcripti. quibus ita ordinatis, vigefimo tertio die Iunii, cum venti ē ſeptemtrionibus ſpirarent, proposito vexillo cum conuenire ad prætoriam iussi eſſent omnes, qui cum authoritate erant, collectis ſuffragiis quæſitum eſt, qua potiſſimū ratione, egresso in terram milite, acies ſtruenda foret. Ibi ſubductis rationibus Geometricis deprehendimus nos adhuc triginta ſex millariis à Grande Canaria abeſſe.

24. Vigefimo quarto ſuperioris mensis die, curſum noſtrum pertinaciter tenuimus, vbi foile iam inclinata vidimus terram, quæ ab oriente in austrum vèrgebat, eratque una ex Insulis Canariis, Lancerota dicta. Apparebat etiam parua quædam Iſula inter reliquas maiores, Allagamea dicta, conuertas igitur proris in Caurum ventum iuxta iſulam Forteventuram nauigauimus, quæ præaltis montibus conſpicua eſt. Sole iam in occaſum vergente, Forteventuram à tergo habuimus, nec poſt ſe obtulit viſui noſtro. Hora vero tertia vespertina Grandis Canaria ſe conſpiciendam dedit, quam diſsimulanter præteriuimus, vt à longe melius ſpecularemur & iſulæ naturam ac ſitum, & littoris opportunities. Comperito igitur nos non errasse, ſed vere littus Gran-Can-

riæ legere, Dux noſter imperauit, vt compli- catis velis expeſtaremus poſtremum agmen nauium. quod cum ſe nobis coniunxiſſet, iterum vela ventis dedimus, & recta Iſulam periuimus.

Igitur Grandis Canaria gradibus viginti octo à linea æquinoctiali abeſſe, centum & quinqaginta milliaribus à promontorio famoſo S. Vincentii in Lufitania, haberetque in circumferentia ſua ducenties ſexagesimille paſſus, qui geometrica ſupputatione viginti ſex millaria Germanica conſtriuunt.

Huius Iſulæ Metropolis eſt Allagona, magni nominis oppidum in illis locis, plures quadringentis domus priuatas continens. Eftque hoc oppidum non ſolum huius, ſed in vniuersum omnium Canariarum iſularum caput, vbi Tribunal & Dicasterium ex Ecclesiasticis & Politicis conſtant iudicibus, vbi infuper Hispanus Inquisitor, & Prorex harum Iſularum ius dicit. Hoc oppidum, Allagona, ab ea parte, qua mari alluitur, partim propugnaculo manu extirpato, partim vero, inprimis versus aquilonem, muro munitum eſt, qua ad portum itur. Terrio lateri montes præalti & inacceſſi, vi & vadofum mare ſecuritatē pŕeſtant.

Ipſum oppidum riuo dulcis aquæ, quæ ē vicini montibus profiliat, interluitur, in cuius riui oſtium nullæ tamen maiores naues ingredi poſſunt.

Ipſe Portus Iſulæ quadringentis ferē paſſibus ab oppido abeſſe, ſi in aquilonem abeas, ad cuius custodiā Iuſtu Regis Hispani extirpatum eſt caſtellum validum ſatis, quod caſtellum (vt & reliqua omnia per totam Iſulam,) omni tormentorum generē, milite, puluere pyro cæterisque instrumen- tis bellicis erat inſtructiſſimum.

Topographia, in qua ista fort Carraria
in sua arte illigata, quinque Castelli
nemis, accuratissime detinatur, quoniamque
centraria pars inferioris Germanie
n. contra a Chrys, n. adq. 10. IC.
justissimis Thalassarche Peas
missis, ac Hungaria

26. Vigesimo sexto Iunii, qui dies erat Satur-
ni, diluculo vniuersa classis flante Euro-
aqlione portum Magnæ Canariæ ingre-
fa est: quo factò adip̄ia Castelli Gratioſæ
(id erat ei nomen) fundamenta Anchoras
proieccimus.

Eo intellecto Vicerex Hispanus septem
signa pèditum Hispanorum trahens, ad lit-
tus accessit, portumque vicinum vndique
præfìdio munivit, tria insuper tormenta ibi
constituit, in nostros obuerſa, vt eos aditu
aceret.

Igitur ex Castello Gratioſa continuo in
nostros fulmina emissa sunt, quo illectus
Dux noster, qui quam proxime cum nauib-
us, in quibus vastiores machinæ erant,
ipsum Castellum subiuerat, pari violen-
tia Castellum petuit, ita vt multum tem-
poris vtrinque fulminando insumptum fue-
rit.

Haud procul inde in crepidine maris sta-
band duæ naues Hispánicæ, & Actuaria una,
ex iis altera nauis frequentibus nostrorum
globis perforata subsedit in profundo, alte-
ra vero cum actuaria ad nostrum ducem
perducta est.

Fulminante ad hunc modum è nauibus
Duce nostro, Castellum Gratioſa valide
concussum rimas agere cœpīt, quæ res præ-
fidiariis multum de audacia ademit, adeo

vt rariores ferri globos in nostrōs emitte-
rent, et si eos non latebat, non omnino fru-
straneos fuisse iectus fuos. Nam aliquot
naues è nostratibus damnum perpeſſæ fue-
rant; quin & ipsa nauis prætoria, in qua tum
verfabatur Dux noster Generalis, mali rū-
ptura grauitate affecta erat, itemque sub-
prætoria, quæ erat Magna Amsterodamen-
sis, quæ adeo malea accepta fuerat, vt cari-
na eius sex aut septem globis ferreis trae-
cta, aliquot ex militum & nautarum nume-
ro interierint. Cæterum qui Gratioſam
præfìdio obtinebant, nihil magis ex his da-
mnis nostrorum alacriores effecti, tandem
remissius omnia agere cœperunt.

Qua animorum inclinatione cognita,
milites ingenti alacritate scalmis lembis-
que illapli celeriter ad littus se egerunt,
quibus ut præfìdio essent, naues, quæ pro-
pter auersum situm, castellum petere non
poterant, machinas suas in littus direxere,
ut incommodarent hosti, qui magna manu
ibi in acie stabant, vbi nostris in terram erat
excedendum.

Imperator classis nostræ, cum cæteris
minoribus nauigiis, terram petere firmiter
instituit, pugnatum est contra hostes in lit-
tore è longinquò aliquandiu acriter. Vi-
dens autem hostem ab statione amoueri
non posse, & aquam magis magisque mi-
nui,

nui, audax facinus commisit. profiliens enim in mare, vmbilico tenuis, ex ipsis vndis contra hostem pugnauit, quem secuti plerique milites qui in scalmis erant, acrem iniuere cum hoste pugnam, qui stationem suam egregie defendens latum vnguem non cedebat; sed nostris iniquo loco pugnantibus facile par erat, vt quidam nostrorum militum caderent, traiecti glandibus, quanquam ex hostium humero plures oppetierint; ad instar virorum triginta sex, maxime autem haec clades in Proregem incubuit, cui ex equo pugnam cientes globi grandioris iactu dextrum crus auulum sicut.

Petrus igitur D o v s a, Imperator clas- sis nostra primus fuit, qui è nauicula in mare desiliit, primusque qui hostilem terram tenuit, quamuis magno steterit ipsi hæc laus.

Præter enim vulnera, quatuor quæ in diuersis corporis partibus acceperat, lancea femur traieetus, parum abfuit, quin occumberet, nisi miles quidam Hispanum occupasset ac trucidasset, qui iam feralem gla-

dium duci prolapso intentabat.

Nec tamen vulnera illa, quæ Doufa accepérat, periculum mortis afferebant, cito enim conualuit. Atvero signifer eius fortiter prælians occubuit: vt & Legatus eius, & capitaneus Crucquius, alter collum, alter caput traieetus.

Oppertiere insuper quatuor milites è promtioribus. Vulnerati fuerunt in nauigia, antequam in terram egrederebant omnino quindecim, partim nautæ partim milites.

Nostris igitur iam pleno & æquo Marte præliantibus, hostes desertis stationibus sensim cessere primo, post effusa fuga Alagonam oppidum petiuerere, tanta præcipitania, vt machinas tres metallo fusi nobis in littore relinquerent. Traxere tandem secum Proregem suum, cui crus in feruore prælii auulsum fuerat, ceterum triginta sex cadaveria suorum nobis sepelienda reliqua feceré, quæ quidem velites nostri vestibus spoliata, nuda abiecere. Qui autem è nostris ceciderant, honesta dignaque viris fortibus sepultura sunt affecti.

Occupata

Occupato ad hunc modum littore, hostibusque profligatis, Dux noster milites conuocatos in acie constituit, misitque haues Actuarias denuo ad classem. At vero præsidarii in Castello Gratiola, animaduerso, nos littus tenere, animum plane abiecerunt, abstinueruntque ab emittendis in nostros tormentis. Qui igitur adhuc in nauibus erant milites, hoc meru liberati, in actuarias, scaphasque ingressi & ipsi in terram euaserunt.

Iam prima acies Insulæ compos facta ingrediebatur, in septem cohortes diuisa, quæ constabant signis viginti quatuor, inde aliquantum progressi sumus, viceni, seruantes ordines & aciei structram.

Cum adhunc modum instruti mandata expectaremus, tres nautæ concitato cursu ad Ducem aduoluere, nunciantes, Hispanos velle & se & Castellum dedere, ea solum conditione, vti corpora & bona sua sibi seruarentur incoluma, quo intellecto Dux noster cum quibusdam ordinum ductoribus propius ad Gratiolam accessit. Viso eo milites præsidarii è vestigio ditionem fecer, nihil ulterius pati, sed ipsius clementia ac mansuetudini omnia deferentes. Ita munitissimum illud Castellum, cui Gratiola nomen fuisse, supra diximus, nostris celsit.

Inuentæ sunt in hoc castello machinae igniomatæ maiores quindecim, nouem metallo mixto erant fulæ, sex ferro. Præsidarii iussi sunt arma ponere, erant autem viri octoginta, sclopetae omnes, partim è milite conscripto partim ex indigenis lecti, vt defenderent castellum.

Pulueris insuper nitrati, plumbeorum ferratorumque globorum, ceteraque materiae is numerus qui facile sufficeret. reperimus insuper triginta sclopetois minores & manibus habiles. Octoginta quinque insuper captiuos ibi offendimus, reliqui inter crebra à nostris emissa fulmina perierant, ut effracto ergastulo fugerant. Omnia hæc corpora viua simul iure belli captiuæ facta sunt, in que nauim Hispanticam, quam sub Castello nostri ceperant, compatta ac custodita sunt. Dux autem præfectos eorum tres, qui cum authoritate esse videbantur, penes se detinuit, vt quæ seiu opus erant, ex iis disceret.

Gratiola igitur, potissimum Canariarum Insularum robur & refugium, quod inex- pugnabile credebatur, Hollandorum iuris

hoc pacto factum est, sine singulari oppugnantium periculo aut labore, cuius custodia protinus octoginta è nostris milibus defitatis sub vexillo ingressi sunt, qui sublati signo Hispaniensi, aliud substituerunt triumphabundi, quod pomorum auratorū colorem referebat.

Duo insuper Æthiopés à nostris nautis deprehensi, adque Ducem deducti fuerunt, sed cùm peierarent, se in montibus id temporis dormiuisse, nec quidquam nosse rerum præteriorum, nihil ex ipsis cognosei potuit.

Igitur sub crepusculum vniuersæ copiæ, quæ vti dictum, vigintiquatuor signis constabant, aliquantum progressæ verius Allagonam oppidum, in quatuor cohortes distributæ sunt. Prima cohors pone ipsam urbem confedit, altera in insidiis tollerata est. Tertia, quæ ex accolis Moæ conscripta fuerat, adiunctis sibi Amstrodamensisibus, longius paulo ab oppido montes infedit, quartæ est cohors ex Zelandis & Nottoriensis constans litrus tenuit, ita omnes milites seruatis ordinibus in acie stetero, intentiū omnes occasiones per integrum noctem.

Die dominico; qui vigesimus septimus erat Iunii mensis, summo mane, vniuersæ copiæ, in septem cohortes distributæ ipsam urbem Allagonam intrepide accessimus, ubi conseruatis ordinibus hostem fumus præstolati.

Hispanis autem sine intermissione in nos ferro plumboque detonantibus, nostrisque militibus ex eo castello, quod aquilonem versus prominebat, non parum damni inferentibus, visum est duci, duas illas cohortes, quæ propriis ad propugnaculum illud accesserat, reuocare, vt montis vicini prædio tuti, seipso melioribus seruarent occasionibus, nec enim ferendum erat, cum nostri densius constitissent, vt Hispani ab alto loco ita in eos debaccharentur, cum non nunquam quaterni quinque uno ictu ab iis impune prosterrentur.

Animaduertentes autem hostes, nostros iam aliquo modo muniuisse se, alia via adorsi, in summitate vicini collis sex aut septem minoris generis machinas collocauerunt, quas Falconetas vocant, mittuntque globum ferreum vnius libræ, quin & globos ligneos in nos emisere, fuitque initio multum damni inter nostros datum, cum & machinæ artificiose ab iis essent directæ, & castra nostra ab ea parte nudavallo, nec munita.

Cepit

Cepit ibi temeritas quosdam è nostris, vt ad decem aut duodecim numero aduersum montem succederent, profligatur scilicet armis noxios illos homines. Sed repulsi sunt, vnum etiam inter eos tarditatis suæ atroces pœnas dedit, correptus ab Hispanis, & in quatuor frustra discessus.

Capo hoc crudelitatis Ibericæ experimen-to, nostri milites, cum circa vesperam Hispanum exploratorem interceptissent, eodem loco habuerunt, quo illi Batauum. ita miser & ipse diuulso quadrifariam corpore alienæ sauitæ pœnas luit.

Tandem Dux noster cum non paucos nostrorum militum interire subinde cognoscet, quinque machinas fusiles è castro Gratiosa afferri iussit, quod superioribus diebus ditione nostrum factum fuerat; quod factò circa vesperam vallum agere, locumque collocandis machinis moliri cœperunt, plantatisque, vt loquuntur, tribus tormentis fulminari. cœptum est, tam in arcem quam in montem, nostris adeo noxiū, adeoque celeriter in opere hoc perrectum est, vt ante noctem sexies exonerarentur machinæ.

Interea dum nostri in munitione peragenda fatigunt, inque collocandis tormentis occupantur, hostes quoque & ipsis suas machinas in eos conuertere, vt non pauci è nostris partim vulnificati fuerint, partim trucidati, inter quos tribuno cuidam, Petro Eindio crus violentia globi auulfum, ipsum intra triduum mori coegerit. Nocte autem iam deñius ingruente, par modo ac antea, copiæ ad signa vocatae, inque acie collocatae sunt, quindenisi in unaquaque serie constitutis: eamque totam noctem viginti quatuor signa in acie constitere seruatis ordinibus.

28 Altero die, iam manefacto, soluti ordines vnumquenque vel ad rectum suum vel ad stationem dimisere, pauloque post adhuc duæ machinae maiores in munitionem nostram perductæ, ibique collocatae sunt. Cœptum inde quatuor tormentis castellum concuti, quinto mons vicinus ab hoste in-sessus: quod cum vidissent hostes ingentes saccos lana repletos, & dolia lapidibus plena in summitate propugnaculi collocauerunt: sed hic astus non solum illis nihil proficeret magnopere obfuit. Quoties enim globi nostri ferrei in eorum dolia lapidibus oppleta violenter impingerent, facile cogitatu est, quam fortiter lapides illinon solum integri, sed & comminuti obiectus vehementiam, non solum in corpora propinquorum, sed & longius dissitorum ferrentur, non parum clavis & impedimenti hæc ingeniosa-

inuentio ipsis attrulit, multis, qui in angusto loco cedere non poterant, trucidatis, pluribus foede vulneratis.

Cum igitur frequentibus fulminibus nostrorum, superius arcis defensaculum prope deterret, & ad consistendum inutile redditum esset, vt inde parum admodum periculi esset pertimescendum, cohors nostrorum militum, è signis quatuor constans, montem vicinum vno agmine petiit, vt hostem, qui inde in nostros continuè debacchabatur, depelleret. Qui videns ab omni parte se hostiliter angit, quaefato tam valide Castello, nostris montem serio aggredientibus, porta ciuitatis incendiō flagrante, desperatio illos cepit defendendi oppidi. Igitur circa meridiem & Castellum & montem illum infamem deferuerunt, omnesque in viuernum ciues, Magistratus, clerici, iniquili cum præsidariis, coniuges liberosque post se trahentes urbe excessere, cum secū apertassent, quantum quisque ferre posset, & quantum præcepis fuga permittebat.

Quod cum animaduertissimus, repente aciem struximus, denique in ordinibus constitutus. At Dux noster, intellecta hostium fuga, duas scalas è vicino delubro sive scaculo afferri iussit, quartum illa quidem brevior quam vt ad rem faceret, conatum nostrum eluisit, alteram autem applicantes murum eius beneficio confundimus, fuitque Dux noster primus, qui superatis mœnibus oppidum ingressus est. Ita sub meridianum fere tempus oppido potitus sumus, nostris quibusdam incitato cursu arcem potentibus, cum nullum ibi propugnatorem animaduerterent.

Dolose quoque hostis occultum ignem portæ ciuitatis subiecerat, vt nostris ingredientibus magna vi emicans eos in sublime ferret ambustos, vt solet, sed singulari Dei gratia factum est, vt ignis ille artificialis conflagraret, nimis celeriter, cum nostri milites adhuc circa mœnia oppidi fatigarent, fuisse que hæc fraus nobis innoxia. Præterea in plateis ac compitis magnam vim pyri pulueris disperserant, qui concepto igne nostros ambustos inutiles bello redderet, sed hoc ludibrium Bataui milites contemsero, nam ipsi data opera incenderunt sine laetio ne cuiusquam.

Occupato castello, Regium vexillum dis-reptum, locum dedit Nassauico sive Auroraensi, & quinque machiæ igniuomæ, meliori metallo fusæ, ibi reperta nostri juris factæ sunt.

Toto iam exercitu oppidum ingresso acies denuo structa fuit, quindenisi viris seriem constituentibus, sufficiente ad expli-candas

candas copias loco in oppido satis spacioſo. Qui autem in montanis parribus ſubſtituerant milites, oppidum ingressi, captiuum quendam virum, natione Zelandum, patria Viſſingenſem ad Ducem deduxerunt, quem è carcere Caſtelli exemerant, quem ſecutus Dux noſter ad carcerem perrexit, comitatus quibusdam Capitanis & tribunis. Ibi offenduerunt triginta ſex captiuos, quos omnes pateore & illuvie carceris ſqualidos, libertati reſtriuerunt, à quibus accepimus, Hispanos duos ex omni captiuorum numero ſecum in montes abſtraxiſe, quibus ſupplicium ignis iam iudicu[m] conſenſu[m], decretu[m] eſſet. Alter erat Anglus, alter vero Germanus, qui ambo captiuū detenti fuissent in quodam ſanctorum Larario, vel potius fœdo ergaſtulo.

Ita factum eſt, diuina cum primis opeſtante clementia, ut tota Inſula Grancanaria, cum primaria ciuitate Allagonia, in qua Religionis, Iuſtitiae, rei bellicae ledes fuerat, noſtri iuriſ facta fu[er]at, ſuis ipſius oppugnatā tormentis, ſuisq[ue] ſibi occupata ſcalis. Nec multum mora intervenit, celerius prope omnia peracta ſunt quam deliberata.

Circa yespertimum tempus aſſignata fuerunt militi diuersoria in ciuitate, multæ tamē domus ſigno Ducis generalis notaræ, à direptione immunitatē loquebantur. Postea quicquid nauticarum operarum aut feruitorum haſtenus adhuc in nauibus haſferat, in urbem hi quoque introducti direptioni initium fecerunt, ſuntque omnes domus ſine diſcrimine diſpoliatae ac compilatae, paucis exceptis, qua Imperatoris clāſſici nomen profitebantur. Nec fuit pro ſperata magnitudine opulenta, præda. Hispani enim præstantiſſimum ac precioſiſſimum quidque ſecum, fugientes in montes ac ſylvas abſtulerant.

Poſtea ſingulis Capitanis eorūmque militibus peculiares vici ad ſignati ſunt, excubia que quāta maxima fieri potuit diligētia diſpolita, nec id ſolum intra oppidi, ſed etiam in vicino monte, cum hoſtes ſe conſpectui noſtro ē montibus ſe p[ro]p[ri]e offerrent, non ergo erant ſuperuacanea vigiliæ.

²⁹ Die vigesimali nono Junij, quidam ē nauticis noſtriſ ministeriis petulantia quadam inſtagrati, in montana ab hoſtibus infelix viſque excurrerunt, hi ab hoſtibus inuasi, cum via rum effigientari, viginti ē ſuis c[on]ſolos deſiderarunt.

Appetente vespere cohors trecentorum noſtrorum militum vicinum quoddam Caſtellum petuit, quod via in aſtrum ducente non longe ab oppido aberat, itinere non maior vnius horæ. porto qui illi caſtello de-

fendendo aderant hoſtes, conſpicati adueniunt noſtrorum hominum; deſerto caſtello montes & ipſi fuga petierunt. Nos igitur caſtello occupato tres maſchinas æneas ibi inuenimus, impositoque modico præſidio, ut excubias ibi ageret, cæteri milites in oppidum reduciſſunt. Ea ipſa nocte digredi a latibulis ſuis Hispani, extreſos noſtrorum ex cubitores, quos militari vocabulo Vigiliam perditam vocant, inuaserunt, & iugulatiſ ſubdum recesserunt.

Moriente Iunio & iam fere ſepulto, cœ-³⁰ pimus parte illa præde, quæ Duci noſtro generali & centurionibus peculiariter obtigerat, haues implere, erat autem fere viñu & alia maiora mercimonia. Noſtris autem in hoc opere occupatis, tres quidam Hispani cum vexillo albo in manibus ad noſtris acceſſerunt, pacem præferentes. Deducti ad Ducem noſtrum iupremum, pauloque poſt quidam alii duo, cum diuīſcule cum Duce colloqui eſſent, ad ſuos redierunt. Circa vespertam dui alii & à prioribus diuerſi aderant, ſignum pacis & amicitiae oſtentantes, ſed ne ad colloquium quidem admittiſſe, celebriter ad ſuos ſe recipere iuſſi ſunt.

Iulius mensis auſpiciū ſuum capiebat, *alias* cuius primo die Duo fæceroes cum quinq[ue] *menſis*. ali Hispani aderant. Petebant hic cum Generali Duce noſtro colloqui. deducti igitur in prætorium ſunt. Sed Dux parum fidens Ibericæ fide, ad colloquium eos admittere recuſauit, iuſſitque ut celeriter extra oppidum deducti in montes ablegarentur.

Oneratis igitur nauibus, concione per præconem diuini verbi habita in primario temulo Allagonensi, Gratia ingentes Deo actæ ſunt pro tam luculenta viſtoria, feliciꝫ retum ſuccesſu, quo haſtenus fueramus viſi: preceſque additæ, ut gratiam ſuam D[omi]n[u]s v[er]o ſu[er]o ipſis, ad ulteriores expeditiones largiri dignaretur, ad honore nominis ſu[er]i glorioſi, & recreationem ecclesiæ vbiique ſatis afflita. Huic & concioni & precatiōni intererat ipſe Dux noſter cum plerisque Capitanis & tribunis, ē militum vero vulgo ultra quingenti.

Seſcundo Iulii die voce præconis & tympanoru[m] ſonitu edixit Dux: ne quis militū, neue nautarū adire montes ab hoſte infeſſos vellet, præter eos qui vigilia perditæ cenebantur. ne quis Hispanus quamlibet pacis ſignum præferens, ad oppidum admittetur, ſed continuo ad montes remitteretur, cum nihil niſi fraudes dolosque agitarent, ut hac ratione res noſtras rationesq[ue] ſpeculati ad ſuos referrent, quod si quis armatus accedere ausus fuiffet, fine mora interficeretur.

Superioribus diebus ſupremus Dux noſter

ster quatuor naues ē classe nostra selectas emiseras speculatum , si quas Hispaniorum naues Mercatorias in illo Oceano deprehendere possent . Ex his nauebus nescio quā lembum piscatorium nacta , sub ipsa Insula Forteuentura , septem Hispanos viros simul cepit , quos omnes ad Ducem nostrum Dou-
sam , postquam stitisset illius nauis gubernator , continuo mancipati sunt carceri .

Die Iulii tertio campanas ē turribus demtas , & æreas machinas , quas hostis nobis in oppido reliquerat , nauibus imposuimus . In de nostri milites magna manu , ad duo millia circiter Montana petere institerunt , vt ho-
stem , qui se iis in locis cum preciosioribus

rebus , nec non liberis & vxoribus abdiderat inuestigarent . quo postquam venerunt , acris concertatio facta est , & vtrique valide pugnatum , donec hostes vieti terga verterent , & interiora montium peterent , quo aditus erat difficilior . Fuit hæc expeditio parum felix nostris hominibus ; quamuis enim vicissent , hostem tamen persecutio non sunt , ignari scilicet viarum , & metuentes , ne in insidias præcipitati peius etiam acciperentur , cum sic ad septuaginta viros perdidissent , inter quos Capitanus Iacobus Theodo-
dorici & Hyponauarchus eius fortiter op-
petiere . Cæteri omnes in oppidum reuersi , diuersoria quisque sua repetiere .

⁴ Quarto Iulii die oppidum incendimis ; castellum urbanum puluere pyrio , ac igne subiecto magna vi disiectum est . Sed & mi-
litaris pertulantia cœnobitis , claustris lacel-
lisque vulcanum immisit , qui ea pro pabulo
habuit . Oppido autem iam flagrantē igne ,
denuo in acie collocati ciuitate excessimus ,
castellum Gratiostam petiuri , quod primum
omnium obtinueramus , non enim longe ab
oppido disfabat , vt superius quoque com-
memoratū est : eo appulere aquariæ nostræ ,
quæ nos impositos ad classem deportarent .
Vix oppido exesseramus , cum hostes mon-

tibus delapsi curriculo in urbē peruerserunt ,
vt , si fieri possent , Vulcanum furentē aliquo
modo cohiberent . Sed & quini , senti p-
ropius accedebant , vt viderent nostros naues
repentes , nec tamen adeo prope , vt , non
extra telia cœtum consisterent . Cum igitur
omnes iam nauibus impositi essent , ad extre-
num Castellum Gratiostam subiecta vi magna
nitrati pulueris igneque admoto disiectum
inque aërem dissipatum est .

Cum autem nauis illa , cui Capitanus
Ruidius haec tenus præfuerat , frequentibus
globorum iactibus adeo lacerata esset , vt pa-
rum

rum spei ad redditum in ea collocaret, mutauit eam cum alia, quam in littore isto nostri interceperant: prior enim illa iam omni ex parte Neptunum admittebat.

5 Postero die, quinto nimirum Iulii mensis, mane cum omnes & singuli naues fuissent ingressi, Imperator nostræ classis, è machina grandiorib[us] signum dedit, propo[st]is duobus vexillis principalibus, quibus innuebatur, ut omnes, tam qui terra quam qui mari erant cum Imperio, simulque nauarchi, ad Prætoriam nauem accederent. Quod cum sine mora fecerint, deliberatum est quenam ex ceteris Insulis porto fore inuadenda; quoque loco populus militaris in terram eset exponendus. Circ[us] vesp[er]am istmo[ra] naus illa, quam Capitaneus Ruidius deseruerat, vacuata omni instrumento, cremata est.

6 Sexto Iulii die, cum adhuc in anchoris sublisteremus cum propter alias causas, tum ob ventos contrarios, cum insuper sex illæ naues, quas Dux noster emiserat in commodiore vento impeditæ, ad classem nondum rediissent, circa meridiem Hispani quatuor oppido egressi, vix illæ pacis manibus præfentes ad littus accessere, ad vsque classem nostrâ, ubi duo ex iis scaphæ impositi ad cœm nostrum deduci sunt, reliqui duo interim ad littus quieti confiterunt. Qui ad Ducem perduci fuerant, cum fere usque ad vesp[er]am ibi fuissent, eidem scaphæ impositi, terræque rediti, cum ceteris oppidum repeti[re].

7 Septimo Iulii die, nostris adhuc in anchoris stantibus, ali quatuor Hispani, & ipsi album pacis Vexillum præferentes ex oppido ad littus accessere. Continuo igitur scaphis træcti ad nauem prætoriam deduci sunt. Afferebant h[ab]itu[m] pro redimendis captiuis Hispanis, qui in castello Gratiosis arbitrio victoris se[nt]e dediderat. Cōstituta igitur singularis sunt precia, vnicuique pro statu & condicione sua, quibus persolutis, tam quatuor illi caduceatores, quam qui redempti fuerant Hispani, in terram expōsiti, una oppidum petiere.

8 Octavo Iulii Die, duabus post solis ortum horis, vela ventus tota classis dedit, omnesq[ue] captiui Hispani, qui numerato precio redempti non fuerant simul abducti sunt. Legentibus igitur nobis littus Magnæ Cauriaræ, obiit Iohannes Cornelius, cui crux in expugnatione Allagonæ oppidi, pila è machina emissa fuerat auulsum. Cumque vicinum promontorium, quod in Septentrionem excurrebat, circumuecti essemus, conspicatis sumus ibi nauem Capitanei Hartmani cum aliis tribus & h[ab]e erant illæ naues

quas Dux noster antea aliquot dies emiserat, in anchoris stantes, quæ omnes, visa classe si ne mora leuatis anchoris nos comitatae sunt. Sic rōta classis iunctim nauigavit; cuimque ventus, quis uapte p[ro]onte parum secundus erat, magis magisque inualeceret, vt obliu[er]ari ei[us] non possemus, coacti sumus ad alteram littoris proiectionem, quæ in austr[um] vergebatur, cursum dirigere; ibique anchoris naues firmare: Vbi se quædam alia Canaria[r]um. Intulatum conspectui nostro aperuit, Teneriffa dicta: in cuius insula medio præaltus mons eminet, Pica dictus; qui quantum quatuordecim milliaribus à nobis distaret, ob altitudinem tamen suam vix octo millibus paſuum à nobis abesse videbatur, Sole tamen medium cœlum obtinente, vix à nobis conspicī poterat.

Nono Iulii die, h[ab]erente adhuc classē in anchoris, cum sol illuxisset: actuariis scaphis que[nt]e ad littus fere omnes egredi sumus aquatum, cum dulcis aquæ copia ibi esset, delulimus simul eo Capitanei defuncti, Iani Cornelii cadaver, cui iusta more militari honestissime perfoluiimus. Fuerat autem filius Connestabilis admiraltatis quæ est Roterodami: inuentaque ibi lignorum strue, succendimus ea, nullos tamen Hispanos animaduertimus.

Sequenti die, cum naues repetiſſimus o[ste] 10 mnēs, leuauimus Anchoras, summoque mane vela ventis dedimus vi Euroaq[ua]lone valido: qui tamen nobis aliquo[rum]que proiectis repente conqueritur, vt secuta malacia, naues in salo fluctuant, omni vento, secundo pariter & aduerso deſtitutæ.

Vndeclimus oriebatur Iulii dies, eum vna cum oriente sole ventus spirabat, Thraciozephyrus dictus, nauigationi nostræ per commodus, progressi autem aliquantum via, cum Teneriffa Insula nobis iam esset propior, magnam Ventorum varietatem & inconstantiam deprehendimus, adeoque illæ sex naues cum primis, quæ vicinum littus radebant. Nam ventum modo flament repentina sequebatur tranquillitas, vt naues velut saltabundæ iactarent in quieto mari, & vnde, cum ventus adspira[n]t nobis velle nullus, coacti sumus cursum plus duodecies aut intermittere, aut mutare.

Hanc ventorum tarditatem & penitiam 12 compensauit duodecimus Iulii dies, exorto Circio valido & violento, quinos Teneriffæ Insula tantum non impegit: Sole autem orro, remisit aliiquid de ferocia, ubi classem nostram hinc inde dispersam cōspicati fuimus: quodq[ue] magis mirere, quædam naues negabant

bant se sensisse illam ventorum violentiam, aliae sensisse quidem, sed per exiguum motum, maxima classis pars in Subsolanan verterat proras, quo & nos, qui in cæteris nauibus eramus, cursum direximus.

Coniuncta igitur iam denuo classe, summa ope nixis sumus omnes, ut primo quoque die G O M E R A M Insulam adoriremur. Est autem G O M E R A hæc minima omnium Canariarum, mediocri oppido ornata, ad cuius defensionem castellum firmum ac probe munitum iam olim extructum fuit.

Apperente vespera, quædam naues propius ad Insulam accedentes, porissima tamen classis pars adhuc longe à vado so mari aberrat, atque ob profunditatem sali ab anchoris iaciendi prohibebatur; unde cæteris tutum non erat, ad oppidum proprius accedere. Circa crepusculum autem Iacobus Heerbrandus, Admiralius earum nauum, quæ vexilla alba præferebant, oppido se in cōpœdum dedit, quem secutus Legatus eius cum celoce, eundem locū tenuit. Porro ciues opidi, cū viderent Admiraliū tā prope iuxta se cōfessiles, cæperunt in naues eius globis ferreis detonare, quo factū est, ut Admiralius paulo longius ab oppido recederet, cumque se extra teli iactum animaduerteret, complicatis V elis in Anchoris quiesceret: præsto, latus scilicet cæteras naues, quæ adhuc inter Teneriffam & Gomeram, Insulas ferebantur, nec omni cura aur diligentia efficeretur, ut ea nocte ad classem accederent.

13 Decimo tertio Iuli mensis die, cum, ut dictum est, Admiralius vexilli albi ad oppidum Gomeram in anchoris subiusteret, potissima pars classis adhuc intra Teneriffam & Gomeram hærebat, ut quedam naues supra oppidum, quædam infra ferrentur, non igitur sine magno labore factum est, ut omnes naues iungerentur ex disciplina nautica, quod tamen tādem effectum fuit. Superata iam extrema proiectura huius Insulæ, Dux noster Generalis ad se vocauit omnes capitanos ducesque militū, qui iunctim cursum suum tenuere recta versus Gomerā op-

pidum, quorum ductum cæteræ naues prudenter fecutæ, anchoris iactis ad conualem quandam in Boream se extendentem ibi quietiære. Digressi inde Capitanæ ab naue prætoria, suam quisque repetiūt, scaphis ac lintribus deportati. Exposito itaq; in terram milite, quatuor signa accepere mandatum, ut præterito oppido ab altera parte confiderent, fugamque ex oppido versus montes in tercluderent. quibus profectis omnes naues leuatis anchoris ad muros vsque vicini oppidi Gomeræ appuleré, ibique in anchoris subfittere.

Facto inde oppugnationis initio, aliquoties in oppidum maioribus tormentis iaculati, neminem qui responderet, animaduerterunt. Erati uicta littus castellum, quatuor machinis ære Cyprio fusis instructum: sed cū præsidium in fuga collocaſſent Hispani, ad nostrum aduentum machinas illas defoderant: quorum intellecta fuga Dux noster adhuc sex signa militum in terram exposuit, qui sine vilo impedimento littus tenuerunt, Hispani enim cum vxoribus ac liberis, perinde ac Allagoneſes, fuga iam in vicinos montes se receperant, aſumptis secum reb. preciosioribus, quantum præceps festinatio permittebat, campanas autem, machinas igniuomas, dolia generosiori vino plena, & quicquid erat maioris ponderis quam vtauerri posset, terra obruerant. Porro quatuor illa signa militum, quæ omnium prima in littus expedita fuerant, prægrediebantur ad radices montium, urbem petituri. Sed inter proficiscendum animaduerterunt, hostem iā eum omni preciosiori supellecile in fuga esse, quem ut auerterent, aut ereptis fascibus leuiorem ad fugam redderent, omni ope anxiis sunt, nec tamen omnes id consilii ceperunt, sed aliqui ex eorum numero, qui ut commodius hostem inuadere possent, à superiori loco paulatim descenderunt in conualem, vbi magna pars Hispanorum confederat: qui conspectis nostris in proximas notasque speluncas se abdidere, ibique expectauere, donec Hollandi iā vallem se demissent.

Ibi rēpentē proſilenteſ ex aitris; ab omni pārte noſtroſ vēlūt indagine cinxerunt; peruiſi, neminem ex Hollandōrum numero euasurum.

Hi autem prudenter ſeruatū ordinib⁹ atimōlē pugnatiſ, tam valide reſtitere; vt non pauci ex Hispanis cadelent. Nec tamen diſſimulānda clades eſt, à noſtriſ accepta, cum ad octōginta viroſ fortes ē ſuis deſiderareñ, pugia ſcilicet loco noſtriſ iniquo cōmīnilla. Ex interfecitorum numero ab noſtra pārte erant duō locuinentes, viri fortes, qui immaniter ab hoſte trucidati fuerant, vt in alterius corpore quinquaginta vulnera hūmerata fuerint. Qui ſupererant militeſ ē quatuor illiſ ſigis circā veſperam, deſertiſ montib⁹, in oppidum Gomierām veneſunt.

His ita geſtiſ, ſopportuna lōca ciuitatis miliib⁹ cuſtodiēda tradita ſunt, qui excubias ibi ſumma cura egerē. Non nulli aliſ tellūrem ſbruere, in que abditis defoſſos theſatilros ſciliſ, rimari cōperunt, ſed labor propeſuit irritus, ea quidē vicē, nec etiū quicquam pārter dolia quādām vino plēna reperere.

Sole aītein iam occidente, noſtri militeſ comprehenſum Hispanum ad ducem noſtrum perduixerunt; qui eius iuſſu ex templo pāreſto reſrum capitalium traditus, ferroq; coeſcius eſt: nec enim veriſimile erat, eum ignoraſe, quo loco Hispani bona ſua deſoſſent. Cum autem denſa tenēbris nox ſoprimeret terraſ, nihil riū quidem cum illo actum eſt; traditus igitur eſt quibusdam exhibitorib⁹, qui cuſtodirent hominem, vſq; in diem craſtinum, vt ſi opus forer quæſtio- niibus veritas ab ipſo eliceretur. Nocte autē cōcubia, cum vigiles aut ſupini ſtertereant, aut aliud agereh̄t, effacti Vafex Iberus vinclis erupit, & ad ſuos in montes aufugit.

Iulii die decimoquarto aītuaris, minoribusque nauigis ad littius aīceſſimūs, vt reli-cta ab Hispanis ſpolia recepta ad naues de- fertemūs, quorum pōtissima pars in vino cō- ſiſtebat, cātēra ferē omnia quā alieuius mo- menti erant, ſecum in montium latēbras aſportauērant. A meridiē diligentia foſſo- rum noſtrorum tres campanas, quās in aruā defoderant fugitiui, terra extraxit, cum nescio quibus rebus aliis.

Decima quinta Iulii dies cum ortu ſolis 15
N 3 oppido

poterant, vt ea nocte ad classem accederent.

13 Decimo tertio Iulii mensis die, cum, vtridictum est, Admiralius vexilli albi ad oppidum Gomeram in anchoris subsisteret; potissima pars classis adhuc intra Tenerissam & Gomeram hærebat, vt quedam naues supra oppidum, quædam infra ferrentur, non igitur sine magno labore factum est, vt omnes naues iungerentur ex disciplina nautica, quod tamen tadem effectum fuit. Superata iam extrema proiectura huius Insulæ, Dux noster Generalis ad se vocauit omnes cipitaneos ducentoresque militum, qui iunctum cursum suum tenuere recta versus Gomeram op-

tus exposta fuerant, progrediebantur ad radices montium, urbem petituri. Sed inter proficiscendum animaduertunt, hostem iā cum omni preciosiori supelle&tile in fuga esse, quem vt auerterent, aut erexit fascibus leviorum ad fugam redderent, omni ope anxiis sunt, nec tamen omnes id consilii ceperunt, sed aliqui ex eorum numero, qui ut commodius hostem inuadere possent, à superiori loco paulatim descenderunt in conualem, vbi magna pars Hispanorum confederat: qui coupletis nostris in proximas notasque speluncas se abdidere, ibique expectauere, donec Hollandi iā vallem se demisissent.

Topographia, in qua sita fuit Carraria
et pars urbis Illagoniae, cum in hac Castello
inclusus, accurasim ac strenue pugnandoque
superstiterat, sub nomine Geritaniarum
anno a Christo millesimo CCXVII
juxta sommam Thalae Iarchus Petri
capta fuit, ac decepta.

Ibi repente prōsidentes ex alītris; ab omni
parte nostros vēlūt in dagine cinxerunt; per-
fūsi, neminem ex Hollandorum numero
euafurum.

Hil autem p̄fudenter seruatis ordinib⁹
animosē pugnantes, tam valide restitere; vt
non pauci ex Hispanis cadērent. Nec tamen
diffimilatā clades est, à nostris accepta,
cum ad octoginta viros fortes ē suis desi-
derarent, pugna scilicet loco nostris ini-
quo cōmissa. Ex interfētōrum numero ab
nostra pārte erant duo locutēnentes; viri
fortes, qui iūmaniter ab hoste trucidati fue-
rant, vt in alterius corpore quinq̄aginta
vulnērata fuerint. Qui supererant
militēs ē quatuor illis signis circa vesperam,
deserti montib⁹, in oppidum Gomeranū
venerunt.

His ita gestis, opp̄tunā lōcā ciuitatis mi-
litibus custodīda tradita sunt, qui excubias
ibi summa cūra egerē. Nonnulli alii tellu-
rem subriuerē, inq̄ue abditis defossos thesaū-
ros scilicet, rimari cōperunt, sed labor pro-
pe fuit irritus, ea quidē vice, nec etiā quic-
quam pr̄ter dolia quēdam vino plēna re-
perere.

Sole autem iam occidente; nostri milites
comprehensum Hispanum ad ducem nō-
strum perduxerunt; qui eius iusfu ex templo
pr̄fecto rerum capitalium traditus, ferroq;
coercitus est; nec enim verisimile erat, eum
ignorare; quo loco Hispani bona sua defo-
disserunt. Cum autem densa tenebris nōx op̄-
primeret terras, nihil tūm quidem cum illo
actum est; traditus igitur est quibusdam ex-
cubitorib⁹, qui custodirent hominem, usq;
in diem crastinum, vt si opus foret quæstio-
nibus veritas ab ipso eliceretur. Nocte autē
cōcubita; cum vigiles aut supini st̄rtegerent,
aut aliud agerebent, effractis Vafer Iberus vin-
culis erupit, & ad suos in montes aufugit.

Iuli die decimoquarto aetūariis, minori-
busque nauigis ad littus accēssimus, vt reli-
cta ab Hispanis spolia recepta ad naues de-
fertemus, quorum potissima pars in vino cō-
sistebat, cātētra ferē omnia quæ alienius mo-
menti erant, secum in montium latebras
asportauērānt. A meridie diligentia fosso-
rum nostrorum tres campahas, quas in aruā
defoderant fugitiui, terra extraxit, cūt
nescio quibus rebus aliis.

Decima quinta Iuli dies cum ortu solis 15
N 3 oppido

oppido direptionē attulit, vbi miles omnia agendo ferendoque antiquum obtinuit. eodem die decem aur duodecim ē nostris in montes vñque excurserunt, sed crudeles temeritatis suā pœnas dedere; cōprehensiōnē ab hoste, cum osto ē suis amisissent, cæteri trepidā fuga se receperē. Circa meridiem huius diei miles habito diribitorio, denuo recensitus est, vt ratio iniri posset, quantum supereret copiarum, quantum deperditum his expeditionibus.

Nauium quoque lustratio facta est, ē quibus iis, quæ duplicitate robore erant strūctæ, eoque firmiores, de instrumentis bellicis ac commeatu largiore prospectum est, qui cæteris nauibus continuo in patriam reuersuris ademtus, duplicitas illis impositus est ad longioris itineris tolerantiam. Contra, quicquid ægrorum aut sauciorum, tam militum, quam nautarum in illis hauiibus, quārum duplex robur, repertum fuit, facta versura in frumentis nauibus impositum, corum loco subſtitutis integris. & hæ quidem id vnicē laborabant, vt prædam bello partam cum nuncio rerum feliciter gestarum in patriam deferent.

Idem dies fossoribus nostris adhuc duo æneā tormenta detexit, quorum alterum sedecim, alterum quindecim pedes longum erat.

i6 Sequenti die summus Dux noster senatū bellicum in prætoriam conuocauit, causa fuit, quod querela ad ipsum delata fuerat, eos quosdam Capitanos malas tractationis, quippe qui militibus parcē & maligne præberent commeatum, vnde primo fames inter eos, deinde querelæ publicæ.

His autem ita consultantibus, hostium cūneus montibus retro oppidum consenseris nostros inclamauerūt, vénirent, si viri esent, & arma sua, quæ in prælio perdiderant, recuperarent. Hac fanna permoti nostri multos ē nautarum familia armatos in terram exposuere, omniaque ad non dubium futuri diei conflictum expediebantur: nec enim ferre poterant, arma suorū in potestate hostium esse, qui insuper insultarent velut vieti.

Paratis autem iam ad congregendum militibus ingens procella cum turbine ea nocte orta est, quæ subinde maiores acquisiuit vires, vt tandem in feedam tempestatem degenerauerit, quæ consilium nostrorum de repetundis armis interuerit & conturbauit. Quin & illud quoque consecutum est, quamvis plerique naues nostræ sub Insula protectione ad ipsum oppidum Gomeram in anchoris securè stare viderentur, multæ tamen coactæ sunt, leuatis anchoris

altum petere, ne propter nimiam vicinitatem vitēmpstatis collisæ, se mutuo perderent, & ita nox illa varie acta est.

Cæterum compertum paulo post fuit, hanc tempestatem magno vñtu nostris fuisse, D E V M Q V hac ratione magnam stragem anteuertere voluisse. Hispani enim certi, nostros ignominia impatiētes, vltum iniurias omnino adfuturos, summa diligentia se præparauerant, ingentiq; numero in cæcas cauerhas abdiderant, haud dubie ferociissime exceptūrū nos, & iam eius rei specimina aliquot ediderant. quorū enim ē nostris intercipere poterant crudelissime macabrant, saevientes inſtar canum, qui rabiæ correpti miris modis furunt, vnde non abs ratione his insulis Canariis à canibus nomen inditum, vt Plinius ait.

Decimo septimo Iulii die, cum horridam illam noctem & tempestates eluctati essemus, Milites adhuc Martem spirabant, & erant in ore omniū arma perdita, quæ quo-uis modo recuperata volabant: & tunc quidem mōs ipsius gestus non fuit, cæterum paulo post trecēti armati missi sunt in vallem illam, vbi ante triduum nostri ex insidiis ab Hispanis cæsi fuerant. Et hi quidem vallem illam insidiosam ingressi, hostem non inuenierunt, sed minoris generis machinā æneā, pèdes circiter septem longam, cum duobus vasis puluere pyro plenis. Iguit nostri, cum viderent, nihil insuper spei ibi affulgere, abduēto tormento & assumto puluere discesserunt; nec enim in mandatis habebant, remotiora loca cum euidenti periculo tentare, ita vacuū in oppidum reuersi sunt.

Iam vesper appetebat, & Dux hostis iufit, vt quicquid bonorum in oppido acquisiūt, eque terra effossum fuerat, in naues imponeretur, cui imperio celeriter mos gestus est. in his spoliis præcipui nominis erant tres campanæ, cum aliquot tormentis æneis, & vini Canariensis præstantissimi non exigua copia, cuius magna pars duplicitis nauibus, vltiores regiones petentibus, ab Duce permitta fuit, vt longi itineris tedium huius liquoris beneficio ferrent & solarentur.

Diem Dominicū, qui erat decimus octauus Iulii, adhuc in anchoris stantes sub ipso oppido Gomera quieti transegimus.

Decimus notius illius mensis oppido in cendium & feedam ruinam attulit. Cum enim pars copiarum nostrarum, quæ adhuc in Insula morabatur, videret pertinaciam Hispanorum, qui identidem in speluncis & recessibus montium perseverabant, de redēmptione oppidi ab incendio parum solliciti, iracundia eos cepit, vt ignem tectis subiicerent, vulcanum quantum poterant, adiuantes,

uantes, vt vniuersum prope oppidum conflagraverit, nec pars in illo furore Templis, cœnobii, aut aliis magnificis ædibus, quin omnia feralis flamma absumeret: nos vero in vicino littore vsq; ad meridiem contumus.

Cumque nihil supereret, in quo victor exercitus iram suam ultra euomeret, defeuimus flagrantis oppidum cœdæ faciem, summusque Dux noster nauem prætoriam descendit, quem se cuti ad unum omnes, & milites & nautes, nauigium quisque suum petiere.

Hispani autem, qui haec tenus in speluncis latuerant, animaduerso nostrorum discessu, pleno agmine de montibus dilapsi oppidum petebant, vt ignem aliquo modo cohiberent, haud fecus ac vicini eorum Allagonenses ante pacos dies fecerant.

20 Vigesimo Iulii, qui Martis dies erat, duo milites firma valetudine in nauem Capitanei Cloeti ex nostra impositi sunt, quorum loco nos duos fauicos, duosque captiuos Hispanos recepimus, nobiscum in patriam deferendos.

Occupata ad hunc modum vtraque Insula, Gran Canaria & Gomera, captisque duobus oppidis, Allagona & Gomera, illo oppugnatione, hoc desertione hostium; defeuimus tamen vtrumque, grauissimis de causis, & vacuam vtramque Insulam Hispanis reliquimus.

Post hæc Imperator classis nostraræ Magnū Senatum habuit, conuocatis in Prætoriam non tantum præfectis tribunisque militorum, sed etiam inferioribus magistratus, & quos aliqua dignitas commendabat, quibus congregatis Dō v s a pro authoritate locutus, ingentes gratias egit pro fideli præstita opera, quod fortiter fecissent pugnando, labores tolerando, ciuitates expugnando, quæres & ipsi honoris, & patriæ emolumenit, & Illustrissimo Principi Mauritio Nassouio gratias futura sit.

Inde ab ipsis, conuerso ad Dē v m fermone cum lacrymis precatus est, vt se porro cū suis ab omnibus periculis tutum præstaret & incolumem, dirigeret gressus suos, comitaretur se in itineribus suis, ceu vnicus, summus ac versus Dux, via ac gubernator perpetuus, ad gloriam nominis sui, & incrementum federatorum inferioris Germaniæ populorum.

Postea commonefecit eos verbis vñus elegantissimis, & oratione ad mansuetudinem composta, vt porro parem principi, communia patriæ, adeoque sibi præstantem operam, egregiumque initium pulchriori fine condecorarent, vt possent rationem redde-

re cum primis Dē o Opt. Max. à quo vocatio eorum proficietur; deinde Illustribus ac Præpotentibus Ordinibus, à quibus stipendia perciperent: denique Illustrissimo Mauritio Nassouio, principi suo, cuius auspiciis militarent, quem sibi quisque velut præsentem ac virtutis sua spectatorem proponebatur. His & aliis verbis P E T R V S D O V S A, vir notæ fortitudinis & eloquentiæ eos ad virtutem coherratus est, vñus ad eam rem multis exemplis cum à vetusitate, tum à recenti memoria arcéssit, vt bene affectos omnes à se dimitteret. Interque hæc dies illa expirauit:

Die vigesimo primo Iulii, iterum conuocauit ad sè in Prætoriam Dux noster omnes centuriões, signiferos, ac ductores ordinū, supremum vale illis dicturus.

Cumque denuò in primis Dēo, deinde ipsis quoq; prolixe gratia egisset, Valedixit sigillatim omnibus ac singulis, summa cūm comitate & frontis alacritate. Neuc naues illi & quæ Bataliam repetituræ erant, capite ac Duce carerent, constituit illis pro imperio, Admiraliū dixit virum fortem, spætata fidei, prudètiæ, vigilantiæ, Iohannem Heerbrandum, Capitahēum, sciuero propofito edicto, vt omnes ipsum debito honore prosequerentur & obseruarént, dictoq; eius audiētes essent, haud aliter, quam haec tenus sibi ipñ præstissem fidei & obedientiam: addito mandato, vt hæc eadem absentibus per præsentes nunciarentur, ne quem excusat ignorantia, cumque hæc singulari se veritate persecutus fuisset, conticuit.

His peractis, & vtrimeque vale dicto, non sine intimis affectibus, nouus Admiralius Iohannes Heerbrandus vexillum principale ab puppe nauis suæ proposuit. Idem fecit ab altera parte Dousa, vbi è vestigio leuatæ anchoræ, profectionis maturæ spem fecerunt. Pauli post etiam vela ventis data, & summo gaudio, triumphantiū instar, vtrinq; discessum est: Doua quidem cū nauibus melioribus triginta sex cūrsu suum in astrum dirigente; Heerbrando vero cū residuis ac infirmioribus proras in Eurum obuertente, quarum numerus erat triginta quinque, quibus cum patriam repeteret ius suis erat.

Hic cogimur mutare historię nostrarę cursum, cum enim una classis in duas fuerit diuisa, quarum vtraque diuersissimum ab altera iter institit, fieri non potuit, vt vtrique adessemus; cum igitur fors seu Dē v s ita tulerit, vt cūm repetentibus patriam mihi fuerit nauigandum, hoc qualecumque iter à Canariis Insulis in patriam usque porro prosequar, simens Dominum Dousam cum suis

fuis feliciter hauigare ; cuius acta gestaque vel alius me comptius & elegantius prosequetur.

22. Igitur , quod felix faustumque sit ductu noui Admirallii nauigantes, vigesimo secundo Iulii ventus nihilo melior effectus, errare nos inter Insulas Teneriffam & Gomeram coegit.

23, 24. Sequenti die perreximus aliquantulum, vt & vigesimo quarto , continuo inter septem illas Insulas errantes . Nocte aurem qua sequebatur, ingens procella exorta classem nostram hinc inde difecit, fuitq; adeo seu tempestas vt Prætoriam nostram cum quatuordecim aliis nauibus conspectui nostro eripuerit.

25. Vigesimo quinto Iulii duum ventorum secuti quatuor è Canariis Insulas simil conspicatis sumus; erantque eæ; Teneriffa, palma, Ferro & Gomera. Ferebantur tunc vna tantum viginti duas naues.

26. Die lunæ, qui erat vigesimus sextus dicti mensis, cum sol iam ad occasum inclinaret, vidimus sex naues, nobis ignotas, quas celeriter affecutissimus. Sed erant & ipsi Hollandi, nomina Capitanorum hæc fere erant, Iohannes Remus, Eimermakerus, Boullarius, Kerkhovius & nescio qui præterea. Hinobis referebant, se illo quidem itinere nihil hostile animaduertisse, nos quidem adhuc hærebamus sub Teneriffa insula, quærentes Admirallium nostrum Iohannem Heerbrandum, qui, vt dictum superius, vi tempestatis à nobis avulsus fuerat, sed irritus fuit noster conatus, irrita peruestigantium fedulitas.

27. Vigesimo septimo Iulii , adhuc vagabamur velut érōnes stellæ inter dictas quatuor Insulas è Canariis, nec plures viginti duabus naues cernere poteramus, nec proinde destitimus ab inuestigando nostro Admirallio ; quem cum Capitaneo, Cornelio Nicolai amiseramus.

28. Duo de trigesimo die omnes Capitanœ & Nauarchi conueniente in nau Capitanœ Blocquii Vlissingensis, ibi Capitanus Cnooperus coïcordibus suffragiis Admirallius viginti duarum nauum, summusque rei præfetus creatus est, Fridericum autem Arentium, Legatum eius dixerunt, qua ratione prospectum est de capite viginti duabus naibus , qua solæ adhuc coniunctæ erant è triginta sex.

29, 30. Vigesimus nonus vt & trigesimus Iulii dies nos adhuc in eodem loco immotos continebat; nec sequenti die quicquam, nisi parum admodum promouimus, donec insulam Palman in conspectu habebamus: ante quod oppidum trés naues vidimus, è societate Iohannis Remi.

Idem infortunium nos vris sequenti die ^{Mensis} Dominico, quinouum mensem Augustum ^{Augusti} videlicet aufpicabatur. ^{Dies. I.}

Altero die huius mensis ventus Euroaqui-² lo flabat, quinos vterius detinuit inter has Insulas errabundos. Palma enim, Ferro & Gomera adhuc nostris obuersabantur ocu- lis, vel nobis inuitis.

Cuius moræ tam ignauæ pertæz naues, ³ nostræ sub ipsam Insulam Palmam subiere; expectatura illic dñec prosperi aliquid adspiraret; sed & hanc stationem tædio de- seruimus.

Quarto die Augusti , cum omnia frustra moliti essemus, vt inde discederemus, no- ⁴ num infortunium accidit ; ea enim nocte nouum Admirallium Cnoperum, pari infelicitate cum superiore Heerbrando à nobis auulsum, ex oculis & conspectu amissimus.

Sequens biduum malacia perpetua obti- ^{5, 6.} nuit, nec quicquam notabile gestum.

Septimo Augulti die, cum naues nostræ adhuc luxum ingredenterur, deprehendimus nos octodecim circiter, milliaribus à Palma insula abesse. eo die Fridericus A- rentius, Admirallii Heerbrandi Legatus, edito iussit, vt omnes, qui cum aliquo Ira- perio essent, ad nauem suam conuenienter.

Causa erat, vt sublatissiam nescio quomo-⁷ do duobus tertius crearetur Admirallius. Collatis igitur suffragiis hunc honorem vnamimes detulerunt ipsi Arentio, qui Legatum suum dixit Capitanum Blocquium, Prætorem vero Antoniū Leevartum. Acta sunt hæc de nocte, cum adhuc vna & viginti naues vnum corpus constituerent.

Octavo Augulti, qui dies erat Domini- ^{8, 9.} cus, iterum numerus nauum diminutus, & ad viginti redactus est, sed sequens dies Maius documentum intulit; quatuor enim naues auulæ à nobis sunt, vt tota classis nostra non nisi fedecim constaret nauibus in vniuersum nos propositum cursum tenuimus, cum abesiemus triginta duobus circiter gra- dibus ab æquatore.

Sequentibus duobus diebus , Martis & ^{10, 11.} Mercurii mira tranquillitas omnia tenuit, nauium numerus sub Admirallo Arentio erat sexdecim.

Die Veneris, qui erat decimus tertius Au- ¹³ gusti, oriente Sole Euroaquo flare cœpit, nos eo vīcunque vñ aliquantum promouimus, quod tum patuit cum nos quasi triginta tribus gradibus ab æquatore abesse senti- remus.

Duobus diebus sequentibus antiquum ¹⁴ obtinuimus.

Decimo septimo Augulti die tandem ad- ¹⁵ spiravit nobis ventus, iucundæ frigiditatis ¹⁶ abocci-

ab occidente, quo percupide vñ in Euro aquilonem nobis tot modis inimicum proras obueritus habebamusque tum adhuc naues sexdecim, inter quas nouem erant bellicæ sive militariter instructæ, septenæ vero operariae ad supportandum commeatum. Porro non omnes ab eodem loco profectæ fuerant, sed quatuor quidem ex Aquilonari Hollandia, quatuor ex Zelandia, nouem vero ex ostio Mose fluvii aliisque portibus soluerant.

18 Duo de vigesimo Augusti die tandem nos clementior fortuna respexit, cum enim sexdecim nostris nauibus sub trigesimo sexto gradu æquinoctialis nauigaremus, vñ austro sic sat secundo, obulerunt se obtutu nostro ab Thraciozephyro vela facientes naues duæ, quas confipaci celeriterque persecuti, circa meridiem intercepimus, erant autem duo nauigia Hispanica è generi minorum. Narrabant epibatæ se venire ab Capo Blanco, id est Albo Promontorio, quod vno & viginti gradibus ab æquatore absit. Voluisse autem in prouinciam Codi- datensem proficiisci, si licuisset, vbi in oppido Molui domicilia se habere assueverant. Sed mutare propositum iussi sunt. Dominus harum erat mercator Hispanus, cum comitatu quadraginta septem hominum ipse praefens, quisque erat instructus Bombarda, quas mulquetas vocant, quatuor insuper machiniis mediocris magnitudinis nauibus prospexerat. Sed videntes se tot modis impares, pugnando se defendere velle superuacaneum crediderunt. Præda quā in nauigiis istis reperimus, hæc fere erat. Lucii pisces torrefacti & saliti ad sexagies mille, quorum precium, vt ipsi refreberant hispani, ad sex ducatorum millia accedebat. Præterea duo facci, argento signato factaque pleni, cuius pecunia tum fuit collecta summa, & in rationes relata. Duo insuper dolia adipe balænarum plena, & duo dolia, gummi Arabicō referta.

19 Die Iouis, Qui decimus nonus erat Augusti, creuerat numerus nautum nostrarum, erant enim omnino octodecim, connumeratis iis duabus, quas Hispano mercatori ademeramus. In his militariter exornatae nouem, quatuor (vt dictum) ex Northollandis, quatuor ex Zelandis, una à Mose ostio profecta.

Ex die tōuenere Capitanei & ductores in nauis prætoria, vt quid de Captiuis Hispanis statuendum foret, in medium consulebant.

20 Die Veneris idem perflabat ventus qui haec tenus, nostræ naues octodecim numero cū duab. Hispanicis adhuc iūctim ferebatur,

aderatque nobis summa diligentia nouus Admiralius, Fridericus Arentius. Conspicimus ibi duos Piratas Anglos cum suis Myoparonibus, quos celeriter affectus Dux noster, cum aliquandiu sermonem cum Anglis illis miscuisset, circa vesperam ab se dimisit, nos iter nostrum prosecutus sumus.

Die Sabbathi ac Dominico, induitio nauium agmine ingrediebamur, captoque Astrolabio altitudinem Poli explorauimus, vñ animaduertimus, nos tringita nouem gradibus versus Arctum ab æquatore absit. eadem vespera vidimus Vlyssiponem, Lutitanæ caput, vel (vt hodie appellant) Lysoniam in Portugallia, eratq; ea vrbs nos bis plane orientalis.

Vigesimo tertio, & vigesimo quarto nihil memorabile accedit, nisi quod venti admodum inconstantes flarent, & variarent mirifice. Idem quoque sequenti die, vigesimo quinto Augusti accedit. Erat autem tunè numerus nostrarum octodecim nauium saluus & integer.

Eo qui sequebatur die Euri spirabant, quā captata occasione Admiralius noster, conuocatis in Prætoriam suam consueto signo ordinum ductoribus, valedixit, causatus a quæ potabilis penuriam. Adiunctis igitur sibi tribus nauibus, quæ, vt & ipse, ex Northollandia profectæ fuerant, præcessit classem, vt quam primum terra potiretur. Quo digresso quindecim omnino naues habebamus, quæ vna ibant, nempe sex militares, septem operariae, & duas captiuas Hispanicas. Denuo igitur ad Electionem res rediit, creatusque est Admiralius Capitaneus Borto Verdrerius, qui Legatum suum dixit Iohannem Schalrium.

Veneris dies erat, Augusti autem mensis vigesimus septimus. Nostri in Caurum ventum versis proris cum quindecim nauibus cursum tenueræ, cum quadraginta & vno gradibus ab æquinoctiali absent.

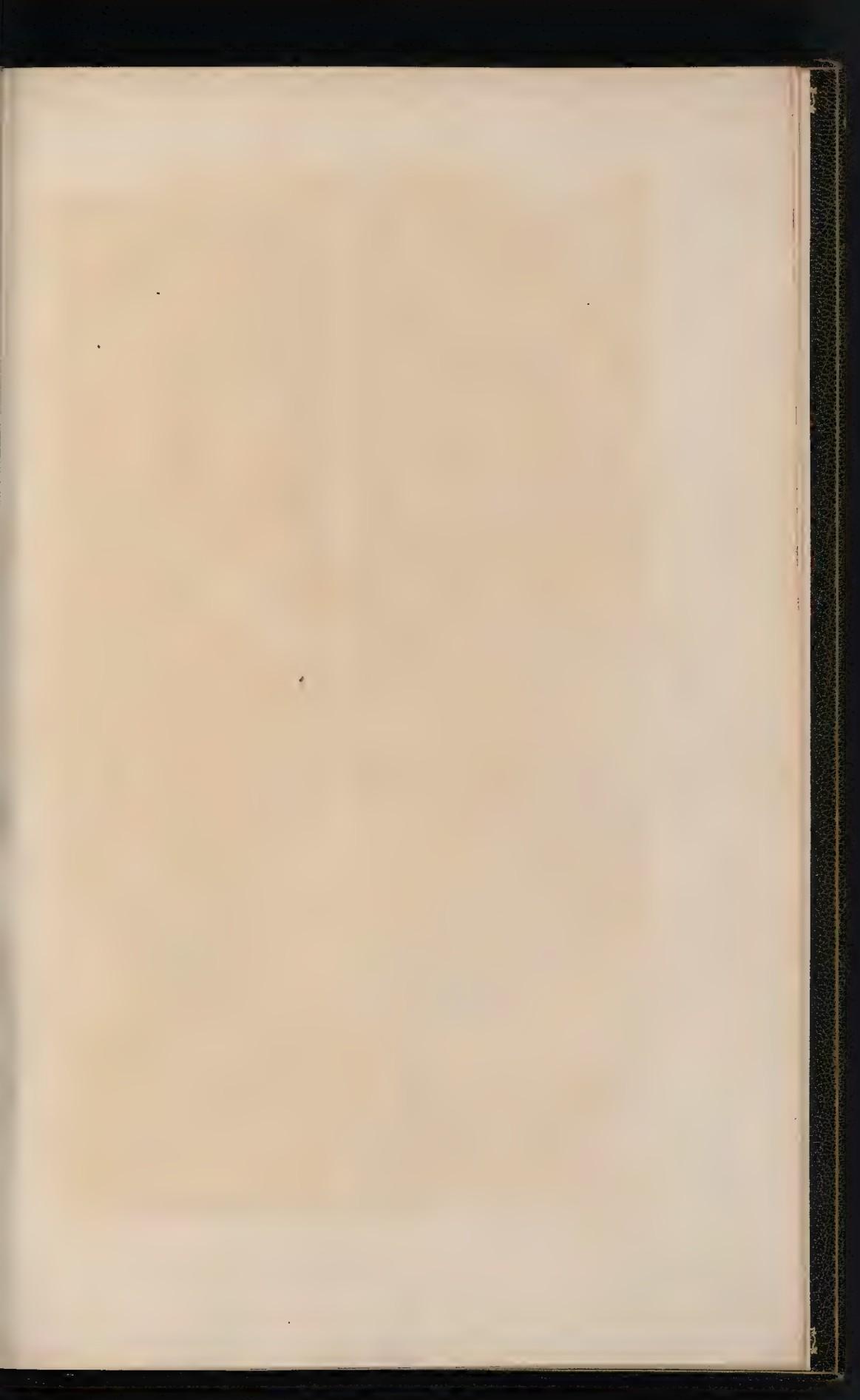
Die Saturni inequente plenus aufer- la nostra implevit, cuius beneficio nos vñ proras in Euroaquilonem obuerimus, idēque ventus totum diem dominicum, mare perflauit, nos cursum nostrum consequentes quadragesimum secundum æquatoris gradum superauimus.

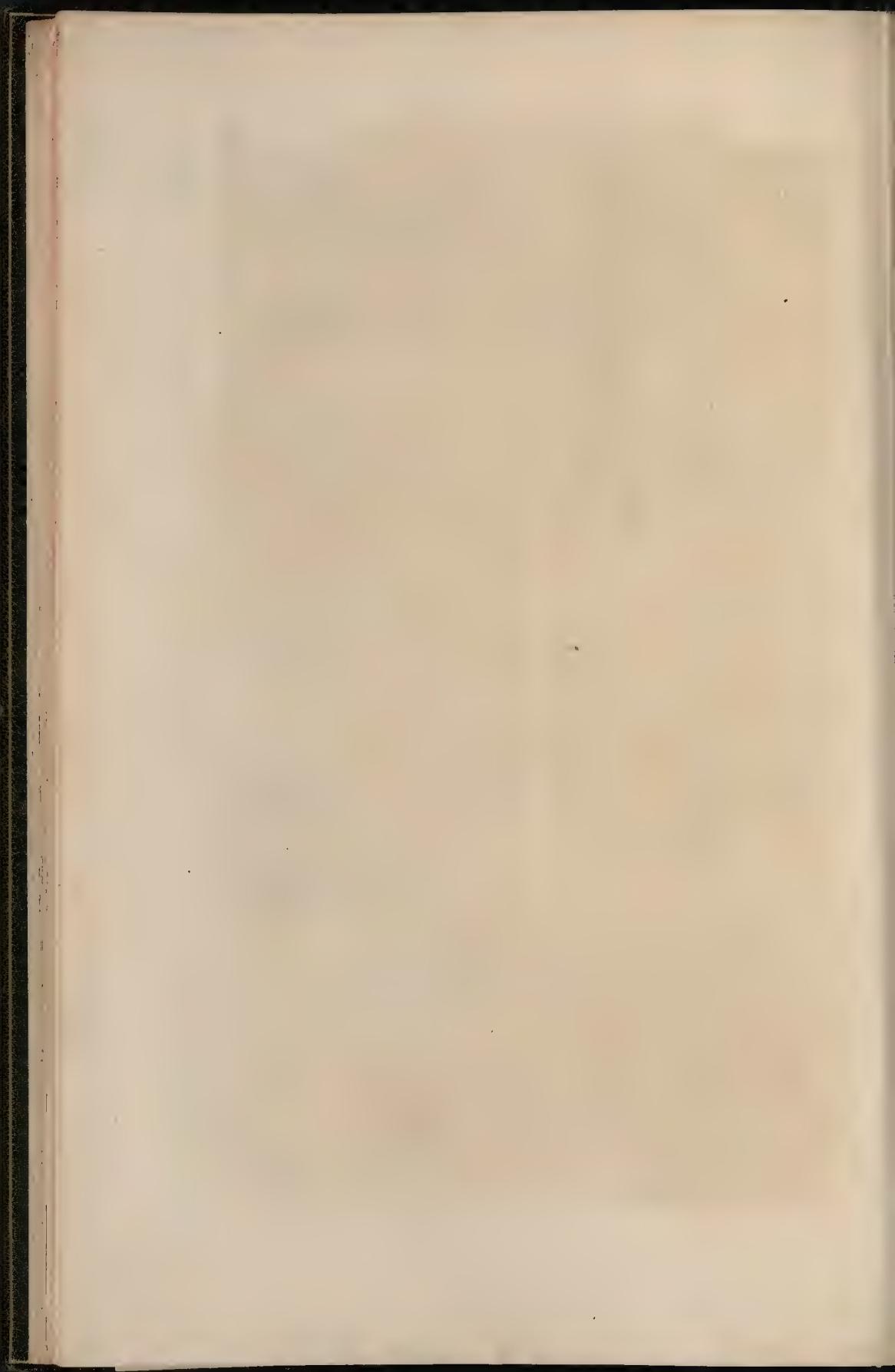
Trigesimo Augusti mensis die, venti australiores præualebant, nos, vt cœperamus in Euroaquilonem pertendimus, instructi quindecim, vt supra nauibus ceterum à meridie, tranquilla erant omnia, nos tamen, vt potueramus, quadragesimum tertium gradum attigimus.

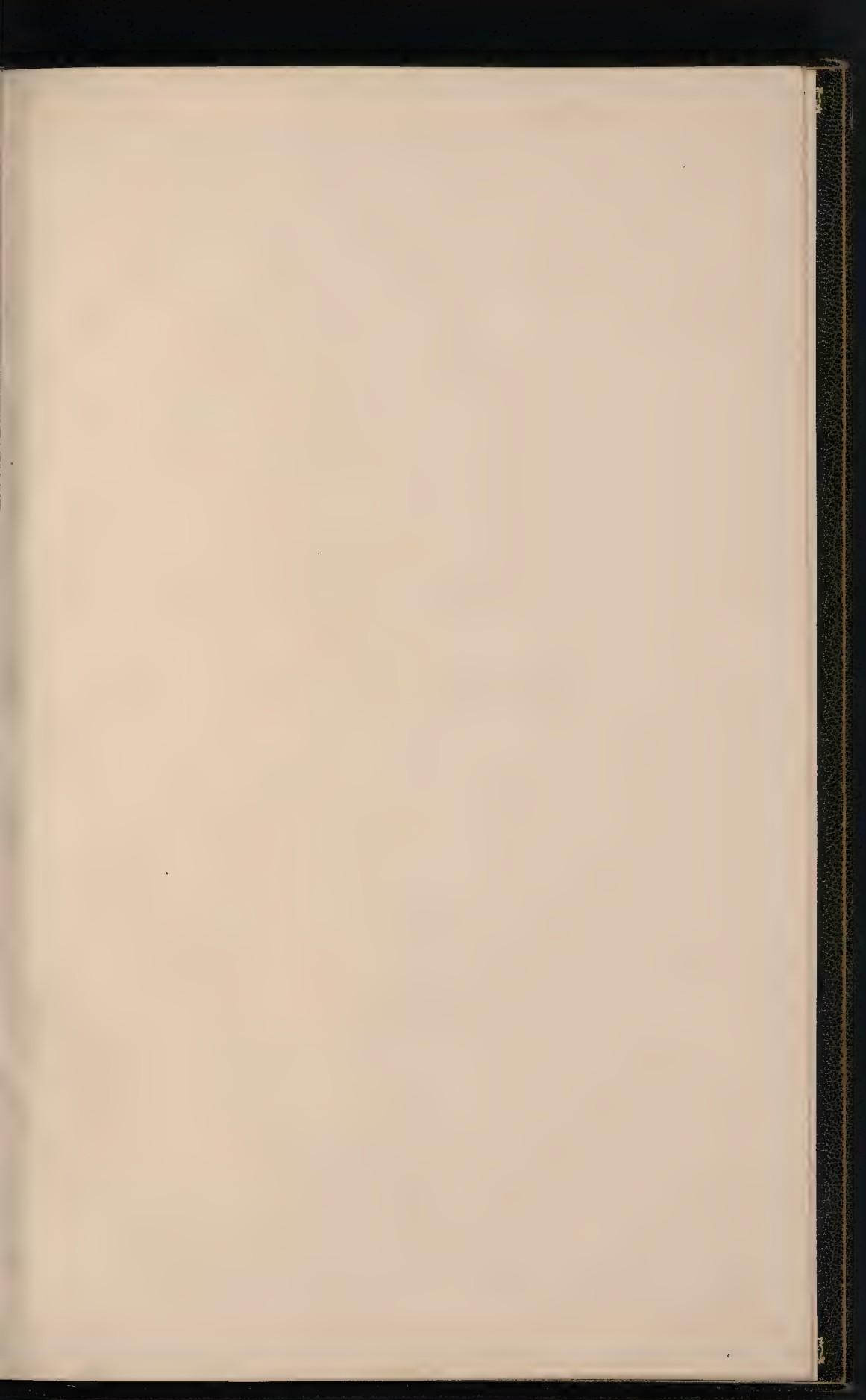
Vltimi diei mensis Augusti est eadem quæ superioris historia.

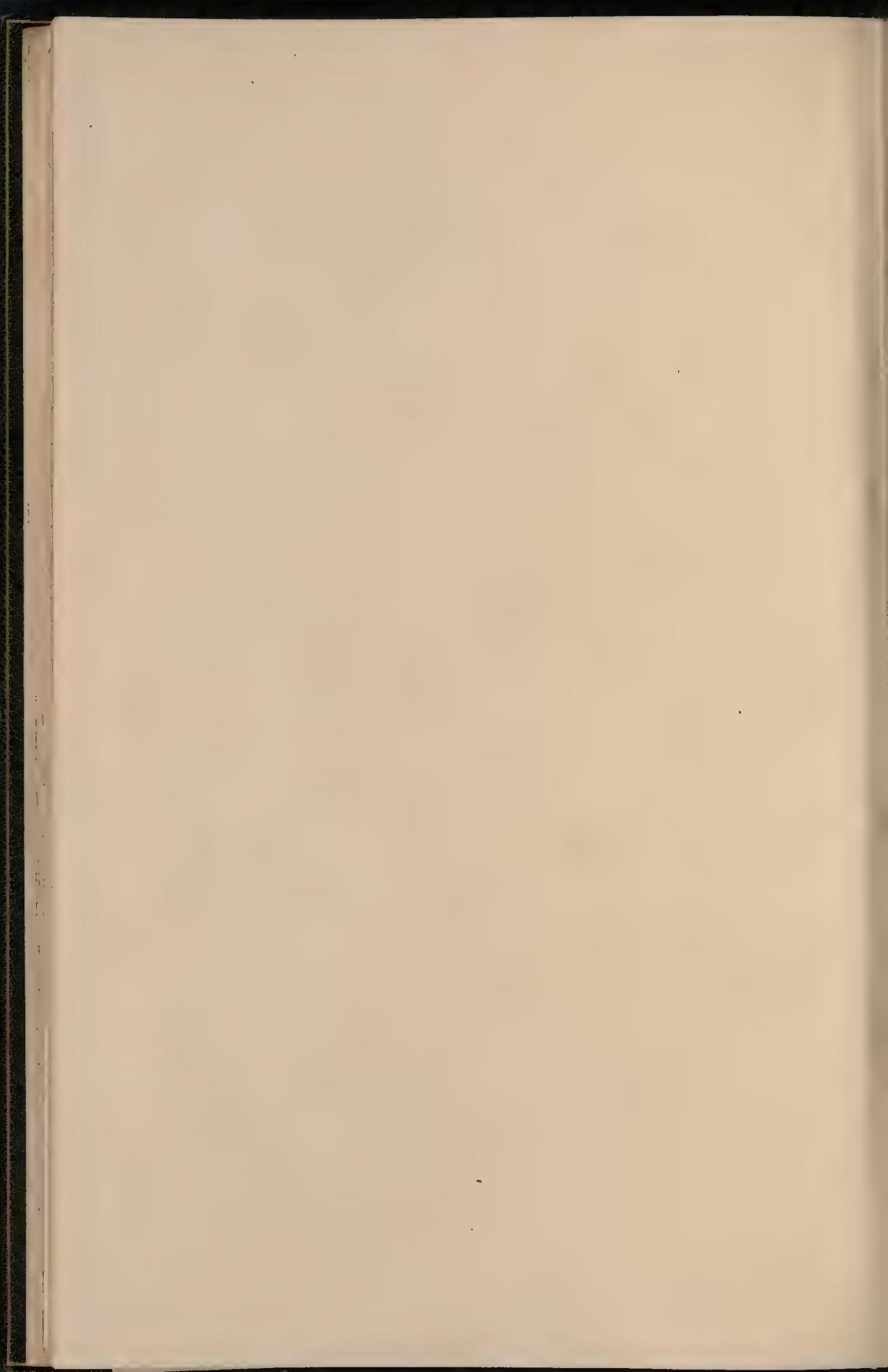
- Mensis Septem- ber. Dies.*¹ Primo Septembbris die , cum nouo mense nouus ventus exortus est , Fauonius parum fauens.hic enim cum frigidior infuper iusto esset , validè illapsus carbasis omnes prope naues disiecit , vt nullæ nobis adessent nisi quatuor ab ostio Mosæ. Accidit hoc incommodum sub quadragesimo quinto Äquatoris gradu.
- ² Secundus septembbris dies. Huius eadem quæ superius narratio , nisi quod ad quadragesimum septimum usque gradum peruenimus.
- ³ Tertius afferebat nobis Thraciozephyrum prægelidum,vbi dimisso perpendiculari plumbo fundum explorare volebant nau-tæ, sed latebat profundius.
- ⁴ Dié sabbati, qui erat quartus Septembbris dies , Euronotus flabat , nos in Euro aquilonem pertendimus. Circa meridiem altitudinem maris percontati , sexaginta octo Orgyias deprehendimus , voluebat autem ille Oceanus fabulum rubrum. Eleuatio poli erat gradum quadraginta nouem & ultra. Inclinante iam sole diem , vidimus & agnouimus nauim Angelicanam , quam nos cum nostrâ naui pérsecuti , assequitam enon potuimus ; nec cum nauclero illius colloqui. Circa vesperam tres naues ; quæ haec tenus nobiscum nauigauerant nos deseruerunt , diuersum à nobis cursum sibi proponentes.
- ⁵ Quinto die septembbris circa diluculum , dimissum plumbum exploratoriū , & scrutati profunditatem maris deprehendimus quinquaginta orgyias. Eleuabaritur nobis Polus noster gradibus quadraginta nouem , & ultra. ceterum nulla etiam dum se nobis aperiebat tellus.
- ⁶ Sequenti die; flantibus austris , nos in ortum pertendimus , Sole autem meridionali locus quidam , Heissant dictus , se nobis aperuit.
- Dié Martis 7. septembbris Angliam lœti 7 confipeximus , ventus nobis erat valde propitius ab occidentis partibus prodiens , nos in Euro aquilonem Vetus iter pertinaciter tenuimus , cumq; Sol iam occasum meditaretur , ab loco quodam Angliae Goutstert , non longe aberamus. Sed cum parun placaret , veritus proras in Euro aufrum. Vespre iam adulto , ventus tam valide ingruit , vt colligere nos maiora vela cogeret , èamque totam noctem duobus exiguis velis contenti nauigauimus.
- Eadē ventorum violentia sequenti die 8 perseuerauit , sole autem prope meridianō oculis nostris derecta est Insula Vectis , versus Euronotum à cursu nostro. Circa vesperam confipicatis sumus Beuerserium , eadem illa nocte ad portum usque celeberrimum , Douerensem accessimus.
- Nonò decembri die , oriente sole trans- 9 quillitas summa erat , & aer nebulosus , venti ab Subsolano & Thraciozephyro , quorum ope adiuti totam noctem nauigauimus.
- Qua diligentia effectum est , vt sequenti 10 die , qui erat decimus decembri cùm iam vix illucesceret , in ostio Mosæ fluuii consisteremus , circa autem meridiem altius ascenderentes ad Brilam usque peruenimus , quæ erat patria & portus desideranssimus. Et hac ratione triginta quinque illæ naues , quæ ab initio sub unum caput & corpus redactæ fuerant bidui spacio , felicitate rara , in patria quæque sua appulere , quamquam non in eodem sed diuersis federatq; Inferioris Germaniæ portibus. Vbi lœtitia publica exceptæ omnes , gratiæque D E O Opt. Max. persolutæ sunt ingentes , solennibus inditæ supplicationibus.

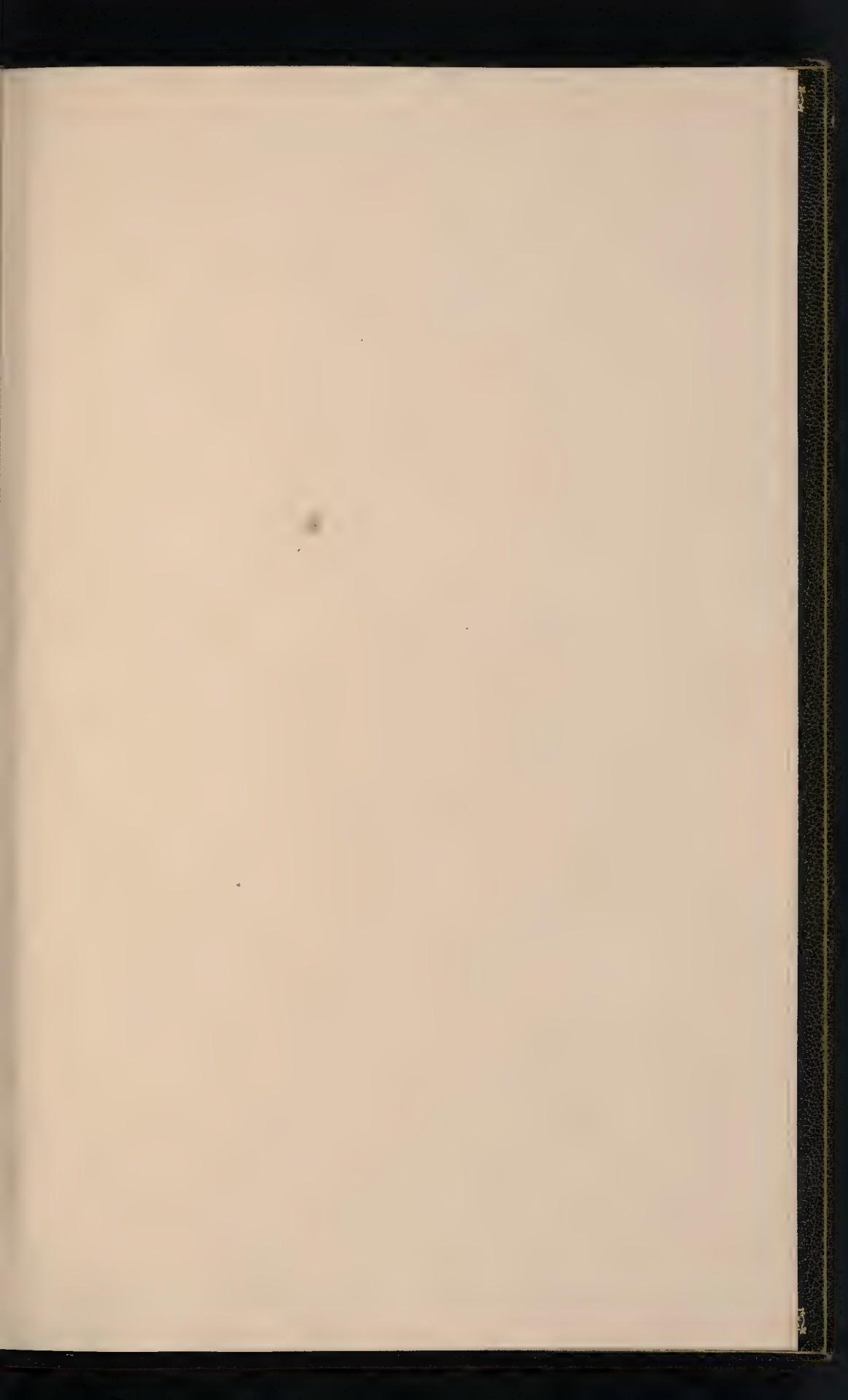
FINIS HVIVS NAVIGATIONIS.

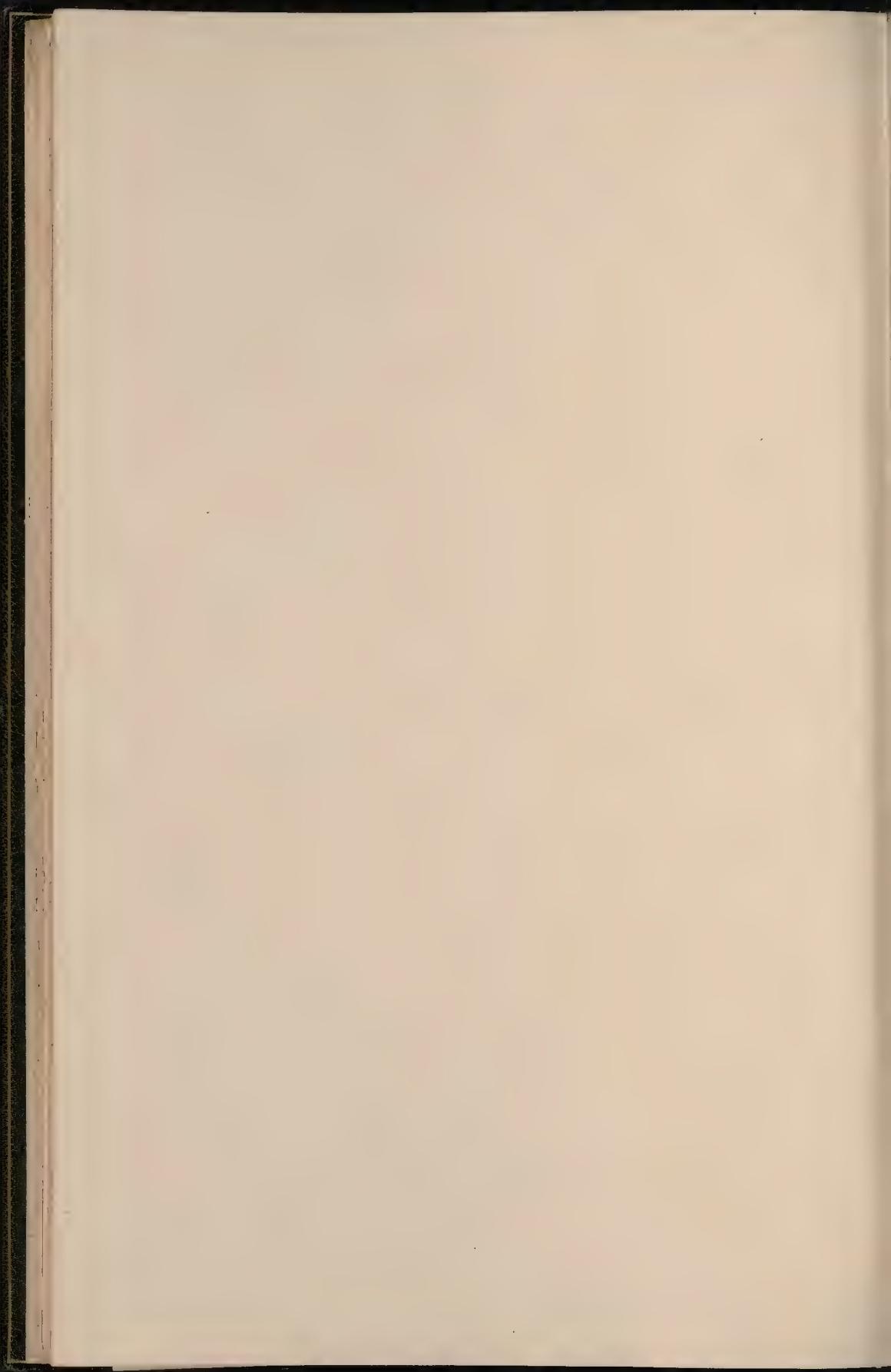

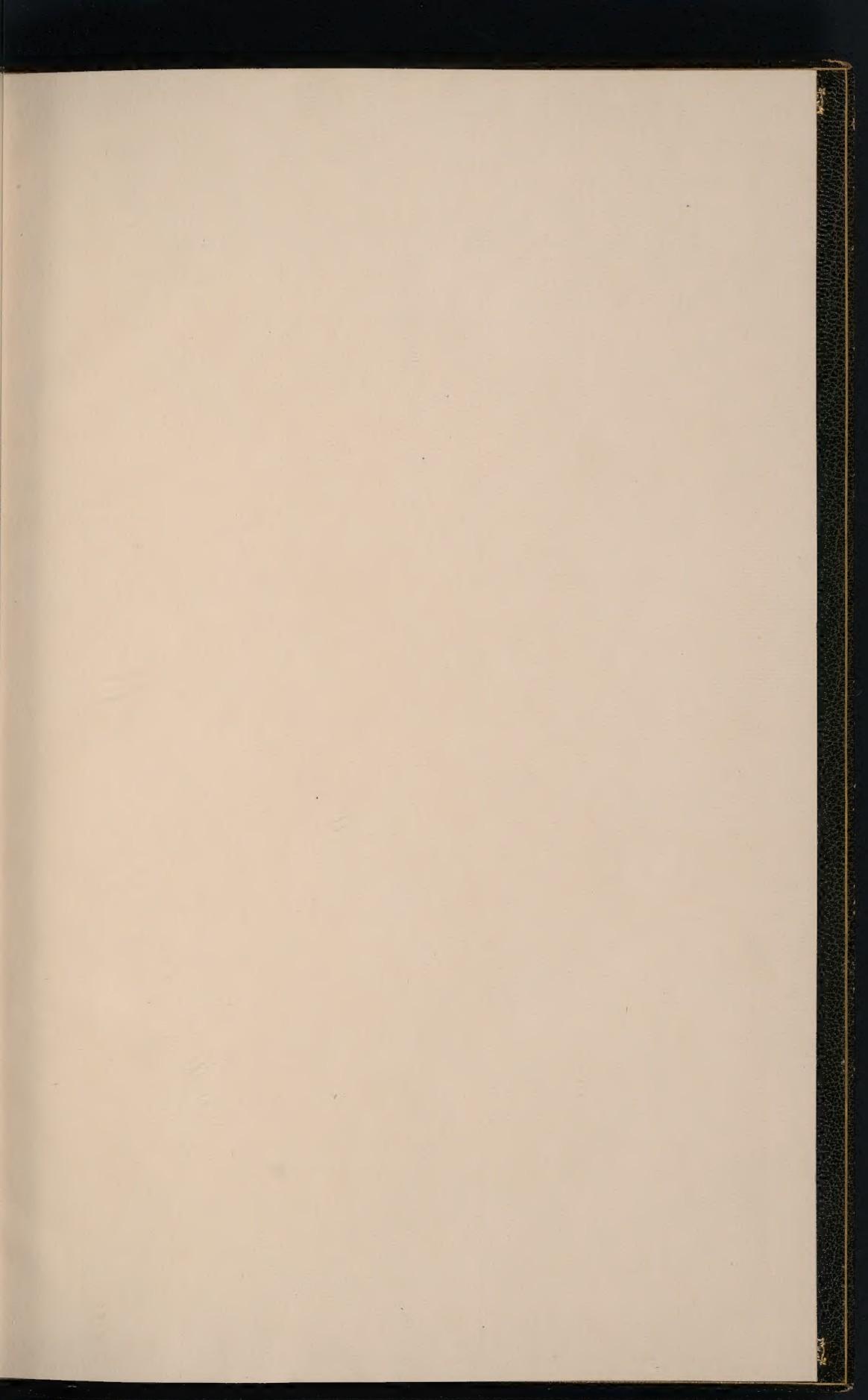

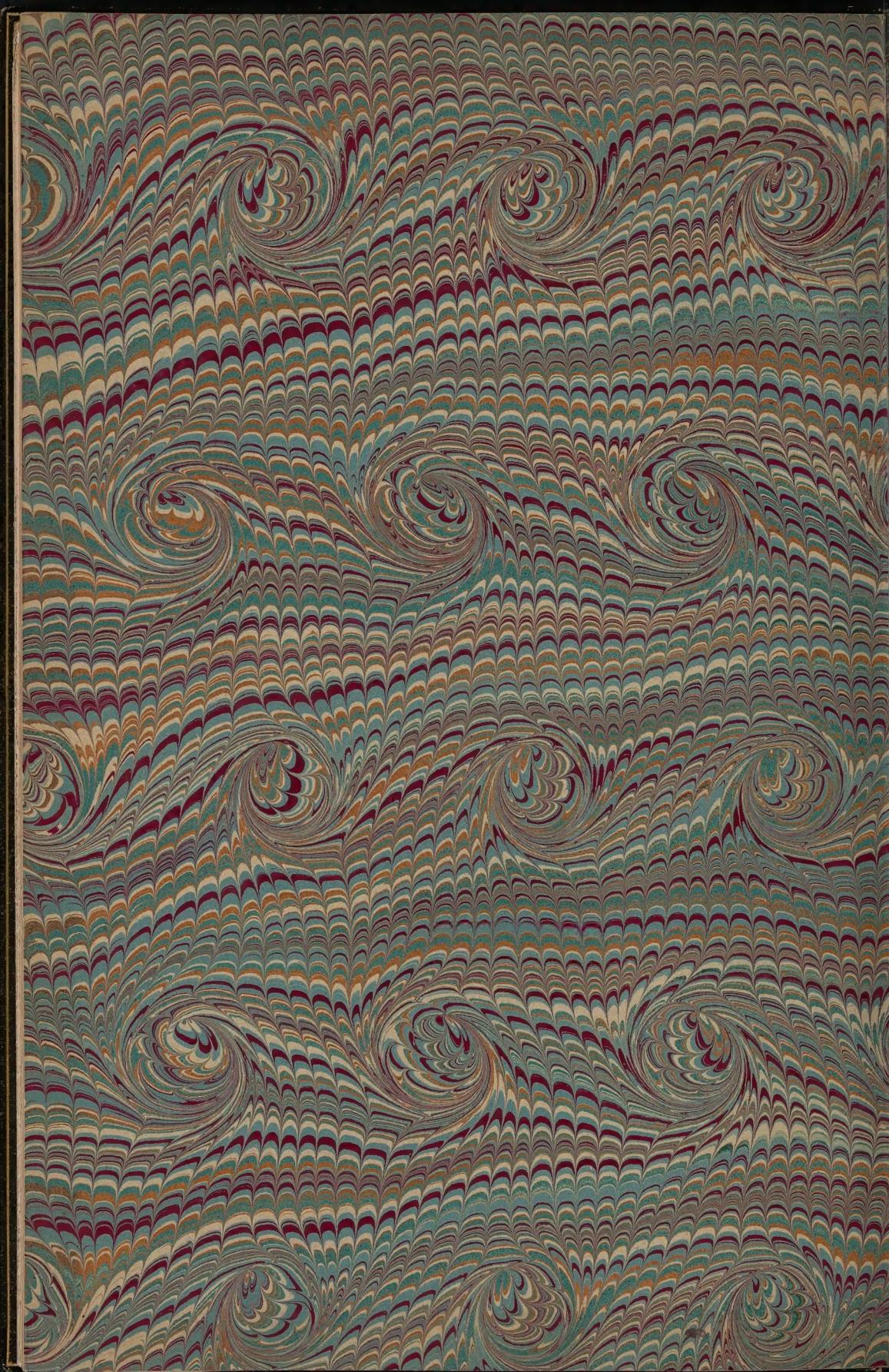

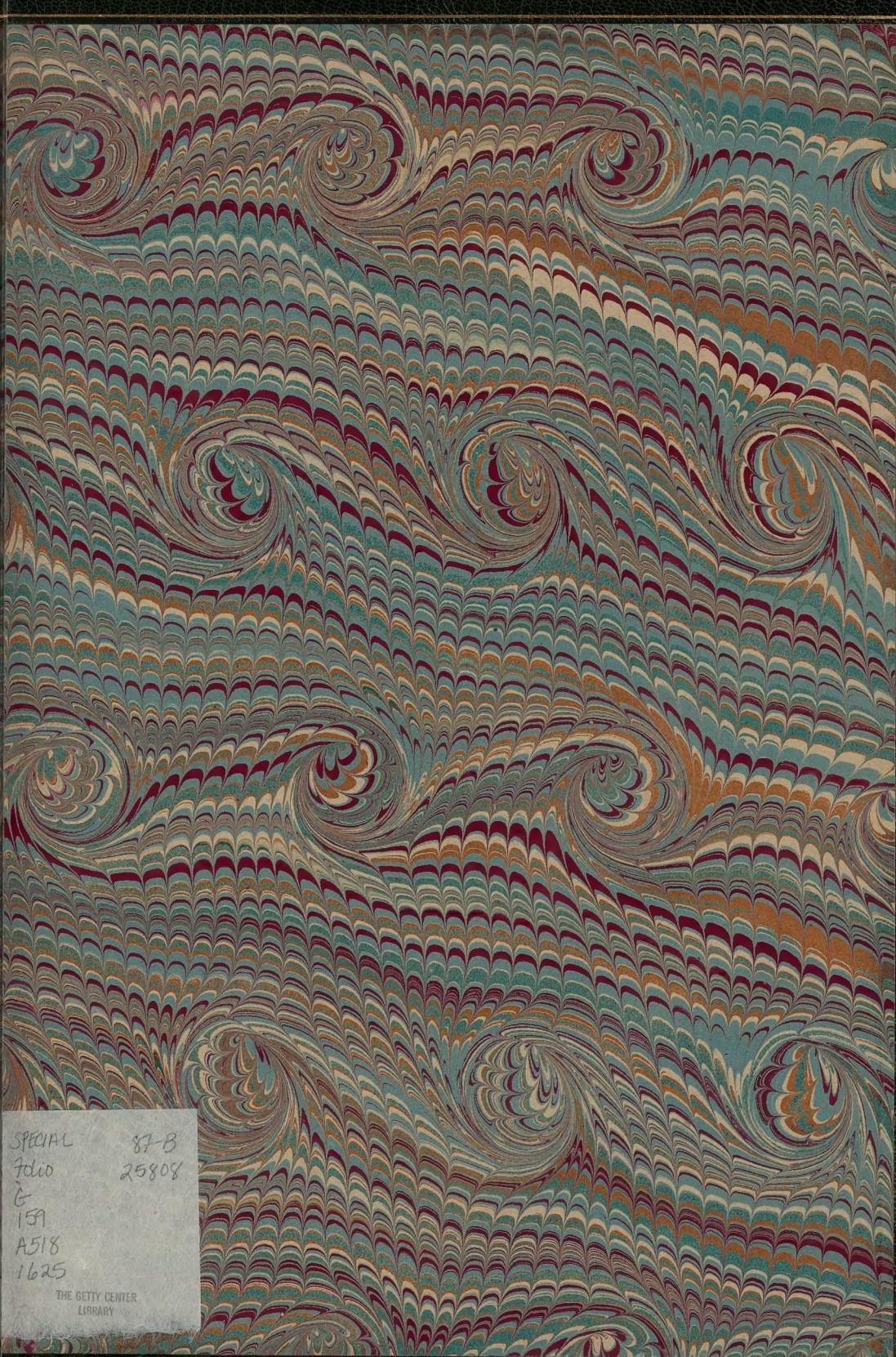

SPECIAL
Folio
G
159
A518
1625
87-B
25808
THE GETTY CENTER
LIBRARY

D
A
P